افغانستان
د **2010** کال راپور
په وسله واله جګګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

Canadian Press via AP Images

16 جوزا 1381

د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون

د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندويه پلاوي

کابل، افغانستان **2011** مارچ

ماخذ: د ملګرو ملتونو د کارتوګرافۍ مرکز، نیویارک

د افغانستان نقشه

افغانستان
د **2010** کال راپور
په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه راپور، **2010**

16 جوزا 1381
د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون

د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوي

کابل، افغانستان **2011** مارچ

صلاحيت/ واك

په افغانستان کيگ په وسله واله جکگؤه کيگ د ملکي کسانو د ساتنيگ په اؤه د 2010 راپور، چيگ په افغانستان کيگ د ملکگرو ملتونو د مرستندويه پلاوي (يوناما) او د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کميسيون له خوا برابر شوي د 2010 کال د جنورة د لومؤة نيگتگيگ خگخه د همديگ کال د أسمبر تر 31 پوريگ موده رانغاؤي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون د بشري حقونو د موسسيگ په خگير د افغانستان د اساسي قانون په 58 ماده کيگ تسجيل شوي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون د نوموؤي کميسيون (مة 2005) د تشکيل، وظيفو او صلاحيت د قانون له مخيگ دنده لري چيگ په هيواد کيگ د بشري حقونو وضعه وخگاري، بنستگيزو بشري حقونو او ازاديو ته د خلکو د لاس رسي حق او دغه حالت تر خگارنيگ لانديگ ونيسي، د بشري حقونو ساتنه وکؤي، د بشري حقونو د نقض قضييگ تر تحقيق او پلتگنيگ لانديگ راولي؛ او په افغانستان کيگ د بشري حقونو د پرمختکگ او شگه والي لپاره کگامونه واخلي.

د 2010 کال راپور د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون د صلاحيت له مخيگ چيگ په افغانستان کيگ بشري حقونه تر خگارنيگ لانديگ نيسي او ملکگرو ملتونو د امنيت د شورا د 1917 (2010) شميري پريکؤيگ پر بنياد يوناما ته د ورکؤل شويگ دنديگ له مخيگ برابر شوي چيگ "د ملکي خلکو حالت تر خگارنيگ لانديگ ونيسي، هخگيگ ييگ سره همغاۀيگ کؤي خگو د دوي ساتنه يقيني کؤي، حساب ورکونه تقويه کؤي او د افغانستان د اساسي قانون حکمونو او نؤيوالو تؤونونو په تطبيق کيگ چيگ افغانستان د هغو غؤي دي، خاصتاً چي شگحگي د هغوي د بشري حقونو خگخه د برخمن کيدو په لار کيگ مرسته وکؤي."

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خگانکگه يو لؤ فعاليتونه ترسره کوي چيگ هدف ييگ په ملکي وکگؤو د جکگؤيگ د اغيزو کمول دي لکه: په خپلواك او بيگ پلوه أول د داسيگ حادثو خگارنه چيگ د ملکي خلکو د وژنيگ يا ژوبليگ سبب کگرحگي، دفاعي فعاليتونه چيگ ملکي کسان د وسله واليگ جکگؤيگ له اغيزو خگخه ساتي، او د داسيگ نوشگتونو تقويه کول چيگ بين المللي بشري حقونو او بشر دوستانه قانون او د افغانستان اساسي قانون ته د احترام کول د جکگؤيگ د تگولو خواوو له اؤخه زيات کؤي.

میتودولوژي

افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خگانكگه د ملكي خلكو ترمنحگ د تلفاتو په اوږه راپورونه په ديگ أول پلتگي چيگ د امكان په صورت كيگ په ساحه كيگ تحقيقات كوي او له يو شمير سرچينو سره سلا او مشوريگ كوي او معلومات راغونأوي چيگ د باوريتوب او اعتبار له مخيگ بيگ تصديق كوي. د هريگ حادثيگ د تحليل او تحقيق لپاره يوناما او دافغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون خپليگ تگوليگ هخگيگ كوي چيگ همكاري وكؤي او له مختلفو سرچينو خگخه را غونأ شوي معلومات لكه له عيني شاهدانو او له متاثره شويو خلكو، نظامي برخه والو (د افغان او بين المللي نظامي حگواكونو په كگأون)، محلي كليوالي منابعو، د ولسواليو او ولايتونو چارواكو، مذهبي او قومي مشرانو خگخه راغونأ شوي معلومات او دغه راز هغه معلومات چيگ د ساحو له ليدنيگ، او د حادثو په حگاي كيگ د اجناسو د فزيكي كتنيگ خگخه لاس ته راحگي، له روغتونونو او كلنيكونو راتگوليإي، ويديوكگانيگ او تصويرونه، د ملكگرو ملتونو د امنيت او مصوونيت نورو غير حكومتي موسسو او دريم كگؤو خواوو خگخه راغونأيإي، بيا تصديق كيإي.

په كوم حگاي كيگ چيگ امكان ولري، پلتگنيگ د حادثيگ د قربانيانو/يا شاهدانو او د تحقيقاتو د ساحيگ په لومؤنيو شواهدو او كشف بانديگ ولاؤيگ وي. په حگينو حالاتو كيگ، د امنيتي لاملونو په وجه چيگ هغو ته لاس رسي محدودوي، دغه أول تحقيقات امكان نه لري، په دغسيگ حالاتو كيگ افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خگانكگه يو لؤ تيكتيكونه كاروي چيگ له معتبرو شبكو خگخه معلومات تر لاسه كؤي چيگ په ديگ سرچينو كيگ د امكان تر حده زياتيگ منابع شامليگ وي او د سوچه توب او اعتبار له مخيگ كره شوي وي.

په كوم حگاي كيگ چيگ د يوناما د بشري حقونو خگانكگه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون د حادثيگ په اوږه پر معلوماتو باوري نه وي، د هغيگ په باب راپور نه وركول كيإي. په حگينو قضيو كيگ، معلومات راغونأول شگايي خگو اونة وخت وغواؤي مخكيگ له ديگ چيگ يويگ پايليگ ته ورسيإو. د ديگ مانا دا ده چيگ د ملكي كسانو د تلفاتو په اوږه پايلو ته رسيدل شگايي د نورو معلوماتو په رارسيدو سره چيگ د معلوماتو په تحليل كيگ مرسته كوي، بيا تر كتنيگ لانديگ ونيول شي. چيريگ چيگ معلومات شگه خگركگند نه وي، پايليگ نه اعلانيإي، ترخگو چيگ باوري شواهد نه وي تر لاسه شوي او يا قضيه تؤل كيإي بيگ له ديگ چيگ كوميگ نتيجيگ ته ورسيإو او د احصايي په راپور كيگ حگاي نه لري.

په حگينو مواردو كيگ د قربانيانو د ملكي افرادو په حيث غير جنكگي موقف په پوره أول نه وي تثبيت شوي او يابيگ په باره كيگ يو پريكنده نظر نه وي موجود. په ديگ أول قضيو كيگ يوناما د بشري حقونو خگانكگه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون د بين المللي بشردوستانه قانون د قابل تطبيق معيارونو له مخيگ قضاوت كوي او د هغو نارينه كسانو د موقف باب چيگ د جنكگ كولو قابليت ولري، چيگ د ملكي او كه جنكگي كسانو په خگير وكگنگل شي، پريكؤه نه كوي . په داسيگ حالاتو كيگ دغه أول ادعاويگ د اؤونديگ حادثيگ د حقايقو پر بنياد اروزل كيإي. كه د يوه يا زيات شمير قربانيانو موقف ناخگركگند پاتيگ شي، دغه أول تلفات د ملكي كسانو د عمومي تلفاتو په أله كيگ نه شامليإي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون په 2008 كيگ يو الكترونيكي أيتگابيس تيار كؤي دي چيگ په وسله واله جكگؤه كيگ د ملكي كسانو د ساتنيگ او د هغيگ د تحليل په غرض بيگ كاروي. د يوناما د بشري حقونو خگآنكگيگ دا أول أيتگابيس په 2009 كيگ تيار كؤي دي. دغه دواړه أيتگابيسونه د ديگ لپاره طرح شوي دي چيگ معلومات په سيستماتيك أول او په اغيزمنه توكگه راغونأ او تحليل كؤي، چيگ د جنسيت او عمر له مخيگ هم ألبندي وي. د حگينو محدوديتونو له امله چيگ د عملياتو په چاپيريال كيگ راپيدا كيإي، لكه په حگينو عملياتو كيگ كگأه برخه اخيستنه، او په أيرو مواردو كيگ د لومؤنيو سرچينو ناتواني چيگ نه شي كولاي د بيلا بيلو نظامي برخه والو/ دولت ضد عناصرو ترمنحگ توپير وكؤي يا داسيگ حالاتو كيگ چيگ يوه خوا هم د حادثيگ مسووليت نه مني، يوناما د بشري حقونو خگانكگه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون د يويگ خاصيگ حادثيگ مسووليت يا حكومت پلوه يا ضد حكومت قواوو ته منسوبوي. يوناما د بشري حقونو خگانكگه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون د ديگ ادعا نه كوي چيگ په ديگ راپور كيگ شته احصايي بشپؤيگ دي، شگايي چيگ يوناما د بشري حقونو خگانكگه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون په عملياتي چاپيريال كيگ د محدوديتونو له امله د ملكي كسانو د تلفاتو تگول شمير نه وي رانغاؤلي.

د جكگؤيگ كي د شگكيلي خواو قانوني مسووليت

يوناما د بشري حقونو خگانكگه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون په ديگ باور دي چيگ په افغانستان كيگ وسله واله جكگؤه يو داخلي وسله واله جكگؤه ده چيگ د افغانستان وسله وال قوتونه او بين المللي نظامي قواويگ (حكومت پلوه حگواكونه) له دولت ضد عناصرو سره په جكگؤه كيگ شگكيل دي. په دولت ضد عناصرو كيگ اشخاص، او وسله واليگ أليگ شامليإي چيگ بيلا بيليگ سابقيگ، انكگيزيگ او د قوماندي جوؤشگتونه يا تشكيلات لري لكه طالبان، د حقاني كگروپ، حزب اسلامي او د القاعده متحدين لكه د ازبكستان اسلامي حركت، د اسلامي جهاد اتحاد، لشكر طيبه او جيش محمد.

په افغانستان كيگ په داخلي جنكگ كيگ تگوليگ شگكيليگ خواويگ د بين المللي قانون له مخيگ مسووليت لري چيگ په جكگؤه كيگ په مستقيم أول برخه نه اخيستونكي كسان وساتي او په ملكي كسانو او ملكي تاسيساتو بانديگ خپليگ اغيزيگ كميگ كؤي، د ژنيو د 1949 كال د خگلورو تؤونونو كگأه دريگيميگ ماديگ حد اقل معيارونه تگاكلي دي چيگ په داخلي جكگؤه كيگ شگكيليگ خواويگ

بيگ بايد احترام وكؤي. دريگيمه مشتركه ماده د بشرپالنيگ بين المللي قانون د خپلواك دولت په خاوره كيگ په جكگؤه بانديگ د تطبيق وؤ كگنگي او نه يوازيگ دولتي خوا بلكه په جكگؤه كيگ تگوليگ شگكيگليگ خواويگ د هغيگ په مراعات كولو مكلفيگ بولي.

د بشرپالنيگ د بين المللي قانون عرفي قاعديگ په افغانستان كيگ په جكگؤه كيگ په شگكيلو خواوو د تطبيق وؤ دي. بين المللي قضايي أليگ وايي چيگ د ژنيو د تؤونونو او ور اضافه شويو پروتوكولونو خگو اصول او قاعديگ د نؤيوال عرفي قانون برخيگ دي.[1] تر تگولو زيات اؤوند اصول بيگ دا دي:

- تفكيك: په جكگؤه كيگ شگكيگليگ "خواويگ" بايد په هر وخت كيگ د ملكي كسانو او جنكگياليو ترمنحگ او د ملكي او نظامي شيانو ترمنحگ توپير وكؤي.[2]
- تناسب: "هغه بريد چيگ كيداي شي په تصادفي أول د ملكي كسانو د وژنيگ، ژوبليگ، د ديگ دواؤو سبب وكگرحگي او شگايي د هغو مشخصو او مستقيمو نظامي برياوو په پرتله أيريگ زياتيگ وي چيگ له بريد خگخه بيگ تمه كيإي."[3]
- په بريد كيگ احتياط: "په نظامي عملياتو كيگ بايد په پرلپسيگ أول احتياط وشي چيگ ملكي خلك، ملكي كسان او ملكي شيان وژغورل شي او تل بايد ممكن احتياطي تدابير په ديگ نيت ونيول شي، چيگ په هره حادثه كيگ د ملكي كسانو د وژنيگ او ژوبلونيگ او ملكي شيانو ته د زيان اندازه راتگيتگه شي."[4]

د بشرپالنيگ بين المللي قانون سربيره په افغانستان كيگ نور قوانين هم د تطبيق وؤ دي. دولت ضد عناصر، كله چيگ دوي له جكگؤيگ خگخه بهروي، كيداي شي چيگ د ملك د مشخصو جنايي قوانينو له مخيگ تر تعقيب لانديگ ونيول شي. د بشري حقونو بين المللي معيارونه، چيگ دولت د هغو غؤيتوب لري او يا د نؤيوال عرفي قانون يوه برخه جوؤوي هم د وسله واليگ جكگؤيگ په شرايطو كيگ تطبيق كيإي. حكومتي نظامي قوتونه او بين المللي نظامي قواويگ هم د بين المللي بشري حقونو د قانون او د بشرپالنيگ د نؤيوال قانون او د دوي د كورنيو قوانينو خگخه د سرغؤوني له امله مسووليگ كگنگل كيإي.

تگول هيوادونه چيگ په افغانستان كيگ موجوده بين المللي قوتونو سره مرسته كوي، لكه د ايساف عسكر، په افغانستان كيگ د امريكا حگواكونه، د دوامداره سوليگ د عملياتو د ايتلاف غؤي، او يا نور عسكر چيگ د ديگ قومانديگ له چينلونو خگخه بهروي د 1949 كال د ژنيو د خگلورو تؤونونو لاسليك كوونكي ملكونه دي. كه خگه هم حگينيگ مرسته كوونكي هيوادونو د 1977 كال د ژنيو اضافي لومؤي پروتوكول نه دي لاسليك كؤي ، سره له ديگ هم دغه ملكونه د بشرپالنيگ د بين المللي قانون د دغو قواعدو په مراعات كولو مكلف دي چيگ د بين المللي عرفي قانون يوه برخه جوؤوي.

په وسله واله جكگؤه كيگ د ملكي كسانو د د خونديتوب لومؤني مسووليت د افغانستان د حكومت دي. خو لكه خگنكگه چيگ مخكيگ وويل شول، په جكگؤه كيگ تگوليگ شگكيليگ خواويگ تر بين المللي قانون لانديگ مسووليت لري چيگ ملكي خلك وساتي. افغانستان د 1949 كال د ژنيو خگلور تؤونونه لاسليك كؤي دي او هم د بشرپالنيگ د بين المللي قانون د هغو قواعدو په منلو او مراعات كولو مكلف دي چيگ د بين المللي عرفي قانون يوه برخه جوؤوي. افغانستان د نورو تؤونونو تر خگنكگ د مدني او سياسي حقونو بين المللي قانون د تؤون لاسليك كوونكي هيواد دي چيگ د افغانستان حكومت په دي مكلفوي چيگ د هيواد په قلمرو كي د تگولو افرادو بنيادي بشري حقونه خوندي كؤي .[5]

د افغانستان حكومت دنده او مسووليت لري چيگ په تگول افغانستان كيگ قانون او نظم تگينكگ كؤي. دغه راز د افغانستان د حكومت حق دي او مسووليت لري چيگ خپل ملي قوانين پلي كؤي كوم چيگ د منل شويو بين المللي قوانيونو تابع دي او يا د هغو په وؤانديگ مسووليت لري.

---

[1]- د سره صليب نؤيواليگ كميتگيگ اعلان كؤي دي چيگ د ژنيو د تؤونونو او الحاقيه/اضافي لومؤي پروتوكول خگو قواعدو د بين المللي عرفي قانون قوت تر لاسه كؤي دي او د دغو قواعدو خگخه أيريگ بيگ په داخلي او بين المللي وسله واله جكگؤو كيگ د تطبيق وؤ دي. (اي سي آر سي: د بشرپالنيگ بين المللي قانون، اديت جان ماري هنكارتگس او لويس د وسوالد بيك (سي يو پي/ سي آر سي- كامبريج 2005)

[2]- د اضافي لومؤي پروتوكول 48 ماده. وكگورئ 51 (2) ماده چيگ ملكي وكگؤي "نه بايد د حمليگ هدف وكگرحگي" او 52 (2) ماده چيگ بريدونه يوازيگ په نظامي هدفونو پوريگ محدود وي.

[3]- لومؤي الحاقيه/ اضافي پروتوكول 51 (5) ماده وكگورئ 57 ماده په برديونو كيگ احتياط

[4]- لومؤي الحاقيه/ اضافي پروتوكول 57 (1) او 2 (الف) ماده

[5]- افغانستان لاندني تؤونونه او معاهديگ تصويب او لاسليك كؤي دي. د مدني او سياسي حقونو نؤيوال تؤون په 24 اپريل 1983؛ د اقتصادي اجتماعي او كلتوري حقونو تؤون 24 اپريل 1983؛ د نژادي تبعيض د تگولو شكلونو د له منحگه وؤلو بين امللي تؤون، اكگست 1983؛ د شگحگو په وؤانديگ د تبعيض د تگولو شكلونو د له منحگه وؤلو تؤون، 5 مارچ 1983؛ د شكنجيگ او نورو توهينوونكو او غير انساني جزا او چلند د منع كولو تؤون، 26 جون 1987؛ د ماشوم د حقونو تؤون، 27 اپريل، 1994؛ او دماشومانو د حقونو ، دماشومانو د پلورلو، د ماشومانو د فحاشة او د پورنوكگرافة د منع دكنوانسيونو اختياري بروتوكول، 19 اكتوبر كال 2002؛ او په وسله واله جكگؤه كگيگ د ماشوم كگأون په باب د تؤون اختياري پروتوكول چيگ د 2003 كال د سپتمبر په 24 تصويب شوي دي. منبع :
http://www.aihrc.org.af/English/Eng_pages/X_pages/conventions_af_z_party.html

لغتونه

اي جي ايز: دولت ضد عناصر. په دېگ ډله کېګ تګول هغه اشخاص او ډلېګ راحګي چېګ د افغانستان د حکومت او نړیوالو نظامي ځګواکونو په ضد په وسله واله جګګړه کېګ همدا اوس شګګیل دي. په دېګ عناصرو کېګ هغه کسان راحګي چېګ د طالبانو په نامه پېژندل شوي او دغه راز اشخاص او ډلېګ چېګ بيلا بيل هدفونه لري او تر مختلفو نومونو لاندېګ راحګي لکه د حقاني شبکه، حزب اسلامي او د القاعده متحدين لکه د ازبکستان اسلامي حرکت، د اسلامي جهاد اتحاد، لشکر طيبه او جيش محمد.

هوايي برید: له الوتکېګ ځګځه یا له هوايي منبع ځګځه د اورلګګونېګ امر چېګ نږدېګ هوايي مرسته ورسره وي (تګولیو او عسکرو ته د سملاسي خطر په وخت کېګ مرستېګ) او که نصب وي هوايي ډلېګ ځګځه.

اي اين اي: افغان ملي اردو

اي اين پي: افغان ملي پوليس

اي اين ايس ايف: افغان ملي امنيتي ځګواکونه، يوه اصطلاح چېګ افغان سرحدي پوليس، ملي اردو، ملي پوليس او د ملي امنيت اداره په کېګ شاملېږي.

اي ايل پي: افغان سيمه ييز پوليس

اي اين اي پي: افغان ملي کمکي پوليس (اربکي)

اي پي تري: دافغانستان د عامه محافظت پروګګرام

اي پي ار پي: د افغان د سولېګ او بيا يوځګاي کېدنېګ پروګګرام

اي آي ايچ آر سي: د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون

بي بي آي اي أي: په ځګان پورېګ تړلي تعبيه شوي چاوېدونکي توکي؛ وګګورئ : آي اي أي

بېګ أي اي: د جنګګ د زيانونو ارزونه

تلفات: شګايي په دوه ډوله ډله بندي شي:

- مستقيم: هغه تلفات دي چېګ په مستقيم ډول د وسله والېګ جګګړېګ له امله راپيدا کېږي. لکه داسېګ تلفات چېګ د نظامي عملياتو په ترځګ کېګ رامنځګ ته کېږي چېګ د حکومت پلوه ځګواکونو له خوا اجراء کېږي (افغان او نړيوال نظامي ځګواکونه) دځګواك ژغورني عمليات، هوايي بريدونه، د نيولو او تلاشۀ عمليات، دياغيتوب ضد يا تروريستي ضد عمليات. دغه راز په دېګ کېګ هغه تلفات هم شاملېږي چېګ د دولت ضد عناصرود فعاليتونو په پايله کېګ رامنځګته کېږي لکه نښګه شويګ وژنېګ، تعبيه شوي چاودېدونکي توکي او يا له حکومت پلوه ځګواکونو سره په مستقيمه شګګلتيا کېګ.
- نور تلفات: هغه تلفات چېګ په غير مستقيم ډول له وسله والېګ جګګړېګ ځګځه راپيدا کېږي لکه د جنګګېګ پاتېګ شويو توکو له چاودنېګ، په محبسونو کېګ مړينه، د ناکافي طبي شرايطو د نشتوالي له امله مړينېګ چېګ د نظامي عملياتو په ترځګ کېګ پيښګېږي او په داسېګ ځګايونو کېګ چېګ طبي پاملرنېګ ته لاس رسي منع شوي وي او يا موجود نه وي. په دېګ تلفاتو کېګ هغه شيان هم شامل دي چېګ د مرکګانيو پيښګو مسووليت لوري په پوره اطمينان سره نه شي په ګګوته کېداي لکه هغه مړينېګ يا ژوبليګدنېګ چېګ د ډزو د تبادلېګ په پايله کېګ رامنځګ ته کېږي. په پاي کېګ هغه تلفات هم په دېګ ډله کېګ راحګي چېګ د قبيلوي جنګګونو يا قومي خپل منځګي جګګړو په ترځګ کېګ پيښګېږي.

ماشومان: د ماشوم د حقونو د تړون د تعريف له مخېګ ماشوم هغه ځګوك دي چېګ عمر بېګ له 18 کلونو ځګځه کم وي (17-0 کلن هم ماشوم دي). د ماشومانو د زيان راپورونه هم بشپړ نه دي، ځګګه چېګ د عمر په اړه معلومات هميشه موجود نه وي يا بيګ راپور نه وي ورکړل شوي.

ملکي/غير جنګګيالي شخص: هر هغه ځګوك چېګ په مستقيمه توګګه په جنګګونو کېګ برخه نه اخلي. په دېګ ډله کېګ تګول هغه ملکي اشخاص او د ملکي خدمتونو خلك شاملېږي چېګ په مستقيم ډول د جنګګ په مقصد نه کارول کېږي او په دېګ کېګ شګوونکي، د روغتيايي کلينيکونو کارکوونکي يا د عامه خدمتونو نور کارمندان، دغه راز سياسي اشخاص يا د دفترونو کارکوونکي، راحګي. دغه راز عسکر او يا هر ځګوك چېګ ډژوبلېګ يا تسليمة له امله "له جنګګ ځګځه وځګي" او يا هغه کسان چېګ نور په جنګګونو کېګ برخه نه اخلي، شاملېږي. په دېګ ډله کېګ د ملکي پوليسو پرسونل هم شاملېږي چېګ د جنګګيالي په حيث نه وي استخدام يا د دولت ضد عناصرو په ضد عملياتو کېګ په مستقيم ډول ونډه نه اخلي اورسمي دندي ځګځه د باندي وي.

سي او ايم- ايساف: په افغانستان کېګ د بين المللي امنيتي مرستندويه ځګواکونو قوماندان.

اي او ايف حادثېګ: هغه عملياتو ته اشاره ده چي د ځګواکونو د ژغورني لپاره تر سره کېږي. په دېګ کېګ داسېګ حالات شامل دي چېګ کله ملکي کسان نظامي قطارونو ته د نږدېګ کېدو يا له هغو ځګځه د مخکېګ کېدو په وخت کېګ د نظامي پرسونل اخطارونو ته پام و نه کړي او يا د تلاشۀ په پوستو کېګ لارشګوونو ته توجه و نه کړي. دغه ډول پيښګېګ په هغه وخت کېګ هم رامنځګ ته کېږي چېګ انفرادي اشخاص نظامي اډو يا ستګيشنونو ته ډير نږدېګ شي او د نظامي پرسونل اخطارونو ته پام و نه ساتي.

آي ايچ ايل: د بشر پالنېګ نړيوال قانون

آي أي پي: داخلي بېګ ځګايه شوي وګګړي

آي سي آر سي: د سره صليب نړيوال کميټه

آي اي أي: ځګای پرځګای چاودیدونکي توکي. يو بم چيګ د دوديزيګ نظامي طريقيګ په خلاف په نورو طريقو جوړېږي او کارول کيږي. نوموړيګ چاوديدونکيګ وسيله کيداي شي د ځګانمرکګي بم په شکل کيګ استعمال شي لکه په ځګان پوريګ تړليګ ځګای پرځګای شوي چاويدونکي توکي (بي بي آي اي أي)، دغه راز له ليريګ خګخه کنترول شوي تعبيه شوي چاوديدونکيګ وسيليګ (ار سي آي اي أي)، په موټګر کيګ ځګاي په ځګاي شوي او تعبيه شوي چاوديدونکي توکي (وي بي آي اي أي) او د فشار په ذريعه چاوديدونکيګ وسيليګ هم په ديګ ألة کيګ راځګي.

حادثيګ: هغه پيښګيګ دي چيګ په وسله والو جګګړو کيګ ملکي کسانو ته تلفات اړوي، د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون په راپورونو کيګ هغه تلفات نه دي شامل چيګ د جنايي پيښګو په پايله کيګ پيښګيږي.

نړيوال نظامي ځګواکونه: په ديګ ځګواکونو کيګ ټګول بهرني عسکر شامليږي چيګ د ايساف او په افغانستان کيګ د امريکا د ځګواکونو (د ازادۀ د پايښګت د عملياتو په شمول) يوه برخه وي او د ايساف د قوماندان (سي او ايم- ايساف) تر امر لانديګ کار کوي. دغه اصطلاح دغه راز په هغو ځګواکونو بانديګ هم د تطبيق وړ ده، چيګ د ايساف د قوماندان تر امر لانديګ نه دي، لکه ځګينيګ ځګانګګړيګ ځګواکونه.

ژوبليګ: د جسماني سختو ژوبلو مختلف أولونه په کيګ شامليږي. د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون په أيتابيس کيګ د جسماني ژوبليګ درجه نه ده شامله. د اروايي ټګګان يا دماغي جوړک پيښګيګ په ژوبلو کيګ نه دي شامليګ.

آي ايم يو: د ازبکستان اسلامي حرکت.

ايساف: په افغانستان کيګ امنيتي سوله ساتي ځګواکونه. ايساف د ملګګرو ملتونو د منشور د VII فصل له مخيګ د سوليګ د پياده کولو ماموريت يا دنده لري. ايساف د ملګګرو ملتونو د امنيت د شورا په امر او صلاحيت ځګاي په ځګاي شوي دي. د 2003 کال په اګګست کيګ د ملګګرو ملتونو او د افغانستان د حکومت په غوښګتنه د ناټګو سازمان د ايساف مشرتابه په غاړه واخيسته. د ايساف قواويګ اوس مهال (131730) تنه سرتيري لري، چيګ له 48 هيوادونو خګخه راغلي او په شپږو سيمه ييزو برخو ويشل شوي او مرکزي قرارګګاه ييګ په کابل کيګ ده. د 2008 د نوومبر خګخه د ايساف قوماندان په افغانستان کيګ د امريکايي ځګواکونو قوماندان هم دي، که خګه هم د مراتبو سلسله ييګله پاتيګ شويګ.

کي ايل اي: د لوړيګ کچيګ/ کليدي مشرتابه کګأون

ايل أي آي: ځګايي دفاعي نوښګت

لي کګأأ: په ايساف کيګ حقوقي سلاکار

ايم او آي: د کورنيو چارو وزارت

ناټګو: د شمالي اتلانتيک د تړون سازمان. د ناټګو د سازمان غړي هيوادونه د ايساف اساسي مرستندويه هيوادونه دي. ايساف وګګورئ.

اين أي ايس: د ملي امنيت رياست. د افغانستان د دولتي استخباراتو اداره

اين ايس سي: د افغانستان د ملي امنيت شورا

اين جي او: غير حکومتي سازمان

او ايچ سي ايچ آر: د بشري حقونو لپاره د ملګګرو ملتونو عالي کميشنري

او اي ايف: "د آزادۀ د پايښګت عمليات" رسمي نوم دي چيګ د امريکا حکومت ييګ په افغانستان کيګ د جګګړيګ لپاره او د نړيوالو ضد تروريستي فعاليتونو لپاره کاروي. او آي ايف- افغانستان، چيګ د امريکا او افغانستان کګأ عمليات دي له ايساف خګخه بيګل دي. ايساف د ناټګو د هيوادونو د امريکا او نورو هيوادونو په کګأون نظامي عمليات دي. د امريکا زياتيګ قواويګ چيګ د او آي ايف لانديګ د 2008 د اکتوبر راهيسيګ "په افغانستان کيګ د امريکايي ځګواکونو" يوه برخه کګرځګيدليګ، چيګ جنرال پتريوس د ناټګو/ايساف عمومي قوماندان هم دي.

حکومت پلوه ځګواکونه

- افغان حکومتي ځګواکونه: ټګول ځګواکونه چيګ په ټګولو نظامي او نيم نظامي د بلوا ضد عملياتو کيګ برخه اخلي او په مستقيمه يا غير مستقيمه توګګه د افغانستان د حکومت تر ولکيګ او اداريګ لانديګ دي. په ديګ ځګواکونو کيګ افغان ملي اردو، افغان ملي پوليس، افغان سرحدي پوليس، ملي امنيت او نور ځګواکونه شامل دي.
- نړيوال نظامي ځګواکونه (نړيوال نظامي ځګواکونه) او جي اي.

آر سي آي اي أي: له ليريګ خګخه کنترول کيدونکيګ ځګای پرځګای شويګ چاوديدونکيګ وسيله، آي اي أي وګګورئ.

ايس وي بي آي اي أي: په نقليه وسيله کيګ د ځګان مرکګي بريد ځګای پرځګای شويګ چاوديدونکيګ وسيله

ايس او پي: معياري عملياتي روښونه

ايس او ايف: عملياتي ځګانګګړي ځګواکونه

ټګي سي اين: د لښګکر برابرونکي هيواد

افغانستان کيگ امريکايي حگواکونه: په افغانستان کيگ د فعالو امريکايي حگواکونو د قوماندېگ او کنترول مرکز يو ايس فور- اي د جنرال أيويأ پتگريوس تر قوماندېگ لاندېگ دي، چيگ د ناتگو/ايساف عمومي قوماندان هم دي. ددېگ تنظيم په اساس، چيگ د 2008 له اکتوبر خگخه په کار لويدلي او هغه عسکر چيگ د ازادة دپايشگت په عملياتو کيگ شامل و يو ايس فور -اي تر عملياتي کنترول لاندېگ راغلي دي. د ايساف او او اي ايف د قوماندېگ تسلسل يو له بله بيگل دي او توپير سره لري.

يو ايس ايس ايف: د امريکا حگانکگؤي حگواکونه

يو ايس ايأ: د بين المللي پرمختکگ لپاره د امريکا ايجنسي/ نمايندکگي

يو اين أي ايس ايس: د ملکگرو ملتونو د امنيت او مصونيت خگانکگه

يوناما: په افغانستان کيگ د ملکگرو ملتونو مرستندويه پلاوي

يو اين ايچ سي آر: د کأوالو لپاره د ملکگرو ملتونو عالي کميشنري

وي بيگ اي اي أي: په نقليه وسيله کيگ تعبيه شويگ چاوديدونکيگ وسيله ؛ وکگورة آي اي أي

فهرست

لنأيز i
سپارشگتنيگ viii
د دولت ضد عناصرو او د ملكي كسانو ساتنه 1
عمومي كتنه 1
حگاي پر حگاي شوي چاوديدونكي توكى او حگانمركگي بريدونه 6
وژنيگ، اعدامونه او تشگتونيگ 12
تشگتونيگ 17
تهديدونه، حگورونيگ، ناقانوني پوستيگ او شب ناميگ 19
پر شگحگو او ماشومانو بانديگ بريدونه 20
دولت پلوه حگواكونه او د ملكي وكگؤو ساتنه 23
عمومي كتنه 23
هوايي بريدونه 25
د زيات حگواك كارول 29
د تلاشة او نيولو عمليات/ د شپيگ له خوا بريدونه 30
د حگانكگؤو حگواكونو عمليات 35
د ملكي تلفاتو په اړه خگيؤنيگ او حساب وركونه 37
د مركگ ، ژوبلي او د ملكيت د زيان جبران خساره 41
د ملكي كسانو ساتنه او افغان سيمه ييز پوليس 43
عمومي كتنه 43
د افغان سيمه ييزو پوليسو او ملكي كسانو د ساتنيگ په هكله/ نيوكي 43
د قومانديگ او كنترول په اړه انديشگنيگ 44
د استخدامولو او تصفيه كولو په اړه انديشگنيگ 44
د افغان سيمه ييزو پوليسو روزنه 46
نيونيگ او توقيف 46
افغان سيمه ييز پوليس چيگ د خپل مسووليت له ساحيگ خگخه بهر كار كوي 46
دولت ضد عناصر او افغان سيمه ييز پوليس 47
د تگولنيگ نظر 48
د افغان سيمه ييزو پوليسو په اړه نتيجيگ 48
په جنوبي سيمه كيگ د ملكي كسانو ساتنه 50
عمومي كتنه 50
د هلمند ولايت د مارجيگ او نادعلي ولسواليو كيگ چانگيز عمليات او له هغه وروسته حالت 51
د كندهار شگار ته خگيرمه په شاوخوا ولسواليو كيگ چانگيز عمليات او له هغه وروسته حالت 55
په جنوب كيگ د طالبانو له خوا د وژنو هخگيگ 59
ضميميگ: 61
د ملكي تلفاتو په اړه اضافي كگرافيك معلومات 61

لنأيز

په افغانستان کي په 2010 زيإديز کال کي وسلوالو نشګتو کي انساني زيان زيات شوي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګي په 2010 کال کي د 2،777 ملکي خلکو وژل ثبت کؤي دي چي د 2009 کال په پرتله 15 سلنه زيات دي. د تيرو خګلورو کلونو راهيسي 8،832 ملکي کسان په پوحګي شخؤه کي وژل شوي دي چي هر کال د ملکي کسانو د مؤيني کچه لوؤه شوي[1]. پر خلکو د شخؤو زياتيدونکي ناوؤه اغيزي، لکه د 2010 کال په جريان کي چي کګنګ شمير وکګؤو ته په خپلو کورونو او تګولنو کي مرکګ ژوبله واوخته، د دي پر ضرورت تګينکګار کوي چي بايد شګکيلي خواوي د ملکي خلکو د ژغورني لپاره اؤين کګامونه واخلي. د يوناما د بشري حقونو خګانکګه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون د دولت مخالفو خواو او د دولت پلوو حګواکونو خګخه غواؤي چي د ملکي خلکو ساتنه زياته وکؤي او خپل قانوني مسوليتونه په پام کي ونيسي تر خګو د ملکي خلکو زيانمنيدلو کي کموالي راشي.

د ملکي خلکو مؤينه

په 2010 کي د تګولو 2،777 وژل شوو ملکي کسانو له جملي خګخه د 2،080 کسانو وژنه (75 سلنه) د دولت مخاليفينو[2] ته منسوب شوي چي د 2009 کال په پرتله 28 ٪ زيات والي شګيئ. حګان مرکګي بريدونه او حګاي پر خګاي شوي چاوديدونکي توکي د زياتو ملکي کسانو د مرکګ ژوبلي لامل کګرحګيدلي چي تګول 1،141 ملکي کسان له دي امله وژل شوي (دا د وژل شوو ملکي کسانو چي د دولت مخالف وسلوالو ته منسوبيإي، 55 سلنه تشکيلوي). ترتګولو خطرناك سير په 2010 کال کي دا و چي د دولت ضد عناصرو لخوا کګنګ شميرملکي وکګؤي ترور شوي يا په انفرادي توکګه وژل شوي چي خګلورسوه دوه شپيته ملکي کسان اعدام شول چي د ۲۰۰۹ کال په پرتله ۱۰۵ سلنه زياتوالي شګيي. دملکي کسانو د ترور نيمايي برخه دهيواد په سويل کي رامنحګ ته شوي. په هلمند ولايت کي ددولت ضد عناصرو له خوا دملکي کسانو په اعدامولو کي ۵۸۸ سلنه لوؤوالي او په قندهار ولايت کي د ۲۰۰۹ کال په پرتله ۲٤۸ سلنه زياتوالي راغلي.

دافغان امنيتي حګواکونواو نؤيوالو حګواکونو (حکومت پلوه حګواکونه) ته د ٤٤٠ کسانو مؤينه منسوب شوي چي د تګولو ملکي تلفاتو ١٦ سلنه تشکيلوي اود ۲۰۰۹ کال په پرتله ٢٦ سلنه په کي کم والي راغلي. په ۲۰۱۰ کال کي دولت پلوه حګواکونو ته منسوب ملکي تلفاتو کي زياتره ملکي وکګؤي دهوايي بريدونو په پايله کي وژل شوي چي تګول تګال د ١٧١ کسانو د مؤيني سبب شوي او دا د دولت پلوه حګواکونو ته منسوب شوي مؤينو ٣٩ سلنه تشکيلوي. د پام وؤ خبره ده چي د ۲۰۰۹ کال په پرتله په هوايي بريدونو کي ملکي تلفاتو کي ٥٢ سلنه تګيتګوالي راغلي[3]. دملکي وکګؤو د تلفاتو 9 سلنه په جکګؤه کي دنامعلومو شګکيلو خواو له لوري وژل شوي.

د۲۰۱۰ کال په اوإدو کي د زياتو ملکي کسانو وژل د دولت ضد عناصرو له خوا د حګاي په پرحګاي شويو چاوديدونکو توکو او اعدامونو يا وژنو له امله او هم په حګانکګؤي توکګه د افغانستان په جنوب کي د زياتو پوحګي عملياتونو په پايله کي رامنحګ ته شوي.

که خګه هم دغه نشګتي زياتره په ۲۰۱۰ کي په سويل اوسويل ختيحګ کي رامنحګ ته شوي خو د نا امني اوتاوتريخوالي دا لؤي د هيواد شمال ختيحګ اولويديحګ سيمو ته هم وغزيدلي[4]. دختيحګ پرته په تګولو سيمو کي د ۲۰۰۹ کال په پرتله دملکي کسانو زياتي مؤيني منحګ ته راغلي. د کال په اوإدو کي د هيواد شمالي برخه د زياتو جنکګونو شاهده وه او د ۲۰۰۹ کال په نسبت دملکي کسانو په تلفاتو کي ٧٦ سلنه لوؤ والي راغلي. په جنوب ختيحګ اوجنوبي سيمو کي د ۲۰۰۹ کال په نسبت زياتوالي راغلي چي د ملکي کسانو د تلفاتو کچه په سويل ختيحګ کي ٤٠سلنه اوسويل کي ۲۰ سلنه لوؤه شوي.

په شګحګواوماشومانو اغيزي

رواني شخؤي په تيره بيا شګحګي اوماشومان په بده توکګه اغيزمن کؤي دي. د ۲۰۰۹ کال په نسبت أيرماشومان اوشګحګي وژل شوي. د 2009 کال په پرتله د شګحګو مؤينه کي شپإسلنه او د ماشومانو مؤينه کي ٢١ سلنه لوؤوالي راغلي. په ۲۰۱۰ کال کي د شګحګو اوماشومانو د تلفاتو د کچي لوؤيدو سربيره، د مخ پر أيريدو شخؤو له امله کګنګ شمير شګحګو او ماشومانو بنيادي خدمتونو، لکه روغتيايي خدمتونه اوزده کؤي، ته تر أير لإ حده لاس رسي درلوده.

په 2010 کال کي ٤٠ سلنه د شګحګو مؤينه او ٤٤ سلنه د ماشومانو مؤينه د حګاي پرحګاي شوو چاوديدونکو توکګو اوحګان وژونکو بريدونو په پايله کي منحګ ته راغلي. دا شميره د ۲۰۰۹ په پرتله د شګحګو په مؤينه کي ٣١ سلنه او د ماشومانو مؤينه کي ٦٦ سلنه لوؤوالي شګئ. اته ماشومان د دولت ضد عناصرو له خوا د مرکګ په سزا محکوم شوي دي.

---

[1]- ديوناما بشري حقونو خګانکګه او او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون په خپلو خګيؤنواوراپورونوکي دجنوري لومؤي نيتي خګخه تر ٣١ دسمبر۲۰۱۰ پوري هغه تګول تلفات راتګول کؤي چي د دوي سيمه ئزو دفترونو راپورکؤي اودپيشګي دحګايي ليدني اوپه لويه کچه دزيانمن شوو سره مرکي کؤي دکره کتني اوفزيکي شواهدوکتني اومعتبروسرچينو سره يي تصديق کؤي. ديوناما بشري حقونوخګانکګي او بشر حقونو خپلواك کميسيون د ورکؤل شوي راپور دبشپؤي شميرني ادعا نه کوي چي دبعضي محدوديتونواوميتودولوجي اوکاري چاپيريال په نظر کي نيولو له امله شايد نه وي راپور شوي (د د راپور د ميتودولوجي برخه وکګوري .

[2]- د دولت ضد عناصرعبارت دي له وسلوالومخالفو ألو اومختلفو اشخاصو خګخه چي د بيلابيل شاليد، موخو اومشر تابه جوؤشګت په درلودلو سره، لکه طالبان، حقاني شبکه، لشکرطيبه اوالقاعده سره تؤلي د ازبکستان اسلامي تحريك، جهاد اسلامي اتحاد، لشکرطيبه او جيش محمد، د افغانستان دولت او نؤيوالو ايتلافي حګواکونو سره په جنکګ کي شګکيلي دي.

[3]- په تګوله کي د دولت پلوه حګواکونو له خوا په هوايي بريدونو کي په 2010 کال کي کمشګت راغلي. خو د 2010 کال په اوإدو کي ملکي تلفاتو کي أير والي راغلي . د 2010 په لومؤي نيمايي کي 69 ملکي کسان وژل شوي او دويمه نيمايي کي 102 ملکي خلك وژل شوي دي چي د هوايي برديونو له امله ملکي تلفاتو کي د کال لومؤي نيمايي په پرتله 48 فيصده لوؤوالي شګي.

[4]- هره سيمه په لاندي ولايتونو مشتمله ده . مرکزي سيمه عبارت ده له کابل ، پنجشير ، کاپيسا ، لوکګر ، پروان او وردکګ . ، ختيحګه سيمه د کنؤ ، لغمان ، ننکګرهار او نورستان ، لويديحګه سيمه عبارت ده له بادغيس، فراه، غور او هرات، د شمال سيمه کي بلخ، فارياب ، جوزجان، سمنکګان او سرپل، شمال ختيحګه سيمه کي بدخشان ، بغلان ، کندز او تخار، جنوب ختيحګه سيمه کي غزني، خوست، پکتيا او پکتيکا او جنوبي سيمه کي هلمند، قندهار، نيمروز، ارزکګان او زابل او مرکزي لوؤه سيمه کي باميان او دايکندي شامل دي.

دولت پلوه حګواکونو ته منسوب شوي د تګولو ملکي کسانو له جملي خګخه ۳۷ سلنه شګحګو او ۲۹ سلنه ماشومانو مؤينه دهوايي بريدونوپه نتيجه كي منحګ ته راغلي. دغه شمير د 2009 کال په پرتله په ترتيب ٦٢ سلنه او۷۲ سلنه كموالي شګئ. په تګول هيواد كي د لتګون او نيولو عملياتو يا د شپي له خوا تلاشي په پايله كي 8 شګحګي او 9 ماشومان وژل شوي دي. د دي عملياتو په پايله كي د نورو سيمو په پرتله تر تګولو أير ماشومان په جنوب او أيري شګحګي په سويل ختيحګ كي وژل شوي دي.

ملكي ژوبله

په ۲۰۱۰ کال كي د پوحګي شخؤي له امله د ملكي كسانو تګپي كيدنه د ۲۰۰۹ کال په پرتله ۲۲ سلنه لوؤه شوي. تګول تګال په پوحګي شخؤه كي د ٤۳٤۳ ملكي وكګؤو تګپي كيدل ثبت شوي دي. له دي جملي خګخه ۳۳٦٦ ملكي كسانو ژوبله چي د تګولو تګپيانو ۷۸ سلنه تشكيلوي، د دولت ضد عناصرو ته منسوبيإي چي دا د ۲۰۰۹ کال په پرتله ۲۱ سلنه لوؤوالي شګيئ. دولت پلوه وسلوالو حګواكونو ته د ٤۰۰ ملكي كسانو ژوبله منسوب شوي چي د تګولو تګپي شوو پيشګو 9 سلنه تشكيلوي او د ۲۰۰۹ کال په پرتله په دي كي ۱۳سلنه تګيتګوالي راغلي دي. د نا معلومه خواو له لوري ۵۷۷ ملكي كسان تګپي شوي دي چي دا د مجموعي شميري ۱۳سلنه جوؤوي.

دبريدونو مسئوليت

په ۲۰۱۰ کال كي دبشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما بشري حقونو خګانكګي هغه پيشګي ثبت كؤي دي چي پوحګي شخؤه كي شګكيلو خواؤ د بريدونو له امله ملكي كسانو ته زيان اؤولي وي او كومي ألي يي د مسئوليت ادعا كؤي وي.
د دي هلو حګلو موخه داده چي په جنګګ كي شګكيلي خواوي اووسله والي ألي د ملكي مركګ ژوبلي له امله په كګوته شي او په دي هكله حساب وركول وده وومومي او هم د اؤونده ألي سره پدي اوه خبري وشي. د بريدونو د مسئوليت د ادعا په تؤاو د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشر ي حقونو خګانكګه دا په نشګه كوي چي په ۲۰۱۰ کال كي د كګنګ شميرملكي كسانو د تلفاتو مسئوليت په هكله هيخګ يوي خوا يا وسلوالي ألي ادعا نده كؤي.

دحكومت ضد عناصر

په ۲۰۱۰ کال كي د حكومت ضد عناصرو غير قانوني جنګګي وسيلي كارولي چي په كي غير متناسب تكتيكونه، په حګانكګؤي توكګه حګاي پرحګاي شوي چاوديدونكي توكي اوحګان وژونكي بريدونه شامليإي او په شګكاره أول پوحګي اهداف په نشګه كوي، خو دافغانانو د ژوند بنيادي حق، اسلامي اصولو اونؤيوال بشردوستانه اصولو لكه تفكيك، د متناسب حګواك استعمال[1] او احتياطي تدابيرو كارولو خګخه سرغؤونه كوي. دا تكتيكونه د كګنګ شمير ملكي وكګؤو د مركګ ژوبلي اوپه سيستماتيك أول د ملكي وكګؤو د ويرولو سبب كګرحګيدلي اوسربيره پردي د پوحګي شخؤو سيمو كي يي د ملكي خلكو اساسي اوإينو خدمتونو ته لاسرسي په مخ كي خنأ او ستونحګي زيإولي. زيات پيچلي او پر مخ تللو حګاي پر حګاي شوو چاوديدونكو توكو د پراخه استعمال په نا متناسبه توكګه ملكي وكګؤو ته زيان اؤولي دي. دهيواد په كچه ۲۱ سلنه حګاي پرحګاي شوي چاوديدونكي توكي او٤۰ سلنه حګان مركګي بريدونه د ملكي كسانو د مركګ ژوبلي لامل كګرحګيدلي دي. دحكومت ضد عناصرو ته د منسوب شوو تګول تګال ملكي تلفاتو 11 سلنه مؤينه دحګان مركګي بريدونو په نتيجه كي را منحګ ته شوي او په ۲۰۱۰ کال كي د تګولو ملكي تلفاتو 8 سلنه جوؤي چي د ۲۰۰۹ کال په پرتله ۱۵سلنه په كي تګيتګوالي راغلي. دحګان مركګي بريدونو لؤي په ۲۰۰۹ او ۲۰۱۰ کال كي برابره وه (تقريبا ۱٤۰ بريدونه هر کال) چي دا د دي شګكارندويي كوي چي حګان مركګي بريدونه په ۲۰۱۰ کال كي د ۲۰۰۹ په پرتله د لإو ملكي مؤينو لامل شوي دي.
په سلكګونه په نشګه شوي وژني يا اعدامونه د حكومت ضد عناصرو ته منسوب شوي. هغه كسان اودهغوي خپلوان چي دافغانستان دولت او يانؤيوالو حګواكونو سره مرسته كوونكي كګنګل شوي، ولايتي لوؤ پوؤي چارواكي، دبيلكګي په توكګه، واليان، ولسوالان، د ولايتي شورا وكيلان، ديني مشران اوعادي ملكي كسان لكه داكتران، شګوونكي، زده كوونكي، اوتعميراتي كاركونكي په كګوته شوي او وژل شوي دي. دكوم روشګانه سبب پرته دحكومت ضد عناصرو زيات ملكي كسان د جاسوسة په شك وژلي چي په زياتو حالاتو كي د صحرايي محكمي په أول اعدامونه ترسره شوي. مرستندويه كاركونكي، داخلي اونؤيوالي غيردولتي موسسي، پرمختيائي كاركونكي دتګول کال په دوران كي يا خو وژل شوي او يا د سؤي تشګتوني او داسي نورو ويروونكو تكتيكونو هدف كګرحګيدلي.
د بشري حقونو خګخه سرغؤوني په شمول، د وژلو نوري ويجاؤونكي اوناوؤه اغيزي پر زيانمنيدو سر بيره نوري تګولنيزي او رواني اغيزي له حګانه سره لري. كه يوكس پريكؤه كوي چي د ولسوالي شورا كي شامل شي، د يوخاص كانديد لپاره كمپاين وكؤي، په يوه انكشافي موسسه كي دنده واخلي اويا په دغه ساحه كي د طالبانو دنوي قوماندان په هكله په ازاده توكګه خبري وكؤي، نو په دي پوهيإي چي د ده پريكؤه دمركګ اوژوند پايلي حګان سره درلودلي شي. د وژلو اصلي موخه داده چي د اساسي بشري حقونو (ژوند اومصونيت دبيان آزادي، سياسي كګأون او اتحاديو جوؤول، كار او زده كؤي خګخه د خلكو مخنيوي وكؤي. د افرادو د حقونو د پشګو لاندي كول سياسي، اقتصادي او تګولنيزي پايلي لري چي دهغي اغيزي د حكومت دارئ او پرمختيايي هلو حګلو مخه نيسي. او په داسي حالاتو كي

---

[1]- په افغانستان كي په جنكګ كي دخيل خواوي په شمول د دولت ضد تګولو عناصر د نؤيوال قانون مطابق قانوني مسئوليت لري چي په ملكي خلكو بريدونه پايي ته ورسوي او لاندي اصولو ته پام وكؤي . توپير:(تګولي ألي) بايد هر وخت د ملكي وكګؤو او جكګؤمارو تر منحګ توپير وكؤي او پوحګي او ملكي اهدافو تر منحګ توپير ؛1 لومؤي اضافي پروتوكول ماده 48.وكګوري ماده 51(2) چرته چي ملكي خلك د حملو هدف نشي كګرزيدي . ؛او ماده 52 (2) چي حمله به يوازي په پوحګي اهدافو پوري محدود وي .؛ تناسب :؛هغه بريد چي كيداي شي د په حادثاتي توكګه د ملكي خلكو ژوند واخلي او يا يي تګپيان كؤي او ملكي شتمني زيانمني كؤي او يا ددي تګولو مجموعه شي چي د اصلي هدف او نظامي لاس ته راوؤني نه زيات كارول وي . ؛ 1 اضافي پروتوكول ماده 51 (5)(ب) په بريد كي احتياط : د نظامي عملياتو په وخت بايد تل احتياط نه كار واخستل شي چي ملكي خلك وژغورل شي هم ملكي خلك او هم شتمني .تګول هغه ممكن احتياط نه د كار واخستل شي له انده د هر ممكنه ملكي مركګ ژوبلي او ملكي شتمني ته زيان اوؤي . اضافي پروتوكول 1 ماده (57) 1 او 2 (ا)(ii)

نه د افغانستان امنيتي ځواکونه اونه هم نړيوال ځواکونه په دي توانيدلي دي چي د ملکي کسانو ساتنه وکړي. دملکي کسانو د اختطاف پيښګي د ۲۰۰۹ کال په پرتله ۸۳ سلنه زياتي شوي چي د ۱۳۷ ځګخه ۲۵۱ کسانو ته په ۲۰۱۰ کيګ دا تعداد لوړ شويګ.
که ځګه هم د طالبانو د ۲۰۱۰ کال نوي لايګحه په داسيګ مادو مشتمله ده چي موخه يي د ملکي تلفاتو کمواليګ دي، خو د بشري حقونو خپلواک کميسيون او د يوناما بشري حقونو ځګانګګي د طالبانو لخوا د پلي کيدو داسي کوتګلي کګامونه مشاهده نه کړل چي له امله يي سرغړونکي قوماندانانو يا افرادو پرخلاف اجرات ترسره شوي وي. د يوناما دبشري حقونو ځګانګګي او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون په ۲۰۱۰ کال کي کګنګ شمير بي له توپيره اوغير متناسب بريدونه ثبت کړي چي د ملکي کسانو د تلفاتو لامل کګرځګيدلي او طالبانو د دغي بريدونو د مسئوليت ادعا کړي ده.

دولت پلوه ځواکونه

سره له دي چي د دولت پلوه ځواکونو شمير په ۲۰۱۰ کال کي ۱۰۷۰۰۰ لوړشو او د دوي په پوځګي عملياتونو کي زياتوالي راغي، د ملکي وکګړو مرکګ ژوبله چي دولت پلوه ځواکونو ته منسوب شوي، په کي د ۲۰۰۹ په پرتله ۲۱ فيصده تګيتګوالي راغلي. د ۸۴۰ ملکي کسانو د تلفاتو (يا ۱۲ سلنه د ملکي خلکو مرکګ ژوبله) دولت پلوه ځواکونو ته منسوبيږي. دهوايي بريدونو د لټګون او نيولو عملياتو يا د شپي لخوا د کورونو تلاشي کي د ملکي کسانو په تلفاتو کي تګيتګوالي ليدل شوي. د لټګون او نيولو عمليات يا د شپي له خوا د کورونو تلاشي له امله د ملکي کسانو تلفاتوکي ۱۸سلنه تګيتګوالي راغلي.
دنړيوالو اوافغان ځواکونو له خوا د ملکي تلفاتو د راکمولو په اړوند اخيستل شوو کګامونو په پايله کي د تيروکلونو په نسبت په ۲۰۱۰ کال کي لږ شمير وکګړي د دي ځواکونو لخوا مړه اوتګپيان شوي دي چي په 2010 کال کي د نړيوالو ځواکونو د زياتو شوو پوځګي عملياتو په پام کي نيولو سره دا د خوشګي خبره ده.
د شپي له خوا تلاشي او نورو تکتيکونو له امله په 2010 کال کي د ملکي کسانو زيان راتګيتګ شوي چي عمده لامل يي د نړيوالو امنيتي ځواکونو له خوا د قواعدو وضع کول، تکتيکي لارشګود، معياري کړنلاره او د ترهکګري پر وړاندي د مبارزي لارشګود پياوړي کول او پلي کول وو چي د ځواك د کارولو محدودولو او د ملکي کسانو خونديتوب باندي تګينکګار کوي. خو بيا هم د تکتيکي لارشګود او اصولو بشپړ او دوامدار ه پلي کول او د ملکي تلفاتو په روشګانه او سم أول پلتګل او د حساب ورکولو په اړوند تر اوسه انديشګني پر ځګاي پاتي دي.
دشپي له خوا تلاشي د زياتو ملکي تلفاتو لامل نه کګرحګي خو داسي عمليات په دوامداره توکګه په افغاني تګولنو کي غصه اوقهر راپاروي. کګنګ شميرتګولني دولت پلوه ځواکونو ته په دي نظرکګوري چي د شپي د تلاشي عملياتو په دوران کي رامنحګ ته شوو سرغړونو سره د مجازاتو ځګخه د معافيت چلند کيږي اولامل يي داغيزمنو او روشګانه پلتګنو او د سرغړونکو د محاکمي نشتوالي دي. د توقيف شوو کسانو د ځګاي ځګاي کګي په اړوند د مالوماتو نشتوالي، د مرکګ ژوبلي او شتمني د زيان په مقابل کي د خساري جبران نوري انديشګني دي. بل لوري ته د شپي د تالاشي پر وخت د زيانمن شوي فاميل او قبيلي مشر لپاره ناوړه اغيزي دا دي چي تګولنه کي پر هغه داغ لږيږي چي هغه د خپل کور ولکه په لاس کي نه لري.
په مجموع کي د شخړي د زور اخستلو سره، دولت پلوه قواوي نه شي کولاي چي د تکتيکي لارشګود پلي کول او نورو تدابيرو نيولو سره ځګان برابر کړي چي د شپي له خوا د تلاشي او د ځواك په سمه توکګه کارول تنظيموي. د تکتيکي لارشګود په دوامداره توکګه بياکتنه، تحليل او ارزونه او په عمل کي يي پياده کول به د دولت پلوه ځواکونو لخوا ملکي خلك نور هم خوندي کړي.

د افغان محلي پوليسو پروګګرام

په 2010 کال کي د افغانستان حکومت د افغان محلي پوليس (ALP) پروګګرام پيل کړ. د کورنيو چارو وزارت په چوکاټګ کي محلي امنيتي پروګګرام په دي اساس رامنحګ ته شو چي ځګايي خلك په وسلوالو ليکو کي د محدود امنيتي فعاليت سره وکګمارل شي چي له امله يي تګولنه د دولت ضد عناصرو ځګخه وساتل شي. دا پروګګرام دا مهال په 61 ولسواليو کي د 15،700 محلي پوليسو د جذب اجازه ورکوي چي تګول تګال به په 100 ولسواليو کي 30،000 محلي پوليس تر دي چتر لاندي جذب شي. د ولسوالي په کچه محلي پوليس د امنيي قوماندان په وړاندي مسئوليت لري. د متحده ايالاتو ځګانګګړي ځواکونه به د غير رسمي روزونکو او غير رسمي نظارت کونکو رول لري او د افغان محلي پوليسو په مراکزو کي به دوي سره تر يو محدود وخته کار کوي او دوي ته به روزنه ورکوي تر ځګو نورو ځواکونو ته وسپارل شي.
د يوناما د بشري حقونو ځګانګګي او د بشري حقونو خپلواك کميسيون په ځګو سيمو کي د ځګايي پوليسو رامنحګ ته کيدل او د هغوي له فعاليت ځګخه ليدنه کړي. په داسي حال کي چي منل شوي ده چي د پروګګرام له پيل ځګخه لږ وخت شوي او ارزوني لپاره زيات وخت ته اړتيا ده، د نظارت ،استخدام ، انتخاب، د قوماندي او کنترول ميکانيزم، محدودي روزني او د ولسوالي امنيي قوماندان ته اغيزمني ځګواب ورکوني په هکله انديشګني موجودي دي. دا ستونحګي په کندز او بغلان، د ارزګګان ولايت په خاص ارزګګان ولسوالي، او دايکندي په کجران ولسوالي کي ليدل شوي دي. په نورو سيمو کي بيا په هرات کي پشت رود ولسوالي، او د پکتيا ځګاځګي ولسوالي او د پکتيکا برمل ولسوالي په تګولنو کي د ځګايي پوليس وجود مثبت ارزول شوي دي.
دا د پام وړ خبره ده چي د ځګايي پوليسو صلاحيت، مکلفيت او د توقيفولو په اړوند رول روشګانه نه دي او يا دا چي دوي ته د خپل سري توقيف، د توقيف شويو کسانو د ليږدوني، د توقيفولو لپاره شرايط او د ناوړه چلند د مخنيوي په هکله لارشګونه کيږي. د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانګګه په دي تاکيد کوي چي د محلي پوليسو تګولو فعاليتونو ځګخه په کلکه ځګارنه وشي او د ناوړه چلند او جرايمو کي د شګکيلتيا په صورت کي په فوري توکګه تاديبي مجازات ورکړل شي، نو دا به د ملکي کسانو د ژوند خونديوالي أاأمن کړي او معافيت ته به وده نه ورکوي.

د افغانستان په جنوب کي پوځګي عمليات

په 2010 کال کي د نړيوالو ځواکونو شميره او عملياتونو کي زياتوالي د افغانستان په جنوب کي د مخالفينو پر مرکزونو متمرکز وو. ستر پوځګي عمليات په دي موخه تر سره شول چي د هلمند مرکزي برخه او د قندها ر شګار چاپيره ولسوالي د طالبانو ځګخه پاکي کړي

چي دي ته د دولت پلوه حګواکونو د ترهکګري پر وؤاندي د ستراتيژي اساسي تجربي په توكګه وكتل شول. د دي په جواب كي د طالبانو غبركګون د حكومت د واك د سيمي پر وؤاندي د تګينكګي مقابلي كوشګشګ وو چي په كي د ملكي كسانو د اعدامولو كمپاين ته يي دوام وركؤ. په جنوبي سيمه كي ملكي مركګ ژوبله د تګول افغانستان د تګول تګال ملكي مركګ ژوبلي 40 ٪ تشكيلوي.
د 2010 كال په اوإدو كي د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګي د ملكي كسانو د خوندي ساتني ستونحګي د نژدي خګخه خګارلي او تحليل كؤي دي چي دغه ستونحګي نورو سيمو ته ورته ستونحګي دي. حګاي پر حګاي شوي چاوديدونكي توكي او د نؤيوالو حګواكونو له خوا دوام داره تر سره شوي پوحګي عمليات د بل هر يو تكتيك په نسبت د أيرو ملكي كسانو د تلفاتو لامل شوي دي. خو په هلمند او قندهار كي د ملكي كسانو د وژلو لامل په روشګانه توكګه تو پير لري. په هلمند كي د ملكي كسانو په تلفاتو كي په أراماتيكه توكګه د 2009 كال په پرتله 78 سلنه لوؤوالي راغلي چي د دولت پلوه حګواكونو او طالبانو تر منحګ وسله والو نشګتو په پايله كي رامنحګ ته شوي او يا انفرادي وژني شوي دي خو بيا په قندهار كي د ملكي كسانو مركګ ژوبله كي 11 سلنه أير والي راغلي (كه خګه هم په قندهار كي پخوا راهيسي ملكي تلفات أير وو). د دولت پلوه حګواكونو لخوا په 2010 كال كي د هلمند په مارجه او ناد علي ولسواليو كي د لتګون او نيولو عملياتو چي په پايله كي يي له حګانه سره د غبركګون په أول تاوتريخوالي درلود، د كګنګ شمير ملكي تلفاتو لامل شو. بل لوري ته د قندهار شګار سره په پوله پرتي ولسواليو كي (ارغنداب، أنأ، پنجوايي او ژيؤي ولسوالي) د 2010 كال د جولايي او نومبر تر منحګ موده كي د تصفيوي پوحګي عملياتو په پايله كي د ملكي تلفاتو كچه كي أير والي نه دي راغلي، خو په لويه اندازه د شتمني د زيانمنولو او ويجاؤولو لامل شوي دي.
په 2011 كال كي د ملكي خلكو لپاره د امنيت د شګه كولو د هخګو په موخه د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګه د مارجي او قندهار د پوحګي عملياتو په اؤوند د لاندي ملاحظاتو وؤانديز كوي. په پيل كي د دولت پلوه حګواكونو له خوا ستراتيژيكي پريكؤه چي مارجه يي د يوكګنګ شمير استوكګن كليوال چاپيريال په توكګه د جنكګ ميدان وتګاكه، په داسي حال كي چي د ضرورت وؤ افغان پوليسو او ملكي ساتني وؤتيا چي بيا وروسته خلك وساتي موجوده نه وه، د كګنګ شمير ملكي خلكو د زيان لامل شوه. په ولس ميشته سيمو كي مخكي له دي چي په بشپؤه توكګه تصفيه شي، د كګنګ شمير مركزونو او پوستو ايجادول د خطرناكو حركتونو لامل شو چي د دولت پلوه حګواكونو او طالبانو تر منحګ نشګتو ملكي كسان اغيزمن كؤل. د طالبانو لخوا د ملكي كسانو قتل او ملكي خلك په كګن ميشتو سيمو كي د سپر په أول كارول نه يواحګي يو غير قانوني تكتيك دي، بلكه د اوسيدونكو لپاره يي ويجاؤونكي پايلي د حګان سره درلودي.
د نادعلي او مارجي او د قندهار شګار نه چاپيره ولسواليو د عملياتو پرتله كول دا جوتوي چي شګايي دولت پلوه حګواكونو د هلمند عملياتو خګخه سبق زده كؤوي چي په قندهار كي پوحګي عمليات زيات شوي وو خو ملكي تلفات أير محدود وو. دوه عمده لاملونه د قندهار پوحګي عملياتو سره تؤاو لري؛ دا چي دولت پلوه حګواكونه مخكي له دي نه چي عمليات پيل كؤي، په پراخه كچه د تګولني سره په سلا مشورو بوخت وو او بيا يي د قندهار شګار چاپيره د تګيتګي كچي عمليات تر سره كؤل؛ بل دا چي د قندهار عمليات د پخوا خګخه پلان شوي وو (نه دا چي د طالبانو د بريدونو په مقابل كي حګوابي بريدونه وكؤي) او سر بيره پر دي په بريدونو كي د طالبانو جنككګيالي دقيق په نشګه شوي وو چي له امله يي كم ملكي تلفات رامنحګ ته شول. د يوناما د بشري حقونو خګانكګي او بشري حقونو خپلواك كميسيون د قندهار د عملياتو په پايله كي وليدل چي په لويه كچه كورونه ؤنكګ شول، فصلونه او د خؤوبولو سيستم ويجاؤ شو. د دولت پلوه حګواكونو د مركزونو د دفاع د تګينكګولو او د شګخو شوو چاوديدونكو توكو په كګوته كولو په موخه كګنګ شمير كورونه ويجاؤ شول. پوحګي وسايط د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونكو توكو خګخه د ساتني لپاره د سرك پر بله خوا تكګ راتكګ كاوه چي په پايله كي ديوالونه، او د خؤوبولو سيستم يي و يجاؤكؤل او دولت پلوه حګواكونو له دي امله چي د دوي پر ضد د مورچل په أول ونه كارول شي، نو هغه ابادي چي د انكګورو وچولو لپاره يي تري كګتګه اخستله، ؤنكګي كؤي. د يوناما د بشري حقونو خګانكګي او بشري حقونو خپلواك كميسيون د ژيؤي او پنجوايي ولسوالي مشرانو سره مركي كؤي چي د ملكي خلكو انديشګني يي داسي راتګولي كؤي دي "تركومه حده چي عمليات تر سره شوي پايلي يي منفي دي حګكه چي دوي د خلكو كورونه باغونه او خؤوبولو سيستم ويجاؤوي. په راتلونكي كي نه پوهيإو چي خګه روشګنايي به له حګان سره راوؤي" او " تصور وكؤي چي زه يو وؤوكي كور او باغ لرم، كه تاسي دا ويجاؤ كؤي او راتلونكي كي دلته امن وي نو داسي امن زما لپاره كوم شګه والي لري".
د قندهار په پوحګي عملياتو كي دولت پلوه حګواكونو د ملكي تلفاتو خګخه مخنيوي په خاطر له احتياط نه كار اخيستي خو د نؤيوالو بشر دوستانه قوانينو او نورومونو له مخي د پوحګي اهدافو تعريف، د مناسب حګواك كارول او د بريدونو پر وخت د احتياط نه كار اخستل په سمه توكګه ندي پلي شوي، په حګانكګؤي توكګه كله چي ملكي شتمني ته خطر متوجه وو. دا جوته خبره ده چي د قندهار شګار چاپيره تصفيوي عملياتو كي د هلمند د مركزي برخي د عملياتو په پرتله لإ شمير ملكي تلفات رامنحګ ته شوي. خو د ملكي ولس لپاره د دي عملياتو اوإد مهاله پايلي په دي پوري تؤلي دي چي دولت پلوه حګواكونه په دغو سيمو كي تل پاتي امنيت تګينكګ كؤي او د لومؤيتوب په اساس د شتمنيو بيا رغوني په بشپؤ أول تمويل كؤي. اوإد مهاله پايلي دي پوري هم اؤه لري چي په شخؤه كي شګكيلي خواوي دملكي تلفاتو د مخنيوي په خاطر په راتلونكي دوبي كي، چي په قندهار كي د زياتو نشګتو وؤاند وينه شوي، كوم كګامونه اخلي او په مارجه كي د 2010 كال سپرلي او دوبي تكرار نه كؤي. د قندهار لإ شمير اوسيدونكو د راتلونكي په هكله د ا حتياط نه أك خوش باوري شګكاره كؤي. د پنجوايي ولسوالي د مشرانو خګخه يو يي د 2010 كال د اكتوبر په مياشت كي د يوناما د بشري حقونو خګانكګي او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون ته داسي وويل: "موناإ يو كال امنيت ته اؤتيا لرو نه د شپإو مياشتو امنيت ته".

بشري مرستو ته لاس رسي

ملكي خلك په پوحګي شخؤه كي يوازي د مركګ ژوبلي او ويري أك چاپيريال خګخه اغيزمن شوي ندي، بلكه د بي حګايه كيدلو، د شتمني زيان او ويجاؤيدلو، كاروبار له لاسه وركولو، پر كګرحګيدو بنديز او اساسي او اؤين خدمتونو لكه صحت ته پاملرنه، خوراك او زده كؤي ته نه لاس رسي، سره مخ شوي دي. د ملكګرو ملتونو د كأوالو عالي كمشنر مطابق په 2010 كال كي د پوحګي شخؤي له امله 102،658 كسان بي حګايه شوي دي. د خطر نه أكو شرايطو مرستندويه تګولنه له دي نه منع كؤي چي هغو خلكو او تګولنو ته لاس رسي ولري چي مرستي ته اؤ دي او د نه امنيت او تاو تريخوالي له امله بي حګايه شويدي چي د پخوا راهيسي مرستي ته اؤ خلكو بد حالت يي لا پسي نور بد تر كؤي. د كګنګ شمير وسله والو كګروپونو شتون د بشري مرستو كار د زياتو ستونحګو سره مخ كؤي چي د مرستندويه كار كونكو امنيت په أيرو سيمو كي خوندي ندي.

نتيجه

لکه خګنکګه چي د امنيت ساتلو مسئوليت له نړيوالو حګواکونو خګخه افغا ن حګواکونو ته سپارلو پروسه به په 2011 کال کي پيل کيږي، د يوناما د بشري حقونو خګانکګه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون د امنيت د سپارلو په پروسه کي د ملکي خلکو په خونديتوب او امنيت تګينکګوالي باندي تاکيد کوي. حد اقل د انتقال دا پروسه بايد داسي پايلي ونه لري چي د ملکي خلکو ساتنه را کمه شي چي د افغان امنيتي حګواکونو په شمول محلي پوليسو ته د انتقال په سيمو کي موزونه خګارنه، روزنه ، چال چلند او حساب ورکوني ته اړتيا لري. د يوناما د بشري حقونو خګانکګه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون په دي تاکيد کوي چي بايد د انتقال پروسه د فردي امنيت په اجنأا کي تګول اساسي عناصر رانغشګتي وي او د بشري حقونو، په حګانکګؤي أول د شګحګو او ماشومانو حقونو، احترام ته وده ورکړي.

د شخړي شګکيلي خواوي، د افغانستان دولت، نړيوال حګواکونه او د دولت ضد عناصر د نړيوال قانون په رنګا کي مسئوليت لري چي ملکي کسان خوندي وساتي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه بيا د شګکيلو خواو خګخه غواړي چي په ملکي کسانو بريدونه ودروي او د ملکي افغانانو د ژوند بنيادي حق ته په احترام وکګوري او نړيوال حقوقي اصول چي په وسله والو عملياتونو کي تفکيك، د مناسب قوت استعمال او احتياط په کي شامل دي، او شګکيلي خواوي پدي مکلفوي چي د ملکي خلکو مرکګ ژوبله را کمه کړي، مراعات کړي.

سپارښتني

د دولت ضد عناصر (طالبان اونورد دولت ضد وسلوالو ألو ته)

- سمدلاسه د ملکي وګړو، د ملکي دولتي مامورينو او هغو ملکي کارکوونکو په شمول چي د نړيوالو نظامي حګواکونو سره کارکوي، او هغوي د هر أول اسلامي او نړيوالو قوانينو د اصولو پر اساس د ضرر ځګخه خوندي دي، په نشګه کولو ځګخه لاس واخلي. همدا راز خپلي هغه پريکړي دي باطلي وګرحګوي چي دملکي خلکو دوژلو اجازه ورکوي.
- هغه قوانين اومقررات اولارشګووني پلي کړئ چي په ملکي خلکو د حملو مخنيوي کوي او هغه دولتي ضد عناصر مقصربولي چي د ملکي خلکو مرګګ او ژوبله کوي.
- د تناسب، توپير او احتياط اصولو په نظرکي نيولو سره د نړيوالو بشري قوانينو له مخي د ملکي تلفاتو مخه ونيسئ.
- پلټګنه اوتحقيقات دي وکړئ او د تګولوملکي تلفاتو د پيشګو، چي د دولت ضد عناصر په کي شګګيل وي، په هکله علني راپور ورکړئ اود ملکي تلفاتو په اړوند د معلوماتو ورکولو لپاره يومصئون رابط غړي وټاکئ.
- د وژني اوتهديد تګول قوانين سمدلاسه له اجرأتو وغورحګوئ چي د افغانستان د اساسي قانون او ملي قوانينو او همدا راز د نړيوالو بشري او د بشر د حقونو د قانون له مخي جواز نلري چي د ملکي خلکو له وژني، اعدام، اختطاف، تهديد، معيوبيت او سرغوخګوني ځګخه عبارت دي.
- داخبره يقيني کړئ چي ولسي خلك په پوره أول سره د آزاد تګګ راتګګ حق، د اساسي خدماتو لکه روغتيا اوتعليم ځګخه برخمن دي.
- هغه تلاشي ګګاني سملاسي پاي ته ورسوي چي د ولسي خلکو د تګګ راتګګ د آزادة مخه نيسي.
- د جګګړي په وخت کي د خپلو جګګړه مارو دتحفظ په خاطر د سپر په أول د ولسي وګګړو کارولو ځګخه سملاسي لاس واخلئ.
- په شګوونحګيو، روغتيايي تسهيلاتو او جوماتونو د حملو ځګخه لاس واخلئ چي د نړيوال بشري قانون په وړاندي خوندي حګايونه دي.

نړيوالو نظامي حګواکونو ته

- په تګولو هغو پيشګو کي چي ملکي تلفات ولري بشپړي، بي طرفه او روشګانه پلټګني وکړئ، پخپلو پرمختګګونو او د پلټګنو په نتايجو باندي علني او چټګك راپور ورکړئ هغه افراد دي ګګرم وګګڼګل شي چي د بشر حقونو د نړيوال قانون اودبشر دوستانه نړيوال قانون په وړاندي د جدي سرغړونو مسئول وي، او د سر غړونکو پر وړاندي دي تاديبي او جزايي اجرآت تر سره شي.
- دا يقيني کړئ چي ستاسي سيمه ايز قوماندانان د خپل حګواك کارول او د شپي له خوا بريدونو پر وخت په پوره أول سره د عملياتو معياري اصول او تکتيکي لارشګووني په عمل کي پلي کوي او د يو معياري، روشګانه ځګارني او نظارت له مخي د پلي کولو ارزيابي کيږي.
- دشپي لخوا د بريدونو پرحګاي دوامداره متبادلي لاري چاري ولټګوئ او أاأ دي ورکړي چي د شپي تلاشي، بنديزونه اوبرغليزعمليات د افغان ملي امنيتي حګواکونو سره په ګګاه او يا د هغوي په مشر ة سرته ورسي چي د هغي له لاري په بشپړ أول د عنعنوي، کلتوري او مذهبي ارزښګتونو قدر وکړاي شي چي د قوتونو دنړيوالو قانوني وظايفو له تناسب، توپير اواحتياط سره په مطابقت کي وي. دا خبره يقيني کړئ چي نړيوال او افغان امنيتي حګواکونه هغه بشپړي شوي معياري ارتباطي فورمي د متضرر او يا د بنديانو د خپلوانو سره پريږدي چي د تکتيکي هداياتو او لارشګونو لپاره اړيني دي.
- دحګانکګړو قوتونو عملياتو په اړه شفافيت ته وده ورکړئ او په هغو مواردو کي چي د دوي د کړنو په پايله کي ولسي خلکو ته زيان ور اړول شوي وي خپل مسئوليت علني ومني.

- د ايساف اوتګولو امريکايي او افغان حګواکونو په شمول د خاصو عملياتو حګواکونو لپاره دي يو لارشګود نشرشي چي په کي د ناتګو ناپييلو لارشګوونو باندي ټګينګګارشوي وي چي د تاوان ورکونه، دعملي تفصيلي پروسيجرونو وړانديز، د تلفاتو د ثبت د ادعاؤ د ترلاسه کولو، دپلټګنو د ترسره کولو او د خساري جبران په فورموکي د ترميم وړانديز، بخښګني، په غم کي شريکيدنه او د درنښګت نورو نښګو او اشارو باندي تأکيد شوي وي.
- دمعياري عملياتو کړنلاره دي عملي کړي چي معياري اصول اومقررات پخپلو مطالبو کي رانغاړي، د هغو ثبوتونو د چال چلند لپاره چي د نيوني په وخت کي راغونأ شوي وي، اوهمدا راز د هغي کړنلاري عملي کول چي شواهد افغاني چارواکوته ورسپاري.په پراخه أول تګول د ايساف/امريکايي قوتونو هغه تصاميم له نظره تيرکړي چي د عملياتو په وخت د ولسي خلکو شتمنيو ته زيان رسوي او دا أاأ تر لاسه کړئ چي دغه تصاميم د نړيوال بشري قانون سره سمون خوري، او هغه متبادلي لاري چاري ولټګوئ چي دولسي وګګړو د شتمنيو اومعيشت د تباهي کچه راټګيټګوي.
- د يو داسي مناسب ميکانيزم د جوړښګت ملاتړ وکړئ چي د افغان حګايي پوليسو د جوړښګت، استخدام او د هغوي د واحدونو (مرکزونو) د فعاليتونو ځګارنه کوي ترڅګو د پوليسو د هغو بد چلند اوغيرقانوني اعمالومخنيوي وکړي کوم چي د حګايي پوليسو د قوماندي او طرزالعمل ځګخه بهر دي، اودايقيني کړئ چي د افغان حګايي پوليسو واحدونه د افغانستان اونړيوالو قوانينو په شمول، د بشر د حقونو او د بشري قانون سره موافق چلند وکړي.

دافغانستان د دولت لپاره

- د يوي مسلکي دولتي اداري جوړښګت د داسي حګواك په درلودلو سره چي عمده ولسي تلفاتو پيشګو ته حګواب ووايي او دا توان ولري چي تګولو دخپلو أ لو سره د معلوماتو په شريکولو، پلټګنو او کشفولو کي کاروکړي.

- یوهمغاړه، شفاف او په خپل وخت سره د معیاري تاوان ورکوني کۆنلاري عملي کول او د جنکګ حګپلو ملکي وکګړو د پاره د کۆنلاري او د جبران خساري او د مسئولیت په شمول په هکله د خلکو د پوهاوي د سطحي لوړول.
- خګرنکګه چي دامنیتي مسئولیتونو مشري د نړیوالو حګواکونو خګخه افغان حګواکونوته انتقالیږي، نوپه افغان ملي اردو کي دي یوهیئت د رابط غړي په أول جوړ شي ترخګو د ملکي تلفاتو او د اسنادو جوړولو، پلتګنو، احتساب او د جبران خساري دندي اجراء کړي.
- د نړیوالونظامي حګواکونو سره یوحګاي دي داسي قانوني لایحه جوړه اوعملي کړي چي د ممکنه هدف کګرحګیدونکو ملکي وکګړو له وژنو خګخه مخنیوي وکړي.
- پدي أاأمن کیدل چي د افغانستان ملي امنیتي حګواکو نه د افغان حګایي پولیسو په شمول خپلو تګولو وظایفو ته په پوره أول درناوي کوي چي د نړیوال بشري قانون له مخي د ولسي خلکو ژوند وساتي اوتګول هغه ممکنه احتیاطي تدابیراستعمال کړي چي د ولسي خلکو مرکګ ژوبله او د هغو شتمنیو ته د زیان رسوني کچه د هغي په مرسته راتګیتګیاږي.
- سملاسي د شفافي قانوني لایحي خګخه کار اخیستل ترخګو د افغان ملي امنیتي حګواکونو، د افغان حګایي پولیسو په شمول، احتساب ته وده ورکړي او خګوك چي د ملکي خلکو د غیرقانوني مرکګ ژوبلي سبب کګرحګي اویا هم د ملکي افغانانو د حقونو خګخه سرغړونه کوي، د هغوي پر وړاندي انضباطي او نور قانوني اجرات ترسره کیږي.
- د تګولو توقیفي میکانیزمونو، پلتګنو، اومحاکمو یقیني کول چي د افغانستان او د نړیوالو عادلانه محاکمو معیارونو سره برابر دي او هیخګوك د حګانکګړو پلتګنو خګارنوالي پرته نه خوشي کیږي او د درنو جرمونو مرتکبین مسئول او کګرم کګنګل کیږي.
- دعلماي کرام او بارسوخه مذهبي مشران دي پدي مجبورکړئ چي په جنکګ کي دخیلو احزابو باندي غږ وکړي ترخګو د ولسي خلکو وژلو او ژوبلولو ته د پاي تګکي کیږدي او په ولسي خلکو دجکګړي اثر راتګیتګ کړي.

د جګګړې د ښکېلو خواوو له طرفه په **2010** کې د ملکي کسانو د تلفاتو ټګول شمېره

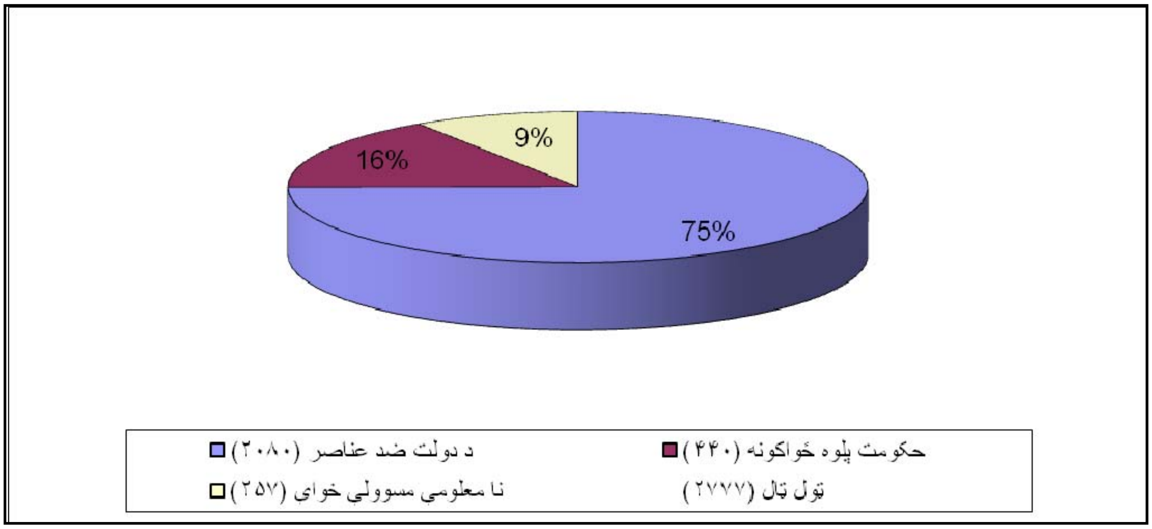

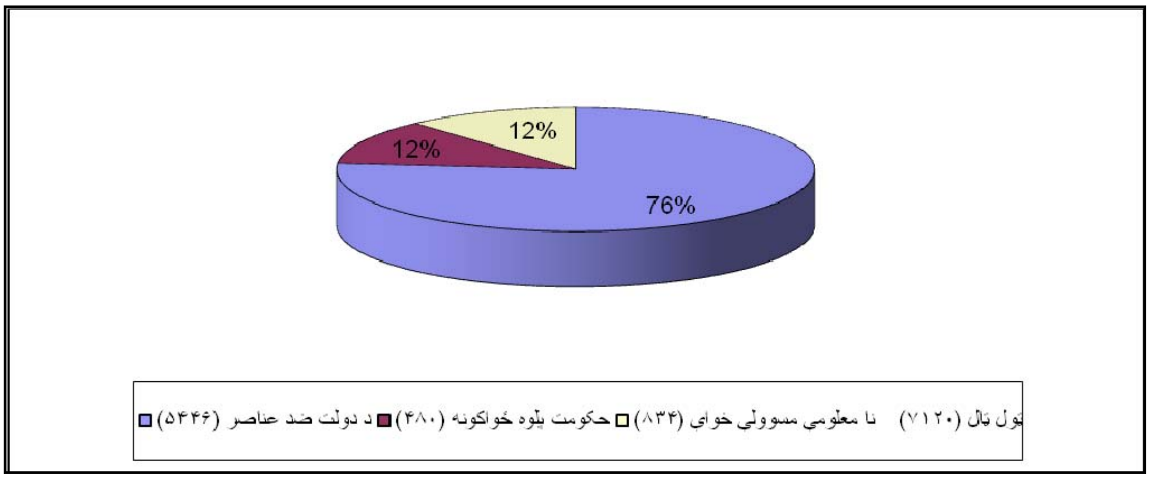

د سيميګ په کچه په **2010** کيګ د ملکي کسانو تلفات

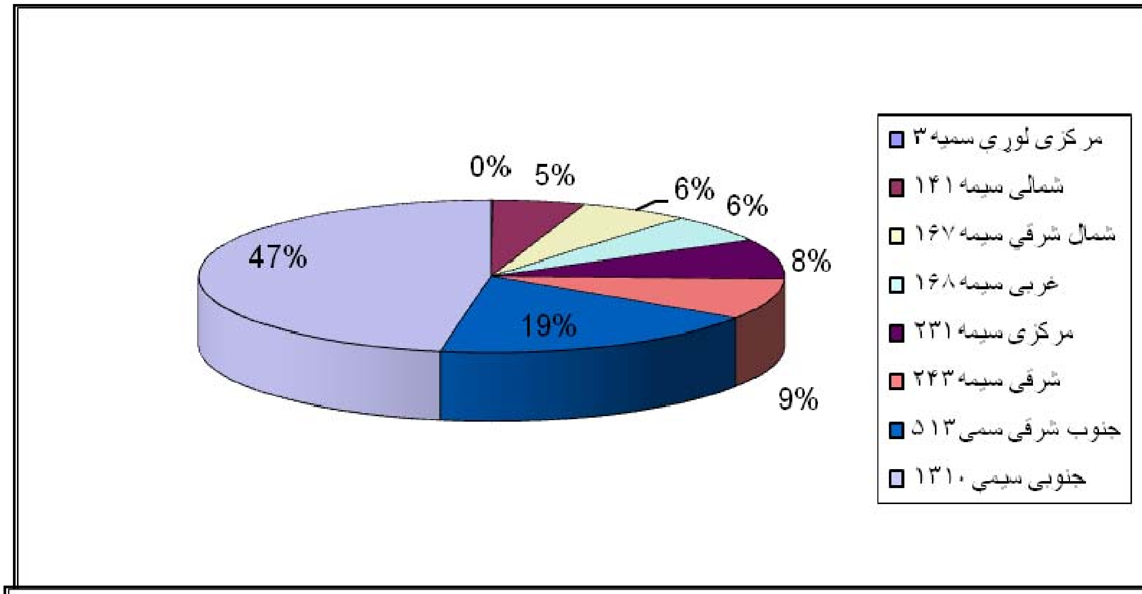

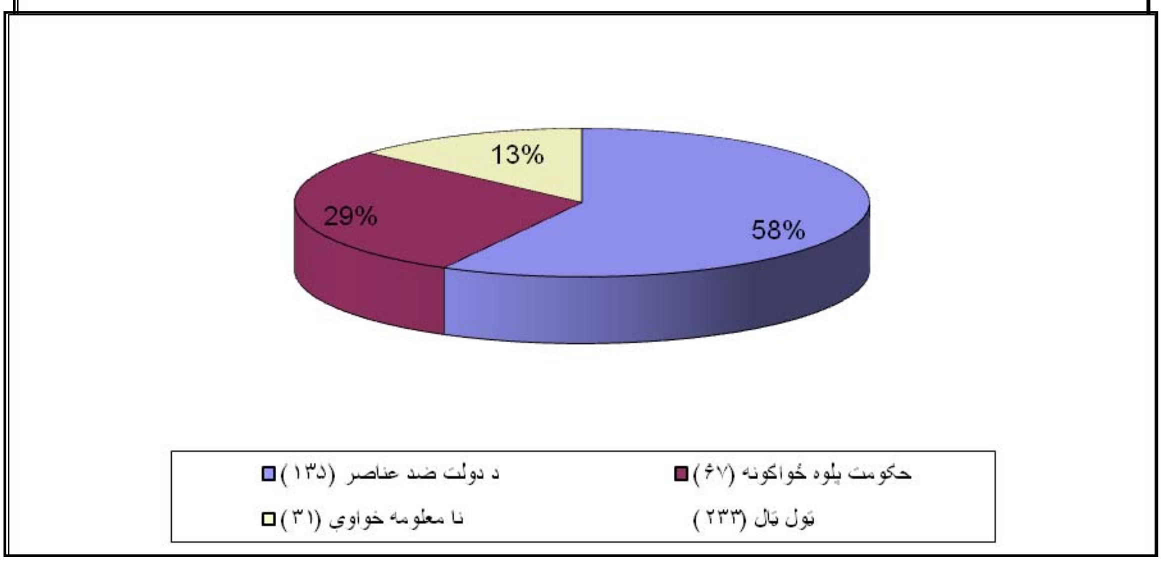

په جګړه کې د ښکېلو خواوو په لاس په **2010** کې د ماشومانو ثبت شوي تلفات

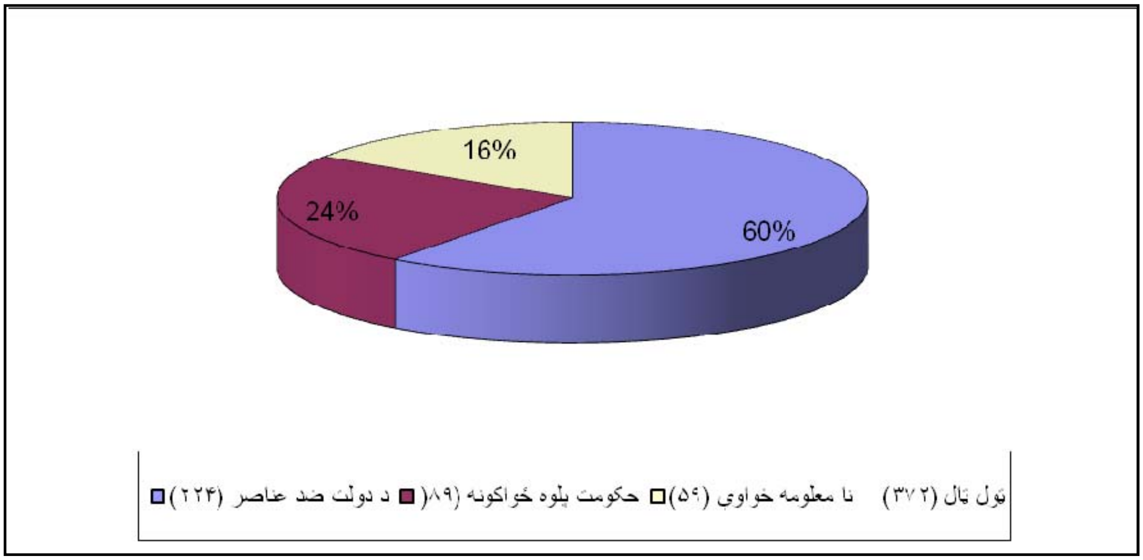

د دولت ضد عناصر او د ملکي وکګړو ساتنه

د غير دولتي خواوو د قانوني مسووليت په اړه: په يوه داخلي وسله واله نشګته کيګ غير دولتي، منظم او وسله واله ألیګ لکه په افغانستان کيګ طالبان او نور د دولت ضد عناصر د بشر پالنيګ د نړيوال عرفي قانون، د ژنيو د 1949 کال کنوينسيون د دريميګ مشترکيګ ماديګ او د ژنيو د کنوينسيون د دويم اضافي پروتوکول تابع ګڼګل کاږي. دغه ألیګ د دولتونو په شان مسووليت لري چيګ د هغو کګواشګونو له پراختيا خګخه مخنيوي وکړي چيګ جګګړيګ ملکي خلك ورسره مخامخ کوي، هغه ملکي کسان وساتي چيګ په جګګړو کيګ برخه نه اخلي او د ملکي کسانو او د هغوي د ملکيتونو په نشګه کولو خګخه ډه ډه وکړي. د ديګ راپور په مقصد ملکي شخص هر هغه شخص دي چيګ په جګګړو کيګ په مستقيم أول برخه نه اخلي. تګول ملکي وکګړي او د ملکي عامه خدمتونو کارکونکي چيګ د نظامي هدفونو لپاره کار نه کوي لکه شګوونکي، د روغتيايي کلنيکونو کارکونکي، د عامه خدمتونو نور کارکوونکي او دغه راز سياسي شخصيتونه او د دفترونو کارکونکي په مکلکي خلکو کي شامل دي. په ملکي کسانو کيګ همدارنګګه هغه عسکر او کسان هم راحګي چيګ "له جګګړيګ خګخه وتلي وي horse de combat" او شګايي له ديګ امله بيګ جګګړه پريګ ايشګي وي چيګ ژوبل شوي وي، يا بيګ حګانونه تسليم کړي وي او يا په بل هر دليل چيګ وي نور په جګګړو کيګ په مستقيم أول برخه نه اخلي. په ديګ کسانو کيګ د ملکي پوليسو افراد هم شامل دي چيګ د مخاليفينو په ضد عملياتو او نشګتو کيګ په مستقيم أول برخه نه اخلي او يا هم دوي د خپليګ وظيفي د اجرا په حال کيګ نه وي.

1. عمومي کتنه

د 2010 د جنورة د لومړۍ او أسمبر تر 31 نيګتګيګ پوريګ 5446 ملکي تلفات د دولت ضد عناصرو ته منسوب شوي دي چي دغه شمير په ديګ کال کيګ د تګولو ملکي تلفاتو 76 سلنه جوړوي. د دولت ضد عناصرو ته د 2080 ملکي خلکو وژل او 3366 ملکي خلکو ژوبله منسوب شوي . (په 2010 کيګ د ملکي کسانو د وژنو او ژوبلو په ترتيب سره 75 او 78 سلنه). د دولت ضد عناصرو په جګګړو کيګ په عمده أول د تعبيه شويو چاوديدونکو وسيلو، وژنو، اعدامونو، اختطاف، ويګروني او تهديد خګخه د تاکتيکونو په توګګه کار اخيستي دي. په شګګاره أول د ديګ تاکتيکونو هدف دا وو چيګ خلك د افغانستان حکومت د هغه بين المللي متحدينو ته مرستيګ ور نه کړي او د ملکي کسانو ترمنحګ ترور او وحشت خپور کړي خګو دوي په خپله ولکه کيګ وساتي.

په **2010** کيګ د ملکي کسانو د تلفاتو ثبت شويګ شمير چيګ د پيشګو د نوعيت پر بنياد د دولت ضد عناصرو ته منسوب شوي

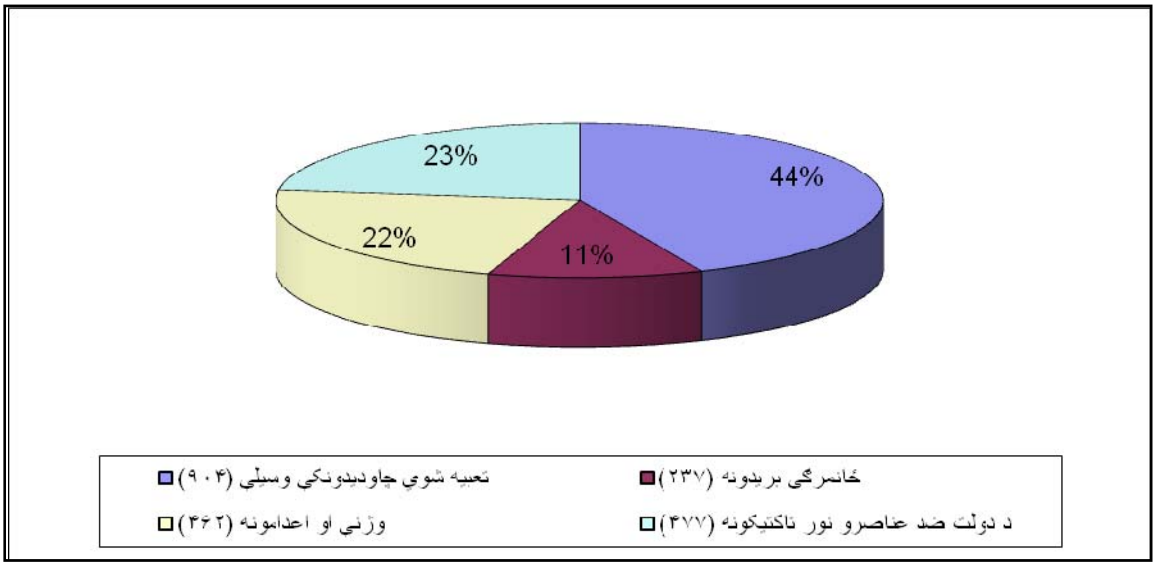

د دولت ضد عناصرو په لاس د ملکي خلکو ثبت شويګ وژنيګ او ژوبليګ

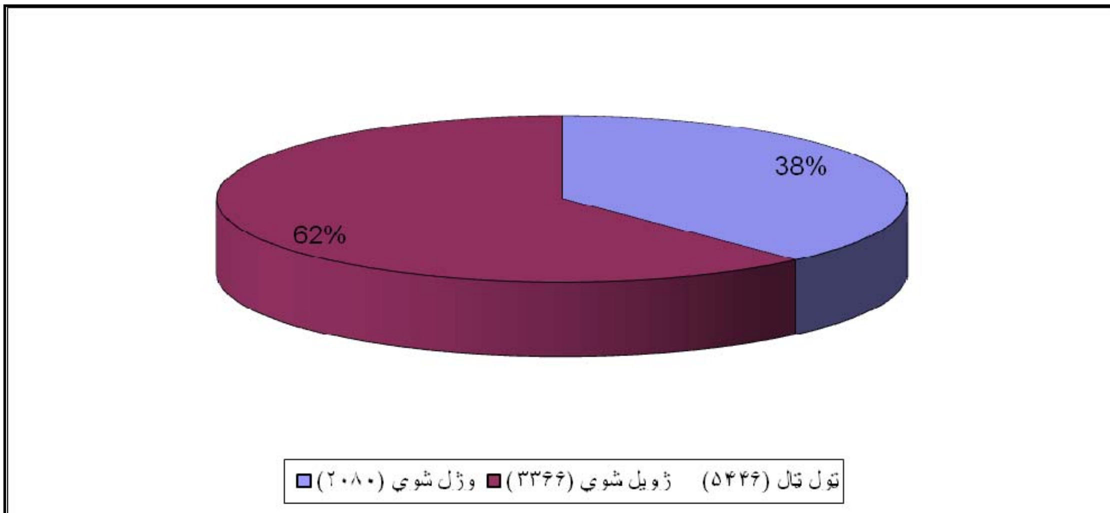

په ديګ ألو کيګ طالبان شامليږي، خو يوازيګ په ديګ پوريګ محدود نه دي، چيګ په خګو ألو او متحدينو ويشل شوي، حزب اسلامي او نوريګ أليګ، د حقاني شبکه او د القاعده متحدين، لکه د ازبکستان اسلامي حرکت ، د اسلامي جهاد اتحاد، لشکر طيبه، او جيش محمد. په 2010 کيګ مشخصو ألو د مشخصو بريدونو مسووليت منلي دي. تګولو ألو داسيګ تاکتيکونه کارولي دي لکه متقابل بريدونه، ميداني حمليګ او غير متناسب تاکتيکونه لکه تعبيه شوي چاوديدونکيګ وسيليګ، حګانمرکګي بريدونه، وژني او اعدامونيګ، اختطاف او بيرونيګ. په داسيګ شرايطو کيګ أيره ستونزمنه ده چيګ د مشخصيګ حمليګ مسووليت يويګ معينيګ وسله واليګ أليګ ته منسوب شي، که چيريګ هيخګ أله حاضره نه شي چيګ مسووليت ومني.

د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ او د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کميسيون هخګيګ کړي دي چيګ د بريدونو مسووليت پيدا کړي خګو د حګواب ورکولو لوري په کګوته شي او دا رنګګه په حګانکګړي توکګه دولت ضد عناصرو سره د ملکي تلفاتو په اړه د مدافعيګ په هکله کار کيګ اسانتياويګ پيدا شي. د بريدونو د مسوولينو په پيدا کولو سره د بشري حقونو خپلواك کميسيون او يوناما هغه زيات شمير بريدونه په کګوته کړي چيګ هيخګ لوري ييګ د مسووليت منلوته حاضر نه شول او هغو هخګوته حګواب ووايي چيګ د ملکي تلفاتو تګول مسووليت په مشخص أول طالبانو ته منسوب کګنګي.

په ولسواليو کيګ د حګاي پر حګايي شويو چاوديدونکو وسيلو د بريدونو د نمونو تحليل خګرکګندوي، چيګ په ولسواليو کيګ دغه وسيليګ په بيلا بيلو طريقو کارول شوي دي. په هغو ولسواليو کيګ چيګ 10 يا له ديګ زياتيګ چاودنيګ په کيګ شوي دي، د پام وړ توپيرونه ليدل شوي دي. د مثال په توکګه په کندهار کيګ د ژيړۀ په ولسوالۀ کيګ د تعبيه شويو چاوديدونکو وسيلو له امله 75 سلنه ولسي خلك وژل شوي، خو په پنجوايي ولسوالۀ کيګ 10 ٪ چاوديدونکو وسيلو ملکي تلفات اړولي دي. د خګمکنۀ په ولسوالۀ (پکتيا) کيګ 27 ٪ حګاي پر حګايي شويو چاوديدونکو وسيلو ملکي تلفات اړولي دي او په زرمت (پکتيا) کيګ دغو چاودنو لس سلنه تلفات رامنحګ ته کړي دي. دغه توپيرونه شګيي چيګ د حګاي پر حګايي شويو چاوديدونکو وسيلو په ذريعه د ملکي کسانو وژنه يا ژوبلو نه په ديګ پوريګ اړه لري چيګ په ولسواليو کيګ د دولت ضد عناصرو انفرادي قوماندانان د ملکي کسانو په نشګه کولو کيګ خګه پريکړيګ او عمل کوي.

د بشري حقونو خپلواك کميسيون او يوناما د دغو نمونو نور تحليلونه هم کوي خګو د هريګ حادثيګ راپور تهيه کړي او له مشخصو قوماندانانو /ساحو سره د ملکي تلفاتو د مدافعيګ په هکله د دي خګخه کار واخستل شي.
د حګاي پر حګايي شويو چاوديدونکو وسيلو کارول، حګانمرکګي بريدونو راکتګي او د هاوان بريدونو په 2010 کيګ زور واخيست. حتي په هغو حګايونو کيګ چيګ مشروع نظامي هدفونه هم و، لکه نظامي أيګ او عسکر (حکومت پلوه حګواکونه) دغو بريدونو او تاکتيکونو بيا هم ملکي کسان په نا متناسب أول زيانمن کړي دي. يوناما او د بشري حقونو خپلواك کميسيون ومونډله چيګ أيري بريدونه د ملکي کسانو د اوسيدلو په حګايونو کيګ شوي دي چيريګ چيګ نظامي هدفونه خګرکګند نه و يا نه دي پيژندل شوي. خاصتا حګاي پر حګايي شوي چاوديدونکيګ وسيليګ او حګانمرکګي بريدونه په داسيګ حګايونو کيګ شوي دي لکه بازارونه، سوداګګريز مرکزونه يا د سرکونو په خګنأو کيګ چيګ ملکي ترافيك وربانديګ تکګ راتکګ کوي.

د داسيګ تاکتيکونو کارول لکه قتلونه، اعدامونيګ، تشګتونيګ، دغه راز حګاي پر حګايي شوي چاوديدونکو توکو او حګانمرکګو بريدونو أير حګله په عمدي أول مشخص افراد په نشګه کړي دي چيګ په جګګړو کيګ ييګ په مستقيم أول برخه نه درلوده. أير شمير ملکي کسان له ولايتي رسمي چارواکو، قومي مشرانو او د تګولنيګ له رهبرانو خګخه نيوليګ تر هغو ملکي کسانو پوريګ په سيستماتيك أول ويرول شوي چيګ د افغان حکومت لپاره يا له بين المللي نظامي حګواکونو سره کار کوي.

هغه کسان چيګ په نشګه شوي دي، وژل شوي، تشګتول شوي، سرونه ورخګخه پريګ شوي او په حګينو حالاتو کيګ شل شوتګ شوي دي. د دولت ضد عناصرو زياتره وخت د هغو ملکي کسانو له جسدونو سره نوتګونه پريګ ايشګي دي چيګ د وژنيګ لاملونه ييګ

خگرکگند کؤي دي. دغه تاکتيك په خلکو کيگ ويره خپره کؤيگ او له حکومت يا/او بين المللي نظامي حگواکونو سره د دوي په همکاري بيگ اغيزه کؤيگ ده. د دولت ضد عناصرو په حگانکگؤي توکگه په ختيحگو، شمالي او جنوبي سيمو کيگ نا قانونه د تلاشي پوستيگ جوؤيگ کؤي. دغو تلاشيو د خلکو ازاد تکگ راتکگ محدود کؤي دي او دوي نه شي کولاي چيگ بيگ له ترسه او أاره ازاد وکگرحگي. به حگينو حگايونو کيگ چيگ نظامي عمليات جاري وو، د کگرحگيدو راکگرحگيدو محدويدت بيؤنيو طبي درملنيگ ته د خلکو لاس رسي متاثره کؤي دي. د دولت ضد عناصرو نا قانونه د تلاشي پوستي د ديگ لپاره هم جوؤيگ کؤي دي چيگ له حکومت او له بين المللي نظامي حگواکونو سره کا رکوونکي وپيژني. أير ملکي کسان چيگ ديگ تلاشي پوستو درولي دي، اختطاف شوي او بيا وژل شوي دي.

1. 1. د طالبانو له خوا د مسئوليت منل

طالبانو أير حگله د بريدونو مسووليت منلي دي په حگانکگؤي توکگه د حگاي پر حگاي شويو چاوديدونکو توکو حگانمرکگي بريدونو او د قتلونو مسووليت چيگ دوي د خپلو هدفونو په لاس ته راوؤلو کيگ د برياليتوب راپورونه ورکؤي دي. په نورو بريدونو کيگ وسله والو مخالفو ألو، د طالبانو په کگأون حگينيگ وختونه داسيگ ويناويگ کؤي دي چيگ د عين بريدونو مسووليت بيگ منلي دي.

طالبانو أير حگله د بريدونو مسووليت د خپل وياند، مطبوعاتي بيانيو او هغو ليکونو په ذريعه خگرکگند کؤي چيگ د قربانينانو په جسدونو بانديگ بيگ پرياؤدي. د بشري حقونو خپلواك کميسيون او يوناما د ملکي تلفاتو په مستندو پيشگو کيگ خگرکگنده شوي چيگ طالبان د أير شمير هغو پيشگو مسووليت ادعا نده کؤي چيگ نتيجه کي يي ملکي تلفات رامنحگ ته شوي دي . د مثال په أول که خگه هم د ملکي تلفاتو غوخگ اکثريت په 2010 کيگ د حگاي پر حگاي شويو چاوديدونکو توکو په ذريعه ترسره شوي، خو طالبانو يوازيگ د يو خگو پيشگو مسووليت په غاؤه اخستي. په ختيحگو سيمو کيگ يوناما او د بشري حقونو خپلواك کميسيون له خوا په 88 مستندو پيشگو کيگ چيگ د حگاي پر حگايي شويو چاوديدونکو توکو په ذريعه رامنحگ ته شوي وي، طالبانو يوازيگ د شپاؤ پيشگو مسووليت منلي دي. له دغو پيشگو خگخه په دريو کيگ حکومت پلوه حگواکونه په نشگه شوي و او نورو ملکي هدفونه ويشتلي و چيگ لس ملکي وکگؤي بيگ ووژل او 43 تنه نور بيگ ژوبل کؤل، چيگ په ديگ کيگ ماشومان هم شامل و.[1]
په جنوب کيگ يوناما او د بشري حقونو خپلواك کميسيون د حگاي پر حگاي شويو چاوديدونکو توکو305 پيشگيگ ثبتيگ کؤي دي چيگ د دولت ضد عناصرو له خوا په کيگ 511 تنه وژل شوي دي، خو طالبانو د دريو پيشگو مسووليت منلي دي. يوه بريد يوه د پوليس پوسته هدف کگرحگولي وه، يو هدف نا معلوم پاتي شو او يوه بريد د ريکگستان د ولسوالة د افغان ملي پوليسو د قوماندان مرستيال په نشگه کؤي وو.[2]

د بشري حقونو خپلواك کميسيون او يوناما په تگول هيواد کيگ 150 حگانمرکگي بريدونه ثبت کؤي دي چيگ طالبانو بيگ د 59 هغو مسووليت په غاؤه اخيستي دي. د يوناما او د بشري حقونو د خپلواك کميسيون د راپورونو له مخيگ طالبانو په جنوب کيگ له 42 ثبتو شويو دا أول پيشگو خگخه د 21 هغو مسووليت ومانه. دغو تگولو بريدونو د افغان ملي پوليس په نشگه کؤي دي. خو طالبانو د هغو حگانمرکگي بريدونو او د تعبيه شويو چاوديدونکو وسيلو بريدونو مسووليت نه دي منلي چيگ له امله بيگ په جنوب کيگ أير شمير ملکي خلکو خپل ژوند له لاسه ورکؤ.[3] په ختيحگو سيمو کيگ يوناما او د بشري حقونو خپلواك کميسيون اووه حگانمرکگي بريددونه ثبت کؤي دي، چيگ طالبانو له ديگ جمليگ خگخه د خگلورو هغو مسووليت منلي دي. تگول بريدونه په داسيگ حگايونو کيگ شوي دي چيگ د ملکي خلکو کگنگه کگونگه أيره وه، تگول په پلونو بانديگ شوي او که خگه هم په شگکاره داسيگ بريشگيده چيگ حکومت پلوه حگواکونه بيگ هدف و، خو په ترخگ کيگ بيگ ملکي خلکو ته درانه تلفات واؤول.[4]

---

[1]- په ديگ کيگ لاندني تلفات شامل و: "د اپريل په 7 په بايسکل پوريگ تؤلي چاوديدونکي وسيله د جلال اباد په شگار کيگ د بين المللي نظامي حگواکونو په وؤانديگ وچاوديده چيگ دريگ ملکي کسان ووژل او 13 نور ژوبل شول. د جولاي په 4 په جلال آباد شگا رکيگ چاوديدونکيگ وسيله د تيلو د خالي تگانك په مقابل کيگ وچاوديده. د تلفاتو راپور نه دي ورکؤل شوي.د اکتوبر په 11 د يويگ شخصي ساختماني کمپنة په وؤانديگ د لغمان ولايت د قرغه يي ولسوالة کيگ حگاي پرحگاي شويگ چاوديدونکيگ توکي وچاوديده. د ملکي تلفاتو راپورنه ديگ ورکؤل شوي. د نومبر په 14، لري خگخه کنترول حگاي پرحگاي شويگ چاوديدونکيگ توکي د جلال اباد په شگار کيگ په يوه مصروف سؤك بانديگ د ملي اردو د موتگر په مقابل کيگ وچاوديده چيگ دوه ملکي کسان بيگ ووژل چيگ يو اوولس کلن هلك او اووه ماشومان د 4- 13 کلونو ترمنحگ و ژوبل شول. د نوومبر په 22 د لغمان ولايت مهترلام په شگا رکيگ يوه حگاي پرحگاي شويگ چاوديدونکيگ توکي د ملي پوليسو د پوستيگ په وؤانديگ وچاوديدله چيگ عامه روغتون ته نأديگ وه 4 ملکي کسان بيگ ووژل او 23 نور بيگ ژوبل کؤل. د نوومبر په 26، حکومت ضد عناصرو په يوه شخصي ميلمستون بريدوکؤ او حگاي پرحگاي شويگ چاوديدونکيگ توکي او نوريگ سپکي وسليگ بيگ وکارولي چيگ يو ملکي شخص ژوبل شو."

[2]- د جنوري په 9، د کندهار په شگار کيگ د سؤك د غاؤيگ يوه تعبيه شويگ وسيله وچاوديدله چيگ يو ملکي شخص بيگ وواؤه او يو بل بيگ زخمي کؤ. د اپريل په 19 په کراچة کيگ چيگ په خره پوريگ تؤليگ وه يوه حگاي پر حگاي شوي چاوديدونکيگ وسيله وچاوديده چيگ دريگ ماشومان بيگ ووژل او دوه ملکي کسان بيگ ژوبل کؤل. د اکتوبر په 29 د ريکگستان د ولسوالة د امنيه قوماندان د موتگر په وؤانديگ چاوديدونکيگ وسيله وچاودله او ديگ سره يو قومي مشر ووژل شو.

[3]- په ديگ حادثو کيگ د مثال په أول دا لانديگ پيشگيگ شامليگ ويگ: د أسمبر په 10 د هلمند په ولايت د خانه نشين په ولسوالة کيگ يويگ ملکي نقليه وسيليگ چيگ 19 تنه مسافر په کيگ و په تعبيه شوي چاوديدونکيگ وسيليگ وخوت. 15 کسه ملکي خلك د شگحگو او ماشومان په کگأون په کيگ ووژل شول او خگلور نورييگ ژوبل شول. هيخگ لوري د بريد مسووليت نه دي منلي. د مارچ په 21، د هلمند ولايت د کگرشك د ولسوالة په بازار کيگ د پل په سر يو حگانمرکگي بريد وشو. اووه کسه ملکي خلك ووژل شول او 11 تنه نور ژوبل شول. هيخگ چا مسووليت نه دي منلي.د اپريل په 27 د کندها ر ولايت د امان ولسوالة کيگ، د کندهار شگار هوايي أکگر ته خگيرمه، دريو تنو په خگان پوريگ د تؤل شويو چاوديدونکو وسيلو سره په يويگ خصوصي کمپنة بريدوکؤ چيگ خگلور تنه بيگ ووژل او 30 نور زخميان کؤل. خگوك حاضر نه شول چيگ مسووليت ومني. د سپتمبر په 4 په موتگر کيگ يوه تعبيه شويگ چاوديدونکيگ وسيله د بين امللي نظامي کاروان په وؤانديگ وچاوديده چيگ 4 تنه ملکي کسان بيگ ووژل او 11 نور بيگ د کندهار په شگار کيگ ژوبل کؤل. هيخگ چا مسووليت نه دي منلي.

[4]- د جون په 6، د جلال اباد شگار د بهسودو په پله بانديگ د بين المللي نظامي کاروان په وؤانديگ په موتگر کيگ تعبيه شويگ چاوديدونکيگ توکي وچاوديده. 12 تنه ملکي کسان بيگ ووژل چيگ خگلور په کيگ ماشومان و. د جون به 21 د کنؤ ولايت د شيکگل په ولسوالة کيگ د شلتن په پله يويگ شگحگيگ حگانمرکگي بريدوکؤ چيگ يو ملکي شخص بيگ وواؤه او 13 نوريگ ژوبل کؤل، چيگ نهه تنه بيگ ماشومان و.طالبانو رسنيو ته دديگ

په جنوب کیګ د طالبانو په لاس د تګولو 214 ثبت شویو قتلونو له جملیګ خګخه چیګ یوناما او د بشري حقونو خپلواك کمیسیون مستند کؤي دي، طالبانو یوازیګ 9 قتلونه منلي دي. په دیګ کسانو کیګ د ولایتي چارواکو لوؤ رتبه کسان، د شورا غؤي او قومي مشران او ملکي کسان چیګ د جاسوسة تور وربانديګ لګګول شوي وو، شامل و. یوناما او د بشري حقونو خپلواك کمیسیون چیګ په ختیحګو سیمو کیګ 18 د اعدامونیګ قضیيګ مستندیګ کؤي دي چیګ طالبانو یي 14منلي دي. د ملکي کسانو أير د جاسوسة په توروژل شوي او طالبانو په تګولو قضیو کیګ یا د قربانیانو له جسد سره لیکونه پریګ ایشګي دي چیګ د وژنیګ لامل ییګ خګرګګند کؤي او یا ییګ د هغوي کورنة او تګولنیګ د وژنیګ له سبب خګخه خبریګ کؤي دي.

1 .2. د ملکي کسانو د تلفاتو په اؤه د طالبانو وینا

طالبانو د کال په اوإدو کیګ یو شمیر بیانییګ خپریګ کؤي دي. دوي خپلو قوماندانانو ته یا امرونه صادر کؤي دي چیګ خپلیګ پالیسة او پلانونه ییګ خګرګګند کؤي دي چیګ "د بهرنیو یرغلګګرو تګول پلویان" په نشګه کؤي[1] یا ییګ د یوناما او د بشري حقونو د کمیسیون او نورو بشري حقونو سازمانونو راپورونه مسترد کؤي دي او هغه ییګ(جعلي) ((یو جانبه)) او نادرست بللي دي. د 2010 د نیمایي کال راپور چیګ د یوناما له خوا د ملکي کسانو د ساتنیګ په باب په اګګست کیګ خپور شو، طالبانود اګګست په 15 نیتګه د یویګ مشترکیګ کمیتګیګ تشکیل وؤاندیز وکؤ، چیګ د ملکي کسانو په باب تحقیقات وشي.[2] که خګګه هم یوناما او د بشري حقونو خپلواك کمیسیون دغه وؤاندیز د یویګ موقع په خګیر تصور کؤه چیګ د ملکي کسانو د ساتنیګ په باب یو أیالوکګ پرانیزي، خو هر أیالوکګ د ملکي تلفاتودکمولو په اؤه باید په یویګ ریشګتینیګ ارادیګ بانديګ ولاؤ وي.

د 2010 په مة کیګ طالبانو یوه نویګ لایحه صادره کؤه چیګ د اسلامي امارت د مجاهدیونو لپاره د چلند روشونه او اصول ییګ بلل.[3] لکه د پخوانیو هغو لایحوپه شان دغه لایحه یو لؤ اصول او قواعد د داسیګ مسالو په باب خپروي لکه بندیان، حګانمرګګي بریدونه او جګګؤه کیګ چلند. هم په بیانیه او هم په لایحه کیګ "د طالبانو مشرتابه خپلو پلویانو ته د دیګ لارشګوونه کؤیګ ده چیګ له عامو خلکو سره په نرمة چلند وکؤي."[4] خو تر دیګ وخته نه یوناما او نه د بشري حقونو خپلواك کمیسیون په دیګ توانیدلي دي چیګ طالبانو دیګ ریشګتني هخګه کؤیګ وي چیګ دغه قواعد عملي کؤي او یا د هغوي قوماندانانو یاغؤو ته سزا ورکؤي چیګ دغه امر نه سرغؤونه کوي . پر دیګ سربیره، لکه خګنګګه چیګ پورته وویل شو، یوناما او د بشري حقونو خپلواك کمیسیون أير داسیګ بریدونه مستند کؤي دي چیګ په غیر متناسب أول او په بیګ له توپیره ترسره شوي دي چي د ملکي تلفاتولامل شوي او طالبانو ییګ دمسوولیت ادعا هم کؤي ده .

د حګایي پر حګاي شویو چاودیدونکوتوکواو د حګانمرګګو بریدونو قانوني تحلیل: د حګایي پر حګایي شویو چاودیدونکو توکو کارول په أیرو قضیو کیګ د بشرپالنیګ د نؤیوال قانون اصول چیګ تشخیص، تناسب او احتیاط دي، ماتوي. حګانمرګګي برید چیګ په مستقیم أول ملکي کسان په نشګه کوي یا هغه برید چیګ د نظامي دقیقو اؤتیاوو ورهاخوا شګایي د دیګ سبب شي چیګ ملکي تلفات رامنحګ ته کؤي، د بشرپالنیګ بین المللي قانون ماتوي. حګانمرګګي بریدونه، د یویګ وسله واله جګګؤیګ په چوکاتګ کیګ په خپل ذات کیګ ممنوعه بریدونه نه دي. خو حګانمرګګي برید په هغه وخت کیګ د بشرپالنیګ د بین المللي قانون نقض بلل کیإي چیګ ملکي کسان په نشګه کؤي یا داسیګ توقع وشي چیګ شګایي د تناسب د اصل په ماتولو سره ملکي تلفات واؤوي یا په غیر احتیاطي أول برید وشي. په دیګ سربیره، أیري حګانمرګګي بریدونه په مشروع نظامي هدفونو د تناسب اصل نه مراعات کوي او په داسیګ عمومي حګایونو بریدونه کوي چیګ أیر شمیر ملکي وکګؤي هلته وي او د دیګ امکان نه وي چیګ لازم احتیاط وشي خګو د ملکي وکګؤو ژوند او مال ته د زیان رسیدو نه مخنیوي وشي.

2. حګاي پر حګاي شوي چاودیدونکي وسیلیګ او حګانمرګګي بریدونه

خبریګ پخلیګ کؤي چیګ حګانمرګګي برید یویګ شګحګیګ کؤي دي. د جولا ي په 9 د بهسودو پله ته نإدیګ تعبیه شویګ چاودیدونکي وسیله د بین المللي نظامي کاروان پسیګ وچاودیده چیګ یو تن ملکي کس ییګ وواژه اولس ییګ زخمیان کؤل،پدي کي دوه ماشومان هم شامل و. د أسمبر په لسمه په موتګر کیګ تعبیه شویګ چاودیدونکیګ وسیله د ننګګرهار ولایت د سرخ رود په ولسوالة کیګ نغرك پله ته نإدیګ وچاودیده چیګ هدف ییګ دملي امنیت تاسیسات و. به نتیجه کیګ یوه ملکي شګحګه ووژل شوه. د طالبانو په ویناوو کیګ د ملکي خلکو د تلفاتو په باب هیخګ مسوولیت نه دي منل شوي.

[1]- د مة 8، 2010 "د افغان مقاومت وینا: د الفتح د عملیاتو د پیل په وياؤ د افغانستان د اسلامي امارت د مشرتابه د شورا وینا" په وینا کیګ لاندة لار شګوونیګ شاملیګ دي: "د الفتح عملیات په یرغلګګرو امریکایانو، د ناتګو نظامي پرسونل، بهرنیو سلاکارانو، جاسوسانو چیګ حګانونه دیپلوماتان بولي، د کرزي د مزدوریګ اداریګ غؤي، او دکابینیګ غؤي، د پارلمان غؤي، او تش په نوم د دفاع چارو غؤي، د استخباراتو خګانکګه، د عدلییګ وزارت، د کورنیو چارو د وزارت، دبهرنیو او کورنیو امنیتي قراردادیانو کګأو کمپنیو غؤي او د لوژیستیکي او نظامي ساختماني کمیسیون غؤي او د بهرنیو یرغلګګرو تګول ملاتؤي چیګ د بهرنیو د سلطیګ د پیاوؤیګ کیدو لپاره کار کوي، په نشګه کؤي. 1- هغه کسان چیګ له کافرانو سره مرسته کوي د دوي په شان کګنګل کیإي او د خپل خیانت لپاره به جزا ویني 2- د ترانسپورټ او ساختماني کمپینو خګشګتنان... باید دغه غیر قانوني فعالیتونه پاي ته ورسوي، [زمونإ مجاهدین] به ددوي پرسونل و وژني او سامانونه به ییګ تخریب کؤي."

[2]- د ملکي تلفاتو د سروي په اؤه د اسلامي امارت د ویاند غبرګګون، 15 اګګست، 2010

http://www.shahamat.info/english/index.php?option=com_content&view=article&id=1181:response-of-zabihullah-mujahid-the-spokesman-of-islamic-emirate-of-afghanistan-about-civiliancasual&catid=4:statements&Itemid=4

[3]- لایحه 14 فصله او 85 مادیګ لري.

[4]- د ملکي خلکو د ساتنیګ په اؤه د ملګګرو ملتونو د 2009 کلني راپور په غبرګګون کیګ د طالبانو وینا

2. 1. حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکيګ وسيليګ

په 2010 کيګ اکثره ملکي تلفات د حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو وسيلو په ذريعه شوي چيګ 904 تنه ييګ وژلي او 1662 تنه ييګ ژوبل کړي دي (په 2010 کيګ د تګولو ملکي تلفاتو 33 سلنه او د ملکي ژوبلو 38 سلنه) د ديګ جمليګ له نيمايي خګخه زيات ييګ په جنوب کيګ رامنحګ ته شوي، په جولاي کيګ 355 او اګګست کيګ 316 د سپتمبر د پارلماني تګاکنو پوريګ چيګ تر بليګ هريګ مياشتيګ د دغو بريدونو په وجه د ملکي تلفاتو اندازه د 2009 کال د اګګست د مياشتيګ د ولسمشرة او ولايتي شوراګګانو له تګاکنو راهيسيګ تر تګولو زيات شمير تلفات بلل کيږي.

د حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو توکو په ذريعه وژنيګ د 2009 په پرتله 40 ٪ زياتيګ شوي. دغه بيګ ساري زياتوالي د چاوديدونکو وسيلو په استعمال کيګ، که خګه هم مشروع نظامي هدفونه ييګ په نشګه کړي دي په غير متناسب أول ييګ ملکي وکګړو ته أير زيانونه اړولي دي. چاوديدونکو توکو په جنوبي سيمو کيګ تر تګولو زيات ملکي کسان وژلي دي او په جون او جولاي کيګ ترتګولو زيات تلفات شوي چيګ شمير ييګ 511 ته رسيږي او 420 تنه ييګ ژوبل کړي دي. دغه راز د ملکي تلفاتو په شمير لوړ والي ثبت شوي چي چي دغه شمير په جنوب ختيحګو سيمو کيګ په اګګست کيګ 65 په شمال کيګ په سپتمبر کيګ 57 او په ختيحګ کيګ په نومبر کيګ 57 او په شمال ختيحګ سيمو کيګ په اکتوبر کيګ 52 وو.
په 2010 کيګ د دولت ضد عناصرو د حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو توکو خګخه د جګګړيګ پرمهال د بل هر تاکتيك په پرتله زيات کاراخيستي دي. حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو توکو ملکي کسانو ته د خپل خصوصيت له مخيګ چيګ دغه وسله ييګ لري او دا چيګ چيرته حګاي پر حګاي کيږي تر تګولو زيات تاوان رسولي. أير حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکي توکي وړانديګ تر ديګ چيګ هغه تاوان ورسوي کشف شوي دي،[1] خو د دغو حګاي پر حګاي   شوو چاوديدونکو توکو خګخه چيګ چاوديدلي دي د ملکي وکګړو د مړينيګ او ټګپي کيدنيګ لامل کګرحګيدلي دي. د ملکګرو ملتونو د مصونيت او امنيت د خګانکګيګ د ارقامو له مخيګ لا تر لاه 5995 حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکي توکي په تګوليز أول کشف او د 2010 په اوادو کيګ چول شوي دي او د دغو تګولو 5995 له جمليګ خګخه لا تر لاه 3238 حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکي توکو ته انفجار ورکړل شوي دي.[2] د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو له جمليګ خګخه د يوويشت سلنيګ چاوديدونکو توکو د انفجاراتو له امله 937 ملکي وکګړو د مړيني سبب شوي.
په جنوبي سيمو کيګ تر تګولو زيات حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکي توکي چول شوي دي چيګ په هيواد کيګ د 1281 پيشګو لامل کګرحګيدلي دي، په تګوليز أول 294 حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو 513 تنه په جنوب کيګ وژلي دي چيګ په هلمند کيګ تر تګولو زيات ملکي کسان چيګ شمير ييګ 220 ته رسيږي وژل شوي دي. د هلمند د ولايت د لشکرګګاه او نادعلي ولسواليو (د مارجيګ په کګأون) زيات ملکي تلفات ليدلي دي چيګ په ترتيب سره 40 سلنيګ او 16 سلنيګ ته دغه ملکي تلفات رسيږي چيګ د تعبيه شوو چاوديدونکو توکو له امله رامنحګته شوي دي.

2. 1. 1. د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو بيګ توپيره کارونه

د دولت ضد عناصرو له خوا په پراخه کچه د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو کارول د ديګ شګګارندوي ده چيګ دولت ضد عناصر نه غواړي او يا نه شي کولاي چيګ د ملکي او نظامي اهدافو تر منحګ توپير وکړي. حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکي توکي په هغو سړکونو چيګ د ملکي ترافيك لپاره کارول کيږي، په سوداګګريزو ساحو کيګ لکه بازارونه، د ودانيو تر خګنګګ لکه شګوونحګي او کلنيکونه ايشګودل شوي دي او يا هم دا چيګ په موتګر سايکلونو ريکشاګګانو بانديګ په هغو حګايونو کيګ حګاي پر حګاي کړاي شوي دي، چيګ د ملکي وکګړو له خوا کارول کيږي. په أيرو حالاتو کيګ د دغو بريدونو له امله کګنګ شمير ملکي وکګړو ته مرکګ ژوبله اوشګتيګ ده، په داسيګ حال کيګ چيګ دا نه وه خګرګګنده چيګ د دولت ضد عناصرو له خوا په حګانګګړيګ توګګه خګوك موخه کګرحګيدلي دي.

په 45 هغو پيشګو کيګ چيګ د بشر د حقونو د خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانګګيګ له خوا مستنديګ شويګ دي چيګ هلته د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو د چاودنيګ له امله د پنحګو کسانو خګخه زيات وژل شوي دي، لا تر لاه په 30 پيشګو کيګ يو نظامي هدف موخه نه ده کګرحګيدليګ. په أيرو پيشګو کيګ چيګ د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو له امله چي د سړك پر غاړه د فشاري او يا هم سيم لرونکو حګاي پر حګاي شوو وسيلو له لاريګ شوي دي چيګ د نقليه وسيليګ د تماس په صورت کيګ دغه چاودونکيګ وسيله چاوديدليګ ده. د هيواد په کچه په أيرو سيمو کيګ د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو وسيلو کارول زيات شوي دي او حتي د ديګ سره سره چيګ د جنورة د مياشتيګ راپه ديګ خوا په امونيم نايتريت بانديګ بنديز لګګول شوي دي خو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ دا ياداشګت کړيګ ده چيګ أيريګ زياتيګ حګاي پر حګاي شويګ وسيليګ أيريګ ستريګ او أيريګ پرمختلليګ او پيچليګ ويګ.

د نړيوال بشردوستانه قانون له مخيګ جنګګ کي شګګيل اړخونه بايد ملکي وکګړو ته د سرته رسيدونکو بريدونو له امله خبر ورکړي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ يوازيګ يو خګو پيشګيګ ثبت کړيګ دي چيګ هغو کيګ د دولت ضد عناصرو تګولنو ته د هغو سړکونو په اړه خبرداري ورکړل شوي دي چيګ پر هغو بانديګ تعبيه شوي چاوديدونکي توکي حګاي پر حګاي کړاي شوي دي. دغه پيشګيګ د مارچ په مياشت کيګ په فراه کيګ وشويګ چيګ هلته د دولت ضد عناصرو د

---

[1]- د ديګ راپور په موخه، د حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکيګ وسيليګ چاودنه هغه پيشګه ده کله چيګ دغه وسيله منفجره کيږي پرته له ديګ چيګ د افغانستان د امنيتي حګواکونو او نړيوالو نظامي حګواکونو له خوا کشف شي. معلومات هغو پيشګو ته راجع کيږي کله چيګ افغان امنيتي حګواکونه او يا هم نړيوال نظامي حګواکونه دغه چاوديدونکي وسيليګ کشفوي او هغه خنثي کوي او يا ييګ هم د کنترولي چاودنيګ له لاريګ منفجروي. دغه تعريفات د يو اين أي ايس ايس خګخه اخيستل شوي.
[2]- د حګاي پر حګاي شويګ چاوديدونکيګ وسيليګ چوونو او د کشفولو ارقام د 2010 لپاره د ملکګرو ملتونو د مصونيت او امنيت د خګانکګيګ له خوا برابر شوي دي.

خاك سفيد او پشت رود په ولسواليو کيګ خبرپانګيګ ويشليګ ويګ چيګ په هغو کيګ ييګ محلي اوسيدونکو ته خبرداري ورکؤي وو او همدارنګګه په جنوب کيګ د مارجيګ د ولسوالة په شاوخوا کيګ د حګينو پيشګو په اؤه د وؤانديګ خګخه خبرداري ورکؤل شوي وو.

2. 1. 2. د کګنګيګ کګونګيګ پر سؤك د چاوديدونکوتوکو حګاي پر حګاي کول

له هغه حګايه چيګ د دولت ضد عناصرو ستريګ او پرمختلليګ چاوديدونکيګ وسيليګ د سؤکونو پر غاؤه حګاي پر حګاي کؤيګ دي، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ دا ياداشګت کؤيګ ده چيګ أير ملکي مينيګ بسونه چيګ کګنګ شمير کيګ مسافرين ليإدوي تر بريد لانديګ راغلي او زيات تلفات ييګ رامنحګته کؤيګ دي. لإ تر لإه په 14 پيشګو کيګ کګنګ شمير ملکي مينيګ بسونه چيګ په دغو لارو حرکت کوي د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو وسيلو د لاريګ تر بريد لانديګ راغلي دي او په پايله کيګ شپإ اويا ترديګ زيات ملکي وکګؤي وژل شوي دي او په تګوليز أول 171 تنه وژل شوي دي او 96 نور تګپيان شوي دي چيګ په زيانمن شوو کيګ په کګنګ شمير شګحګيګ او ماشومان شامل و. په پنحګو پيشګو کيګ يوازيګ 83 ملکي وکګؤي وژل شوي دي او نور 42 تنه تګپي شوي دي. خګلور پيشګيګ چي جنوبي سيمه کي(دري په هلمند او يوپه نمروز ولايت کي) او يو د کشك کهنه په سيمه کيګ چيګ د لويديحګ هرات ولايت کيګ رامنحګ ته شويګ، د دغو پيشګو دريګ ييګ يوازيګ د أسمبر په مياشت کيګ وشويګ. نوريګ نقليه وسيليګ چيګ ملکي مسافرين ييګ ليإدول هم تر بريد لانديګ راغليګ، او په يوه پيشګه کيګ چيګ د اکتوبر د مياشتيګ په 20 نيګتګه وشوه يوه حګاي پر حګاي شويګ چاوديدونکيګ وسيله د واده پر يوه کتار وچاوديدله او د راپور له مخيګ 13 تنه ملکي وکګؤي ييګ ووژل، چيګ په هغو کيګ پنحګه شګحګيګ او پنحګه ماشومان شامل وو، او نور لس تنه ييګ تګپي کؤل چيګ هغو کيګ شپإ شګحګينه مسافر شامل وو.

دا واقعيت چيګ زياتره ملکي وکګؤي او په عمومي صورت کورنة د سؤك د غاؤيګ د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو له امله اغيزمنيګ شوي دي دا په أاکګه کوي چيګ د دولت ضد عناصر زياتره وخت په بيګ توپيره توکګه دغه وژونکيګ وسيليګ حګاي پر حګاي کوي خګو چيګ د زيات شمير کيګ ملکي تلفاتو لامل کيإي. د مارچ د مياشتيګ په 15 نيګتګه يوه نقليه وسيله چيګ د يويګ کورنة شپإ غؤي ييګ ليإدول د سؤك د غاؤيګ د يويګ چاوديدونکيګ وسيليګ سره په تګکر کيګ راغله چيګ د چاودنيګ له امله ييګ دريګ تنه ووژل شول او دريګ تنه ييګ د غزني د اندؤو په ولسوالة کيګ تګپيان کؤل. د يويګ غتګيګ کورنة د تګول تګال 16نفرو جملي خګخه دولس تنه غؤي وژل شول او خګلورتنه هغه مهال تګپيان شول کله چيګ د هغوي مينيګ بس د هرات د ولايت د کشك رباط ثاني د ولسوالة د چهار باغ په کلي کيګ د ريموتګ کنترول د لاريګ د حګاي پر حګاي شويګ چاوديدونکيګ وسيليګ سره د أسمبر په 16 نيګتګه په تصادم کيګ راغي. د دغيګ کورنة غؤي د ولسوالة په مرکز کيګ يوه واده ته پر لار و.

2. 1. 3. هغه چاوديدونکي توکي چيګ پر موتر سايکلو او ريکشاکګانو کي حګاي پر حګاي شوي وو

حګاي پر حګاي شويګ چاوديدونکيګ وسيليګ همدارنګګه په ستراتيژيکيګ لحاظ پر موتګر سايکلونو او ريکشاکګانو کي حګاي پر حګاي کيإي. د هغو خګخه زياتره وخت د ديګ لپاره کار اخيستل کيإي چيګ حګانکګؤي ملکي کسان تر بريد لانديګ ونيسي [د وژنو برخه وکګورئ]. په حګينو پيشګو کيګ زيات حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکي په ديګ أول کارول کيإي چيګ په کيګ په زيات مقدارکيګ چاوديدونکي توکي وکارول شي چيګ د تګاکل شوي هدف د تخريب د اندازيګ سره غير متناسب وي او په ديګ توکګه د دغه چاودنو په صورت کيګ کګنګ شمير ملکي تلفات رامنحګته کيإي. يوه چاوديدونکيګ وسيله چيګ د يوه بايسکل له پاسه حګاي پر حګاي شويګ وه چيګ د فبروة په 23 نيګتګه ييګ د لشکرګګاه په شګار کيګ د تګرافيك پوليسو رياست په نشګه کؤي و چي د دي چاودنيګ په پايله کيګ 7 تنه مؤه او 16 تنه تګپيان شول. يوه بله چاوديدونکيګ وسيله چيګ د کندز د ولايت د امام صاحب په ولسوالة کيګ د موتګر سايکل د پاسه نصب شويګ وه د نوومبر د مياشتيګ په 13 نيګتګه ييګ غوشګتل چيګ د دولت پلوه مليشه وو قومندان تر بريد لانديګ ونيسي خو د هغه پر حګاي ييګ نور شپإ تنه ملکي وکګؤي ووژل چيګ په کيګ دريګ ماشومان شامل وو، او نور 19 تنه ييګ تګپيان کؤل. د مارچ د مياشتيګ په 31 نيګتګه يو حګاي پر حګاي شويګ چاوديونکيګ وسيله د سنکګين د ولسوالة د باباجي د جمعيګ د بازار پرمهال وچاوديدله چيګ له امله ييګ 24 تنه و وژل شول او نور 46 تنه ييګ تګپيان کؤل. د ديګ هدف شګايي د ايساف هغه قرارکګاه وه چيګ د بازار سيميګ ته نإديګ وه چيګ دغيګ قرار کګاه ته کوم زيان ونه رسيد.

يوه چاوديدونکيګ وسيله چيګ د نوومبر د مياشتيګ په 20 نيګتګه د لغمان ولايت د مهترلام په شګار کيګ پر يوه بايسکل نصب وه د افغان ملي پوليسو د د تلاشي پوستيګ خګخه 20 متره ليريګ وچاوديدله چيګ په پايله کيګ ييګ خګلور ملکي کسان ووژل او 23 تنه نور تګپيان شول. دغه بريد د ملکي کګنګي کګونګي پريو سؤك بانديګ ترسره شو چيګ ورسره خواوشا د اوسيدنيګ کوروني، مارکيتګونه او ورته نإديګ عام روغتون هم واقع دي. طالبانو د دغه بريد مسووليت پخپله غاؤه واخيست.

2. 1. 4. د کګنګي کګونګي او سوداکګريزو سيمو کيګ چاوديدونکو توکي حګاي پر حګاي کول

يو له هغو جرياناتو خګخه چيګ د پام وؤ دي هغه په مصروفو سوداکګريزو سيمو لکه بازارونو کيګ د چاوديدونکو وسيلو حګاي پر حګاي کول دي. د کګنګ شمير حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو وسيلو چاودنيګ په دکانونو او يا د دوکانونو د بانديګ ترسره شوي دي چيګ په نتيجه کيګ ييګ ملکي تلفات رامنحګته شوي دي. دا په حګانکګؤي أول په ختيحګو او جنوب ختيحګو سيمو کيګ رامنحګته شويګ دي. اکثره وخت هغه دکانونه چيګ د موسيقة وسايل او يا د شريني پلورنحګي د ديګ بريدونو موخه کګرحګيدليګ دي، لکه په جلال اباد کيګ چيګ د ننکګرهار ولايت مرکز دي دغه أول چاودنيګ شويګ دي. په يوه پيشګه کيګ يوه چاوديدونکيګ وسيله دموسيقة په يوه دکان کيګ د نوومبرپه لسمه وچاوديدله چيګ نهه تنه ملکي وکګؤي ييګ تګپيان کؤل. دغو پيشګو د نورو سوداکګرو د تګولنيګ ترمنحګ دا ويره خپره کؤه چيګ د ننکګرهار ولايت په نورو برخو کيګ هغه دکانونه چيګ موسيقة يي غإوله د دولت ضد عناصرو د انتقامي بريدونو له أاره د موسيقي اوريدل ودرول .

په جنوب ختيحګو سيمو کيګ په تګولو خګلورو ولايتونو (خوست، پکتيا، پکتيکا او غزني) کيګ نور أير دوکانونه اکثره وخت د ناخګرکګنده لاملونو له کبله د بريدونو هدف وکګرزيدل چيګ په نتيجه کيګ ييګ ملکي تلفات رامنحګته شول. يوه چاودونکيګ وسيله چيګ جومات ته نږديګ په يوه دوکان کيګ د غزني په ولايت کيګ وچاوديدله د سپتمبر په 4 نيګټګه ييګ 28 تنه ملکيان تګپي کړل. د خوست په ولايت کيګ هغه دوکانونه چيګ تر بريد لانديګ راغلل په کيګ د سلمانيانو، د شيريخ پلورونکو، قصابانو دوکانونه او درملتونونه شامل و چيګ د 8 مياشتو په موده کيګ د 21 تنو ملکي تلفاتو لامل وکګرحګيدل. د يويګ چاودنيګ په ترخګ کيګ چيګ د نوومبر په 30 نيتګه ترسره شوله د ولسي جرګګيګ يو نوماند ووژل شو. تګول دغه بريدونه په ديګ کيګ پاتيګ راغلل چيګ د ملکي وکګړو او جنګګي کسانو ترمنحګ توپير وکړي او هغه د واقعي نظامي اهدافو پر ضد نه وو.

2. 2. حګانمرګګي بريدونه

لا تر لږه 71 حګانمرګګي بريدونه په 2010 کيګ ترسره شول چيګ په کيګ 237 ملکيان ووژل شول او نور 737 تنه تګپي شول. د دغو حګانمرګګو بريدونو له جمليګ خګخه په اتوو کيګ ييګ د لسو خګخه زيات ملکي وکګړي ووژل شول، چيګ د دغو وژونکو بريدونو خګخه زيات ييګ په جنوب او جنوب ختيحګو سيمو کيګ ترسره شول. زياتره په جنوبي سيمو کيګ چيګ کوم بريدونه وشول دري پر خګلورييګ يوازيګ د کندهار په ولايت کيګ و چيګ په تګوليز أول ييګ 288 ملکي تلفات رامنحګته کړل. د حګانمرګګو بريدونو خګخه زياترو ييګ نه يوازيګ د افغانستان ملي امنيتي حګواکونه او نړيوال وسله وال مرکزونه او تاسيسات په نشګه کړل بلکه د ولسواليو شوراګګانيګ، ولايتي حکومتي چارواکي هم په نشګه شوي وژني هدف وکګرحګول [د وژنو او قتلونو برخه وګګورئ].

حګانمرګګو بريدونو 11 سلنه هغه مرګګونه رامنحګته کړل چيګ هغه د دولت ضد عناصرو ته منسوب شوي چي دغه په 2010 کيګ دتګولو ملکي وژني 8 سلنه تشکيلوي. دا د 2009 کال په پرتله 15 سلنه کمشګت دي. دا چيګ حګانمرګګي بريدونه په 2009 او 2010 کلونو کيګ په يوه کچه کيګ دي [نږديګ 140 بريدونه هر کال]، دا خګرګګنده ده چيګ حګانمرګګي بريدونو په 2010 کيګ د 2009 په پرتله لږ تلفات رامنحګته کړي دي.[1] دا کيداي شي چيګ د هغه لارشګود خګخه يو غبرګګون وي چيګ طالبانو د سلوك او لايحيګ خګخه سر چينه اخلي چيګ له مخيګ ييګ دغه ستراتيژيکيګ وسله په "أير مهمو هدفونو" بانديګ وکاروله شي او امکان لري چيګ د ديګ لارشګوونيګ له امله چيګ "عامو وکګړو ترمنحګ د تلفاتو مخنيوي وشي" .[2]

2. 2. 1. پيچلي حګانمرګګي بريدونه

د 2010 په جريان کيګ په لومړيو اتوو مياشتو کيګ ګګنګ شمير زيات پيچلي حګانمرګګي بريدونه چيګ زياتره ييګ په جنوبي سيمو کيګ و ترسره شول، په تيره بيا د کندهار په ولايت کيګ که خګګه هم اکثره بريدونو کيګ نړيوال وسله وال او افغان ملي امنيتي حګواکونه تر هدف لانديګ راغلل خو بيا هم د هغو په نتيجه کيګ ګګنګ شمير ملکي تلفات رامنحګ ته شول. ګګنګ شمير بريدونه د نړيوالو موسسو پر خلاف و. په دغو بريدونو کيګ هغه بريدونه شامل دي چيګ د بهرنيانو پر ميلمستونو بانديګ د فبرورۀ د مياشتيګ په 26 نيګټګه په کابل کيګ او د اپريل په 15 نيګټګه هغه بريد چيګ پر يو انکګو بانديګ چيګ په کيګ د افغان حکومت د ثبات د نوشګت د پروګګرام چيګ د امريکا د متحده ايالات ييګ ملاتړ کوي د پلي کوونکو همکارانو د اوسيدو پر حګاي په کندهار کيګ وشول.د مۀ د مياشتيګ په 5 نيګټګه يو پيچلي حګانمرګګي بريد چيګ په کيګ نهه تنه حګان وژونکي شامل وو د نيمروز ولايت د اداري مرکز پر خلاف تر سره شو او د جولاي د مياشتيګ په 2 نيګټګه د دولت ضد عناصرو يو پيچلي بريد چيګ په کيګ د حګانمرګګي بريد کوونکي او د موتګر بم چاوديدونکيګ وسيله شامله وه د يويګ نړيواليګ پرمختيايي موسسيګ پر خلاف ترسره شو. د اکتوبر د مياشتيګ په 23 نيګټګه يو بريد چيګ خګو حګانمرګګي کسان چيګ وار په وار ييګ بريدونه کول په هرات ولايت کيګ ييګ د ملګګرو ملتونو دفتر په نشګه کړ چي دوه کسان تګپيان شول. دا تر تګولو ناوړه بريد و چيګ د ملګګرو ملتونو پر خلاف له هغه وخت خګخه چيګ د 2009 د وروستيو وختونو را په ديګ خوا په کابل کيګ د هغه پيچلي بريد وروسته ترسره شو چيګ په پايله کيګ يو نړيوال ميلمستون تر بريد لانديګ راغي.

2. 2. 2. هغه حګانمرګګي بريدونه چيګ د نظامي کتارونو پر ضد ترسره شوي دي او د ملکي تلفاتو لامل شوي دي

د دولت پلوه حګواکونو نظامي کتارونه په حګانګګړي أول د حګانمرګګو بريدونو موخه ګګرحګيدليګ دي. په حګانګګړي أول په مصروفو لارو بانديګ، او همدارنګګه د دولت او نړيوالو حګواکونو په قرارګګاوو، چيك پوستونو، پياده ګګزمو او هغو تجارتي سيمو بانديګ چيګ هلته نظاميانو حضور درلود، دغه أول بريدونه ترسره شوي دي. که خګګه هم دغه مشروع نظامي هدفونه و، خو أيري بريدونه غير متناسب او د خپل خصوصيت له مخيګ بيګ توپيره و، چيګ د نړيوالو نظامي وسله والو او افغان ملي امنيتي حګواکونو د پرسونل په پرتله ييګ زيات ملکي کسان وژلي دي. په دولس12 مستند شوو حګانمرګګو بريدونو په هغو پيشګو کيګ چيګ د نړيوالو نظامي کتارونو، پياده ګګزمو او يا هم دولت پلوه حګواکونو د کتارونو پر ضد ترسره شول په هغو کيګ د نړيوالو او افغان حګواکونو په پرتله أير ملکي کسان ووژل شول او يا هم تګپي شول. د نيمايي خګخه په زياتوپيشګو کيګ چيګ د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو دخګانګګيګ له خوا مستنديګ شوي دي د دولت پلوه حګواکونو کوم تلفات ثبت شوي ندي.. په يوه مشخصه پيشګه کيګ چيګ د مۀ په 18 نيګټګه وشوه د حګاي پر حګاي شوو چاوديدونکو توکو په چاودنه کيګ چيګ د نړيوالو حګواکونو کتار د کابل په شګار کيګ تر بريد لانديګ راغي چيګ په پايله کيګ ييګ اوه تنه ملکي وکګړي ووژل شول او نور 49 تنه تګپيان شول. په دغه پيشګه کيګ دنړيوالو نظامي کسانو د تلفاتو په اړه راپورونه نه و ورکړل شوي.

---

[1]- د 2009 او 2010 کلونو لپاره د ملګګرو ملتونو د مصونيت او امنيت خګانګګيګ راپورنه او د 2009 لپاره د ملګګرو ملتونو د سرمنشي راپوررونه وګګورۀ.

[2]- د افغانستان د اسلامي امارت د مجاهدينو لپاره د سلوك د لايحيګ خخه چيګ په 2010 کيګ خپره شوه نقل قول شوي دي،ماده 57.

د يو مستند شويګ حګانمرکګي بريد په پيشګه کيګ چيګ د يويګ شګحګيګ له خوا د دولتي حګواکونو د پوستيګ پر خلاف د کنړ ولايت د شلتن د پل د پاسه د جون د مياشتيګ په 21 نيګتګه ترسره شوه که څګه هم بريد کوونکيګ دولت پلوه حګواکونه په نشګه کړل خو په پايله کيګ بيګ 13 تنه ملکي وکګړي تګپي شول چيګ په هغو کيګ نهه تنه ماشومان هم شامل وو.

2 .2 .3. په ملکي سيمو کيګ حګانمرکګي بريدونه

حګانمرکګي بريدونه همدارنکګه په داسيګ سيمو کيګ ترسره شوي دي چيګ هلته په کګنګه شميره کيګ ملکي وکګړي موجود وو، د بيلکګيګ په توکګه د هوتګلونو د بانديګ، د پلونو پرسر، په مارکيتګونو کيګ او همدارنکګه د ملکي وکګړو پر خلاف [د وژنو برخه وکګوريځ]. دوه حګانمرکګي بريدونه په جنوب کيګ داروزکګان د ولايت د دهراود په ولسوالۀ کيګ د هوتګلونو د بانديګ وشول، همدارنکګه د جنورۀ په 14 او د فبروۀ په 4 نيګتګو هغه بريدونه چيګ په کابل کيګ ترسره شول په تګوليز أول بيګ 23 تنه ملکي وکګړي ووژل او نور 34 تنه بيګ تګپي کړل حګانمرکګي بريدونه همدارنکګه د غونأو پرمهال، د ولايتي چارواکو پر خلاف، د واده په مراسمو کيګ، او د ولايتي امنيتي چارواکي او د مشرانو د جرکګيګ د پخواني غړي د استوکګنحګي تر څګنکګ ترسره شوي دي. کګنګ شمير حګانمرکګي بريدونو کيګ د حکومت د ولايتي چارواکو نقليه وسيليګ تر بريد لانديګ راغليګ دي لکه چيګ د مۀ د مياشتيګ په 14 نيګتګه يو تن چيګ په حګان پوريګ بيګ چاوديدونکي مواد تړلي و د پکتيا د ولايت پر والي بيګ بريد ترسره کړ. په دغه پيشګه کيګ والي ژوبل نه شو خو يو تن ملکي وکګړي مړ او نور پنحګه تګپيان شول.په جنوب کيګ حګانمرکګي بريد کوونکو ملکي کتارونه تر بريد لانديګ راوستي دي چيګ د جون په 15 نيتګه د ارغنداب ولسوالۀ د ولسوال د کتار پر ضد ،د جون په 26 نيګتګه د اروزکګان د سرپرست والي پر کتار، د اکګست په 2 نيګتګه د أنأ د ولسوال پر موتګر او د أسمبر په 18 نيګتګه د أنأ د ولسوالۀ د کميسار د موتګرو پر کتار دغه أول بريدونه ترسره شول. په تګوليز أول د دغو بريدونو په نتيجه کيګ 15 تنه و وژل شول او 22 ملکي کسان تګپي شول.

أيرو حګانمرکګو بريدونو کيګ د افغانستان او د نړيوالو نظامي حګواکونو ودانۀ، کتارونه، قرارکګاويګ، پوستيګ او پرسونل په نشګه شوي خو په أيرو حګانمرکګو بريدونو کيګ ولايتي ملکي چارواکي [پورته بيګ ملاحظه کړۀ] تر بريد لانديګ راغلي دي. لکه څګنکګه چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يو ناما د بشري حقونو څګانکګيګ دا ياداشګت کړيګ ده چيګ په کګنګ شمير سترو حګانمرکګو بريدونو کيګ چيګ د کال په اوإدو کيګ د ملکي کګنګي کګونګي سيمو کي ترسره شول او له امله بيګ زيات ملکي تلفات رامنحګته شول چيګ هلته کوم نظامي اهداف وجود نه درلود. دغو بريدونو کيګ يا خو د بهرنيانو ميلمستونونه هدف کګرحګيدلي او يا هم هغه د لوړ پوړو ولايتي ملکي حکومتي چارواکو او د مليشه قوماندانو پر ضد تنظيم شوي و.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو څګانکګيګ شپإ حګانمرکګي بريدونه[1] مستند کړي دي چيګ د هيواد په کچه په ملکي حګايونو کيګ ترسره شوي دي، چيګ هلته هيڅګ أول نظامي هدف نه وو. د ديګ سره په دريګ بريدونو کيګ حګانکګړي اشخاص هدف کګرحګيدلي دي چيګ د دوي د راپورونو له مخيګ د دولت پلوه مليشه مشران په نشګه کړي او دريم بيګ د ولايتي شورا مشر، په تګوليز أول دغو دريو بريدونو کيګ يوازيګ 25 ملکي وکګړي وژل شوي او 125 تنه تګپي شوي دي. د جون په 9 نيګتګه يو حګانمرکګي بريد کوونکي چيګ 18 کلن و خپل د چاوديدونکو موادو واسکتګ د کندهار ولايت د ارغنداب په ولسوالۀ کيګ د واده په مراسمو کيګ وچولو چيګ 40 تنه بيګ مړه او نور 72 تنه بيګ تګپيان کړل. د 2009 د اکګست د مياشتيګ د 25 نيګتګيګ د کندهار د شګار د تګرك /لارۀ د بم د چاودنيګ وروسته د جنوب په دي پيشګه کي تر تګولو زيات ملکي کسان وژلي شوي دي. د جولاي د مياشتيګ په 31 نيګتګه يو حګانمرکګي بريد کوونکي يو دولت پلوه د مليشه قوماندان چيګ د فوتګبال د مسابقيګ ننداره بيګ کوله تر بريد لانديګ راوست، دريګ تنه بيګ ووژل او نور 25 تنه بيګ تګپيان کړل چيګ هغو کيګ اته ماشومان هم شامل وو. د نوومبر د مياشتيګ په 5 نيګتګه يو حګانمرکګي بريد په يوه بازار کيګ ترسره شو چيګ د خواجه سبز پوش په ولسوالۀ د ميمنيګ ولايت د ولايتي شورا مشر تګپي شو. د ديګ په نتيجه کيګ 11 تنه ملکي وکګړي ووژل شول او 50 نور تګپي شول.

د وژنو حقوقي څګيړنه: د نړيوال بشر دوستانه قانون له مخيګ ملکي وکګړي هيڅګکله تر بريد لانديګ نه شي راتللاي، د ديګ پرته چيګ په مستقيم أول بيګ په نښګتو کيګ ګګأون نه وي کړي. دا د جګګړيګ د يو اړخ لپاره د نړيوال بشري دوستانه قانون څګڅه سرغړونه نه ده چيګ د ملکي وکګړو څګڅه وغواړي څګو د جګګړيګ د مخالف لوري سره د همکارۀ اوملاتړ څګڅه أأه وکړي خو بيا هم ملکي وکګړي د ديګ له امله تر بريد لانديګ نه شي راتللاي. دا د نړيوال عنعنوي قانون او د ژنيو د کنوانسيونونو د دوهم الحاقيه پروتوکول 13 ماده چيګ د ملکي وکګړو د ژغورنيګ او ساتنيګ په اړه طالبان او نوري وسلوالي ألي مکلفوي ، وايي:

1. ملکي وکګړي او منفرد ملکي کسان بايد په عمومي صورت کيګ د هغو خطرونو څګڅه چيګ د نظامي علمياتو په نتيجه کيګ رامنحګته کيإي وژغورل شي. د ديګ لپاره چيګ دغه ژغورنه عملي بنګه ولري نو لاندني اصول بايد په تګولو حالاتو کيګ مراعات شي:

---

[1]- په دغو بريدونو کيګ د فرورۀ د 22 نيګتګيګ د SBBIED حګانمرکګي بريد چيګ په هغه غونأه کيګ ترسره شو چيګ د ننګګرهار په ولايت کيګ د حګمکيګ د لانجيګ د حل په موخه جوړه شويګ وه او په نتيجه کيګ بيګ 14 تنه مړه او 12 تګپي شول، د فرورۀ په 26 نيګتګه هغه پيچلي بريد چيګ په کابل کيګ د بهرنيانو پر روغتون ترسره شو چيګ په نتيجه کيګ بيګ 13 تنه مړه او 94 تنه تګپيان شول؛ د مارچ د مياشتيګ په 13 نيګتګه يو پيچلي بريد په کندهار کيګ ترسره شو چيګ هغه د شګار په بلا بيلو برخو کيګ و او په نتيجه کيګ بيګ 25 تنه مړه او نور 75 تنه تګپيان شول، د جون په 9 نيګتګه يو تن حګانمرکګي بريدکوونکي د موتګر بم د بريد د لاريګ د ارغنداب په ولسوالۀ کيګ د يوه واده په مراسمو کيګ 40 تنه ووژل او نور 72 تنه بيګ تګپيان کړل، د جولاي په 31 نيګتګه يو تن حګانمرکګي بريد کوونکي د دولت پلوه مليشه يو قوماندان چيګ د فوتګبال د لوبيګ ننداره بيګ کوله تر بريد لانديګ راوست، دريګ تنه بيګ ووژل او 25 تنه بيګ تګپيان کړل چيګ به هغو کيګ 8 تنه ماشومان شامل وو، او د نوومبر په 5 نيګتګه هه حګان مرکګي بريد چيګ د ميمنيګ د ولسوالۀ د کګنګيګ کګنګيګ په يوه بازار کيګ ترسره شو چيګ موخه بيګ د ولايتي شورا مشر و او د بريد په نتيجه کيګ 11 تنه مړه او 50 نور تګپيان شول.

2. ملکي ابادي او همدارنګګه ملکي وکګړي بايد د بريد موخه ونه ګګرځګي. د ګګواشګ، تهديد او تاوتريخوالي هغه کړني چيګ لومړنۀ موخه ييګ د ملکي خلکو ترمنځګ د ترهګګرۀ او ترور خپرول دي ، منع دي.

3. ملکي وکګړي بايد تر هغه وخته د هغيګ ژغورنيګ او تحفظ ځګخه برخمن وي چيګ د ديګ اصل له مخيګ ورکړل شوي ، د ديګ پرته او هغه مهال چيګ هغوي په نښګتو کيګ نيغ په نيغه ونأه واخلي.[1]

د ديګ سربيره د "[i] ملکي وکګړو لګه د منفردو ملکي کسانو پر ضد عمدي او قصدي بريدونه ترسره کول چيګ هغوي په مستقيم أول په نښګتو کيګ ونأه نه وي اخيستيګ" يو جنګګي جرم دي چيګ هغه د نړيواليګ جنايي محکميګ له لاريګ تر عدلي تعقيب لانديګ راځګي.[2]

3. وژنيګ، اعدامونه او تښګتونيګ

د 2010 په اوإدو کيګ په زياته اندازه په سيستماتيك أول او پراخه کچه د دولت ضد عناصرو له خوا د ويريګ اچوونيګ او أارونيګ کمپاينونه ترسره شوي دي. هغه حکومتي چاروالي (نظامي او ملکي) او ملکي وکګړي چيګ د نړيوالو سره ملاتړي دي او يا هم وربانديګ د ملاتړ ګګومان شوي دي وژل شوي،اعدام شوي او تښګتول شوي دي. اختطافونه او وژنيګ د پخوانيو کلونو په پرتله په پراخه کچه ويګ او ددي کال په موده کيګ دغه کچه د 2009 کال په پرتله نوره لوړه شوه.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانګګيګ 381 وژنيګ او اعدامونه ثبت کړي دي. دا د هغيګ شميريګ دوه برابره پيښګيګ دي چيګ په 2009 کيګ د اعدامونو او قتلونو لپاره ثبتيګ شوي دي. لإ تر لإه 462 تنه ملکي وکګړي وژل شوي دي چيګ دا د 2009 په پرتله 105 سلنه زياتوالي جوتوي. هغه کسان چيګ اختطاف شوي دي زياتره وخت د تاوان لپاره ساتل شوي دي او يا هم د ديګ لپاره أارول شوي دي چيګ د حکومت ملاتړ او پلوي پريإدي او يا هم دا چيګ په حګينو حالاتو کيګ ييګ سرونه پريګ شوي دي. لإ تر لإه په 2010 کيګ د دولت ضد عناصرو له خوا 251 د تيښګتوني پيښګي ثبت شوي دي. دا د 2009 په پرتله د اختطافونو په پيښګو کي 83 سلنه زياتوالي دي.

3. 1. ترور او اعدامونه

د 2010 په اوإدو کيګ زياتره په نښګه شوي وژنيګ ترسره شويګ. په دغو نښګه شو وژنو کي لوړ پوړي ولايتي چاروالي لګه واليان، ولسوالان، د ملي شورا او ولايتي شوراګګانو غړي، قبايلي او مذهبي مشران او په ملکي وکګړو کيګ چيګ هدف ګګرځګيدلي دي أاکتګران، ښګوونکي، زده کوونکي، د ساختماني چارو کارګګران او هغه ملکي وکګړي شامل دي چيګ ورباندي د دولت او نړيوالو نظامي حګواکونو سره دکومك ګګومان شوي وو. د افغان امنيتي حګواکونو متقاعد پرسونل او پوليس چيګ پخوا جنګګي حګواك و او اوس مهال په نښګتو کيګ ونأه نه لري هم د دغه أول بريدونو لانديګ راغلي دي.

د 2010 په اوإدو کيګ د دولت ضد عناصرو لخوا لإ تر لإه 462 تنه ملکي وکګړي (په 2010 کيګ د ټګولو وژل شوو ملکي کسانو 17 سلنه) وژل شوي دي چيګ د 2009 په پرتله 105 سلنه زياتوالي په أاګګه کوي. دغه رقم غالبأ د هغو کسانو شميره لإه ښګګاره کوي چيګ د تروروليو او اعدامونو په لړ کيګ وژل شوي چي د زياتو بريدونو په پايله کي رامنځګ ته شوي او د دي ستونځګي له امله چيګ ترور او قتلونه د نورو وژنو او ويشتنو ځګخه توپير کړاي شي چيګ د جګګړيګ پر مهال ترسره شوي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانګګيګ د 42 قبايلي مشرانو او لإ تر لإه د 25 تنو د ولايتي او د ملي شورا د نورو غړو او لإ تر لإه د 21 زده کوونکو، ښګوونکو او د پوهنيګ د کارکوونکو وژنيګ د 2010 په اوإدو کيګ ثبت کړيګ دي. د نورو مسلو په پرتله زياتره کسان د جاسوسۀ په تور وژل شوي دي. ترورونه او اعدامونه زياتره په جنوب، جنوب لويديځګ او د هيواد په مرکزي سيمو کيګ رامنځګته شوي دي. 19 تنه يوازيګ د اپريل په مياشت کيګ په جنوب کيګ هدف ګګرځګيدلي دي چيګ هغو کيګ دولتي چاروالي، مشهور محلي مشران چيګ په يو أول د دولت، نړيوالو نظامي او يا هم پرمختيايي/مرستندويه موسسو سره ييګ تړاو درلود شامل وو. په جنوب ختيځګ کيګ 8 تنه د مارچ په مياشت کيګ ترور شول او د ديګ لومړنۀ وجه پر هغو بانديګ افغان د ولتي او نړيوالو نظامي حګواکونو ته د جاسوسۀ تو رول وو. د جولاي په مياشت کيګ دولس تنه په مرکزي سيمه کيګ ترور شول چيګ په هغو کيګ د خبر له مخيګ يو ماشوم هم شامل وو چيګ پريګ دا ګګومان شوي وو چيګ د افغانستان دولتي او نړيوالو امنيتي حګواکونو ته ييګ معلومات ليإدولي دي.

د ترورونو او اعدامونو په مياشتني أول د ځګيړنو د لاريګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانګګيګ د مۀ، جولاي او اګګست په مياشتو کيګ زياتره ترورونه او اعدامونه چيګ په ترتيب سره 69، 93 او 87 د ملکي وژنيګ پيښګي ثبت کړي. د دوو وروستيو مياشتو لپاره شميريګ په لومړي سر کيګ د پارلماني ټګاکنو سره په تړاو کيګ دي چيګ د سپتمبر په مياشت کيګ سرته ورسيدليګ.

3. 2. د دولتي چاروالو ترور

د ترورونو او اعدامونو اغيزه چيګ د دولت ضد عناصرو له خوا ترسره کيإي نه يوازيګ د دولت لپاره ييګ ملاتړ کمزوري کړي دي بلکيګ همدارنګګه ييګ په اغيزمنو شوو ټګولنو کيګ ييګ د هغه حضور کمزوري کړي دي چيګ د قانون د حاکميت او ښګيګ حکومتدارۀ مخنيوي کوي. د 2010 په اوإدو کيګ لإ تر لإه 140 حکومتي چاروالي وژل شوي دي. په ګګڼګ شميره کيګ د ملکي

[1]- دوهم پروتوکول، 13 ماده، همدارنګګه د نړيوال سره صليب عنعنوي د نړيوال بشردوستانه قانون مطالعه وګګورئ، 1، 2 او 6 ګګڼګه اصول.
[2]- د روم قانون، 8 ماده (2) (اي) (آي) بندونه

چارواکو وژنه د ديګ خګرکګندونه کوي چيګ حکومت په ديګ کيګ پاتيګ راغلي دي چيګ د جکګړيګ پرمهال د ملکي وکګړو ساتنه او تحفظ ترسره کړي او خپل هيوادوال له تاوتريخوالي خګخه وژغوري.

د افغان سياسي او حکومتي چارواکو هغه شميره چيګ ترور شوي دي دا ستونزمنوي چيګ د هغوي حګايونه بيرته أك کړاي شي، په تيره بيا په جنوب کيګ، چيګ دا په جکګړه حګپلو سيمو کيګ د دولت حضور او شتون تر پوښګتنيګ لانديګ راولي. د دغه کال په اوإدو کيګ پنحګه ولسوالان وژل شوي دي.[1] د پنحګو وژل شوو له جمليګ خګخه د خګلورو خالي حګايونه د نوو ولسوالانو د تګاکلو سره أك شوي دي. د کندهار دوه مرستيال شګاروالان د شپإو مياشتو په جريان کيګ د اپريل په 19 او د اکتوبر د مياشتيګ په 4 نيګتګه وژل شوي دي. د هغو پر حګاي د موقت مهال لپاره سرپرستان تګاکل شوي دي او د ديګ تمه کيإي چيګ په رسمي أول د هغو پر حګاي تګاکنه ترسره شي.

3. 3. د حګاي پرحګاي شوو چاوديدونکو توکو د لاريګ د دولتي چارواکو په نشګه ترورو

د د حګاي پرحګاي شوو چاوديدونکو وسيلو د لاريګ ترور او حګانمرګګو بريدونو د کال په اوإدو کيګ دوام وکړ. حګاي پر حګاي شوي چاوديدونکيګ توکي چيګ زياتره ييګ د ريموتګ کنترول د لاريګ ويګ پر موتګر سايکلو او ريکشاګګانو کي حګاي پر حګاي شويګ وو او لوړ پوړي دولتي چارواکي ييګ تر بريد لانديګ راوستي دي. د لوړ پوړو سترو چارواکو له جمليګ خګخه د ولايت په کچه د کندز د والي او د غزني د مرستيال والي وژنيګ دي. د کندز والي چيګ د يو حګانمرګګي بريد په پايله کيګ د تخار ولايت د تالقانو د شګار د مرکز په جومات کيګ د اکتوبر په 8 نيګتګه ووژل شو، دولس تنه ملکي کسان هم ووژل شول چيګ په هغو کيګ دوه ماشومان هم شامل و، او 36 تنه نور تګپيان شول چيګ په هغو کيګ هم دوه تنه ييګ ماشومان و.

پر عبادت حګايونو بانديګ بريدونه د نړيوال بشردوستانه قانون له مخيګ ممنوع دي، دا چيګ ملکي حګايونه بايد هد ف ونه ګګرحګي او نه هم بايد چيګ د نظامي مقصدونو لپاره وکارول شي او دا چيګ دغه أول حګايونه بايد د ساتنيګ حګانګګړي مقررات ولري. د ملي امنيت د اداريګ له خوا د ترسره شوو خګيړنو په نتيجه کيګ پنحګه تنه په هغه ورحګ ونيول شول. د کندز والي دريم ولايتي چارواکي وو چيګ په شمال ختيحګه سيمه کيګ ووژل شو، لکه چيګ د اګګست او سپتمبر په مياشتو کيګ د کندز او بغلان په ولايتونو کيګ ولسوالان ووژل شول. د غزني مرستيال والي د يويګ ريموتګ کنترول بمي چاودنيګ له امله چيګ د سپتمبر په 28 نيګتګه د موتګر سايکل د پاسه نصب شوي و ووژل شو او نور 25 تنه ملکي وکګړي تګپي شول.

3. 4. په حګانمرګګو بريدونو کيګ د ماشومانو کارول

د ولايتي ملکي چارواکو د هدف ګګرحګولو لپاره په زياته پيمانه د حګانمرګګو بريدونو خګخه هم کار اخيستل شوي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ داسيګ پيښګيګ مستنديګ کړي دي چيګ په هغو کيګ د حګوانو او تنکيو هلکانو خګخه د حګانمرګګو بريدونو لپاره کار اخيستل شوي دي خګو دولت پلوه مشران او دولتي چارواکي په جنوب، شمال او ختيحګو سميو کيګ تر هدف لانديګ راولي. د هغيګ لايحيګ مطابق چيګ په 2010 کيګ خپره شوه په 12 فصل او (69) ماده کيګ راغلي دي چيګ حګوان نارينه (د تنکي عمرکسان چيګ إيريګ ييګ نه وي راغليګ) د ديګ اجازه نه لري چيګ د طالبانو د اوسيدنيګ په حګايونو او يا نظامي مرکزونو کيګ پاتيګ شي، دا په اغيزمن أول هغوي له ديګ خګخه منع کوي چيګ په جکګړه کيګ برخه واخلي.[2]

په حګانمرګګو بريدونو کيګ د ماشومانو کارول: د فبرورة په 22 نيګتګه يو حګوان هلك خپل د چاوديدونکو موادو أك واسکتګ د ننګګرهار په ولايت کيګ وچولوو او د مشهورو قومي مشرانو أله ييګ د بريد موخه وګګرحګوله چيګ د هغيګ غونأيګ خګخه بيرته راستنيدل چيګ د حګمکيګ د شخړيګ د هوارة لپاره جوړه شويګ وه، چيګ د دغيګ چاودنيګ په پايله کيګ 14 ملکي وکګړي ووژل شول او 12 تنه نور تګپيان شول. د مړو شوو کسانو په جمله کيګ يو تن پخواني جنګګ سالار او د ولسمشر کرزي ملاتړي هم شامل و او همدارنګګه د کأوالو او راستنديونکو د چارو مشر په دي بريد کيګ سخت تګپي شو. د بغلان ولايت د پلخمري په سيمه کيګ يو تن هلك چيګ حګانمرګګي واسکت ييګ درلود (د راپور له مخيګ 15-12) د سپتمبر په 8 نيګتګه حګان والوزولو او د دولت پلوه مليشه نوي استخدام شوي دوه غړي ييګ ووژل او بل تن ييګ تګپي کړ. د دغه بريد موخه د نويګ دولتي مليشه قوماندن وو چيګ ورته تاوان ونه رسيد. د نوومبر په 5 نيګتګه د فارياب د ولايت د خواجه سبز پوش د ولسوالة په بازار کيګ يو تنکي هلك د حګانمرګګي بريد د لار يګ د فارياب د ولايت د ولايتي شورا مشر هدف وګګرحګولو. د ولايتي شورا مشر تګپي شو، 11 تنه ملکي وکګړي ووژل شول او 50 نور ييګ تګپيان شول.

3. 5. د ملکي وکګړو اعدامول

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ د هيواد په بيلا بيلو برخو کيګ د ګګنګو ملکي کسانو د اعدامونو ارقام مستند کړي دي. د دغو اعدامونو زياته برخه پرته د قانون خګخه وژنيګ دي، پرته له حګينو محدودو پيښګو خګخه

---

[1]- د جنورة په 14 نيګتګه د چشت شريف ولسوال ووژل شو او د جنورة په 21 نيګتګه نوي ولسوال وتګاکل شو. د جون په 15 نيګتګه د موتګر بم د حګانمرګګي بريد په نتيجه کيګ د ارغنداب د ولسوالة ولسوال ووژل شو چيګ پر حګاي ييګ نوي ولسوال وتګاکل شو. د جولاي په 10 نيګتګه د ريموتګ کنترول د لاريګ يوحګاي حګاي پر شويګ چاوديدونکيګ وسيله د کندز ولايت د قلعه زال د ولسوال د نقليه وسيليګ پر ضد وکارول شوه چيګ په نتيجه کيګ ييګ نوموړي ووژل شو. د هغه حګاي اوس هم خالي دي. د اکتوبر د مياشتيګ په 22 نيګتګه د ننګګرهار ولايت د دربابا د ولسوال د موتګر پر ضد د ريموتګ کنترول بم وچاوديده چيګ په نتيجه کيګ ييګ هغه ومړ او د اکتوبر د مياشتيګ په 24 نيګتګه ييګ بل ولسوال مقرر شو. د سپتمبر په 6 نيګتګه د نهرين ولسوال ووژل شو د نوموړي پر حګاي د اکتوبر په 17 نيګتګه بل ولسوال مقرر شو.

[2]- مخکيني ماخذ، 69 ماده داسيګ بيانوي: نا بالغه کسانو (د تنکي عمر کسان چيګ إيريګ نه لري) ته اجازه نشته چيګ د مجاهدينو د اوسيدنيګ په حګايونو او نظامي مرکزونو کيګ و اوسيإي.

چيګ په هغو کيګ د طالبانو له خوا "لازم قانوني مراحل" په پام کيګ نيول شوي وي. دغه سندونه جوتوي چيګ دغه أول "مناسب قانوني مراحل" په داسيګ أول په پام کيګ نه دي نيول شوي چيګ په کافي أول متهم شخص ته د هغه/هغيګ د بشپړو حقونو تر لاسه کولو اجازه ورکوي. په يوه پيښګه کيګ چيګ د اکتوبر د مياشتيګ په 17 نيګټګه وه د کندهار ولايت د ارغستان په ولسوالۀ کيګ دوه ملکي وکګړي له کور خګخه ايستل شوي او د طالبانو له خوا اعدام کړاي شوي دي. په داسيګ حال کيګ چيګ هلته علني محکمه نه وه او طالبانو وروسته کليواليګ تګولنيګ ته د اعدامونو د لاملونو په اړه معلومات ورکوي دي. يو سړي چيګ د کليواليګ پرمختيايي شورا غړي وو، د راپور له مخيګ په ديګ وجه اعدام کړاي شو چيګ د حکومت له خوا د هغه لپاره د اوبو خګاه کيندله شوه او طالبانو پر هغه بانديګ د دولت سره دهمکارۀ او دولت ته د جاسوسۀ تور ولګګاوه. بل تن د ديګ له امله اعدام کړاي شو چيګ هغه د دي تر مخه د افغان ملي پوليسود تلاشي پوستيګ لپاره ساختماني مواد د ارغستان او معروف د ولسواليو مرکزونو ته په کندهار کيګ رسولي و.
د اکتوبر پر 16 نيګټګه د طالبانو له خوا يو بل تن پرته د قانوني مراحلو خګخه په ديګ تورعلني اعدام کړاي شو چيګ نوموړي کګواکيګ خګلور کلونه تر مخه د وردګګو د ولايت د چك په ولسوالۀ کيګ دوه کسان وژلي و او بيا ايران ته تښګتيدلي وو. کله چيګ هغه بيرته ولسوالۀ ته راستون شو د قربانيانو کورنۀ طالبانو ته شکايت وکړ او دغه شخص په پاي کيګ ونيول شو او په عام محضر کيګ د هغوي له خوا پرته له تحقيقاتو او محاکميګ خګخه اعدام کړاي شي.

3. 6. اعدامونه، د سر پريګ کول او د جاسوسۀ په تور حګړول

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ هغه ملکي وکګړي مستند کړي دي چيګ په عام محضر کيګ اعدام شوي، سرونه ورخګخه پريګ شوي او د جاسوسۀ په تور حګړول شوي دي. 84 تنه ملکي وکګړي د جاسوسۀ په تور وژل شوي دي. د دغو تګولو له جمليګ خګخه 65 تنه بيګ عادي وکګړي و چيګ هيخګ أول مسلکي او سياسي تړاو بيګ نه درلود. دريګ د عام محضر اعدامونو د بادغيس د ولايت د مرغاب په ولسوالۀ کيګ د اکتوبر په مياشت کيګ وشول او د کندهار په ولايت کيګ د اګګست د مياشتيګ په 23- 24 نيګټګه دوه ملکي کسان په دار و حګړول شول. پر هغو تګولو بانديګ د جاسوسۀ تورونه لګګول شوي او په پايله کيګ وژل شوي دي. يوازيګ په يوه پيښګه کيګ چيګ د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانګګيګ له خوا مستنده شويګ ده طالبانو ته منسوبيګ محکميګ يو تن چيګ د جاسوسۀ په تور مظنون وو محاکمه شوي دي. يو اوولس کلن هلك د کنړ ولايت د مانګوګګي ولسوالۀ په تګنتګيل سيمه کيګ په ديګ تور چيګ د ملي امنيت لپاره بيګ جاسوسي کوله ووژل شو. د دغه وژل شوي هلك د بدن سره تړل شوي يو ليك دا په أاګګه کوي چيګ د طالبانو محکميګ نوموړي د جاسوسۀ په تور اعدام محکوم کړي دي او دا چيګ قرباني د 25 ورحګو په دوران کيګ تر محاکميګ لانديګ وو.

د جولاي او نوومبر په مياشتو کيګ د خګلورتنو ملکي وکګړو خګخه د جاسوسۀ په تور سرونه پريګ شوي دي. دغه پيښګيګ د هلمند ولايت د لشکرګګاه، ناوه بارکزاي په ولسواليو، د غور ولايت د تاوارا په ولسوالۀ او د وردګګو ولايت د سيد اباد په ولسوالۀ کيګ شوي دي. دا خګرګګنده نه ده چيګ د دغو ملکي وکګړو خګخه کوم يو بيګ د طالبانو د محاکميګ پړاوونه تير کړي دي.

د اګګست په 23 او 24 نيګټګه په کندهار او ارغنداب کيګ د راپورونو له مخيګ دوه تنه دولت او نړيوالو حګواکونو ته د جاسوسۀ په تور حګړول شوي دي. د کنړ ولايت د سرکانګو په ولسوالۀ کيګ طالبانو د يو تن د اختطاف، د هغه د سر د پريګ کوونيګ، د بدن د اندامونو د پريګ کوونيګ مسووليت د دسمبر په 3 نيګټګه د ديګ لپاره پرخپله غاړه واخيست چيګ پر هغه بانديګ د نړيوالو نظامي حګواکونو د جاسوسۀ تور لګګول شوي وو. دغه ملکي وکګړي د ديګ تر مخه د نوومبر په 25 نيګټګه اختطاف شوي وو. د راپورونو له مخيګ طالبانو همدارنګګه د قرباني شخص دوه زامن په همدغه تور د کنړ ولايت د مانګوګګي په ولسوالۀ کيګ ووژل. د نوومبر په 2 نيګټګه د دولت ضد عناصرو د کنړ ولايت د سرکانګو د ولسوالۀ د پشت أاګګ په سيمه کيګ د ملي پوليسو دوه تنه اختطاف کړل او وييګ وژل. د دولت ضد عناصرو د ملي پوليسو دوه تنه چيګ د دنديګ فارغ و د اکتوبرد مياشتيګ په 29 نيګټګه ونيول. د دغو قربانيانو خګخه سرونه پريګ کړاي شوي او مړي بيګ ورته په يوه کنده کيګ د سرکانګو د ولسوالۀ په يوه ليريګ دشګته کيګ غورحګولي و.

د طالبانو د 2010 کال لايحه[1] دريم خګپرکي داسيګ مقررات په پام کيګ نيولي دي چيګ د جاسوسانو سره خګه أول چلند وشي. د لايحيګ د 18 ماديګ په تفصيل سره هغه ميتودونه بيانوي چيګ د هغو له مخيګ تورن جاسوسان اعدامېږي. که خګه هم دغه تفصيلي مقررات دي، دا نه ده خګرګګنده چيګ ايا طالبان د مجازاتو تر مخه د دغو مقرراتو خګخه کوم يو بيګ پلي کوي.

3. 7. د افغانستان د ملي امنيتي حګواکونو د غړو د سرونو پريګ کول

[1]- د افغانستان اسلامي امارت، "لايحه" [د سلوك طرزالعمل او مقررات] د مجاهدينو لپاره، دوهم نشر- د هجري قمري 1431 کال (د 2010 کال د مارچ 5 نيګټګه) 18 ماده اعلاموي: "کله چيګ يو شخص د تګولنيزيګ ويجاړتيا مرتکب شي دا لازمه ده چيګ دغه عمل د لاندنيو خګلورو نکتو له مخيګ کتګګوري او أله بندي کړا ي شي. لومړي: کله چيګ شخص پخپله خوښګه د جاسوسۀ پر تور اقرار وکړي، پرته له ديګ چيګ په هغه باند يګ اجبار او زور راوړل شي. دوهم: دوه شاهدان د هغه د جاسوسۀ په اړه شهادت ورکړي او د هغوي له خوا ورکړل شوي شهادتونه د قاضي په وړانديګ د اعتبار وړ او مؤثق وي. دريګ: د حالاتو او موقعيت شهود (اسناد) دا ګګمان زياتوي لکه حګانګګړي وسايل (تجهيزات) چيګ د جاسوسانو له خوا د جاسوسۀ لپاره کارول کيږي لا نور دغه أول شهود دا جوته ده چيګ هر خګوك نه شي کولاي چيګ د وضعيت او حالاتو د مهال شهود و ارزوي. که چيريګ محکمه شتون ولري قاضي او که چيريګ هغه نه وي نو يو متخصص شخص- يو با کفايته او پرهيزګګاره شخص- بايد د وضعيت او حالت د مهال د شهودو قوي او کمزوري (اوخونه) وخګيړي. که چيريګ د موقعيت او وضعيګ شهود قوي وموندل شي، نو بيا مجازات بايد قوت ومومي. که چيريګ وضعيت په کافي اندازه قوي وي چيګ (معتبر مدارك) خګخه محکوميت صورت ومومي او که چيريګ امام، د امام نايب او قاضي دغه اعدام مناسب ګګنګلي وي نو هغوي کولاي شي چيګ تورن اعدام کړي. خګلورم: يو شخص چيګ د شهادت ورکولو وړتيا او مشروعيت لري هغه خګوك دي چيګ هغه پوره عا دل وي، پرته له تعصب/غرض حګان د کبيره ګګناهونو خګخه ساتي او هيخګګله هم په صغيره ګګناهونو (کله چيګ بيګ کړي وي) تداوم نهکوي."

د ژنيو د کنوانسيونونو د دريميګ مشترکيګ ماديګ له مخيګ د تګولو بندي کسانو سره بايد په تګولو حالاتو کيګ انساني چلند ترسره او د تاوتريخوالي د هر أول عمل خګخه وژغورل شي.[1] په 2010 کيګ طالبانو د افغانستان ملي امنيتي حګواکونو پرسونل اختطاف کوٍل او په پاي کيګ بيګ ووژل. د بنديانو سره سلوك همدارنګګه د 2010 په لايحه کيګ راغلي دي چيګ په دوهم خګپرکي کيګ بيګ خګرګګندوي: "د زندانيانو په اوٍه" 10 ماده وايي چيګ بوازيګ ملا عمر او د هغه مرستيال او ولايتي قاضي د ديګ واك لري چيګ خګوك اعدام او مجازات کوٍي.[2]

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ د افغانستان د ملي پوليسو په اوٍه کګنګيګ پيشګيګ مستنديګ کوٍي دي چيګ هغوي اختطاف شوي او ورخګخه سرونه پريګ شوي دي. دا جوته نه ده چيګ ايا د لايحيګ د 10 ماديګ مقررات هغه مهال چيګ د دوي خګخه سرونه پريګ کيدل په پام کيګ نيول شوي دي. د جون په 26 نيګتګه يو پخواني افسر چيګ د لوګګر د ولايت د محمد اغيګ په ولسوالۍ کيګ بيګ په توقيف خانه کيګ دننه درلوده نه يوازيګ د راپورونو له مخيګ ورخګخه سر پريګ کوٍاي شوي بلکيګ پرته له سر او لاسونو خګخه موٍ وموندل شو. د جولاي د مياشتيګ په 20 نيګتګه د بغلان په ولايت کيګ د ملي پوليسو خګخه سرونه پريګ کوٍاي شول کله چيګ د طالبانو جنګګي کسانو د بغلان د ولسوالۍ د مرکز په پوسته بريد وکوٍ. د اکتوبر د مياشتيګ په 29 نيګتګه د کنوٍ د ولايت د سرکانګو د ولسوالۍ خګخه دوه پوليس اختطاف شول او د نوومبر په 2 نيګتګه د هغوي خګخه سرونه پريګ کوٍاي شو او د هغوي جسدونه د ولسوالۍ په يوه دشګته کيګ په کنده کيګ وغورحګول شول. د جون په 26 نيګتګه د ولسي جرګګيګ غوٍو په ديګ اوٍه خپله ناهيلي خګرګګنده کوٍه چيګ حکومت د ديګ توان نه لري چيګ خلکو ته امنيت برابر کوٍي او د ديګ اعلان بيګ وکوٍ چيګ محلي تګولنيګ بايد د ديګ لاريګ چاريګ ولټګوي خګو د خپلو حګانونو ساتنه وکوٍاي شي.

د اختطافونو حقوقي تحليل: نوٍيوال بشردوستانه قانون په نوٍيوالو او غير نوٍيوالو وسله والو نشګتو کيګ د اسيرولو او يرغمل کولو ممانعت کوي. نوٍيوال بشري قوانين همدارنګګه يرغمل نيول منع کوي حګکه چيګ دا په خپل سر او په ناقانونه توګګه د ازادۍ خګخه محروميت رامنحګته کوي. د اسيرولو پر ضد نوٍيوال کنوانسيون د يرغمل نيولو داسيګ تعريف کوي چيګ هغه نيونه او توقيف دي چي د وژنيګ تګيي کوونيګ لپاره کګواشګ دي او ديګ ته دوام ورکول دي چيګ يو شخص په توقيف کيګ وساتل شي خګو دريم اوٍخ ديګ ته اوٍ کوٍاي شي چيګ يو أول عمل ترسره او يا ورخګخه أاه وکوٍي چيګ په خګرګګنده يا پټګه د يرغمل شوي سخص د ازادۍ لپاره يو شرط وي (لوموٍۍ ماده). دا مشخصه اراده او موخه ده چيګ د يرغمل کولو او اسارت کيګ د راوستلو لپاره ده.

د 1949 د ژنيو په خګلورو کنوانسيونونو کيګ دريمه مشترکه ماده ده چي يرغمل کول منع کوي، اودا رنګګه د د ژنيو د خګلورم کنوانسيون (په 34 ماده کيګ) هم يرغمل کول منع کوٍي.. دغه أول يرغمل کووني ممانعت همدرانګګه په کلکه توګګه په نوٍيوال عنعنوي قانون يګ راغلي دي او د روم د موضوعه قانون د (8 ماده 2 فقره) (الف) (viii) او8 (2) (ج) (iii) له مخيګ جنګګيګ جرم کګڼګل کيٍي. د 1977 کال د لوموٍي او دوهم الحاقيه پروتوکول کيګ د بنسټګيز تضمين په توګګه کګڼګل شويګ ده (75 (2) (ج) ماديګ او 4 (2) (ج) ماده. يرغمل شوي کسان بايد سملاسي خوشيګ شي او په تګوله موده کيګ بايد ورسره انساني سلوك ترسره شي.

4. تشګتونيګ

اختطافونه د دولت ضد عناصرو له خوا د أار اچوونيګ د ستراتيژۍ يو کليدي تاکتيك دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ 251 پيشګيګ ثبت کوٍي دي چيګ په هغو کيګ 559 ملکي وکګؤي تشګتول شوي دي. دواٍو موسسو دا ياداشګت کوٍيګ ده چيګ د اختطاف په اوٍه لإ راپورونه ورکول کيٍي او دا د ديګ له امله ده چيګ د يرغمل شوي شخص ژوند تر خطر لانديګ رانه شي، او دا چيګ د يرغمل شوي شخص د ازادولو لپاره مذاکرات روان وي او يا هم د ديګ أار موجود وي چيګ د شخص د ازادولو وروسته انتقام واخستل شي. د جګګوٍيګ د پيچليتا سره چيګ أير بيلا بيل کګروپونه په کيګ اخته دي دا ستونزمنه ده چيګ د اختطاف د قضيو د مستند کولو پر مهال يوه أله له بليګ خګخه تفکيك کوٍاي شي. جنايتکاري أليګ ملکي وکګؤي اکثره وخت د تاوان او جزييګ لپاره اختطافوي او په حګينو حالاتو کيګ دغه ملکي وکګؤي طالبانو او نورو شبکو ته د مذاکراتو لپاره د يويګ مهريګ په توګګه د جګګوٍيګ پرمهال کارول کيٍي.يو زيات شمير يي د مشرانو د منحګګګوٍيتوب له امله خوشي شوي خو حګينيګ ملکي وکګؤي چيګ يرغمال شوي و، وروسته اعدام شوي دي. په حګينو پيشګو کيګ د وژلو شوو کسانو په جسدونو پوريګ ليکونه نشګلول شوي و چيګ وليګ هغوي وژل شوي دي. په زياتو حالاتو کيګ هغه ملکي وکګؤي چيګ وژل شوي دي د نوٍيوالو حګواکونو لپاره په جاسوسۍ تورن کوٍاي شوي دي.

4. 1. د سيميګ او د مياشتيګ په اساس د اختطافونو جريان

اختطافونه د هيواد په کچه ترسره شوي دي، خو هغه په ختيحګو، شمالي، جنوب ختيحګو او جنوبي سيمو کيګ زيات و. د اختطافونو لپاره لوٍ پوٍي ولايتي چارواکي، قبيلوي مشران، د مرستندويه موسسو او ساختماني چارو کارکوونکي، د پوهنيګ د خګانګګيګ کارمندان او عادي ملکي وکګؤي تر هدف لانديګ راغلي دي. په د هيواد په جنوب ختيحګ کي کګڼګ شمير د انسان تشګتوني پيشګي رامنحګ ته شوي. د مۀ په مياشت کيګ د دولت ضد عناصرو لخوا د 26 تنه ملکي وکګؤو د اختطاف پيشګي مستند شوي دي چيګ په هغو کيګ قومي مشران، دولتي کارمندان، محصلان او د تګولنيګ نور غوٍي شامل و. د قربانيانو زياتره بيګ په ديګ تور اختطاف شوي دي چيګ

---

[1]- لکه چيګ د 1949 د ژنيو په کنوانسيون او دوهم الحاقيه پروتوکول په دريمه مشترکه ماده کيګ راغلي دي. په تيره بيا تګول هغه کسان چا چيګ په مستقيم أول په نشګتو کيګ برخه نه وي اخيستي او يا د دغه أو ل ونأيګ اخيستنيګ خګخه بيګ أاه کوٍيګ وي، هغوي د وژنيګ، شکنجيګ، ناوٍه، د سپکاوي أك او تحقيرولو له چلند خګخه خوندي دي.

[2]- که چيريګ په ولايت کيګ قاضي نه وي تګاکل شوي نو دا د ولايت د سرپرست مسوول مکلفيت دي چيګ د يو تن بندي د سرنوشت په اوٍه چيګ د اعدام د مجازاتو سره مخ کيٍي پريکوٍه وکوٍي.

د دولت او نړیوالو نظامي ځواکونو لپاره ییګ جاسوسي کوله. یو له اختطاف شوو ځګخه ووژل شو، او 13 نور ییګ بیرته خوشیګ شوي دي، په داسیګ حال کیګ چیګ د نورو 11 تنو تر اوسه پوریګ هیڅګ درك نشته. د مۀ د میاشتیګ په پیل کیګ د غزني ولایت د اندړو په ولسوالۀ کیګ یو شمیر کسان اختطاف شوي دي. د ځګلورو تنو جسدونه د مۀ په 18 نیګتګه چیګ په کیګ د 17 کلن زده کوونکي جسد هم وو وموندل شول چیګ په دغیګ ولسوالۀ کیګ ییګ مظاهریګ راوپاروليګ چیګ په هغو کیګ دغه وژنیګ وغندل شویګ. دا یوه له هغو نادرو مظاهرو ځګخه وه چیګ د دولت ضد عناصرو د کړنو پر خلاف جوړه شویګ وه.

د هیواد په کچه د جولاي، اګګست او اکتوبر په میاشتو کیګ تر ټګولو زیات اختطافونه ترسره شول. دا کیداي شي چیګ تر یوه بریده د دولت ضد عناصرو له خوا په سپتمبر کیګ د پارلماني ټګاکنو پر مهال یو چټګك غبرګګون وي. د جولاي په میاشت کیګ زیاتره اختطافونه په جنوب ختیځګ، شمال او ختیځګو سیمو کیګ ثبت شول. په جنوب ختیځګ کیګ د اختطاف 23 پیښګیګ د غزنیګ په ولایت کیګ ثبت شویګ چیګ دغه اختطافونه د دولت ضد عناصرو له خوا ترسره شوي و، چیګ د دغو اختطافونو له جملیګ ځګخه 22 ملکي کسانو د ولایت د ملي پیوستون په پروګګرام او محلي شوراګګانو کیګ کار کولو. د راپوررونو له مخیګ د هغوي زیاتره پرته له کوم زیان ځګخه بیرته خوشیګ شوي دي. د شمال په سیمو کیګ لږ تر لږه 28 تنه ملکي کسان د راپورونو له مخیګ اختطاف شوي دي، په داسیګ حال کیګ چیګ په ختیځګه سیمه کیګ د دولت ضد عناصرو 13 تنه روغتیایي کارکوونکي اختطاف کړل. هغوي ټګول بیرته خوشیګ شول.

په شمال کیګ د 43 تنه ملکي وکګړو د اختطاف پیښګي ثبت شوي دي چیګ د جولاي د میاشتیګ په اوږدو کیګ د دولت ضد عناصرو له خوا اختطاف شوي دي، 26 تنه نور ییګ وروسته د مشرانو په منځګګړیتوب او د تاوان په ورکولو سره خوشیګ شوي دي. د نورو 17 تنو سرنوشت لا معلوم نه دي.

4. 2. د ولایتي چارواکو اختطافونه

ولایتي چارواکي تر بریدونو لاندیګ راغلي دي چیګ 28 تنه ییګ اختطاف شوي دي. د هغو زیات شمیر ییګ بیرته خوشیګ شوي دي. په هغو کیګ دوه ولسوالان چیګ د وردګګو د ولایت د سید اباد او د وتګه پور (کنړ) ولسوالان په کیګ شامل و چیګ د جون په 15 او د اګګست په 22 نیګتګه اختطاف شول. د پکتیکا ولایت د شګځګو د چارو مشره د اپریل په 16 نیګتګه هغه وخت اختطاف شوه کله چیګ د وردګګو ولایت د سید اباد ولسوالۀ ته ییګ سفر درلود. هغه وروسته دمشرانو په منځګګړیتوب د اپریل په 20 نیګتګه خوشیګ شوه. سپین ږیري او مشران هم اختطاف شوي دي چیګ لږ تر لږه 22 تنه مشران چي زیاتره یي په جنوبي سیمو کیګ اختطاف شوي دي.

4. 3. د جاسوسۀ په تور اختطافونه

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو ځګانګګیګ لږ تر لږه د 151 تنو عادي ملکي وکګړو اختطافونه چیګ د دولت ضد عناصرو له خوا ییګ صورت موندلي ثبت کړي دي. اکثره وخت لاملونه ییګ ځګرګګند نه وي، خو په ځګینو پیښګو کیګ ملکي وکګړي د جاسوسۀ په تور، د حکومت او نړیوالو ځګواکونو سره د کار کولو او یا هم د ګګومان له مخیګ د هغوي د ملاتړ له امله، په هغو شوراګګانو کیګ چیګ نړیوالو استازو په کیګ ګګډون درلود د اشتراك کولو، او یا دا چیګ خپلوان ییګ په دولت کیګ کار کوي او دا ډول نورو لاملونو په وجه اختطاف شوي دي. په ډیرو مستندو شوو پیښګو کیګ دغه ملکي وکګړي ازاد کړاي شوي دي او یا هم دا چیګ تر اوسه ییګ حالت نا ځګرګګند دي. د 151 اختطافونو له جملیګ ځګخه لږ تر لږه 12 ییګ هغه وخت پیښګ شوي دي کله چیګ د ملکي وکګړو د سپرلیو موټګریګ په هغو غیر قانوني پوستو کیګ درول شوي دي چیګ د دولت ضد عناصرو له خوا جوړیګ شوي دي چیګ هغوي د دولتي کارمندانو او یا هم د نړیوالو امنیتي ځګواکونو سره د قراردادي کارکوونکو په لټګه کیګ دي، او یا هم دا چیګ دغه کسان د جاسوسۀ د تور له مخیګ اختطاف شوي دي.

4. 4. ډله یز اختطافونه/تښګتونیګ

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو ځګانګګیګ ډله یز تښګتونو زیاتي پیښګي چیګ په جنوب ختیځګه سیمه کیګ ییګ صورت موندلي دي ثبت کړي دي. د مۀ په 23 نیګتګه د خوست ولایت د شمل په ولسوالۀ کیګ د ځګدرانو د قبیلیګ د دولت پلوه وکګړو یوه 11 کسیزه غوناړه چیګ د مذهبي مراسمو د غوناړیګ تر نامه لاندیګ وه د دولت ضد عناصرو له خوا وربانديګ برید وشو او پنځګه تنه مشران ییګ په کیګ ووژل. پاتیګ شپږ تنه ییګ وتښګتول شول او په پایله کیګ له هغوي ځګخه هم یو تن قبیلوي مشر ووژل شو. پاتیګ پنځګه تنه وروسته خوشیګ شول. د جولاي په 2 نیګتګه د دولت ضد عناصرو یوه 60 کسیزه وسله واله ډله (د راپور له مخیګ د حقاني شبکیګ ړوند) چیګ د ملي اردو یونیفورم ییګ درلود په سور کوخ سیمه کیګ چیګ د خوست ولایت د سپیریګ ولسوالیګ ړونده ده د ځګلور کلیو ځګخه نارینه راټګول کړل.د راپور له مخیګ د دولت ضد عناصرو دغو کلیوالو ته د دیګ معلومات ورکړل چیګ غواړي د دوي سره یوه ناسته ولري. د اختطاف شوو کسانو د شمیریګ په اړه بیلا بیلیګ شمیریګ وجود لري، خو لږ تر لږه 60 تنه کلیوال اختطاف شوي او د پاکستان پولیګ ته ځګیرمه یویګ لیریګ پرتیګ سیمیګ ته لیږدول شوي دي، چیګ هلته د اختطاف شوو کسانو ځګخه پنځګه ییګ اعدام کړاي شوي او یو تن ییګ تګپي کړاي شوي دي. د دولت ضد عناصرو وروسته د تښګتول شوو د پاتیګ کسانو زیات شمیره خوشیګ کړل چیګ هغوي له ځګان سره د وژل شوو کسانو جسدونه هم ولیږدول، د راپور له مخیګ لس تنه نور ییګ د جولاي په 7 نیګتګه خوشیګ شول. د راپور له مخیګ د وژل شوو کسانو ځګخه ځګلورتنه ییګ افغان امنیتي محافظین و چیګ د نړیوالو نظامي ځګواکونو لپاره ییګ کار کولو او پنځګم وژل شوي کس د واکسیناسیون ړاکتګر وو. د معلوماتو له مخیګ دا همغه ډله ده چیګ پنځګه تنه قومي سپین ږیریګ ییګ وژلي او له 7 ځګخه زیات نور ییګ د مۀ د 23 نیګتګیګ په پیښګه کیګ تښګتولي دي.

4. 5. اختطافونه او شکنجیګ

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ داسيګ أيريګ پيشګيګ ثبت كړيګ دي چيګ په هغو كيګ يرغمل شوي كسان زياتره وخت وژل شوي دي او په حګينو پيشګو كيګ د وژلو تر مخه شكنجه كړاي شوي دي. د راپورونو له مخيګ د طالبانو له خوا د زابل ولايت اړوند د ترنك او جلدك په ولسوالة كيګ دريګ مشران د يو جومات خګخه د اكتوبر په 24 نيګتګه وتښګتول شول، چيګ ورسره د اختطاف پرمهال أير ناوړه چلند ترسره شوي وو. يو له دغو مشرانو د وهلو تګكولو له امله د اسارت پرمهال ومړ او نور پاتيګ دوه كسان په تګپي حالت كيګ خوشيګ شول. هغوي هم د معلوماتو له مخيګ وهل شوي و حګكه چيګ هغوي طالبانو ته د پيسو د برابرولو خګخه انكار كړي و.

د دسمبر د مياشتيګ په 16 نيګتګه د ننګګرهار ولايت د چپرهار ولسوالة يو تن قبايلي مشر چيګ اختطاف شوي وو د راپور له مخيګ يويګ ونيګ ته تړل شوي او بيا د تيإو او چاقوكګانو په وسيله په ديګ تور چيګ نړيوالو نظامي حګواكونو ته بيګ جاسوسي كوله و وژل شو. طالبانو د دغيګ وژنيګ مسووليت د يو ليك د لاريګ چيګ د نوموړيګ پر جسد پوريګ بيګ تړلي وو واخيست او د ديګ اخطار په كيګ وركړل شوي وو چيګ نړيوالو نظامي حګواكونو ته د معلوماتو برابرول دغه أول عواقب لري.

4. 6. د دولت ضد عناصرو زندانونه

د دولتي حګواكونو د يويګ حمليګ په ترخګ كيګ چيګ د هلمند د ولايت د موسي قلعه په ولسوالة كيګ د دولت ضد عناصرو پر يو پتګ زندان بانديګ د اګست د مياشتيګ په 17- 18 ترسره شوه 27 تنه بنديان چيګ اختطاف شوي و ازاد كړاي شو. د دغو اختطاف شوو له جمليګ خګخه پنحګه تنه بيګ د مارجيګ په ولسوالة كيګ د جون په 7 نيګتګه اختطاف شوي و چيګ د ثانوي شګوونحګيو نوي فارغان و د بريد پر مهال ووژل شول او دوه بنديان چيګ د يويګ نړيوالي موسسيګ د پروژيګ پليګ كوونكيګ همكاران و هغه هم د وژل شوو په أله كيګ و.

5. تهديدونه، حګورونيګ، ناقانوني پوستيګ او شب ناميګ

د أارونيګ نور تاكتيكونه چيګ د دولت ضد عناصرو له خوا عملي كيإي په هغو كيګ د ناقانونه پوستو جوړول، د هغو مسافرينو حګورونيګ چيګ پر لويو لارو سفر كوي شامليګ دي، چيګ د دولت ضد عناصرو پر دغو لارو د دولتي او نړيوالو نظامي حګواكونو سره د كار كوونكو كارمندانو په لټګون كيګ دي، همدارنكګه هغوي پر بزګګرانو او نورو كسانو بانديګ نا قانونه ماليه لګګوي او په كليو او د اوسيدو په سيمو كيګ شب ناميګ چاپ او خپروي.

شب ناميګ د هيواد په كچه ويشل كيإي. د اګست په مياشت كيګ د دولت ضد عناصرو د جلال اباد په ښګار او د ننګګرهار ولايت د بهسودو په ولسوالة كيګ شب ناميګ خپريګ كړيګ او د محل د اوسيدونكو خګخه بيګ وغوښګتل چيګ د دولتي او نړيوالو نظامي حګواكونو د ملاتړ خګخه أاه وكړي. د جوزجان په ولايت كيګ په شب نامو كيګ ملكي وكګړو ته د ديګ ضرب الاجل وتګاكل شو چيګ د دولتي مقاماتو خګخه استعفي وكړي. د جولاي په لومړۀ نيګتګه په يوه شب نامه كيګ هغه مذهبي مشران غندل شوي و چيګ په تګاكنو كيګ برخه اخلي، شګحګينه شګوونكو ته تهديد شوي و چيګ كار پريإدي، او د محل د خلكو او مذهبي عالمانو غوښګتل شوي و چيګ د افغانستان د امنيتي حګواكونو د هغو غړو جنازيګ ونه كړي چيګ د جګګړيګ پرمهال وژل شوي دي، دغه شب نامه د بغلان ولايت د بورقه ولسوالة په مركز كيګ خپره او د حكمتيار حزب اسلامي ته منسوب شويګ وه. د جون د مياشتيګ په 23 نيګتګه د دولت ضد عناصرو له خوا د ننګګرهار ولايت د چپرهار په ولسوالة كيګ يوه شب نامه خپره شوه چيګ په كيګ د دولت ضد عناصرو د ديګ اخطار او يو حكم موجود وو چيګ د سفر پر مهال د تګولو نقليه وسيلو داخلي خګراغونه بايد روښګانه وي.

ناقانونه پوستيګ د هيواد په بيلا بيلو برخو كيګ زياتره د دولت ضد عناصرو له خوا چيګ د دولتي كارمندانو او يا هغه خګوك چيګ د نړيوالو نظامي حګواكونو لپاره كار كوي د لټګون له امله جوړيګ شوي دي. په داسيګ حال كيګ چيګ نور ملكي كسان هم اختطاف شوي، وژل شوي او يا هم هغه وخت تګپي كړاي شوي دي كله چيګ په دغو پوستو كيګ درول شوي دي. دغه تلاشي پوستو د ملكي وكګړو د خوحګښګت ازادي محدوده كړيګ ده او د هيواد په كچه بيګ أار او ويره خپره كړيګ ده، او د ديګ لپاره ترسره كيإي چيګ په حګينو حګانكګړو سيمو كيګ د دولت ضد عناصرو كنتګرول خګرګګند كړي. په يوه پيښګه كيګ چيګ د سپتمبر په 12 نيګتګه وشوه طالبانو د كندهار د ارغنداب په ولسوالة كيګ دريګ تنه چيګ پخپله موتګر كيګ سپاره و ودرول چيګ هغوي د راپورونو له مخيګ د ايساف لپاره د خصوصي قراردادينو په توګګه كار كولو، يو سړي له هغوي خګخه په أزو ووژل شو او بيا په يو باغ كيګ له يويګ ونيګ خګخه وحګړول شو، نور دوه تنه لا دركه دي. د جون په 8 نيګتګه د بلخ په ولايت كيګ دنهر شاهي د ولسوالة د پوهنيګ رييس په يوه نا قانونه پوسته كيګ هغه وخت اختطاف شو كله چيګ پخپله موتګر كيګ هلته ورسيد.

د هيواد په ختيحګه سيمه كيګ كګنګ شمير دغه أول پوستيګ جوړيګ شوي دي. د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ داسيګ أيريګ پيشګيګ ثبت كړيګ دي چيګ هغه د ويروني او اختطاف پيشګيګ دي او په حګينو پيشګو كيګ ملكي كسان هغه وخت چيګ د سپرلة موتګريګ بيګ درول شوي دي تر بريد لانديګ راغلي او وژل شوي دي چيګ دغه أول پيشګيګ د جون او أسمبر په مياشتو كيګ د كنړ ولايت په ناقانونه پوستو كيګ رامنحګ ته شوي دي. د اګست په مياشت كيګ د ازريګ د ولسوالة يو مشر اختطاف شو، د كنړد ولايت د سركانګو په ولسوالة كيګ خګلور مشران چيګ د يويګ جنازيګ راستنيدل او خګلور نور ملكي وكګړي چيګ په هغو كيګ د ولسي جرګګيګ يو نوماند هم وو په ناقانونه پوسته كيګ اختطاف شول. وروستني كسان د كليواليګ تګولنيګ د مداخليګ په صورت كيګ بيرته خوشيګ شول.

6. پر ښګحګو او ماشومانو بانديګ بريدونه

په 2010 کیگ شگحگیگ او ماشومان أیر زیات د جکگؤیگ له امله اغیزمن شول. د خوحگشگت د ازادة محدودیت، بنستگیزو خدمتونو ته لکه روغتیا او پوهني ته کم لاس رسي اوهغه بریدونه چیگ د وژنو او تگپي کیدنو لامل کگرحگیدلي دي دیگ تگولو د هغوي په ژوندانه باندیگ ناوؤه اغیزي کؤیگ دي . د جکگؤیگ د خپریدو او زور موندلو سره زیانمنیدونکي کسان په تیره بیا هغوي چیگ په کلیوالو سیمو دأیرو ستونزو سره مخ کؤي دي. نا امنة، پرلپسیگ روان تاوتریخوالي او د أارونیگ أك چاپیریال او د ویریگ فضاء د دیگ زمینه برابره کؤه چیگ شگاري مرکزونو ته کگنگ شمیروکگؤي كأه شي. د ملکگرو ملتونو د کأوالو د عالي کمیشنرة د ارقامو له مخیگ په 2010 کیگ د جکگؤیگ له امله 102625 تنه د خپلو کورونو خگخه بیحگایه شوي دي.[1] هغه ملکي وکگؤو، په تیره بیا شگحگو او ماشومانو چیگ د جکگؤیگ خگخه په اغیزمن شوو سیمو کیگ پاتیگ دي دا ولیدله چیگ ژوند بیگ خورا زیات د ناوؤه حالت سره مخ شوي دي.

حگاي پر حگاي شوي چاودیدونکي توکي، حگانمرکگي بریدونه، د هاوان او راکتگونو حملیگ چیگ د دولت ضد عناصرو له خوا ترسره شوي دي د دیگ لامل شول چیگ د کال په اوإدو کیگ أیرو شگحگو او ماشومانو ته مرکگ ژوبله واؤوي. 94 تنه شگحگیگ او 163 تنه ماشومان د تعبیه حگاي پر حگاي شوو چاودیدونکو وسیلو او حگانمرکگو بریدونو له امله وژل شوي دي چیگ د شگحگو په مؤینو کیگ 31 سلنه زیاتوالي او د ماشومانو په وژنو کیگ د 2009 په پرتله 66 سلنه زیاتوالي په أاکگه کوي. د شگحگو او ماشومانو وژنیگ او تگپیگ کیدنیگ زیاتره د سؤك د غاؤیگ د حگاي پر حگاي شوو چاودیدونکو توکو او هغو حگانمرکگو بریدونو له امله رامنحگته شوي دي چیگ د کگنگیگ کگونگیگ په بازارونو کیگ تر سره شوي دي او یا د هغو موخه بیزو بریدونو له امله چیگ د دولتي ولایتي چارواکو او نورو دولت پلوه کارمندانو پر خلاف په عامه حگایونو کیگ تنظیم کؤاي شوي دي، چیرته چیگ شگحگیگ او ماشومان راتگولیإي.[2]
د شگحگو تلفات هم د سؤك د غاؤیگ د حگاي پر حگاي شوو چاودیدونکو توکو د چاودنو په پایله کیگ رامنحگته شوي دي چیگ أیري بیگ هغه وخت دي کله چیگ په میني بسونو کیگ سفر کوي. په خگلورو پیشگو کیگ یوازیگ پنحگه یا زیاتیگ میرمنیگ په هره پیشگه کیگ وژل شوي دي، چیگ په دیگ کیگ هغه پیشگه هم شامله ده کله چیگ د أسمبر په 30 نیگتگه اته تنه میرمنیگ هغه وخت ووژل شویگ چیگ د سنکگین ولسوالة ته د سفر پر مهال د هلمند ولایت د نهر سراج په ولسوالة کیگ د سؤك د غاؤیگ حگاي پر حگاي شوي بم وچاودیدلو. په کگنگه شمیره کیگ د ماشومانو تلفات هم زیاتره د سؤك د غاؤیگ د تعبیه شوو چاودیدونکو وسیلو له امله رامنحگته شوي دي. په یوه پیشگه کیگ یوازیگ 9 ماشومان و وژل شول او لسو نور هغه وخت تگپیان شول کله چیگ د تعبیه شوو چاودیدونکو وسیلو یو لؤة د کندهار په شگار کیگ د اکتوبر په 5 نیگتگه پیل شوه. په لومؤة چاودنه کیگ د راپور له مخیگ د پولیسو نقلیه وسیله تر هدف لاندیگ راغله خو دغه وسیله د چاودنیگ ترمخه د دغه حگایه تیره شویگ وه. د لومؤنة چاودنیگ سره په غبرکگون د ملي پولیسو یوه بله نقلیه وسیله دغیگ صحنیگ ته راورسیدله چیگ هلته بیا دوهمه حگاي پرحگاي وسیله وچاودیدله. په داسیگ حال کیگ چیگ د دغو دواؤو چاودنو ترمنحگ په کگنگ شمیر کیگ هغه هلکان چیگ د ژبیگ له یوه شگوونحگي خگخه په نإدیگ ساحه کیگ راتگول و، نو پر دیگ مهال دریمه چاودنه وشوه. داسیگ فکر کیده چیگ دریگ واؤه حگاي پر حگاي شویگ چاودیدونکیگ وسیلیگ د ریموتگ کنترول د لاریگ چاودول شویگ وي.

6. 1. د شگحگو او ماشومانو وژنه

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خگانکگیگ لإ تر لإه شپإ هغه پیشگیگ ثبتیگ کؤي دي چیگ په هغو کیگ د دولت ضد عناصرو شگحگیگ وژلیگ دي او لإ تر لإه په 8 پیشگو کیگ ماشومان وژل شوي دي. د لوؤیگ کچیگ هغه شگحگینه کارکوونکیگ چیگ د دولت او نؤیوالو موسسو لپاره بیگ کار کولو د دي بریدونو هدف کگرزیدلي. په دریگو پیشگو کیگ خگلور شگحگینه کارکوونکیگ چیگ یا بیگ د نؤیوالو موسسو لپاره کار کولو او یا هم د هغوي د پروژو پلیگ کوونکیگ همکارانیگ وي وژل شوي دي. خگلو رتنه دغه میرمنیگ په جنوبیگ سیمه کیگ چي دوه د کندهار په ولایت کیگ او دوه هم د هلمند په ولایت کیگ ووژل شوي. لإ تر لإه په یوه پیشگه کیگ د کگواشگ کولو تگیلفونونه قرباني ته د وؤاندیگ خگخه رسیدلي و. یوه 22 کلنه شگحگه چیگ د یویگ نؤیوالیگ موسسیگ لپاره بیگ کار کولو وؤاندیگ تر دیگ چیگ په کندهار کیگ د اپریل په 13 و وژل شي، ورته تیلفوني تهدیدونه رسیدلي و.

لإ تر لإه په 8 پیشگو کیگ چیگ مستندیگ شوي دي په کیگ ماشومان ناقانونه اعدام شوي دي او زیاتره وخت وربادیگ دولت او نؤیوالو حگواکونو ته د جاسوسة په تور او یا هم دا چیگ ددولت سره بیگ د اؤیکیگ په نامه دریگ ماشومان د دولت ضد عناصرو له خوا د جاسوسة په تور محکمي پرته وژل شوي دي. دري ماشومان د جاسوسي په توروژل شوي او دوه ماشومان د راپور له مخیگ په دیگ تور چیگ د دولت سره د ارتباط تور وربادیگ وو وژل شوي دي او په دریگو پیشگو کیگ حالات او انکگیزه خگرکگنده نه ده، خو محلي قبایلي سیاست د طالبانو په شمول د معلوماتو له مخیگ په دغو وژنو کیگ شامل و. د تگولو خگخه کوچني هلك چیگ د هلمند د سنکگین ولسوالة خگخه 7 کلن قرباني وو چیگ د جون په 9 ووژل شو. هغه د یویگ ونیگ خگخه حگوؤند کؤاي شوي وو. طالبانو د دغیگ وژنیگ خگخه انکار وکؤ.

دوه نوریگ وژنیگ د کنؤ او غزني په ولایتونو کیگ د مارچ په 11 او 29 په ترتیب سره ترسره شویگ. په لومؤة پیشگه کیگ یو 17 کلن هلك د وینا له مخیگ د یویگ محکمیگ خگخه تیر شو او په وروستنة قضیه کیگ یو 12 کلن هلك په عام محضر کیگ د غزني ولایت د واغز په ولسوالة کیگ د معلوماتو سره سم د دولت ضد عناصرو له خوا اعدام کؤاي شو. دوه ماشومان، یو 17 کلن او بل بیگ د

---

[1]- په 2010 کیگ په افغانستان د جکگؤیگ له امله د داخلي بیگحگایه کیدنیگ په اؤه د کأوالو لپاره د ملکگرو ملتونو د عالي کمیشنرة احصاییوي ارقام
[2]- په افغانستان کیگ د ماشومانو وسله والیگ جکگؤیگ د وضعیگ د معلومولو او لا زیاتو معلوماتو لپاره د ملکگرو ملتونو د سرمنشي هغه راپورته چیگ په افغانستان کیگ د ماشومانو او وسله والیگ جکگؤیگ په اؤه دي S/2011/55 مراجعه وکؤئ. دغه راپور د 2008 د سپتمبر د لومؤنة نیگتگیگ خگخه د 2010 کال د اکگست د میاشتیگ د 30 نیگتگیگ پوریگ وخت تر پوشگشگ لاندیگ راولي چیگ راپور د 2011 د فبرورة په 3 خپور شوي دي.

13 یا 14 کلونو په عمر کیګ د طالبانو له خوا په دیګ تورن شول چیګ د دولت سره تؤاو لري او دواؤه بیګ د وردکګو ولایت د چك په ولسوالة کیګ د مارچ په 8 او 19 و وژل شول.

6. 2 پوهنیګ او روغتیایي پاملرنیګ ته نه لاس رسي

په جکګؤه حګپلو سیمو کیګ، نا دولتي موسسیګ او د بشردوستانه مرستو کارکوونکي په خوندي أو ل د خلکو اؤتیاوو ته لاس رسي نه لري چي د کارپوه کارکوونکو لکه د أاکتګرانو او شګوونکو دوامداره اختطافونو او وژنیګ له امله رسیدنه نه شي کولاي، دا په دیګ مانا ده چیګ کورنة نه یوازیګ د کیفیت لرونکو خدمتونو خګخه بیګ برخیګ وي بلکیګ هغوي اؤینو ضروري او د ژوندانه د ژغورنیګ خدمتونو ته هم رسیدنه نه درلودله. د نورستان ولایت د کامدیش په ولسوالة کیګ چیګ د راپوروںو له مخیګ د طالبانو په ولکه کیګ ده، سپین إیرو او د تګولنیګ مشرانو او د ولسوالة د شورا غؤو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانکګیګ ته وویل چیګ د نا امنة له کبله ناروغان طبي درملنیګ او ماشومان د زده کؤیګ امکانات نه لري.

د یوناما د بشري حقونو خګانکګیګ او د ا فغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون د شګوونحګیو، شګوونکو، زده کوونکو او نورو په اؤه کګنګ شمیر پیشګي ثبت کؤي دي چیګ په هغو کیګ د شب نامو، بریدونو، وژنو، تګپي کیدنو او د شتمنیو د تخریب معلومات موجود دي، چیګ د دیګ سره د هیواد په کچه په زرکګونو زده کؤیګ د زده کوونکي د امکاناتو خګخه محرومیاږي په افغاسنتان کیګ د ماشومانو اووسله والیګ جکګؤیګ په اؤه د ملګګرو ملتونو د سرمنشي د راپور له مخیګ چیګ د 2011 په فبرورة کیګ خپورشو په أاکګه کوي چي د شګووني تاسیساتو پر ضد بریدونوکي زیات والي راغلي دي چي د دولت پلوه حګواکونو د عملیاتو په پایله کي شګونحګیو ته زیان اوشګتي او هم د دولت ضد عناصرو لخوا هغه شګونحګي چي زیات به د سیاسي او نظامي موخو لپاره کاریدل د خپلو بریدونو نشګه کګرزولي.[1] د ملګګرو ملتونو د بشري حقونو شورا په 2010 کیګ یو پریکؤه لیك تصویب کؤ چیګ د شګوونحګیو او زده کوونکو پر خلاف بیګ بردیونه وغندل.

[1]- مخکینة ماخذ.

دولت پلوه حګواکونه او د ملکي وکګؤو ساتنه

1. عمومي کتنه

د جنورة د لومؤة نيګتګيګ خګخه د دسمبر د 31 نيګتګيګ پوريګ 840 ملکي تلفات په دولت پلوه حګواکونو پوريګ اؤه لري، چيګ د هغو له جمليګ خګخه 440 تنه ملکي کسان وژل شوي او 400 نور بيګ تګپيان شوي دي. دا د هغو 1057 ملکي تلفاتو په پرتله چيګ د دولت پلوه حګواکونو له خوا په 2009 کيګ رامنحګته شوي و 21 سلنه کمشګت جوتوي. د 2010 کال کي د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د 170 هوايي بريدونو 45 د زيات حګواك د کارونيګ په پيشګو او 80 د تلاشيو او نيوه کؤو په پيشګو کيګ د ملکي کسانو په مرکګونو کيګ د پام وړ کمشګت ثبت کؤي دي.

د پيشګو د نوعيت له مخيګ په **2010** کيګ د ملکي وژنو ثبت چيګ دولت پلوه حګواکونو ته منسوبيګ دي

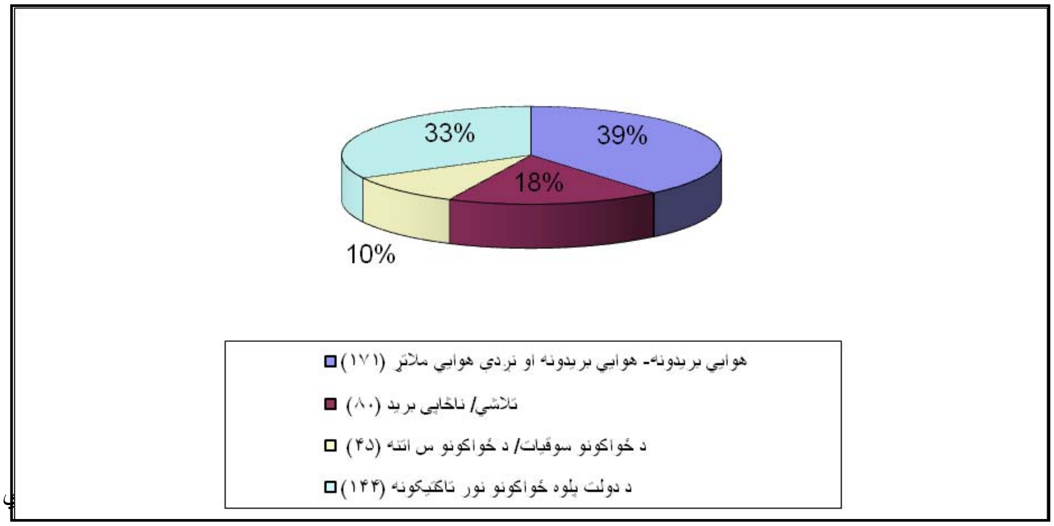

د ... ي

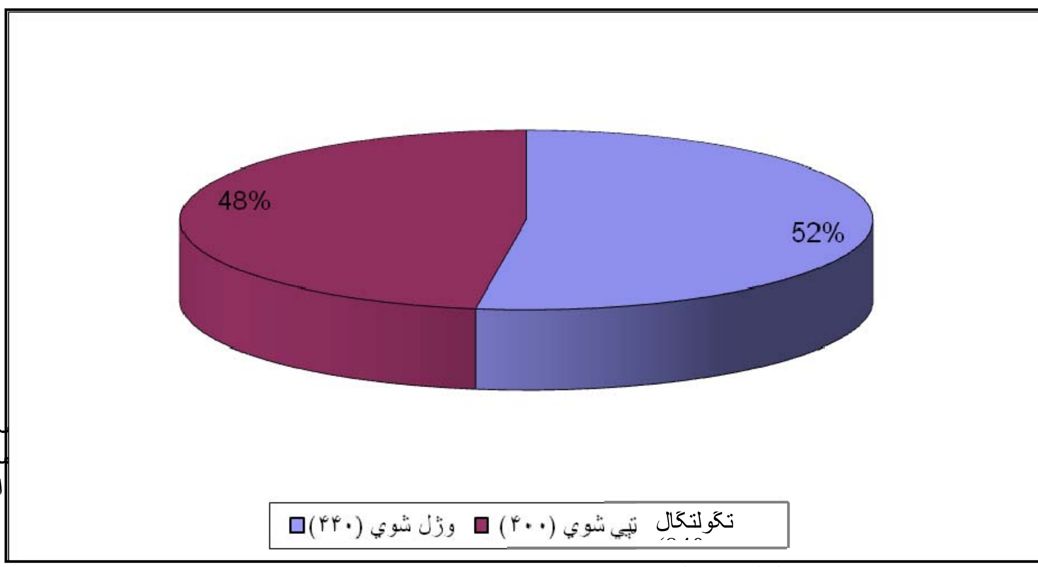

جنرال ... ګوونه
بيګ تق ... ست په
مياشت ... او دوه
تاكتيكي ...

د 2010 د اکتوبر د مياشتيګ په 13 نيګتګه د ملکګرو ملتونو د امنيت شورا د ايساف ماموريت نوي کؤ او دا بيګ بيا تاييد کؤه چيګ "په جکګؤه کيګ شامل تګول اؤخونه بايد تګول ممکنه اقدامات ترسره کؤي خګو د اغيزمن شوو ملکي وکګؤو ساتنه باوري کؤي" او "په تګولو اؤخونو بيګ غږ وکؤ چيګ د نؤيوال بشردوستانه قانون او د بشري حقونو د قانون سره سم خپليګ تګوليګ ژمنيګ په پام کيګ ونيسي او تګول مناسب اقدامات او تدابير د ديګ لپاره عملي کؤي چيګ د ملکي وکګؤو ساتنه باوري کؤي،" او دا بيګ ومنله چيګ

"روانه خګارنه او راپور ورکوونه چيګ د ملکګرو ملتونو د امنيت شورا ته د ايساف له خوا د ملکي وکګړو د وضيعت او په تيره بيا د ملکي تلفاتو په برخه کيګ ترسره کيږي زيات اهميت لري."[1]

د ايساف د يو شمير اعلاميو له مخيګ چيګ په رسنيو کيګ نشر شوي، په 2010 کيګ د تيرو کلونو په پرتله زيات هوايي بريدونه،د أيرشمير حګانکګړو حګواکونو له خوا زيات عمليات، او د شپيګ له خوا أيريګ ناخګاپي حمليګ ترسره شويګ دي.[2] د نړيوالو نظامي حګواکونو او عملياتو د زياتوالي سره سره د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د هغو ملکي کسانو د مړينيګ او ټګپي کيدنيګ په شميره کيګ چيګ په 2010 کيګ د دولت پلوه حګواکونو له خوا ييګ صورت موندلي وي نزولي او د کمشګت حالت مشاهده کړي دي. د دولت پلوه حګواکونو چلند لا هم د کګنګ شمير افغانانو ترمنحګ د خپګګان او غصيګ رامنحګته کولو د دوام سبب شوي دي. د زيات حګواك کارونه، د ملکي وکګړو سره ناوړه چلند، د هغوي خپل سري توقيفونه، وژنيګ او ټګپيګ کيدنيګ چيګ ورسره حساب ورکوونه او شفافيت په حګينو عملياتو کيګ نه ليدل کيږي د ديګ لامل ګګرحګي چيګ د دولت پلوه حګواکونو لپاره د ملکي تلفاتو په برخه کيګ د زياتيګ ملامتيا سبب ګګرحګي او دا شميريګ د هغو شميرو خګخه زياتيګ شګوول کيږي چيګ پخپله دولت پلوه حګواکونه ييګ جوتوي.

د هوايي بريدونو حقوقي تحليل: هوايي بريدونه د عامو اصولو او نړيوال بشردوستانه قانون له مخيګ چيګ په جګګړه کيګ د شګکيلو خواوو خګخه د ديګ غوشګتنه کوي چيګ په ټګولو وختونو کيګ د ملکي وکګړو او جنګګي کسانو ترمنحګ توپيروکړي، او دا چيګ ملکي وکګړي او شتمنۀ د زيان خګخه وژغوري. ملکي ابادي ،ملکي خلك او اهداف بايد د بريد موخه ونه ګګرحګي.بريدونه بايد يوازيګ او يوازيګ د نظامي هدفونو پر ضد وي. د ديګ سربيره د جګګړيګ اړخونه او د وسله والو حګواکونو غړي دغير محدود انتخاب ميتودونه او د جنګګ وسايل نه شي کارولاي. د داسيګ وسلو او ميتودونو په جګګړه کيګ کارول چيګ هغه غير ضروري زيانونه او يا هم تر حده زيات ستونزي او تکليف رامنحګته کوي ، ممنوع دي.

د نظامي عملياتو په ترسره کولو کيګ بايد پرلپسيګ ديګ ته پاملرنه وشي چيګ د ملکي وکګړو او ملکي هدفونه او حګايونه خوندي شي. نظامي حګواکونه بايد ټګول ممکنه احتياطي تدابير په پام کيګ ولري چيګ په هر حالت کيګ د ملکي وکګړو د تلفاتو مخنيوي وکړي او يا هم په تصادفي توګګه دغه أول د ملکي وکګړو حګاني تلفات، ټګپي کيدنيګ او ملکي هدفونو ته تاوانونه حد اقل اندازيګ ته راټګيټګ کړي. هغوي همدارنګګه بايد ټګول لازم احتياطي تدبيرونه د جګګړيګ د پرمخ بولو لپاره د وسايلو او ميتودونو په انتخاب کيګ په پام کيګ ونيسي، د ديګ سره چيګ په هر حالت کيګ په تصادفي أول د حګاني تلفاتو ټګپي کيدنو او ملکي هدفونو ته زيان رسيدنه دامکان تر حده راټګيټګه کړي.

د نړيوال بشردوستانه قانون له مخيګ د جګګړيګ اړخونه بايد د ټګولو امکاناتو خګخه کار واخلي خګو دا وارزوي چيګ هر أول بريد چيګ د توقع له مخيګ کيداي شي په تصادفي أول د ملکي وکګړو حګيني تلفات، ټګپي کيدنه او يا هم ملکي هدف ته تاوان ورسوي او يا هم د ديګ ترکيب، چيګ هغه د اټګکل شوي نظامي مشخص او مستقيم لاس بري په تناسب زيات وي. په پاي کيګ د جګګړيګ اړخونه بايد د وړانديګ خګخه په اغيزمن أول د هغو بريدونو په اړه خبرتيا ورکړي چيګ کولاي شي ملکي وکګړي متاثره کړي.

2. هوايي بريدونه

هوايي بريدونه لا هم د مرکګانيو تاکتيکونو خګخه دي چيګ په جګګړه کيګ ورخګخه د دولت پلوه حګواکونو له خوا کار اخيستل کيږي. که خګه هم د ملکي تلفاتو شميره په 2010 کيګ د 2009 په پرتله 43 سلنه راټګيټګه شوي خو دغه أول بريدونه لا هم تر ټګول زيات تاوان ملکي وکګړو ته رسوي چيګ په دغه موده کيګ د171 ملکي خلکو د مړيني او 133 ټګپيګ کيدنيګ لامل شوي .[3] هوايي بريدونه همدارنګګه ملکي ملکيت ته زيات تاوان اړوي او د اغيزمن شوو ټګولنو ترمنحګ غصه او کرکه راپاروي.

په جنوبي سيمه کيګ تر ټګولو زيات هوايي بريدونه شوي دي، او زيات ييګ هم د ديګ له امله دي چيګ هلته په سيمه کيګ تر ټګولو زيات عمليات ترسره شوي دي، چيګ په ديګ پسيګ ختيحګه سيمه راحګي چيګ د فبرورۀ او اکتوبر په مياشتو کيګ أير زيات ملکي وکګړي د هوايي بريدونوپه پايله کيګ وژل شوي دي. يو شمير ستر هوايي بريدونه په دغو مياشتو کيګ د کنړ په ولايت کيګ تر سره شول،چيګ دهيواد په ختيحګ کيګ پروت دي، او هغه هوايي بريدونه چيګ په جنوب کيګ د فبرورۀ او اکتوبرپه مياشتو کيګ تر سره شوي دي زيات ملکي تلفات ييګ رامنحګته کړي دي. په يوه هوايي بريد کيګ چيګ د فبرورۀ په 21 نيګټګه د اروزګګان په ولايت کيګ

[1]- د امنيت شورا پريکړه ليك 1943 (2010)، چيګ د امنيت د شورا په 6395 غونأه کيګ د 2010 د اکتوبر په 13 نيګټګه تصويب شوي دي. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF97D/Afgh20S20RES201943.pdf.

[2]- د مطبوعاتو اعلامييګ او د رسنيو راپورونه حګينيګ ارقام اعلاموي او هغه اعلامييګ چيګ د نړيوالو نظامي حګواکونو له خوا دي چيګ په کيګ: "په افغانستان کيګ د جنګګونو د پرمختګګ سره سوله پرمخ حګي،" ايرن (IRIN)، د اکتوبر 24 "بمونه هغه خوا: په افغانستان کيګ هوايي جنګګ کيګ 1000 بريدونه د اکتوبر په مياشت کيګ شوي دي،" خطرناکه خونه، د نومبر 10 نيګټګه. "ايتلاف په افغانستان کيګ هوايي جګګړه کوي." اي پي، د نومبر 30 نيګټګه، "د ديګ لپاره چيګ طالبان مات کړاي شي، د امريکا متحده ايالات د زياتيګ اوريزيګ وسليګ کار اخلي،" اي ايف پي، 15 دسمبر او "افغان، ناټګو حګواکونو په دريګ مياشتو کيګ 1784 عمليات ترسره کړي دي: ناټګو، 27 أسمبر."

[3]- د ديګ سره سره چيګ په 2010 کيګ د دولت پلوه حګواکونو د هوايي بريدونو په پايله کيګ په ټګوليز أول د ملکي وژنو شمير کم شوي دي، خو هغه ملکي کسان چيګ په هوايي يرغل کيګ وژل شوي دي د 2010 په جريان کيګ ييګ زياتوالي موندلي دي: د 2010 په لومړۀ نيمايي کيګ په هوايي يرغل کيګ 69 تنه ملکي وکګړي وژل شوي په داسيګ حال کيګ چيګ د ديګ کال په دوهمه نيمايي کيګ 102 تنه د هوايي بريدونو له امله وژل شوي دي چيګ دا د 2010 په 12 مياشتو کيګ د ملکي وکګړو په وژنه کيګ 48 سلنه زياتوالي دي او داچيګ په 2010 په دوهمه نيمايي کيګ په زياته پيمانه د هوايي حګواك کارول دي.

تر سره شول 32 ملکي وکګۆي ووژل شول او 26 تنه تګپيان شول، او په خګو هوايي بريدونو کيګ چيګ د اکتوبر په مياشت کيګ په حګانکګۆي أول د هلمند او کندهار په ولايتونو کيګ ترسره شول کګنګ شمير ملکي تلفات ييګ رامنحګته کۆل. لإ تر لإه په دوو دغو بريدونو کيګ افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د خګو پرلپسيګ هوايي بريدونو چيګ په يو شمير هدفونو ترسره شوي دي راپور ورکۆي دي (لانديګ ييګ وکګورئ).

2. 1. د هوايي بريدونو او ملکي تلفاتو په اۆه تاکتيکي لارشګودونه

د ديګ لپاره چيګ ملکي تلفات د امکان ترحده راتګيټګ کۆي جنرال مك کرستال د 2009 کال د جولاي د مياشتيګ تاکتيکي لارشګود صادر کۆ. له هغه وخت راهيسيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د دغو بريدونو له امله د هغو ملکي وکګۆو د مرکګ ژوبليګ په شميره کيګ د پام وۆ کموالي ثبت کۆي دي. د شپيګ مهال د ناخګاپي بريدونه لا هم د کليوالو تګولنو ترمنحګ انديشګنه او غصه راپاروي. د ديګ په غبرکګون کيګ جنرال پيټريوس يو نوي تاکتيکي لارشګود د 2010 د اګګست په لومۆة نيګتګه صادر کۆ چيګ د ايساف او افغانستان کی د تګولو امريکايي حګواکونو لپاره د پلي کولو وۆ دي. دغه لارشګود هوايي بريدونو ته اجازه ورکوي خو ورسره په حګواکونو د ديګ تاکيد کوي چيګ تګول امکانات د ملکي کسانو په خطر کيګ نه اچولو لپاره وکاروي. دغه لارشګود د اور او کګوزار لپاره لارشګودونه لري چيګ په هغه کيګ "دا بايد معلومه شي چيګ د هدف لانديګ حګاي کيګ ملکي وکګۆي موجود نه وي" او چيرته چيګ ملکي کسان موجود دي دا بايد معلومه کۆي چيګ هر أول نيول شوي اقداماتو کيګ "به ملکي وکګۆو ته تاوان نه رسيإي" يوازيګ په حګانکګۆو حالاتو کيګ[1] د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ونه شو کۆاي چيګ د دغه محرم سند بشپۆ متن تر لاسه کۆي. خو بيا هم د ايساف د وينا له مخيګ دغه تاکتيکي لارشګود د ملکي تلفاتو د پلتګنيګ لپاره طرز العملونه تګاکي. د ديګ سربيره قوماندانان بايد د ايساف د کګأيګ قوماندانة او د راپور ورکولو د ملکي کۆيو سره خپليګ چاريګ همغإيګ کۆي. د ناتګو/ايساف قوماندانان د ايساف قوماندانة او د دوي د قومانديګ د ملي مراتبو سلسليګ ته د پرمخ بوونکو عملياتو په اۆه مسۆول دي.[2]

2. 2. په 2010 کيګ په هوايي بريدونو کيګ زياتوالي، په ملکي تلفاتو او تحقيقاتو کيګ کمښګت

د 2010 په وروستة نيمايي کيګ د هوايي بريدونو شميره تر زياته حده پورته شوه. په افغانستان کيګ د امريکا د متحده ايالاتو د USAF CENT د عامه ارتباط د رياست د وينا له مخيګ د 2010 د أسمبر تر 31 نيګتګيګ پوريګ د هوايي بريدونو شميره کي زيات والي راغلي ، چيګ په تګوليز أول 33679 د نإديګ مرستي(هوايي حګواك) بريدونه او په 5101 مجموعي پيشګو کيګ د وسلو خګخه کار اخيستل شوي دي.[3]

که خګه هم د هوايي بريدونو شميره کي لوۆ والي راغلي خو د ملکي تلفاتو کچه د 2010 کال د هوايي بريدونو له امله راتګيتګه شوي . د ديګ هرکلي کيإي،او دا مهمه ده چيګ ايساف د تګولو هغو پيشګو په پوره حسابدارة او شفافيت سره خګيۆنه کوي چيګ د هوايي بريدونو په پايله کيګ ملکي وکګۆو ته مرکګ ژوبله اوشګتيګ ده، دا به د ديګ سره مرسته وکۆي چيګ د نۆيوالو نظامي عملياتو په اۆه د افغانانو زياتيګ منفي انکګيرنيګ بدلون ومومي.

په 2010 کي داسيګ لإيګ پيشګيګ ثبت شويګ چي د هوايي بريدونو په پايله کي ملکي تلفات رامنحګته شوي وي . د 58 پيشګو خګخه چيګ د ملکي تلفاتو لامل شول، 11 هوايي بريدونو کي 5 او يا هم د زياتيګ مۆيني لامل شوي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه چه پدي اۆه معلومات لري نو د ايساف لخوا 11 دغه أول پيشګو خګخه يي په 6 کيګ پلتګني تر سره کۆي .[4] دريګ خګيۆنيګ په جنوبي ولايتونو هلمند او اروزکګان کيګ شوي دي او دوه خګيۆنيګ په ختيحګ کيګ د ننکګرهار او لغمان په ولايتونو او يوه هم په شمال ختيحګ کيګ په بغلان کيګ ترسره شويګ ده.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د ايساف او د ولايتي چارواکو سره د هوايي بريدونو د لاريګ د شپإو پيشګو تحقيقات تعقيب کۆي دي او دا ييګ موندليګ ده چيګ ايساف په بشپۆه توکګه يوه هغه پيشګه چيګ د هوايي بريد له امله د فبرورة په 21 نيګتګه د اروزکګان په ولايت کيګ رامنحګته شوه تحقيقات ترسره کۆي. د ختيحګ په سيمه کيګ د دولتي تګيم د تحقيقاتو وروستنة پايليګ د يوناما د بشري حقونو د خګانکګيګ او د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کميسيون سره نه دي شريکيګ شويګ، خو قربانيانو ته د ولسمشر د اختصاصي صندوق خګخه د خساريګ د جبران په نامه مرسته شويګ ده. ايساف د کګأ پلتګونوارزونه په ختيحګ کيګ ددغو دوو پيشګو په اۆه ترسره کۆيګ ده، خو يوازيګ د لغمان د پيشګيګ په اۆه تحقيقات بشپۆ شوي دي. د هلمند په ولايت کيګ په دوو پيشګو کيګ، ايساف د پرلپسيګ هوايي بريدونو راپورونه مسترد کۆي دي چيګ هغه دافغانستان د

---

[1] - ايساف پخپله خبري پانګه کيګ د نوي تاکتيکي لارشګود د صادريدو په اۆه خبرورکوي چيګ په هغه کيګ راغلي دي: "په داسيګ حال کيګ مۆإ په ديګ هلو حګلو د تګينکګار کولو سره چيګ د ملکي وکګۆو د ژوند تلفات زمۆإ په عملياتو کيګ حد اقل اندازيګ ته راتګيتګ شي، دا همدارنګګه د ديګ غوشګتنه کوي چيګ زمۆإ قطعات د حګان ژغورنيګ حق او مکلفيت لري او دا چيګ د ايتلاف حګواکونوسره افغان حګواکونه اوإه په اوإه خدمت کوي ساتنه وکۆي."

[2] - د ايساف مکاتبه، 20100/03/06

[3] - د ازادة د پايشګت د عملياتو په اۆه معلومات/د ايساف هوايي بريدونه د امريکا د متحده ايالاتو مشترك هوايي مرکزي حګواك چيګ پخوا د امريکا د متحده ايالاتو د هوايي حګواکونو قومانداني وه چيګ د امريکا د متحده ايالاتو د مرکزي قوماندانة هوايي يونتګ دي. لا زيات معلومات کيدلاي شي د ديګ پتيګ www.centaf.af.mil خګخه تر لاسه شي.

[4] - په پنحګو پيشګو کيګ: د اګګست په 5 نيګتګه 10 ملکيان د ننکګرهار په ولايت کيګ ووژل شول؛ د سپتمبر په 24 نيګتګه 13 تنه ملکيان د لغمان په ولايت کيګ، د فبرورة په 21 نيګتګه 32 ملکيان د اروزکګان په ولايت کيګ، د اکتوبر په 11 نيګتګه 10 ملکيان د هلمند په ولايت کيګ، د اکتوبر په 25 نيګتګه 10 ملکي وکګۆي د هلمند په ولايت کيګ، او د اګګست په 22 نيګتګه شپإ ملکي وکګۆي د بغلان په ولايت کيګ وژل شوي دي.

بشري حقونو د خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانكګيګ د هغه پلتګونو د راپورونو او منابعو چيګ ورسره د نوموړو موسسو له خوا مركيګ شوي دي سمون نه لري.

2. 2. 1. د فبرورة 21 نيګتګه، د اروزكګان ولايت

د يوناما د بشري حقونو خګانكګه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون له ديګ خګخه خبرتيا لري چيګ ايساف په بشپړه توكګه د يويګ پيشګيګ تحقيقات كړي دي چيګ د فبرورة په 21 نيګتګه د هوايي بريد په پايله كيګ هلته 32 تنه ملكي وكګړي ووژل شول او 14 تنه نور تګپي شول. ايساف په شګكاره سره ترتيب شوي ارقام نشر كړل او د شګكيلو كسانو پر خلاف ييګ دسپليني اوانضباطي اجراآت ترسره كړل (40 پاي ورقي وكګورئ).

2. 2. 2. د اكګست 5، د ننكګرهار ولايت او د سپتمبر 24، د لغمان ولايت

په ختيحګ كيګ د دوو پيشګو لپاره د ولايت والي او ولسمشر كرزي په چتګكة سره د خګيګنو لپاره كميسيونونه جوړ كړل. د اكګست د 5 نيګتګيګ د ننكګرهار په پيشګه كيګ ولايتي چارواكو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ ته د ولايتي چارواكو دپلتګنو د د پايلو په اړه لنأ معلومات وركړل. د جمهوري رياست د خګيګنيز تګيم هغه معلومات او موندنيګ چيګ د لغمان ولايت د سپتمبر د 24 نيتګيګ د پيشګيګ په اړه و د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانكګيګ سره شريك نه كړاي شول. په دواړو پيشګو كيګ د ولسمشر د احتياطي بودجيګ د 99 باب خګخه د قربانيانو كورنيو سره مرسته وشوه. په دواړو پيشګو كيګ د ولايتي چارواكو په وينا ايساف پلتګني ترسره كړي دي خو د هغو پايليګ او موندنيګ ييګ د ولايتي چارواكو سره نه دي شريكيګ كړي. وروسته له أيرو زياتو بريشګناليكونو چيګ د ايساف ختيحګ كي سيمه ييزيګ قوماندانة حقوقي مشاور ته واستول شول، د يوناما د بشري حقونو خګانكګه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون ته دا معلومات وركړل شو چيګ ددواړو هوايي بريدونو په اړه هر أول معلومات يوازيګ د ايساف د مركزي دفتر له خوا ترلاسه كيږي.

په كابل كيګ د ايساف د حقوقي مشارو د وينا له مخيګ د دواړو پيشګو لپاره د پلتګونو د ارزونيګ دوه خګيګنيګ وشويګ او د لغمان په پيشګه كيګ د موظف خګانكګی (يونتګ) له خوا بشپړ تفتيش ترسره شو چي په پايله كي وړانديزونه درلودل . دا جوته نه ده چيګ ايا وړانديزونه عملي شول او كه نه. ايساف دا منليګ ده چيګ كه چيريګ ملكي كسان د ننكګرهار په پيشګه كيګ وژل شول شوي نو دا داسيګ پيشګه وه چيګ ملكي وكګړي د دولت ضد عناصرو سره يو حګاي كيګ و. سره له ديګ چيګ د دولت له خوا يوخګه مرسته/معاوضه وركړل شوه خو د ايساف له خوا هيخګ هم نه دي وركړل شوي. هغه يونتګ چيګ د لغمان د ولايت د پيشګيګ په تفتيش كيګ شامل دي دا منليګ ده چيګ لإ تر لإه يوه ميرمن په پيشګه كيګ وژل شويګ ده. ايساف همدارنكګه د پلتګونكي تګيم د لاريګ دا منليګ ده چيګ هغوي د ولسوالة مشرتابه ته د عملياتو په اړه د د مخه معلومات نه دي وركړي چيګ افغان ملي اردو بايد لا زياته دخيله واي.[1]

2. 2. 3. د اكتوبر 11 او 25 نيګتګه، د هلمند ولايت د سنكګين ولسوالي

د هلمند په ولايت كيګ د راپور له مخيګ دوه پيشګيي لإ تر لإه د 20 ملكي وكګړو مړينيګ لامل شوي. د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ او د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك كميسيون د ژورو پلتګنو په پايله كيګ چيګ د دغو پيشګو په اړه يي د اكتوبر په 11 نيګتګه د هوايي بريدونو په پايله كيګ په مالازي او بالوزي كليو كيګ ترسره شول او د اكتوبر د 25 نيګتګيګ هوايي بريدونه چيګ د ميكن او هزاردرخت په كليو كيګ په پرلپسيګ توكګه ترسره شول راپور وركړل شوي دي.[2] ايساف د خبرو پر مهال دا ومنله چيګ د ميكن او مالازايي په كليو بانديګ هوايي بريدونه شوي دي خو د ملكي تلفاتو راپورونه ييګ رد كړي دي. دايساف د وينا له مخيګ د هغوي خګيګنيګ دا په أاكګه كوي چيګ په هغه ولسوالة كيګ د لومړني بريدونو پرته نور هوايي بريدونه ندي تر سره شوي كوم چيګ د قربانيانو او نورو كسانو تورونه ردوي.[3]

2. 2. 4. د اكګست 22، د بغلان ولايت د تالاوبرفك ولسوالي

نړيوالو نظامي حګواكونو د هغه هوايي بريد پلتګنه پيل كړيګ ده چيګ د اكګست په 22 نيګتګه د بغلان د ولايت د تاله وبرفك په ولسوالة كيګ ترسره شو چيګ د شپاږ وكګړو د مړينيګ او خګلورو د تګپيګ كيدنيګ لامل شو. د راپورونو له مخيګ دغه هوايي بريد د بغلان د ولايت د بيا رغونيګ د تګيم او د هغه ولايت د ولايتي چارواكو سره نه وو همغږي شوي. كه خګه هم پلتګونكي هيت چيګ د شمال په

---

[1]- د يوناما د بشري حقونو د خګانكګيګ د ايساف د مركزي قراركګاه د پرسونل سره غونأه په 27 فبرورة 2011.

[2]- د اكتوبر په 11 نيګتګه، نړيوالو نظامي حګواكونو د هلمند ولايت د سنكګين په ولسوالة كيګ دوه هوايي بريدونه ترسره كړل. يوه ورحګ وړانديګ دوه چيك پوستونه د سنكګين په ولسوالة كيګ په دوو كورونو كيګ د مالازايي او كاجكګار په ساحه كيګ د نړيوالو نظامي حګواكونو له خوا جوړ شوي و. د راپور له مخيګ په چيك پوست بانديګ د طالبانو د أزو له امله ايساف د هوايي بريد غوشګتنه وكړه چيګ په دغه بريد كيګ نإديګ د اوسيدنيګ حګاي هدف وكګرحګيد هغه نارينه چيګ د كورونو د بانديګ ناست و وژل شول او خګه تګپي شول، او همدارنكګه د كورونو د ننه دوه شګحګيګ تګپي شوليګ. هغوي چيګ تګپيان شوي و په كندهار كيګ د ميرويس روغتون ته وليإدول شول. هغه تګرك چيګ تګپيان ييګ ليإدول د بلوزيه په كلي كيګ ودرول شول او هغوي چيګ د ليإد پر مهال مړه شوي و د لارة راستانه كړل، نور چيګ درملنيګ ته اړ و بليګ نقليه وسيليګ ته انتقال شول. لإ وروسته د دوهم بريد له امله چيګ پر هغه كګروپ چيګ جسدونه ييګ ليإدول 10 تنه ملكي وكګړي ووژل شول او لإ تر لإه شپإ تنه ييګ تګپيان كړل. د اكتوبر په 25 نيګتګه د هغه هوايي بريد له امله چيګ د هلمند د باغران په ولسوالة كيګ د ميكن په كلي كيګ د نړيوالو حګواكونو د حګمكنة هغه نشګتيګ پر مهال وشو چيګ هلته روانه وه. دوه هوايي بريدونه د هزار درخت كلي ته خګيرمه د يوه ميلمستون پر ضد ترسره شول. كه خګه هم دغه بريد كيګ يو جومات او يوه مدرسه د ميكن په كلي كيګ هدف كګرحګيدلي و خو ترخګنكګ كور كي دريګ ملكيان هم وژل شول. د هزار درخت په كلي كيګ د يويګ كورنة اوه تنه ملكي كسان د لومړي بريد په پايله كي ووژل شول او دريګ نور ملكيان په دوهم هوايي بريد كيګ تګپيان شول.

[3]- د ايساف له مركزي قوماندانة سره د 2010 د دسمبر په 20 په كابل كيګ د يوناما د بشري حقونو د خګانكګيګ ليدنه.

سیمه ییزه قوماندانة کیګ دي په کګنګو پیشګو کیګ هلته استول شوي دي خو د ولسوالة د چارواکو له خوا ورسره لږه همکاري شویګ ده. دغه تګیم په دیګ و نه توانیدلو چیګ د قربانیانو سره مرکیګ او د قبرونو ساحه وکګوري اوپه دي هم ونه وتوانیدلو چي د پیشګي حګاي د نزدي خګخه وکګوري. که خګه هم ولسوال پلتګونکي تګیم ته یو لست وړاندیګ کړ،خو د ایساف د خګیړونو راپور د ولسوالة او د ولایت د چارواکو سره شریك نه شو، په داسیګ حال کیګ چیګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یو ناما د بشري حقونو خګانکګیګ خګو حګله د هغه غوشګتنه وکړه. د ولسوالة د چارواکو د وینا له مخیګ د حکومت له خوا دغه حادثه نوره تعقیب نه شوه.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانکګی د ایساف د قوماندانة خګخه د دیګ غوشګتنیګ ته ادامه ورکوي خګو دا باوري کړي چیګ تاکتیکي لارشګودونه په سمه او بشپړه توکګه د نورو مسالو ترخګنکګ لکه د یو مرکزي ارکګان رامنحګته کول چیګ هغه د ملکي تلفاتو د پیشګو د دولتي راپورونو خګارنه او تفتیش هم ترسره کوي. دغه أول یوه پروسه به د دیګ سره مرسته وکړي چیګ په مناسب أول د قربانیانو د تاوان د جبران او د هغو کسانو په وړاندیګ انضباطي چلند وشي چیګ د هر أول سرغړونو او تاوتریخوالي مسئول دي.

د مرکګونیګ حګواك د کارونیګ حقوقي تحلیل: د مرکګوني حګواك کارول چیګ د ملکي وکګړو پر خلاف د نظامي حګواکونو له خوا صورت نیسي د نړیوال بشردوستانه قانون او د بشري حقونو د نړیوال قانون له مخیګ ممنوع دي. کله چیګ جنکګي عملیات ترسره کیږي جنکګ کي شګکیلو اړخونو خګخه غوشګتل کیږي چیګ د ملکي وکګړو ترمنحګ توپیر وکړي چي خوندي دي او هغه خګوك چیګ په مستقیم أول په نشګتو کیګ برخه اخلي توپیر وکړاي شي او دګ پر ملکیانو پر ضد بریدونه و نه تر سره نه شي. د جکګړیګ د سیمیګ خګخه د باندیګ د بشري حقونو اصول د تطبیق وړ دي. دغه مقررات د مرکګونیګ حګواك کارول په لاندیګ حالاتو کیګ محدودوي:

1 د حتمي مرکګ او یا هم جدي تګپي کیدنیګ پر خلاف د حګان او نورو دفاع،
2 په حګانکګړي أول ژوندانه ته د أیر سخت تهدید د سخت جرم مخنیوي،
3 د داسیګ یو شخص کګرفتارول چیګ دغه أول خطر رامنحګته کوي او مقاومت کوونکي لوری او یا
4 د هغه/هغیګ د تیشګتیګ مخنیوي، او یوازیګ کله چیګ سخت او وروستني تدابیر کافي نه وي خګو دغه موخیګ ترلاسه شي.

په هره پیشګه کیګ، د اوریزیګ وسلیګ په مرکګونیګ أول کارول یوازیګ هغه مهال صورت موندلاي شي، کله چیګ د ژوندانه ژغورل أیر زیات ضروري وي.

3. د زیات حګواك کارول

د زیات حګواك کاروني 54 پیشګیګ ثبت شوي دي چیګ د 45 ملکي وکګړو د مړینیګ لامل شوي دي. د زیات حګواك کارولو پیشګیګ هغه وخت رامنحګته کیږي کله چیګ د یویګ نقلیه وسیلیګ أرایور په دیګ کیګ پاتیګ راشي چیګ د نظامي حګواکونو له خوا یو لړ سیکګنالونه او اشاري ورکړل شي خګو خپله وسیله ودروي او په پایله کیګ ییګ مرکګ یا ژوبله رامنحګته شي. د زیات حګواك کارولو د تګولو أیر شمیر پیشګیګ یي په جنوبي سیمو کیګ لکه کندهار او هلمند ولایتونو کیګ د زیات حګواك د کارولو له امله رامنحګته شوي دي، او بیا پسیګ مرکزي او جنوب ختیحګیګ سیمیګ راحګي. د 2009 په پرتله دا د ملکي وژنو 15 سلنه زیاتوالي په أاکګه کوي.

3. 1. د حګواکونو د زیاتیګ کارونیګ او په ملکي وژنو کیګ د زیاتوالي په اړه عملیاتي معیار

د حګواکونو د زیاتوالي او خوحګشګت پیشګیګ چیګ په 2009 کیګ رامنحګته شویګ ورسره د تګولنو اندیشګنیګ یو حګاي ویګ، او د ایساف قوماندانی ییګ دیګ ته اړ باسله چیګ د373 معیاري عملیاتي طرز العمل رامنحګ ته کړی چیګ د 2010 په فبرورة کیګ جوړ او د 2010 په اپریل کیګ نوي شول چي دغه عملیاتي طرز العملونه د حګواکونو د زیاتیګ کاروني لپاره لارشګودونه چمتو کوي او دا چیګ ایساف خګرنکګه خپل غبرکګون وشګایي. په جکګړه کي د شګکیلتیا او برخي اخستلو لپاره د حګواك زیات کارولو لپاره د مقراراتو چوکات جوړوي . دغه لارشګود قطعاتو ته د دیګ لارشګوونه کوي چیګ دا باور ي کړي چیګ داسیګ هخګیګ ترسره شوي دي خګو وضعیت د حګواکونو د کارولو پرته کنترول کړاي شي؛ په دغو لارشګودونو کیګ راغلي دي چیګ داسیګ طرز العملونه د افغاني محلي مشرانو سره د محلي چاپیریال لپاره ولتګول شي چیګ د هغه سره په سمون کیګ وي، او کله چیګ هم ممکنه وي د هر کتار د أزو د ماحول سره مطابقت ولري؛ خګو داسیګ لاریګ چاریګ ولتګولیګ شي چیګ دغه حالت پاي ته ورسول شي؛ او د شوو اقداماتو مسئولیت په غاړه واخیستل شي.

د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو د خګانکګیګ د ارقامو له مخیګ د هغو پیشګو شمیره چیګ د حګواکونو د زیاتیګ کارونیګ له امله رامنحګته شوي دي وروسته له هغیګ چیګ د عملیاتو معیاري طرز العملونه نشر شوي دي په هغو کیګ أیر زیات او د پام وړ کمشګت د 2010 د لومړیو دوو میاشتو په پرتله راغلي دي چیګ د دغو طرز العملونو خګخه مخکیګ میاشتیګ ویګ. له جنورة خګخه تر فبرورة پوریګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانکګیګ د حګواکونو د زیاتیګ کاروني/خوحګشګت 15 پیشګیګ ثبتګ کړیګ دي (چیګ په هره میاشت کیګ 7.5 پیشګیګ کیږي) کله چیګ په لومړي حګل د عملیاتو معیاري طرز العملونه نشر شول. د مارچ خګخه تر دسمبر پوریګ د حګواك د زیاتیګ کارونیګ 32 پیشګیګ (3.2 په هره میاشت کیګ) مستندیګ شوي دي. دا 57 سلنه د هغو پیشګو په لړ کیګ کمشګت دي چیګ د کال په وروستیو لسو میاشتو کیګ د 2010 د جنورة او فبرورة د میاشتو په پرتله راغلي دي. خو بیا هم د حګواکونو د زیاتیګ کارونیګ (خوحګشګت) په پایله کیګ د 2009 په پرتله په 2010 کیګ د پیشګو شمیره کمه شویګ خو زیات شمیر کیګ ملکي کسان وژل شوي دي.

د حګواکونو د زياتيګ کارونيګ (خوحګشګت) زياته شميره پيشګيګ هغه وخت رامنحګته شويګ کله چيګ نقليه وسايط نړيوالو نظامي کتارونو ته نږديګ شوي دي او د راپوررونو له مخيګ وڼانديګ له دي نه چيګ پريګ أزيګ وشي تر هغه وخت يي د اشارو پروا نه ده کړيګ اويا دا چيګ کتار ته نږديګ په حرکت کيګ دي او يا د تلاشي پوستي ته په رسيدو نه دي دريدلي. د جنورة او اپريل مياشتيګ هغه مرکګونيګ مياشتيګ ويګ چيګ په کيګ د حګواکونو د خوحګشګت له امله زيات ملکي وکګوي وژل شوي دي چيګ په ترتيب سره په دغو مياشتو کيګ 9 او 13 تنه وژل شوي دي. په يوه پيشګه کيګ چيګ د اپريل په 12 نيګتګه رامنحګته شو پنحګه تنه ملکي کسان وژل شوي او 18 نور هغه وخت ټګپيان شول کله چيګ نړيوالو نظامي حګواکونو د کندهار ولايت د ژيوة په ولسوالة کيګ په يوه بس أزيګ وکړيګ. په يوه مطبوعاتي اعلاميه کيګ د ايساف حګواکونو دغه مسئوليت د پيشګيګ له امله ومنلو او د ديګ راپور بيګ ورکړ چيګ د ديګ لپاره چمتوالي او تدابير نيسي چيګ د راتلونکو پيشګو مخنيوي وکوي چيګ په کيګ د 2009 د جولاي د مياشتيګ په تاکتيکي لارشګود بانديګ بيا تاکيد کول په کار دي چيګ ملکي تلفات راکم کواي شي، د ديګ لپاره يو پراخه معلوماتي کمپاين هم په کار دي خګو دا باور ي کواي شي چيګ ملکي وکګوي پر هغو سيګګنالونو چيګ ورکول کيږي پوهيږي او دا چيګ د حګواکونو د خوحګشګت او حګواك د زياتيګ کارونيګ لپاره نا وژونکي تدبيرونه وکارول شي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګه دا نه شي تاييدولاي چيګ آيا دغه أول تدبيرونه په کار اچول شوي دي او که خګنګګه.

3. 2. دزيات حګواك کارونيګ د پيشګو له امله لاريونونه

د حګواکونو د خوحګشګت هغه دريګ پيشګو چيګ په 2010 کيګ وشويګ د نړيوالو حګواکونو او د افغانستان د ملي امنيتي حګواکونو په مقابل کيګ زيات شمير لاريونونه راوپارول. دوه لاريونونه په کابل کيګ د جنورة او مة په مياشتو کيګ وشول او دريم د وردګګو ولايت د سيد اباد په ولسوالة کيګ په مارچ کيګ تر سره شول. لاريون کوونکو د مارچ په 23 نيګتګه د يو أاکتګر، او د جنورة په 28 د يو امام، او د مة په 10 د يويګ شګحګيګ او ماشوم د وژل کيدو له امله لاريونونه ترسره کول. امام او شګحګه له ماشوم سره هغه مهال ووژل شول کله چيګ د هغويګ موتګريګ د نړيوالو حګواکونو د کتار نقليه وسيلو ته أير نږديګ په حرکت کيګ و. أاکتګر هغه وخت ووژل شول کله چيګ هغه د خپل کور خګخه ووت او د راپور له مخيګ نظامي کتار ته أير نږديګ ودريده د ديګ سره مشران راوپاريدل چيګ د ولسوالة چارواکوته شکايت وکوي. هغه معلومات چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ ته رسيدلي دي، دا خګرګګنده نه ده چيګ ايا د مظاهره کوونکو شکايتونو ته نړيوالو نظامي حګواکونو او يا هم ولايتي چارواکو غوږ نيولي دي او که نه.

د تلاشة او نيونيګ د عملياتو/د شپيګ د ناخګاپي بريدونو حقوقي تحليل: کله چيګ يو بريد د نظامي حګواکونو له خوا د يو واقعي نظامي هدف په وړانديګ لګه جنګګي کسان پرضد ترسره کيږي دا په لويه کچه د نړيوال بشردوستانه قانون د همغو معيارونو له مخيګ ترسره کيږي چيګ د نورو بريدونو لپاره دي او په کيګ هغه مقررات او اصول لګه د تګاکل شوي هدف تشخيص، تناسب، په بريد کيګ احتياطي تدابيراو د نظامي ضرورت له مخيګ شامل دي. کله چيګ نظامي حګواکونه يو ناخګاپي بريد پلان کوي نو تګول (ممکنه چاريګ) بايد ترسره شي خګو دا ((تشخيص)) کوي چيګ دغه هدف يو نظامي هدف دي، د ملکي او جنګګي وکګوو ترمنحګ بايد توپير وشي او د ملکي کسانو د هدف ګګرحګولو او پر هغوي د بريد کولو خګخه بايد أاه وشي.

4. د تلاشة او نيونيګ عمليات/د شپيګ له خوا ناخګاپي بريدونه

هغه ملکي تلفات چيګ د تلاشة او نيونيګ د عملياتو او د شپيګ د مهال د بريدونو له امله رامنحګته کيږي په 2010 کيګ د 2009 په پرتله د 135 خګخه 102 ته راټګيټګ شول، چيګ دولت پلوه حګواکونو ته د منسوبوملکي تلفاتو کي 24 سلنه ټګيټګ والي شګکاره کوي.. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ د شپيګ له خوا د ناخګاپي بريدونو 60 پيشګيګ ثبتيګ کوي دي چيګ په هغو کيګ ملکي تلفات رامنحګته شوي دي.

د رسنيو د راپوررونو له مخيګ جنرال مك کرستال او جنرال پيتريوس دواړو د شپيګ له خوا د ناخګاپي بريدونو په شمير کيګ أير زياتوالي راوست. جنرال پيتريوس په وار وار د ديګ اعلان کوي دي چيګ د شپيګ له خوا بريدونه د اطلاعاتو په راټګولولو، د شکمنو شورشيانو په نيونه، او د ملکي تلافاتو او د دولت ضد عناصرو له خوا د زياتو بريدونو د درولو په برخه کيګ بريالي دي. د ايساف قوماندانان همدارنګګه دا اعلانوي چيګ د شپيګ له خوا ناخګاپي برغلونو کيګ په 80 سلنه کيګ أزيګ نه دي شوي. که خګه هم دغه عمليات هر خګومره بريالي دي خو هغه د افغانانو ترمنحګ غصه او ناخوشګي او تر هر خګخه د مخه د نړيوالو نظامي حګواکونو پرخلاف راپاروي. لګه چيګ د ملکي وکګوو د ژغورنيګ په اړه د يوناما د 2010 د نيمايي کال راپور کيګ راغلي دي: ،،د شپيګ له خوا د برغلونو په اړه انديشګنيګ نويګ نه دي، او بحث اکثره وخت د شپيګ د تلاشة په ضرورت او لامل بانديګ نه دي، بلکيګ په ديګ دي چيګ د شپيګ له خوا برغلونه خګه أول تنظيميږي، او دا چيګ هغه خګومره شميره کيګ ملکي تلفات رامنحګته کوي.

أيريګ تګولنيګ چيګ په کيګ د ولسمشر کرزي کګنګيګ عاميګ وينااويګ هم شامليګ دي دغه أول بريدونه د کورونو د حريم د تقدس خګخه سرغړونه بولي. هغوي په ديګ باور دي چيګ د شپيګ د مهال برغلونه په کلتوري لحاظ د حساسيتونو په پام کيګ نيولو پرته ترسره کيږي چي د ملکي تلفاتو لامل کيږي او د نړيوالو نظامي حګواکونو په مقابل کيګ د غصيګ او ناخوشګة لامل ګګرحګي. أيريګ انديشګنيګ همدارنګګه د شتمنيو او ملکيتونو د تخريب سره تړليګ دي چيګ ورسره د تاوان جبران نه ترسره کيږي، او دا چيګ د ديګ امکان نشته چيګ د هغو کسانو خګخه تحقيقات وشي او عدلي تعقيب شي چيګ د بريدونو پر مهال بيګ ملکي وکګوي وژلي او يا هم ټګپي کوي دي، او هغه کسان چيګ د شپيګ د بريدونو پر مهال توقيف شوي دي د توقيف حګايونه بيګ نه دي معلوم.

4. 1. د شپيګ له خوا د بريدونو په اړه د ايساف له خوا د تاکتيکي لارشګودونو پلي کول

4. 1. 1. د افغان ملي امنیتي ځواکونو سره د همکارۀ او همغږۀ نشتوالي

هغه تاکتیکي لارښوودونه چیګ په جنورۀ او أسمبر کیګ د ایساف د قوماندانۀ له خوا خپور شوي دي د افغانستان د ملي امنیتي ځواکونو سره د همکارۀ پر اهمیت ټګینګګار کوي او د افغانستان ملي امنیتي ځواکونه باید "د پلانولو او د اجرا کولو د پړاو برخه وي" لکه چیګ د ځواك د کارونیګ لپاره د اګګست د میاشتیګ په لارښود کیګ ییګ اعلان شوي دي. د جنورۀ او أسمبر (2010) تاکتیکي لارښوودونه چیګ د شپیګ د یرغلونو په اړه دي دا اعلانوي چیګ د افغان ملي امنیتي ځواکونه باید د پلان کولو په پروسه کیګ شامل شي او هرکله چیګ امکان ولر ي هغوي باید د تګولو دغو بریدونو مشرتوب ولري. په هغو قضیو کیګ چیګ د افغانستان د بشري حقونو د خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو د خګانکګیګ له خوا مستندیګ شوي دي، شواهد دا په أاکګه کوي چیګ نؤیوالو امنیتي ځواکونو د عملیاتو پر مهال د مشرتابه نقش او دنده درلودلیګ . د دیګ سربیره که څګه هم په أیرو پیشګو کیګ د افغانستان د ملي امنیتي ځواکونو او نؤیوالو ځواکونو له خوا ګګأ عملیات ترسره شوي دي، په ځګینو پیشګو کیګ په بشپؤه توګګه د ولایتي امنیتي چارواکو سره همغږي نه وه (که څګه هم ځګینیګ د دیګ عملیاتو څګخه د ځګانګګؤو قواوو له خوا ترسره شوي دي چیګ هغوي د ایساف د قوماندانۀ سره په تؤاو کیګ نه دي او خپل عملیات د افغان شریکبانګو سره نه همغږي کوي).

د کابل په ولایت کیګ د اګګست په میاشت کیګ د موسهي د ولسوالۀ مشرانو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانکګیګ ته دنؤیوالو نظامي ځواکونو له خوا د شپیګ له خوا د ناخګاپي بریدونو او تلاشیو په اړه معلومات ورکؤل چیګ د هغو په پایله کیګ ملکي تلفات، پخپل سر د ملکیانو توقیفونه شامل و او هغه د افغانستان دملي امنیتي ځواکونو سره نه و همغږي شوي اوهم کلتوري حساسیتونه د شګحګو د تلاشیو پرمهال په پام کیګ نیول شوي نه و او هم د زیات ځواك څګخه ییګ کار اخیستي و. د جولاي په میاشت کیګ د کندز د ولایت سپین إیرو په کلتور ي لحاظ د حساسیتونو نه په پام کیګ نیول چیګ دغه أول عملیات د دولت پلوه ځواکونو له خوا ترسره شوي وغندل او زیاته ییګ کړه چیګ دغه أول کړني په ممکنه لحاظ تګولنیګ او کلیوال دیګ ته اړ باسي چیګ هغوي د طالبانو ملاتړي شي.

دغه أول تګولیګ اندیشګنیګ د زابل د نوبهار او د کندز د شګار څګخه د شپیګ له خوا د ناخګاپي بریدونو له امله چیګ د نوومبر د میاشتیګ په 6 او 28 نیتګو په ترتیب سره ترسره شوي دي خګرګګندیګ شو ي دي. د کندز ولایت خګخه مشرانو د نؤیوالو نظامي ځواکونو د نوومبر د میاشتیګ د 28 نیګتګیګ د شپیګ د برید له امله شکایت درلود د هغوي په اندیشګنو کیګ د هغو اتوو ملکي کسانو په اړه چیګ توقیف شوي او لا تر اوسه ییګ توقیف ځګاي نه دي معلوم، د یو أیر سخت ناروغ ماشوم طبي خدمتونو ته نه رسیدل او د ملکیتونو له منځګه وؤل شامل دي. دغه تبصریګ د پراخیګ افغاني تګولنیګ د انکګیرنو عکاسي کوي چیګ د نؤیوالو نظامي ځواکونو حضور د أیریګ زیاتیګ نا امنۀ لامل دي، چیګ د هغو په نتیجه کیګ زیات شمیر ملکي تلفات رامنځګته کیږي پرته له دیګ چیګ عاملین ییګ خګوك دي، او دا چیګ نؤیوال ځواکونه د داسي کړنو تر سره کولو سره بیا هم د عفوي (بښګني) خګخه برخمن دي .

هغو مشرانو چیګ د کنؤ او نورستان د ولسوالیو استازیتوب ییګ کاوه د نؤیوالو ځواکونو او ولسوالیو د چارواکو ترمنځګ ییګ د عملیاتو تر مخه د مناسبیګ همغږۀ په غوښګتنیګ ټګینګګار درلود، په ځګانګګؤي أول کله چیګ د شپیګ له خوا ناخګاپي یرغلونه ترسره کیږي. دغه اندیشګنه په ورته أول د هغو مشورو په ترځګ کیګ جوته شوه کله چیګ د لوګګر او وردګګو دولایتونو د مشرانو سره غونأیګ ترسره شویګ، هغوي د دیګ وؤاندیز وکړ چیګ نؤیوال ځواکونه نه یوازیګ دا چیګ باید د ولسوالۀ د چارواکو سره مشوریګ ترسره کؤي، بلکیګ هغوي همدارنګګه د افغانستان د ملي امنیتي ځواکونو، د والي، ولایتي شوراګګانو او محلي مشرانو سره هم مشوریګ ولري چیګ په دیګ توګګه د ملکي تلفاتو مخنیوي وشي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانکګیګ کګنګ شمیرداسیګ پیشګیګ په مرکزي او جنوبي سیمو کیګ ثبتیګ کؤي چیګ هلته مشرانو د دیګ شکایت درلود چیګ ملکي تلفات د افغان ملي امنیتي ځواکونو او ولایتي چارواکو سره د نه همغږۀ له امله رامنځګته کیږي. په یوه ورته پیشګه کیګ چیګ د اپریل د میاشتیګ په 24 نیګتګه د لوګګر د ولایت د پل علم په ولسوالۀ کیګ رامنتحګه شوه، نؤیوالو امنیتي ځواکونو د شپیګ له خوا یو برید ترسره کړ چیګ د هغه په پایله کیګ پنځګه تنه ملکي وګګؤي ووژل شول. افغان ملي پولیسو د دیګ راپور ورکړ چیګ دغه عملیات د دوي سره نه و همغږي شوي. عیني شاهدانو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانکګیګ ته وویل چیګ د برید پر مهال افغان ملي امنیتي ځواکونو حضور نه درلود.

د اکتوبر په 17 د ملي امنیت شورا په عامه اعلامیه کیګ دولت ته دا په أاکګه کړه چیګ د نؤیوالو نظامي ځواکونو، د ولایتي چارواکو او امنیتي مسئولینو ترمنځګ په دغو عملیاتو کیګ همغږي نه وه. د ملي امنیت شورا دا اعلان کړه، چیګ په بګګرام کیګ د ګګأو عملیاتو قوماندانی دا مسئولینو لري چیګ "په افغانستان کیګ د هر أول عملیاتو په اړه معلومات شریك کؤي او چیرته چیګ لازمه وي، د وؤاندیګ خګخه د دفاع، کورنیو چارو د وزارتونو او د ملي امنیت ریاست خګخه د هر أول د تلاشۀ او نیونیګ د عملیاتو لپاره اجازه او صلاحیت واخلي چیګ پرته د دیګ به هغه اغیزمن نه وي."[1] دغیګ اعلامیه کیګ راغلي دي چیګ په ځګینو پیشګو کیګ نؤیوال ځواکونه په بشپؤه توګګه د جنرال پیتریوس اعلامییګ نه دي تعقیب کؤي (چیګ افغان ځواکونه باید ددغو عملیاتو رهبري وکؤي او دا چیګ د کورنیو چارو او د دفاع وزارتونه باید د پلان کولو په پړاونو کیګ ونأه واخلي) چیګ د هغو له مخیګ تاکتیکي لارښوودونه تقویه شوي او د ترهګګرو ضد لارښګوونیګ نویګ کړاي شوي دي. د ملي امنیت شورا همدرانګګه دا اعلان کړه چیګ د دغیګ همغږۀ د نشتوالي له امله "د دیګ پریکړه وشوه چیګ د عملیاتو د قوماندیګ د اغیزمنتیا لپاره باید لا نور بحثونه ترسره شي،دا چیګ په عملي توګګه أیر ژر په دیګ برخه کیګ پریکؤیګ وشي." د دیګ پوښګتنه شته، په دیګ برخه کیګ نور پر مختګګ نه دي ترسره شوي.

---

[1]- د ملي امنیت د شورا اعلامیه، خبري پانګه، "د ملي امنیت شورا د بګګرام د ګګأو عملیاتو قوماندانی غیر اغیزمنه بولي،" د 2010 د اکتوبر 17 نیګتګه

4. 1. 2. د توقيف شوو کسانو د موقعيت، د توقيف د لاملونو او د تعقيب کولو لپاره د اړيکو په اړه د ليکلي يادداشتګت نشتوالي

د جنورۍ او د دسمبر د مياشتو په دواړو تاکتيکي لارښوونو کې د ديګ مقرراتو يادونه شويګ ده چيګ د توقيف شوو کسانو دنيولو په اړه ليکلي يادداشتګتونه او د ملکيتونو د نيوونيګ او تخريب په اړه خبرتياويګ بايد موجوديګ وي. په تګولو قضيو کيګ نړيوال نظامي حګواکونه او د افغانستان ملي امنيتي حګواکونه بايد ليکلي يادداشتګتونه د معياري فورمونو په شکل کيګ په عملياتي ساحه کيګ پرېږدي چيګ اغيزمنيګ شويګ کورنۍ او تګولنيګ په ديګ پوه وي چيګ له چا سره د اړوندو کسانو په اړه اړيکيګ ونيسي او هغه تعقيب کړاي شي.د هيواد په کچه ولايتي چارواکي، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته په پرلپسيګ توګګه کګنګ راپورونه د زيانمن شويو تګولنو خګخه رارسيږي چيګ په هغو کيګ د ديګ يادونه شويګ ده چيګ ايساف په بشپړه توګګه د تاکتيکي لارښوونو دغه مقرره نه پلي کوي. د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ او د افغانستان د بشري حقونو کميسيون په جنوب ختيحګه سيمه کيګ کګنګ شمير پيشګيګ ثبتيګ کړي دي چيګ هغه د ديګ شګکارندويه دي چيګ تاکتيکي لارښوونه په بشپړه او سمه توګګه نه دي پلي شوي.[1] هغه معلومات چيګ همدا اوس د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ سره موجود دي په تګولوپيشګو کيګ د توقيف شوو کسانو موقعيت او د هغوي د توقيف لاملونه د هغو ي کورنيو ته نه و خګرګکګند شوي، په داسيګ حال کيګ چيګ د ايساف او محلي چارواکو خګخه د معلوماتو د اخيستو لپاره زياتيګ هليګ حګليګ په ديګ اړه ترسره شوي دي. دغه أول وضعيت د هغو غوشګتنو سره په تناقض کيګ دي چيګ په تاکتيکي لارشګودونو کيګ شوي دي چيګ هغه دا اعلاموي چيګ ايساف بايد ليکلي يادداشګت د تګولو اړيکو سره يو حګاي پرېږدي چيګ کورنۍ وکړاي شي د دغيګ لاريګ خپلوان تعقيب کړي، خو دغه کار د کورنيو د وينا له مخيګ نه دي ترسره شوي.

4. 2. پر کليو بانديګ ناخګاپي بريدونه

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته دديګ راپورونه رسيدلي دي چيګ په حګينو سيمو کيګ د شپيګ تلاشۍ او بريدونه د تګول کلي پر خلاف ترسره شوي دي. ددغو عملياتو په پايله کيګ ملکي تلفات په أيرو پيشګو کيګ رامنحګته شوي دي چيګ په کيګ د پکتيا ولايت د ساوه کلي چيګ د احمد اباد په ولسوالۍ کيګ موقيعت لري د جولاي په 10 د داسي بريد هدف ګګرحګيدلي. د نړيوالو نظامي حګواکونو او د افغان امنيتي حګواکونو د ګګأو عملياتو په پايله کيګ دغه کلي محاصره شو او په کيګ دريګ کورونه تلاشي شول، چيګ په پيشګه کيګ يو تن ملکي وګګړي ووژل شو او 14 نور توقيف کړاي شول، وروسته بيا اوه تنه د جولاي په 12 نيګتګه خوشيګ کړاي شول.

د نوومبر په 6 نيګتګه د زابل ولايت د نوبهار مشرانو والي ته شکايت وکړ او په هغه کيګ ييګ د يو لړ هغو د شپي له خوا د ناخګاپي بريدونو يادونه وکړه چيګ د شاهکال په کلي کيګ د راپورونو له مخيګ دريګ دوکانونه وسوحګول شول، د دريو بيلا بيلو کليو خګخه دريګ ملکي کسان ووژ ل شول او يوتن ونيول شو.

د أسمبر په لومړۍ نيګتګه د ايساف او ملي پوليسو له خوا په شاه ولي کوتګ کيګ ګګأ عمليات د شکمنو دولت ضد عناصرو پر خلاف په دوو ورحګو کيګ ترسره شول. په لومړۍ ورحګ د سرچينو په حواله دولت پلوه حګواکونو نږديګ 40 د اوسيدنيګ کورونه د کندلان په کلي کيګ محاصره کړل. ملکيتونو ته تاوان ورسيد او د ايساف/افغان امنيتي حګواکونو 100 تنه نارينه او هلکان د کورونو خګخه په يوه کور کيګ د پوشګتنو لپاره راټګول کړل. پنحګه تنه نارينه په شګکاره سره تورن وبلل شول او د معلوماتو له مخيګ د دولت پلوه حګواکونو لخوا تر شکنجيګ لانديګ راغلل. د معلوماتو سره سم هغوي د يويګ ونيګ خګخه راحګوړند کړاي شوي، په يخو اوبو کيګ غوتګه کړاي شوي، د برق شاك ورکړل شوي او وهل شوي دي. وروسته دغه پنحګه تنه بل کور ته بوول شوي، د راپورونو له مخيګ أيزل وربانديګ پاشل شوي او اور ورته لګګول شوي دي. دغه کور هم تخريب شوي دي. دوه نور ملکيان د عملياتو په جريان کيګ وژل شوي دي. نړيوالو نظامي حګواکونو او د افغان ملي امنيتي حګواکونو لږ تر لږه په دغه سيمه کيګ يو بل کلي (تنکګي کلي) ته ورغلي دي، چيګ هلته هغوي 30 کسان توقيف کړي دي. د کندلان په کلي کيګ کورونو ته د تاوان اوشګتو راپورونه د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته ورکړل شوي دي، او د راپور له مخيګ د کندلان د کلي د شګوونحګي يوه برخه هم ويجاړه شويګ ده.
ايساف د 2010 د أسمبر د 11 خګخه تفتيش پيل کړي دي او هغه معلومات چيګ تر لاسه شوي دي د 2011 د جنورۍ په 21 نيګتګه تصديق شول. تفتيش دا په أاکګه کړه چيګ کليوالو تګولنو د ملکي تلفاتو افواهات رد کړي دي. خګيړنو دا په أاکګه کړه چيګ 15 تنه ملکي کسان چيګ اوه تنه ملکيان هم په کيګ شامل و د "دښمنيو له امله" وژل شوي دي. ايساف د عملياتو په ترخګ کيګ تګوليګ اوازيګ رديګ کړيګ. د أسمبر په 9 نيګتګه د جمهوري رياست يو پلاوي له کابل خګخه دغيګ سيميګ ته ولاړ چيګ هلته خګيړنيګ بشپړيګ او ولسمشر ته راپور ورکړي. دغه راپور عامه نشر ته نه دي سپار ل شوي. والي همدارنګګه ژمنه کړيګ ده چيګ د تحقيقاتو لپاره يو کميسيون وتګاکي چيګ لا تر اوسه هم نه دي تګاکل شوي.

[1]- د جنورۍ په 20 نړيوالو نظامي حګواکونو او افغان امنيتي حګواکونو د غزني ولايت د قره باغ په ولسوالۍ کيګ په کګأه سره د تلاشۍ عمليات وکړل. د عملياتو په ترخګ کيګ خګلور تنه ووژل شول او پنحګم تن ونيول شو. که خګه هم ولايتي چارواکو د ديګ ادعا وکړه چيګ دوه تنو له طالبانو سره اړيکيګ درلوديګ او دوه نور بيګ کوچنيان و. د اپريل په 24 بيا هم د غزني ولايت د قره باغ په ولسوالۍ کيګ د نړيوالو نظامي حګواکونو له خوا د شپيګ له خوا بريد کيګ يو ملکي ووژل شو او د هغه ورور ونيو ل شو. د راپورونو له مخيګ دواړه يي ملکي کسان او دورحګيګ د کار مزدوران و. د أسمبر په 6 نيګتګه نړيوالو نظامي حګواکونو د غزني په شګار او د پکتيا په ولايت کيګ د شپيګ پر مهال بريد ترسره کړه. د تلاشۍ پر مهال ملکيتونو ته تاوان واوشګت او دريګ کسان ونيول شول، که خګه هم د راپورونو له مخيګ په دغه وخت کيګ نړيوالو حګواکونو ديګ ته اشاره وکړه چيګ هغوي دغه ناخګاپي بريد د ديګ لپاره وکړ چيګ يو تن تر هدف لانديګ راولي. کورنيو د کور د خګشګتن او د هغه د زوي د خلاصون غوشګتنه درلودله.

4. 3. د ايساف له خوا د شپيګ د هغو ناخګاپي بريدونو تفتيش چيګ ملکي تلفات ييګ رامنحګته کؤي دي
د هغو نظامي عملياتو چيګ د ايساف له خوا ترسره کيإي لومؤني تحقيقات سملاسي د عملياتو د پاي ته رسيدنيګ وروسته کيإي. ايساف معمولا د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ سره او يا هم د نورو اؤوندو اؤخونو سره د خپل پلتګونو پايليګ نه شريکوي او نه هم په ديګ اؤه کوم معلومات ورکوي چيګ خګه أول اقدامات ييګ د تحقيقاتو وروسته سرته رسولي دي. د هيواد په کچه اغيزمن شوو تګولنو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته وويل چيګ هغوي د تفتيش د پايلو خګخه خبرتيا نه لر ي او نه هم په ديګ پوهيإي چيګ آيا پلتګني ترسره شوي دي او که نه؟

ايساف د لومؤنيو خګيؤنو د ميتود او ترکيب په اؤه معلومات نه ورکوي . د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د ديګ لپاره هليګ حګليګ کؤيګ دي چيګ د ايساف سره په أيرو پيشګو کيګ د ملکي تلفاتو او شپيګ له خوا د تلاشيو په اؤه په أير مشکل سره د موضوعات تعقيب کؤي. دواؤو موسسو يوازيګ يو خګوپيشګي مستنديګ کؤي دي چيګ په هغو کيګ خګيؤنيګ په بشپؤه توکګه ترسره شوي دي او پايليګ ييګ اعلان شوي دي. د افغانستان د ملي امنيتي حګواکونو او د ايساف له خوا د فبرورة د 12 نيګتګيګ د شپيګ له خوا د هغه نا خګاپي بريد په کګأه سره خګيؤنه وکؤه چي د کګرديز په شګار کيګ رامنحګ ته شويګ وه او د هغيګ په ترخګ کيګ پنحګه ملکيان وژل شوي، خګلور تګپيان او اته نور توقيف کؤاي شوي وو. د ايساف له خوا پلتګل او جبران خساره د يوناما د بشري حقونو د خګانکګيګ د تحقيقاتو او د رسنيو د راپورونو په پايله کيګ ترسره شوي دي. د راپور وروستنة پايليګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ او يا هم اغيزمنيګ شويګ کورنة ته نه ديګ ابلاغ شوي.

ايساف مطبوعاتي خبرتياويګ خپريګ کؤي دي چيګ په هغو کيګ د شپيګ له خوا د حګينو بريدونو په اؤه معلومات شته، چيګ زياتره وخت د عملياتو طرز خګرکګندوي او هغه تورونه ردوي چيګ وژل شوي او توقيف شوي کسان ملکي وکګؤي و.

د دغو أيرو پيشګو په اؤه د شفافيت او احتساب نشتوالي، په جوته توکګه په اغيزمن أول پلتګلو کيګ پاتيګ راتلل او د هغو کسانو عدلي تعقيب چيګ په زياتو پيشګوکي د سرغؤونو او ناوؤه عمل مسئوليت لري ، د هغو کسانو د موقعيت په اؤه د معلوماتونشتوالي چيګ توقيف شوي ديد دي تر خګنکګد وژل شوو، تګپي شوو کسانو او د ملکيتونو د تخريب په بدل کيګ د خساريګ په جبران کولو کيګ ستونزيګ هغه تکراري انديشګنيګ دي چيګ کليوال او ولايتي چارواکي ورسره مخ دي. د جنورة د مياشتيګ تاکتيکي لارشګود تر يوه حده دغو انديشګنو ته حګواب ويلي دي، خو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه ديګ ته ادامه ورکوي چيګ دغه أول انديشګنيګ چيګ د شپيګ له خوا د ناخګاپي بريدونو په اؤه دي د 2010 د أسمبر د مياشتيګ د نوي تاکتيکي لارشګود د نشر وروسته ثبت کؤي.

4. 4. د شپيګ له خوا د بريدونو پر خلاف لاريونونه
د شپيګ له خوا د هغو تلاشيو له امله چيګ د هيواد په بيلا بيلو برخو کيګ تر سرهشويګ لاريونونه راپاروليګ خګو د دغو بريدونو او ملکي وکګؤو د توقيف پر خلاف مظاهره وکؤي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د لوکګر ولايت د پل علم په ولسوالة، د وردکګو د ولايت د سيد اباد په ولسوالة، د کنؤ ولايت د بر کنؤ په ولسوالة، د ننکګرهار د ولايت د سره رود په ولسوالة، د پکتيا ولايت د کګرديز په ولسوالي، د غزنيګ ولايت د قره باغ په ولسوالة، او نوريګ په کابل، هلمند، کندهار او د ننکګرهار په ولايتونو کيګ مستنديګ کؤي دي. د موجودو معلوماتو له مخيګ دا خګرکګنده نه ده چيګ د مظاهره کوونکو غوشګتنيګ د دولت او نؤيوالو حګواکونو له خوا په پام کيګ نيوليګ شوي دي او که خګنکګه.

5. د عملياتو حګانکګؤي حګواکونه
د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته دا ستونزمنه وه چيګ د حګانکګؤو حګواکونو، په تيره بيا د امريکا د متحده ايالاتو د عملياتو د حګواکونو پر فعاليتونو نظارت ولري او په کافي توکګه هغه مستند کؤي. تاکتيکي لاملونه او په قصدي توکګه د معلوماتو نشتوالي د دغه أو ل عملياتو په اؤه ستونزيګ راولاؤوي. د امريکا د متحده ايالاتو حګانکګؤي حګواکونه د راپورونو له مخيګ د ايساف تر قومانديګ لانديګ د مارچ په مياشت کيګ راوستل شوي دي چيګ د نظامي عملياتو لا زيات يو والي او همغإي رامنحګته کؤي. په 2010 کيګ لا زيات ملکي افغانان د حګانکګؤو حګواکونو د عملياتو په پايله کيګ اغيزمن شول حګکه چيګ د حګانکګؤو حګواکونو په شميره او د بريدونو په شميره دواؤو کيګ زياتوالي راغلي چيګ د هغو په پايلو کيګ د طالبانو قوماندانان يا ووژل شول او يا هم ونيول شول.

جنرال پتريوس د کګنګو مطبوعاتي راپوررونو د لاريګ دا اعلان کؤي دي چيګ د 2010 د مة له مياشتيګ خګخه د جولاي تر پاي پوريګ حګانکګؤو حګواکونو نإديګ 3000 د شپيګ له خوا ناخګاپي بريدونه کؤي دي چيګ 365 د "ترهکګرو مشران" ، 1355 د طالبانو د صفوفو جنکګيالي يي نيولي او 1031 تنه نور ييګ وژلي دي.[1] دا معلومه نه ده چيګ په ديګ ارقامو کيګ هغه ملکيان هم شامل دي او که نه چيګ د ايساف د وينا له مخيګ "شکمن ترهکګر" ګکنګل کيإي.

د حګواك زياته کارونه، ناوؤه سلوك، د ملکيانو وژنه او تګپي کول او د ملکيتونو زيانمنول په حګينو هغو پيشګو کيګ شامل دي چيګ په کيګ حګانکګؤي حګواکونو برخه درلودله. د رسنيو د راپورونو له مخيګ ولسمشر کرزي په کراتو د ديګ غوشګتنه کؤيګ ده چيګ د

[1]- "د امريکا د متحده ايالاتو د شپيګ له خوا بريګدونو باندي رنګا" کګاري بورتر، د اسيا تګايمز د 2010 د سپتمبر 16، "حګانکګؤو حګواکونو 300 طالبان او د القاعده مشران له منحګه وؤي دي، جنرال پيتريوس وايي" تګيلکګراف، 2010 د اکتوبر 15

امريکا د متحده ايالاتو خاص حګواکونه بايد د شپيګ له خوا بريدونه پاي ته ورسوي او دايېګ په اُاګګه کوَيګ ده چيګ د شپيګ د مهال بريدونه بايد د افغانستان د قوانينو په چوکاټګ او صلاحيت کيګ ترسره شي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ په 2010 کيګ په نمونه ييګ أول 13 داسيګ پيشګيګ ثبتيګ کوَي دي چيګ په هغو کيګ حګانګګوَو حګواکونو وناَه درلوده. په دغو أيرو پيشګو کيګ چيګ په کيګ هوايي بريدونه او حګمګني عمليات شامل و او په کيګ حګانګګوَو حګواکونو کګاَون درلود ملکي تلفات منحګته راغلي دي. لا تر لاِه په شپاِو پيشګو کيګ يا خو افغان کوماندوګګان او افغان ملي امنيتي حګواکونو حضور درلود.

د 13 ثبت شويو پيشګو له جمليګ خګخه، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګي د خاص اروزګګان د ولسوالة د جنوري د مياشتيګ د 30 نيګټګيګ ، د کګرديز په ولسوالة کي د فبروري د مياشتيګ د 12 نيګټګيګ او د چارچين[1] په ولسوالي کيګ د فبروري د 21 نيټګي د دريو پيشګو په اوَه چيريګ چيګ ايساف خګيوَنيګ کوَي او د عملياتو پرمهال ييګ د تګپيانو او وژل شويو کسانو لپاره پيسيګ تاديه کوَي، معلومات لري. د لوموَة پيشګيګ په اوَه د مشرانو او د ولسوالة د چارواکو تر منحګ ناسته ترسره شويګ او د پاتيګ دوو پيشګو په اوَه پراخيګ خګيوَنيګ ترسره شوي، که خګه هم چيګ د فبرورة د 12 نيګټګيګ د پيشګو په اوَه د يو لوَ خپلواکو خګيوَنو وروسته کوم چيګ د يوناما د بشري حقونو د خګانګګيګ او يوه خبريال له خوا ترسره شوي، خګيوَنيګ پيل شوي. په ديګ پيشګه کيګ حکومت قربانيانو ته خساره ورکوَيګ ده خو معلومه نه ده چيګ نوَيوالو پوحګي حګواکونو د هغه پوحګي واحد او سرتيرو په اوَه چيګ دغه بريد ييګ ترسره کوَي کوم انظباطي عمل ترسره کوَي وي.

د فبرورة د مياشتيګ د 21 نيګټګيګ په پيشګه کيګ، د متحده ايالاتو د يويګ خګيوَنيګ په پايله کيګ د شګکيلو سرتيرو په وؤانديګ انظباطي تدبيرونه پلي شوي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانګګيګ په حواله COMISAF هم د ملکي کسانو د تلفاتو د مخنيوي په خاطر د موجوده لارشګودونو سره په مطابقت کيګ او د پوهاوي د شګه کولو په موخه اصلاحي ګګامونه او پريکوَيګ اختيار کوَيګ دي.

د خاصو حګواکونو له خوا د عملياتو د ترسره کيدو، په حګانګګوَيګ توګګه، د شپيګ له خوا د بريدونو، تلاشيو او نيولو د عملياتو په هکله متاثره شويو، ولايتي، ملکي او امنيتي حګواکونو انديشګنه خګرګګنده کوَيګ. د بيلګګيګ په توګګه، د جولاي د مياشتيګ په 21 نيګټګه، مشرانو د کورنيو چارو د وزارت او د اګګست د مياشتيګ په 4 نيګټګه، د افغان امنيتي حګواکونو، حګايي حګواکونو، ولسي جرګګيګ او مشرانو جرګګيګ د استازيو سره ليدلي خګو د کابل ولايت د موسهي په ولسوالة کيګ د خاصو حګواکونو له خوا د شپيګ د بريد په اوَه چيګ په پايله کيګ ييګ 4 ملکي کسان وژل شوي، شکايت وکوَي. د ولسوالة د کچيګ چارواکو او حګايي افغان امنيتي حګواکونو ويلي دي چيګ دغه يرغل د دوي سره نه دي همغاِي شوي.

په هغو پيشګو کيګ چيګ حګانګګوَي حګواکونه شګکيل وي د هغوي په هکله کم راپورونه ثبت کياِي، او دا اکثره د هغو شګکيلو ملکي کسانو لپاره ستونزمن کار دي خګو د بيلا بيلو واحدونو ترمنحګ د توپير خګرګ ولګګوي او دا جوته کوَي چيګ په کومو عملياتو کيګ خاصو حګواکونو او په کومو عملياتو کيګ دايمي نوَيوالو پوحګي حګواکونو وناَه درلودله. خاص حګواکونه اکثره د اطلاعاتو لپاره او يا د معلوماتو د برابرولو لپاره غوښګتنو ته حګواب نه وايي. هغه ملکي کسان چيګ د دغه أول عملياتو له امله زيان ويني، نه پوهياِي چيګ له چا سره اوَيکه ونيسي او همدارنګګه د توقيف شويو کسانو د حګاي او خساريګ د جبران په هکله معلومات تر لاسه کوَي.

6. د ملکي کسانو د تلفاتو پلټګنه او حساب ورکول نه

6. 1. ايساف

[1]- د جنوري د مياشتيګ په 30 نيګټګه امريکايي حګانګګوَو حګواکونو او افغان امنيتي ساتونکو د اروزګګان ولايت په خاص اروزګګان ولسوالي کيګ د شپي تلاشي عمليات ترسره کوَي ، چي په نتيجه کيګ يي يو ماشوم او خګلور تنه وژل شوي دي. د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ وژل شوي دري تنه ملکي کسان تشخيص کوَي او يوه شګحګه هم په ديګ عملياتو کيګ تګپي شويګ ده . د ايساف د يوه بيان مطابق، تګول خګلور وؤاه کسان دولت ضد عناصر بلل شوي او دا وژنيګ او تګپي کيدل د أزو د تبادليګ پر مهال رامنحګ ته شوي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانګګيګ د خګيوَنو پر اساس د پيشګيګ دغه بنګه د شك او ترديد وړ ده. د امريکا حګانګګوَو حګواکونو د ديګ پيشګيګ په تعقيب د ولسوالة د چارواکو او مشرانو سره غوناَه کوَيګ او د فرورة په مياشت کيګ ييګ د مالي تادياتو لوَة پيل کوَ يګ ده. د پکتيا ولايت د کګرديز په مرکز کيګ د امريکا د خاصو حګواکونو او افغان کوماناَوکګانو له خوا د شپيګ په يوه يرغل کيګ چيګ د فبروري د مياشتيګ په 12 نيګټګه ترسره شو، 5 ملکي کسان چيګ 3 ييګ شګحګيګ وي وژل شوي او د يوه 15 کلن ماشوم په شمول 4 ملکي کسان تګپيان شوي دي. د نوَيوالو پوحګونو او کورنيو چارو له خوا په يوه کګاَه خګيوَنه کيګ خګرګګنده شويګ چيګ نوَيوال پوحګي حګواکونه د دريو شګحګو د وژلو مسوَول دي او د اپريل د مياشتيګ د 4 نيګټګي په يوه مطبوعاتي پانګه کيګ راغلي دي چيګ، مواِ د خپلو افغان امنيتي شريکبانګو سره خبرو ته دوام ورکوو خګو په راتلونکو عملياتو کيګ خپله همغاِي شګه کوَو او د داسيګ تيروتنو د بيا پيشګيدو خګخه مخنيوي وشي. د فبروري د مياشتي په 21 نيګټګه، د دايکندي په ولايت کيګ د کجران د ولسوالي خګخه د چارچين ولسوالي ته د دريو موټګرو په يوه کاروان چيګ ناِديګ 45 تنه سپرلة ييګ انتقالوليګ هوايي بريد ترسره شو، چيګ په پايله کيګ ييګ 32 ملکي کسان وژل شوي او 14 نور ژوبل شوي دي. د مة د مياشتيګ په 29 نيګټګه، USFOR-A له خوا د امريکا د پوحګونو د سلوك او د پيشګيګ د خګرنګګوالي په اوَه د متحده ايالاتو د يويګ خګيوَنيګ پايليګ خپريګ کوَي. جنرال مك کرستال د خګوَينيګ پايليګ منلي او دملکي کسانو د تلفاتو دکچيګ د راکمولو په موخه د لارشګودونو سره مطابقت او پوهاوي د شګه کولو په هکله پريکوَيګ تصويب کوَيګ. خګيوَنيګ همدارنګګه د متحده ايالتو د هوايي حګواکونو له خوا د اصلاحي تدبيرونو او همدارنګګه د شګکيلو کسانو په وؤانديګ د انظباطي لارشګودونو د خپلولو لپاره لار هواره کوَه. د متحده ايالاتو خاصو حګواکونو د هوايي بريد له امله زيانمنو کورنيو ته د مرکګ موَينيګ او تګپي کيدو لپاره نقديګ تاديات ورکوَي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د ملکي کسانو د تلفاتو ناډيګ 172 پيشګيګ چيګ په هغو کيګ د شپيګ له خوا يرغل، هوايي بريدونه او د قوي کارول شامل دي، کوم چيګ د حکومت پلوه حګواکونو لخوا کارول شوي راپورونه ثبت کړي دي. د ديګ بيان معلومول، د هريګ پيشګيګ په هکله د معلوماتو تر لاسه کول او همدارنکګه د چا له خوا د ابتدايي تحقيقاتو د ترسره کولو په شمول، او دا چيګ نور تحقيقات ترسره شوي يا نه د معلومولو هخګيګ زياتره بريالۀ نه ويګ.

په هغو پيشګو کيګ چيګ تحقيقات ترسره شوي، يا خو دا خګيؤنيګ د نؤيوالو پوحګي حګواکونو او يا افغان امنيتي حګواکونو او يا هم د دواؤو خواوو له خوا ترسره شوي، ددي پايلي په نادره توکګه قربانيانو او د هغوي خپلوانو ته په ألاکګه کيإي او د کورنيو لپاره د خساريګ ترلاسه کول په يو ستونزمن کار اوؤي. ايساف هم د هغو کسانو په هکله چيګ د ملکي کسانو د تګپي کيدو او وژل کيدو په پيشګو کيګ شګکيل يا مسؤول کګنګل شوي وي د هغوي د عدلي تعقيب د پروسيګ په هکله، په منظمه توکګه معلومات نه برابروي.

6. 1. 1. د ملکي تلفاتو په اؤوند انضباطي اجراآت

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د تلاشي او نيولو د عملياتو چيګ زياتره د شپيګ د يرغل، هوايي بريدونو (د نورو معلوماتو لپاره د تلاشي، نيولو او هوايي بريدونو برخيګ ته مراجعه وکؤئ) خګخه را ولاؤيإي يو شمير خګيؤنيګ تعقيب کړي دي. د موجوده اطلاعاتو پر بنسټګ د هغو کسانو په وؤانديګ چيګ مسؤول کګنګل کيإي د کوم أول اساسي انضباطي طرز العملونو د پليګ کيدو خګرك ولکګول شي، امکان نه ليدل کيإي.[1] د ملکي تلفاتو او تګپي کيدو په تؤاو د نه تعقيب شتون د انديشګنيګ د ستر لامل په حيث پاتيګ شوي دي، د سرتيرو ورکوونکي هيوادونه بايد د جدي سرغؤونو د تعقيب د ترسره کولو لپاره مناسبيګ خګيؤنيګ ترسره کؤي.

6. 2. افغان ملي امنيتي حګواکونه

نه د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او نه هم د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د نؤيوالو پوحګي حګواکونو او افغان ملي امنيتي حګواکونو ترمنحګ، چيګ په اصطلاح حکومت پلوه حګواکونه هم ورته ويل کيإي د عمل کوم توپير ليدلي دي. د دفاع وزارت په ديګ نه دي توانيدلي چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته د ملکي کسانو د ريشګتينيګ شميريګ په هکله کوم چيګ د افغان ملي امنيتي حګواکونو د عملياتو په پايله کيګ رامنحګته شوي، توضيحات وؤانديګ کؤي. په هغو 6 پيشګو کيګ چيريګ چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ حکومت پلوه حګواکونو ته د منسوب شويو ملکي تلفاتو د شمير خګرك لکګولي وه، 4 دوسييګ خګيؤل شوي او مرتکبينو ته ييګ د محاکميګ او توقيف لار هواره کؤيګ ده .

د زياتيګ قويګ د کارونيګ په دريو پيشګو کيګ چيګ په نتيجه کيګ ييګ ملکي کسانو ته تلفات اوشګتي، د افغان ملي امنيتي حګواکونو غؤي تر عدلي تعقيب لانديګ نيولي دي. په دريو واؤو دوسيو کيګ مرتکبينو ته د بند سزا ورکؤل شويګ ده. د جنورۀ د مياشتيګ په 18 د پکتيا ولايت د ککګرديز په شګار کيګ د زياتيګ قوي د کارونيګ پر مهال چيګ کله د افغان ملي پوحګ يوه سرتيري په يوه ملکي شخص د حګان وژونکي شك وکؤ تګپي کؤ، نوموؤي سرتيري ته د ملکي شخص د تګپي کيدو له امله د 12 کلونو بند سزا ورکؤل شويګ ده. د مارچ د مياشتيګ په 28 نيګتګه د هرات ولايت د ککګذريګ په ولسوالۀ کيګ د افغان ملي پوليسو په يوه تلاشي کيګ د يويګ نقليه وسيليګ د نه دريدو په نتيجه کيګ د دوو کسانو د مؤينيګ او تګپي کيدو پخاطر د افغان ملي پوحګي يوه سرتيري ته د 20 کلونو بند سرا ورکؤل شويګ ده. د اپريل د مياشتيګ په 29 نيګتګه، په خوست کيګ د نقليه وسيليګ يو چلوونکي هغه مهال د افغان ملي پوليسو د يوه چارواکي له خوا چيګ کله نوموؤي د خپليګ نقليه وسيليګ په درولو کيګ پاتيګ راغلي، په أزو وواژه. د افغان ملي پوليسو سرتيري ونيول شو او محاکمه شو خو بيا وروسته د قرباني شخص د کورنۀ سره د يويګ جرګګي له خوا د جوؤ جاؤي په نتيجه کي وبخشګل شو، خو دديګ سره سره نوموؤي لا هم په توقيف کيګ وخت تيروي.

6. 3. د پلتګنو اؤوند د عمومي راپور نه ورکول او د تعقيب نشتون.

د ملکي تلفاتو د يو شمير پيشګو په اؤه حکومتي خګيؤنيګ، د ولسمشر له خوا د تګاکل شويو کميسيونونو خګيؤنيګ او يا د نؤيوالو پوحګي حګواکونو او افغان پوحګي حګواکونو له خوا کګأه خګيؤنيګ ترسره شوي دي. د ملکي تلفاتو د پيشګو په اؤه واليانو هم د هيواد په کچه خګيؤنيګ ترسره کؤي دي او په ديګ خګيؤنو کيګ د ولايت اکثرو ملکي او پوحګي چارواکو کګأون درلود. د لوؤيګ کچيګ د دوسيو د خګيؤنيګ په موخه د ولسمشر له خوا تګاکل شوي کميسيونونه په منظمه توکګه جوؤ شوي او په ديګ کميسيونونو کيګ يو شمير سياسي، ملکي او پوحګي چارواکو او يا د حکومت د لوؤيګ کچيګ چارواکو کګأون درلود.

افغان ملي امنيتي حګواکونو او نؤيوالو پوحګي حګواکونو په يو شمير مواردو کيګ په کګأيګ خګيؤنيګ پيل کؤي د ي. د دغو پيشګو زياتره برخه ناخګرکګنديګ خګيؤنيګ جوؤوي او همدارنکګه د پريکؤيګ نيولو د مسئوليت د کچيګ په هکله د نه روشګانه

---

[1] - د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه د دوو روانو قضيو په هکله چيريګ چيګ د شخؤيګ پر مهال د بشري حقونو د سرغؤونو لپاره امريکايي سرتيري ترعدلي تعقيب لانديګ نيول شوي معلومات لري. په لومؤۀ قضيه کيګ، د تکزاس ايالت په فورتګ ورث کيګ د 5 سترايکر غنأ د دوهمي پياده فرقي خګخه د 2010 د مۀ او جنوري د مياشتو ترمنحګ په کندهار کيګ د دريو ملکي افغانانو د وژنيګ په تور، د پنحګو امريکايي سرتيرو محاکمه جريان لري. په دوهمه قضيه کيګ، د سپتمبر د مياشتيګ په 26 نيګتګه د لغمان ولايت د علي شينکګ په ولسوالۀ کيګ د يوه ملکي شخص د وژلو په تور يو امريکايي سرتيري په امريکا کيګ تر محاکميګ لانديګ دي. نؤيوالو حګواکونو يوه سؤي د امر د نه منلو او د نه دريدلو په خاطر نيولي. نوموؤي شخص يوه موقتي توقيف حګاي ته وؤل شوي او له ابتدايي تحقياقاتو خګخه ورسته وژل شوي دي. نؤيوالو حګواکونو د قضييګ په هکله خګيؤنيګ ترسره کؤي او په جلال اباد کيګ د ايساف د حقوقي مشارو له قوله تورن شخص اوس مهال تر محاکميګ لانديګ دي.

اختياراتو/ماموريت، د وخت د اندازيګ او معلوماتو د نشتون مسألي دي. په دغه أول زياترو پيشګو کيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه نه دي توانيدلي خګو دا معلومه کؤي چيګ ايا د خګيؤنيګ ارکګان او هغه کسان چيګ په مستقيمه توکګه په ديګ پيشګو کيګ شګکيل دي په مناسبه توکګه دغه مساله تعقيب کؤي او يا ييګ هغه وؤانديزونه پلي کؤي. د خګيؤنو پايليګ د خلکو سره په نادره توکګه شريکيګ شوي او د خګيؤنو د پايلو په هکله متاثره شويو تګولنو، کورنيو او قربانيانو ته کم معلومات ورکؤل شوي دي.

د ولسمشر له خوا د ملکي تلفاتو او جدي سرغؤونو د خګيؤنو په موخه يو شمير تګاکل شوي کميسيونونه جوړ شوي. په دغه کميسيونونو کيګ لوړ رتبه مشاورينو او د بيلا بيلو وزارتونو چارواکو او همدارنکګه د پارلمان غړو ګګأون درلود. د يويګ پيشګيګ د پيشګيدو ژر وروسته د خګيؤنو کميسيون په کار پيل کؤي خو د ديګ أول کميسيونونو وخت، اختيارات او طرز العملونه روشګانه نه دي او پايليګ ييګ د خلکو په اختيار کيګ نه ديګ ورکؤل شوي. د دغو کميسيونونو پايليګ په مستقيم أول ولسمشر ته وؤانديګ شوي او دغه پايليګ د اغيزمن شويو تګولنو او کورنيو او حتي په حګينو موارادو کيګ د ولايتي چارواکو سره هم نه دي شريکيګ شوي.

ولسمشر کرزي په يوه شمير مواردو کيګ کميسيون ته دنده سپارليګ خګو د کميسيون پايليګ د ايساف سره شريکيګ کؤي. متاثره شويو کورنيو ته په يو شمير قضيو کيګ د خساريګ جبران ورکؤل شوي خو د موجوده معلوماتو پر بنستګ د کميسيون د معلوماتو او پايلو په نتيجه کيګ خګوك تر عدلي تعقيب لانديګ نه دي نيول شوي.

په يوه پيشګه کي چي د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ لخوا تعقيب شوه د زيانمن شوي شخص خپلوانو د خساريګ د جبران اخيستلو خګخه انکار کؤي او د وژنيګ په هکله ييګ د تحقيقاتو غوشګتنه وکؤه. د مارچ د مياشتيګ په 21 نيګتګه، د ميدان وردکګو د ولايت د چك په ولسوالة کيګ د امريکايي او افغان حګواکونو له خوا د کور د تلاشة پر مهال يو 92 کلن سؤي وژل شوي. که خګه هم چيګ د نؤيوالو پوحګي حګواکونو له اؤخه متاثره شويګ کورنة ته د پيسو د ورکولو وؤانديز شوي خو کورنة د پيسو وؤانديز رد کؤي او د هغو کسانو چا چيګ ناسم معلومات برابر کؤي او دغه يرغل ييګ ترسره کؤي د هغوي د محاکميګ غوشګتنه کوله. د اپريل د مياشتيګ په 5 نيګتګه، د قربانيانو خپلوانو او د ولايتي شورا غړو د امريکايي پوحګونو د أايګ خګخه ليدنه کؤيګ ده او په هغه حګاي کيګ امريکايي حګواکونو د متاثره شويګ کورنة خګخه د مؤينيګ په هکله د بخشګنيګ غوشګتنه کؤيګ ده او وييګ ويل چيګ هغوي ته په ديګ هکله سم معلومات نه و ورکؤل شوي او ژمنه ييګ وکؤه چيګ خودقرباني د کورنة سره ييي د هر أول مرستي ژمنه وکؤه. د کورنة غوشګتنه وه چي قانوني تعقيب او حساب ورکونه صورت ومومي خو په دي اؤوند د امريکايي حګواکونو لخوا حګواب نه دي ورکؤل شوي.

د جولاي د مياشتيګ په 8 نيګتګه، ايساف حګواکونو د خوست په ولايت کيګ د ساليرنو د أايګ خګخه د هاوانو خګو کګولة فير کؤيګ. يو هاوان د پکتيا دولايت د جاني خيلو د ولسوالة په مياخيلو بازار کيګ راپريوت چيګ په نتيجه کيګ ييګ 6 ملکي کسان مؤه او 9 نور کسان تګپيان شول. افغان ملي امنيتي حګواکونو او د ايساف د ارزونيګ تګيم د ايساف د حګاي مرکز خګخه د هاوانو د ويشتلو پيشګه چيګ په نتيجه کيګ ييګ ملکي کسانو او جايدادونو ته تاوان اوشګتي، وخګيؤله. ايساف د حګايي مشرانو سره په يوه ناسته کيګ د دغيګ پيشګيګ مسئوليت منلي. د پکتيا ولايت د والي مرستيال بيا د حګايي مشرانو سره ليده کاته ترسره کؤي او د مؤو او تګپي شويو کسانو د قربانيانو سره ييګ نقدي مرسته کؤيګ ده.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د نؤيوالو حګواکونو له خوا د کليدي مشرتابه شګکيلتيا چي د ترهکګري پر ضد لارشګود پلي کيدو بساندي تاکيد کؤي چي دا د تګولنو سره د اؤيکو د تګينکګولو د يويګ مهميګ وسيليګ په حيث پيژندلي دي. دا مساله هم جوته شويګ چيګ د هيواد په کچه زياتيګ بوختياويګ ترسره کيږي او د جګګؤيګ د زيان ارزونه په منظمه توکګه هغه مهال ترسره کيږي چيريګ چيګ د پيشګو په نتيجه کيګ ملکي کسانو ته مرکګ ژوبله اوؤي . د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ او د افغاسنتان د بشري حقونو خپلواك کميسيون په دوامداره توکګه د ديګ دفاع کؤيګ ده چيګ ايساف ديګ د ملکي تلفاتو د پيشګيګ په تعقيب د تګولنو سره سمدستي اؤيکيګ ونيسي او تګولنيګ دي دد پلتګنود پايلو خګخه باخبره وساتي.

4. 6. د ملکي تلفاتو پر ضد د تګولنيګ لاريونونه

د هيواد په ختيحګ ننکګرهار کيګ، په شمال کيګ د بلخ د ولايت د مزار په شګار کيګ، په جنوب کيګ د هلمند د ولايت په کګرم سير ولسوالة کيګ، په شمال کيګ د بغلان په ولايت کيګ، په مرکزي سيمه کيګ د وردکګو د ولايت په سيد اباد ولسوالة کيګ، او په جنوب ختيحګو سيمو کيګ په يو شمير نورو ولسواليو کيګ زياتره د حکومت پلوه حګواکونو له خوا د هوايي بريدونو او شپيګ له خوا د تلاشيو په غبرکګون کيګ د يو شمير زياتو خلکو په کګأون د اعتراض او خواشينة د خګرکګندولو پخاطر لاريونونه ترسره شوي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د هيواد په جنوب ختيحګو سيمو کيګ د شپيګ د تلاشيو په غبرکګون کيګ د اعتراض او خواشينيګ د خګرکګندولو 3 دري مظاهري او د هوايي بريد په غبرکګون کيګ د اعتراض کولو يوه مظاهره ثبت کؤيګ ده.[1] په تګولو خګلورو لاريونونو کيګ لاريون کوونکو د نؤيوالو حګواکونو عمليات په حګانکګؤي أول د

[1]- د غزني د ولايت په قره باغ ولسوالي کيګ د نؤيوالو حګواکونو له خوا د شپي لخوا په يوه ترسره شوي يرغل کيګ د 2 ماشومانو په شمول چيګ عمرونه ييګ د 13او 15 کلونو ترمنحګ وه خګلور ملکي کسان وژلي شوي دي.د جنوري د مياشتيګ په 23 نيګتګه يو لاريون ترسره شو. د جولاي د مياشتيګ په 10 نيګتګه، د راپور سره سم د پکتيا ولايت په احمد اباد ولسوالة کيګ د افغان امنيتي حګواکونو او حګانکګؤو حګواکونو له خوا په دريو کورونو د شپيګ يرغل شوي چيګ په نتيجه کيګ ييګ 14 کسان توقيف شوي دي. د راپور سره سم، يو ملکي شخص وژل شوي او ملکيت ته يي زيان رسيدلي او په همدي ورحګ هم يو لاريون ترسره شوي. د اکتوبر د مياشتيګ په 8 نيګتګه، د خوست ولايت د نادرشاه کوتګ په ولسوالي کيګ 7

حګانکګؤو حګواکونو لخوا د ملکي تلفاتو، او د جايدادونو ورانول غندلي دي او همدارنکګه د توقيف شويو کسانو د خلاصون غوشګتنه شويګ ده. د جولاي د مياشتيګ د 10 نيګتګيګ د لاريون په تعقيب، يو شمير توقيف شوي کسان له بند خګخه خلاص شوي دي. په هغه لاريون کيګ چيګ د اکتوبر د مياشتيګ په 8 نيګتګه د موسي خيلو په ولسوالة کيګ د هوايي بريد د ترسره کيدو په نتيجه کيګ چيري چي 7 اربکيو پوليسو ته مرکګ ژوبله واوشګته ، غندنه وکؤه او په دي هکله يي د والي، د پوليسو د مشر او د نؤيوالو حګواکونو سره د غونأيګ/خبرو اترو غوشګتنه وکؤه. والي د سيمو د مشرانو سره خګو حګله ناستيګ ترسره کؤيګ خګو د هغوي ترمنحګ منحګکګؤيتوب وکؤي او د مرکز(کابل) خګخه يي وغوشګتل خګو د قربانيانو کورنيو ته د خساريګ جبران ورکؤي. دغه غوشګتن ليك د پريکؤيګ نيولو په موخه لا هم تر اوسه په مرکز کيګ د چارواکو سره دي . تر همديګ نيګتګيګ پوريګ ايساف د قربانيانو کورنيو ته د خساريګ جبران نه دي ورکؤي.

لاريون کوونکو د نؤيوالو پوحګي حګواکونو او د افغان ملي امنيتي حګواکونو د عملونو په وؤانديګ مظاهري کؤي او د هغو کسانو چا چيګ ملکي کسان وژلي او يا تګپي کؤي دي، د محاکميګ غوشګتنه کؤيګ ده . دا لاريونونه د عملياتو د مشروعيت په نظر کيګ نه نيولو سره او هم د نؤيوالو پوحګي حګواکونو په وؤانديګ د شکايتونو، غصيګ او قهر يو أول خګرکګندونه ده. حګينيګ لاريونونه چيګ په تاوتريخوالي بدل شوي دي او په يو شمير نورو کيګ بيا د نؤيوالو پوحګي حګواکونو او افغان ملي امنيتي حګواکونو له خوا د زياتيګ قوي د کارولو خګخه کار اخيستل شوي چيګ په نتيجه کيګ بيګ ملکي کسانو ته تلفات اوشګتي دي. په حګينو ولسواليو کيګ تکرار شويو پوحګي عملياتو لاريونونه راپارولي. د اګګست په 17 نيګتګه د ننګګرهار ولايت د سره رود په ولسوالي کيګ د شپيګ د تلاشة پر مهال دوه ملکي کسان وژل شوي، دغيګ پيشګيګ چيګ د 5 مياشتو په ترخګ کيګ خګلورمه پيشګه ده ، لاريون راوپاراوه.

د مذهبي اشخاصو لکه ملايانو وژنو او نيونو هم يو شمير لاريونونه راپارولي دي. د جنوري د مياشتيګ په 28 نيګتګه، په کابل کيګ د زياتيګ قوي د کارولو په يوه پيشګه کيګ د يوه ملا وژنيګ لاريون ته لار هواره کؤه او همدارنکګه د اګګست په 16 نيګتګه، لاريون کوونکو د يوه بل ملا د نيولو په اؤه چيګ کګمان کيده د حکومت ضد عناصرو سره تؤاو لري، لاريون وکؤ. د نؤيوالو پوحګي حګواکونو له خوا د عملياتو په ترخګ کيګ چيګ په نتيجه کيګ بيګ 5 ملا يان ونيول شول، لاريون کوونکو د سپتګمبر د مياشتيګ په لومؤة نيګتګه د جلال اباد- طورخم پر سؤك لاريون ترسره کؤ. هغوي د توقيف شويو کسانو د خلاصون او د نؤيوالي پوحګي حګواکونو پر حګاي د افغان ملي امنيتي حګواکونو له خوا د عملياتو د ترسره کولو غوشګتنه کوله. خګه موده وروسته خګلور تنه له بند خګخه خلاص شول.

زياتو لاريون کوونکو د عملياتو د پاي ته رسيدو او د ملکي تلفاتوپه اؤوند د خساري د جبران او د جايدادونو د ويجاؤوني په هکله د خساريګ د ورکولو او د حساب ورکونيګ غوشګتنه کوله. دا روشګانه نه ده چيګ ايا د ولايتي چارواکو يا نؤيوالو پوحګي حګواکونو له خوا د لاريون کوونکو غوشګتنو ته حګواب ويل شوي او يا هم د ملکي کسانو د مؤينو او تګپي کيدو په هکله تحقيقات ترسره شوي او همدارنکګه مسؤول کسان تر عدلي تعقيب لانديګ نيول شوي دي يا نه.

اربکيان وژل شوي. اربکيانو د هغيګ حګمکيګ کومه چيګ د دوو قومونو له خوا تر شخؤيګ لانديګ وه، ساتنه کوله. په ورته ورحګ لاريون ترسره شوي. د أسمبر د مياشتيګ په 10 او 11 نيګتګه، د نؤيوالو حګواکونو له خوا د شپيګ د تلاشي پر مهال د کګرديز په ولسوالي کيګ د سؤك جوؤونيګ د يوي کمپنة 7 تنه امنيتي ساتونکي وژل شوي، د أسمبر د مياشتيګ په 11 نيګتګه لاريون ترسره شوي.

7. د مرکګ ژوبلي او د جايداد د خساري جبران

7. 1. ناتګو/ايساف

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د يو شمير ساتندويه فعالينو سره يو حګاي د هغو افغانانو لپاره چا ته چيګ د شخۈيګ له امله مرکګ ژوبله اووشګتي او يا جايداد ته يي تاوان رسيدلي، د خساريګ د جبران د ورکولو د نظارتي ميکانيزمونو د غوشګتنيګ غږ کۈي. ناتګو تر يويګ اندازيګ د خساريګ د جبران ورکولو د يوه عمومي سيستګم د جوۈولو غوشګتنو ته غاوه ايشګيګ ده خګو دغيګ پروسيګ ته مسير ورکۈي او د غير الزامي لارشګودونو له لاريګ افغانانو ته د خساريګ د جبران په ورکولو کيګ اسانتياويګ رامنحګ ته کۈي. دغه لارشګودونه د 2010 د جون په مياشت کيګ خپاره شوي او د خساريګ د جبران په هکله د سرتيرو ورکوونکو هيوادونو ته بنستګيز مشوري ورکوي او د دي لارشګوونه کوي چي خګرنکګه دغه عمل ته دوام ورکۈل شي.[1] د سپتمبر د مياشتيګ په 20 نيګتګه، جنرال پيتګريوس دغه لارشګودونه سيمه ييزو مرکزي دفترونو ته ليږلي دي.

تر اوسه پوريګ، د سرتيرو ورکوونکو هيوادونو هغو افغانانو ته د هغيګ پروسيګ په مرسته چيګ د وژل شويو، تګپي شويو او جايداد ته د زيان اوشګتو په پيشګو کيګ تاوان اوشګتي تاديات ورکوي او زيار باسي هيواد يي په ديګ هکله حقوقي مسئوليت و نه زغمي. د بيلکګيګ په توکګه، د جرمني حکومت پريکۈه کۈيګ چيګ په کندز کيګ د 2009 د سپتمبر د مياشتيګ د 4 نيګتګيګ متاثره شويو کورنيو سره مالي مرستيګ ترسره کۈي. د جرمني هيواد د هوايي بريد او د بريد د قربانيانو په هکله د حقوقي مسئوليت د نه منلو پرته مالي مرستيګ ترسره کۈي. په دغه هوايي بريد کي نږديګ 91 افغانان ووژل شول او نږديګ 11 کسان هغه مهال تګپيان شول چيګ د تيلو کوم تګانکرونه چيګ د طالبانو له خوا تشګتول شوي و او ملکي کسان تريګ راغونأ شوي و، تر بريد لانديګ راغلل.

د ناتګو لارشګودونه د هغه سيستګم په همغږي کولو کيګ کوم چيګ د زياتره افغانانو لپاره روشګانه نه دي يو مثبت کګام شميرل کيږي، د هغوي انديشګنو ته حګواب نه وايي او د هغوي لپاره أير ستونزمن دي، يو مثبت کګام شميرل کيږي. ناتګو بايد دا لارشګودونه په تګولو کچو کيګ وکاروي او هيوادونه بايد دغه لارشګودونه د تاديي/ دتاوان ورکولو د بنستګ په حيث وکاروي.

7. 2. افغان ملي امنيتي حګواکونه

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د افغان ملي پوحګ سره د خبرو اترو له طريقه جوته کۈي چيګ د پوحګ په دننه کيګ د ملکي شکايتونو د حګواب ويلو په موخه د خساريګ د ورکولو کوم سيستګماتيك ميکانيزم شتون نه لري. په تګوليزه توکګه، دغه مرستي د دفاع وزارت له عمومي بودجي خګخه ورکول کيږي. په حګينو مواردو کيګ، خساره د ولسمشر د 99 احتياطي صندوق خګخه او هغه هم اکثره د کوم عموميت نه پرته تاديه شويګ ده. د کورنيو چارو د وزارت د بشري حقونو د خګانکګيګ د مشر په حواله په هغو پيشګو کيګ چيګ د افغان ملي پوليسو د کارکوونکو له خوا ملکي کسان ووژل شي د خساريګ د ورکولو کوم ميکانيزم شتون نه لري.[2]

خګرنکګه چيګ په 2011 کيګ د نۈيوالو حګواکونو خګخه افغان امنيتي حګواکونو ته امنيتي مسئوليتونه سپارل کيږي، نو دا به د افغان ملي امنيتي حګواکونو لپاره مهمه وي خګو د خساريګ د ورکولو لپاره منظم سيستم رامنحګ ته کۈي چي د ملکي تلفاتو او جايداد ته زيان اوۈيدولو پر مهال پلتګني تر سره کۈي . ناتګو بايد افغان ملي امنيتي حګواکونو ته لارشګوونه او مرسته وکۈي خګو خګرنکګه دغه ميکانيزمونه په عملي توکګه جوۈ او پلي کۈي.

---

[1]- ناتګو د 2010 د جون د مياشتيګ په 11 نيګتګه، د خساريګ د جبران ورکولو لارشګودونه کوم چيګ په لانديګ موادو تمرکز کوي تصويب کۈل: د جکګۈيګ پر مهال د ملکي تلفاتو يا جايدادونو د زيان په هکله چتګك تصديق، د ملکي کسانو د تلفاتو يا د جايدادونو د زيان د ممکنه لاملونو د خګيۈنيګ په موخه د سرتيرو کګمارل، د ايساف د ملکي تلفاتو دمعلومولو واحد ته د معلوماتو برابرول، د تګولنيګ او انفرادي کسانو د پيشګو د زيان لپاره د مرستو ورکول، په پروسه کيګ د رونګوالي او حساب ورکونيګ خګخه ااأ، د نورو سره او د کلي د مشرانو او د ولسوالة د کچيګ د چارواکو له لاريګ همغږي، د حګاي عنعناتو په نظر کيګ ساتل او د يوه بالقوه کګأ مالي وجهي صندوق جوۈول.

[2]- د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ له خوا د 2010 د أسمبر د مياشتيګ په 29 نيګتګه د کورنيو چارو د وزارت د بشري حقونو د مشر سره غونأه.

د ملکي کسانو ساتنه او افغان سیمه ییز پولیس

1. عمومي کتنه

د 2010 د اګست په 16 نیټګه، ولسمشر کرزي د افغان سیمه ییزو پولیسو د جوړیدو په موخه یو فرمان لاسلیك کړ. د دغه کګام موخه د هیواد په یو شمیر خاصو سیمو کیګ د پوځګي مخالفو ألو د نفوذ د مخنیوي او شګه حکومت کولو او انکشاف لپاره د شګه حالت رامنحګ ته کول دي.[1] د افغان سیمه ییزو پولیسو نوشګت د کورنیو چارو د وزارت له خوا د کلیوال امنیتي پروګګرام په حیث په لار اچول شوي خګو د حکومت تر نظارت لاندیګ په پوځګي ألو کیګ د حګایي کسانو د استخدام له لاریګ د حکومت ضد عناصرو خګخه تګولنه وژغوري. د 2011 د فبرورة تر میاشتیګ پوریګ، افغان سیمه ییزو پولیسو په نږدیګ 61 ولسوالیو کیګ 15700 کسانو استخدام لپاره منظوري ورکړي. د استخدام شویو کسانو شمیره د طرح شویو ارقامو د کچیګ خګخه أیره تګیتګه ده خو په 100 ولسوالیو کیګ تګاکلي هدف چي نږدیګ 30000 کسانو ته رسیږي د استخدام په اړه خبریګ متمرکزیګ شوي دي.

د افغان سیمه ییزو پولیسو په پلان کیګ د طرح شویو موخو پر بنسټګ،[2] افغان سیمه ییز پولیس یوازیګ په سیمه ییزه کچه فعالیت کوي، هغوي نه شي کولاي د خپلیګ ولسوالة خګخه د باندیګ سرتیري حګاي پر حګاي کړي او همدارنګګه هغوي نه شي کولاي د خپل مسئولیت د ساحیګ خګخه د باندیګ خپلیګ وسلیګ انتقال کړي.[3] افغان سیمه ییزو پولیسو ته سپارل شوي امنیتي دندیګ محدودیګ دي او د قانون د پلي کولو دندیګ د هغوي په کارونو کیګ نه دي شاملیګ شویګ خو یوازیګ هغه وخت کولاي شي دغه دندیګ سرته ورسوي چیګ د افغان ملي پولیسو له خوا ییګ غوښګتنه وشي. افغان سیمه ییز پولیس باید د کورنیو چارو د وزارت تر مستقیم مدیریت لاندیګ ، لکه خګنکګه چیګ سیمه ییز پولیس ترکګواشګ لاندیګ سیمو کیګ د پولیسو د حګواکونو تر رسمي جوړشګت لاندیګ جوړ شوي، یا د وزارت د حګایي پولیسو د جوړشګت او مدیریت مسئولیت لري، کار وکړي. د سیمه ییزو پولیسو نقش د امنیتي لومړیګ کرشګیګ په حیث طرح شوي خګو وکولاي شي د استوګګني د سیمو او ولسوالیو خګخه په شګه توکګه دفاع وکړي. د ولسوالة په کچه، سیمه ییز پولیس د ولسوالة د پولیسو مشر ته راپور ورکوي. د متحده ایالاتو حګانګګړي حګواکونه د کوم رسمي نظارتي نقش نه پرته، سیمه ییزه پولیسو ته د روزنو د برابرولو او د سیمه ییزو پولیسو د واحدونو سره د کار کولو ترخګنګګ د یوه وخت لپاره د مربي نقش لري خګو وروسته سیمه ییز پولیس د نورو روزنو لپاره پوځګي حګواکونو ته وسپاري.

د سیمه ییزو پولیسو پروګګرام د حګایي دفاع په پخوانیو نوښګتونو ولاړ دي چیګ نظارت ییګ د حکومت له خوا تر سره کیږي او په پراخه کچه د اربکیو په نوم یادیږي، خګو وکولاي شي حګایي تګولنیګ خوندي کړي، او په کلیوالو سیمو کیګ د حکومت ضد عناصرو د نفوذ مخه ونیسي. د هیواد په بیلا بیلو سیمو کي د تیرو خګو کلونو په ترخګ کي داسیګ پروګګرامونه لکه افغان ملي کمکي پولیس او حګایي دفاعي نوښګتونه (LDI) پلي شوي دي. د میدان وردګګو په ولایت کیګ د عامه ساتنیګ افغان پروګګرام (AP3)[4] چیګ موخه ییګ حګایي تګولنو ته د زیات امنیت برابرول شګول شوي په رسمي توګګه په 2007 کیګ له منحګه یوړل شو. پلان دا دي چي سیمه ییز پولیس په میدان وردګګ او د حګایي دفاعي نوښګتونو په پروژه کي د عامه ساتني افغان پروګګرام (AP3) حګاي ونیسي.

2. د افغان سیمه ییزو پولیسو او ملکي کسانو د ساتنیګ په هکله/ نیوکي

د 2010 د اکتوبر د میاشتیګ خګخه د 2011 د جنورة ترمیاشتیګ پوریګ، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانګګیګ د افغان سیمه ییزو پولیسو د نوښګت په اړه د یو شمیر حګواب ویونکو لورو، حګایي حکومتي چارواکو، غیر حکومتي موسسو، افغان ملي پولیسو د چارواکو، نړیوالو پوځګي حګواکونو، تګولنیګ مشرانو او سپین إیرو په شمول یو لړ مرکیګ ترسره کړي چیګ د نوښګت په اړه یي د اسنادو او راپورونو په هکله نظر ورکړي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانګګیګ د پروګګرام د اساساتو په هکله په خاص أول د هغو عنصرونو په هکله له کومو خګخه چیګ ملکي کسان متاثره شوي، او په تګولنو کیګ د سیمه ییزو پولیسو د اغیزیګ او سلوك په اړه د سیمه ییزو پولیسو د نقش او هر أول ممکنه اندیشګنو په اړوند د دچارو اړوند شګکیلو خواو خګخه یو شمیرپوښګتنیګ کړیګ دي. د سمیه ییزو پولیسو د استخدام پروسه د هیواد په یو شمیر ولسوالیو کیګ د حکومتي چارواکو له خوا د طرزالعمل پلي کول په سمه توکګه رعایت شوي دي.

3. د قوما ندي او کنترول په هکله اندیشګنیګ

که خګه هم چیګ د افغان سیمه ییز پولیسو د کنترول په وړاندیګ افغان ملي پولیسو ته لارښګودونه ترتیب شوي دي، خو یو شمیر حګواب ویونکو د افغان سیمه ییزو پولیسو د غړو له خوا د ملکي کسانو په وړاندیګ د صلاحیت د ممکنه ناوړه کارونیګ او بشري حقونو د سرغړونیګ په هکله خپلیګ اندیشګنیګ خګرګګندیګ کړي. دغه اندیشګنیګ په دریو عنصرونو ولاړیګ دي: د ورته حګایي دفاعي ألو په تړاو د تیرو منفي تجربو اوإد تاریخ او د حګایي تګولنو په وړاندیګ د دغو ألو ناوړه چلند، کمزوري نظارت او د استخدام میکانیزمونه او د سمیه ییزو پولیسو په اوسني پروګګرام کیګ د نویو استخدام شویو سرتیرو لپاره محدودیګ روزنیګ (دوه یا دریګ اونة). د حګایي افغان ملي پولیسو له لاریګ د ولسوالة د کچیګ د پولیسو مشر ته د سیمه ییزو پولیسو د راپور ورکولو جوړشګت یو مثبت اقدام دي. د ملکي کسانو په وړاندیګ د سرغړونو په تړاو د افغان ملي پولیسو کمزروي اعتبار، د انظباط او نظم و ضبط او مسلکیتوب نشتون او په لوړه کچه د اداري فساد شتون د راپور ورکولو د میکانیزم په هکله اندیشګنیګ راپاروي.

---

[1]- د افغان سیمه ییزو پولیسو نقش د سیمه ییزو پولیسو په هغه پلان کیګ کوم چیګ د 2010 د اګست د میاشتیګ د 16 نیټګي د ولسمشر د فرمان په تعقیب صادر شوي د 2010 د اګست په میاشت کیګ تصویب شو، تشریح شوي دي.

[2]- د افغان سیمه ییزو پولیسو د پلان مطابق کوم چیګ د 2010 د اګست په میاشت کیګ تصویب شوي.

[3]- افغان سیمه ییزو پولیسو ته یوازیګ د سپکو وسلو یعني اي کي- 47 د انتقال/ د کارونیګ اجازه ورکړل شویګ.

[4]- دغه پروژه یوازیګ د وردګګو د ولایت د سید اباد په ولسوالیګ کیګ پلیګ شویګ ده.

سربيره پر دي د هغو سيمو په تړاو چيريګ چيګ افغان ملي امنيتي حګواکونه کم يا هيخګ أول حضور نه لري او هلته افغان سيمه ييز پوليس حګاي پر حګاي شوي دي، د نظارت د ميکاينزم د قابليت د دوام په هکله هم انديشګنيګ موجوديګ دي. د ولسوالۀ او ولايت په کچو کيګ د نژادي، قومي او سياسي سياليو په زمينه کيګ، حګايي پوليسو او يا حکومت ته وفاداري او حساب ورکونه زياتره موجوده نه وي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه په د يګ نظر دي چيګ زورور قومي مشران په انفرادي او يا د شوراکګانو له لاريګ د سيمه ييزو پوليسو غؤي تګاکي او کوشګشګ کوي خګو د استخدام طرز العملونه تر نفوذ لانديګ راولي او دا به هرومرو د صلاحيت او کنترول په چارو ناوؤه اغيزيګ ولري. چيريګ چيګ د استخدام پروسه د حګايي زور واکانو له خوا تر نفوذ لانديګ راحګي نو بيا د افغان ملي پوليسو په پرتله هغوي خپلو قومي مشرانو او زورواکانو ته وفاداره پاته کيإي. کيداي شي دا وضعيت هغه لإکي او تجريد شوي قومونه په با لقوه توکګه له پامه وغورحګوي او په ديګ کار سره به افغان سيمه ييزو پوليسو ته د يوه بيکګانه حګواك په نظر وکتل شي او کيداي شي دا د لا زيات تګولنيز تاو تريخوالي لپاره لار هواره کؤي.

4. د استخدام او تصفيي په هکله انديشګنيګ

د افغان سيمه ييزو پوليسو پروکګرام د ديګ لپاره طرح شوي خګو د استخدام او وؤتيا په موخه د تصفييطرز العملونو کيګ چارواکي او حګايي شوراکګانيګ شګکيليګ کؤي خګو تګاکل شوي نوماندان د خپلو حګايي تګولنو خګخه نمايندکګي وکولاي شي. په اصل کيګ د تصفيي حګايي پروسه بايد د هغو کسانو خګوك چيګ جنايي سابقه، د هيواد په وؤانديګ امنيتي جرم او يا د شخؤيګ په تړاو د سرغؤونو کوم سابقه ولري دغيګ پروسيګ ته د ننوتو مخه أب کؤي. د کورنيو چارو وزارت او د استخباراتو نوريګ نمايندکګۀ، د بيلکګيګ په توکګه د امنيت ملي رياست، د استخدام د چارو مسئوليت لري، دغيګ اداريګ ته دنده سپارل شو خګو د تيرو نوشګتونو په شمول د انفرادي کسانو ارزيابي هم وکؤي.[1] په هر حال دغه طرزالعمل هغه کسان چيګ د سوليګ د پروسيګ او يا د سوليګ او يو حګاي کيدنيګ د پروکګرام (APRP) له لاريګ يو حګاي شوي شګايي حګينيګ کسان ييګ د بشري حقونو د سرغؤونو او يا د شخؤيګ سره د تؤلو جرمونو په هکله سابقه ولري، له دي خګخه مستثني کګنګل کيإي .

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د استخدام په پروسه کيګ همغإي نشتوالي او او تناقض ليدلي دي. خګرنکګه چيګ د بغلان د ولايت د پلخمري ولسوالۀ ته تشکيل ورکؤل شو، د متحده ايالاتو حګانکګؤو حګواکونو په خاص أول د غوري أنأ په سيمه کيګ د حګايي تګولنو سره سلا مشوريګ وکؤيګ او د راپور سره سم ييګ د مليشي يوه قومندان ته وسلي وويشليګ خګو نوموؤي د افغان سيمه ييزو پوليسو سره يو حګاي شي. د راپور سره سم امريکايي حګانکګؤو حګواکونو په ديګ اؤه د پوليسو د مشر او ملي امنيت د رياست سره سلا مشوريګ ونه کؤيګ او ديګ کار په سيمه کيګ د حګايي چارواکو، حګانکګؤو حګواکونو او افغان سيمه ييزو پوليسو ترمنحګ په اؤيکو منفيګ اغيزيګ پر حګاي پريګ ايشګي دي.

راپورونه تر لاسه شوي چيګ د أسمبرد مياشتيګ په 4 نيګتګه، د اروزکګان ولايت د خاص اروزکګان په ولسوالۀ کيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو يوه حګايي قوماندان د بيلا بيلو کليو مشران غونأيګ ته رابللي. قومندان مشرانو ته ويلي يا خو افغان سيمه ييزو پوليسو ته کسان ورکؤئ او يا ييګ په بدل کيګ 15000 افغانۀ ورکؤئ. يو شمير مشرانو د ديګ کار د کولو خګخه د انکار په پايله کي د قومندان له خوا توقيف شوي وو. هغوي د أسمبر د مياشتيګ په 15 نيګتګه، د خګه نا خګه پيسو د ورکولو وروسته له توقيف خګخه ازاد شوي دي.

د هيواد په جنوبي سيمه کيګ د استخدام په اؤه يو بيل انکشاف تر ستركګو شوي. د افغان ملي پوليسو او د امنيت د ملي رياست له خوا د ارزيابي د طرز العمل د نه شتون له امله د افغان سيمه ييزو پوليسو د استخدام په چارو کيګ د قوم او شورا د غؤو قوي نفوذ ليدل شوي دي. د راپور پر اساس د امنيت د ملي رياست او افغان ملي پوليسو چارواکو د قومي مشرانو خګخه غوشګتي چيګ افغان سميه ييزو پوليسو ته حګوانان ورکؤي او همدارنکګه تضمين کؤي چيګ نوموؤي کسان د حکومت ضد عناصرو سره کوم تړاو نه لري. انديشګنه دا وه چيګ ايا د تصفيه کولو پروسه په کلکه سيستګم ته د ننوتو په چارو کيګ د هغوکسانو مخنيوي کولاي شي چيګ د حکومت ضد عناصرو سره تؤاولري يا جنايي سابقه و لري.[2]

د ملکي کسانو په هکله بل بالقوه خطر د حګايي قومي او نژادي پيچلتياوو په زمينه کيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو پلي کول دي. د استخدام د پروسيګ موخه د بيلا بيلو قومونو خګخه په تګولو ألو کيګ او همدارنکګه د هغيګ سيميګ خګخه چيريګ چيګ دا پروسه تطبيق کيإي د هغوي شموليت دي خګو انفرادي کسانو ته د لاس رسي وؤ وي. که خګه هم چيګ د خګو قومي افغان سيمه ييزو پوليسو شتون يو مثبت کګام دي، خو په عين وخت کيګ کيداي شي د قدرت حګايي توازن کمزوري شي او د حګايي محرکه قويګ، د سياليو د تمايلاتو او قومونو او نژادونو د پخواينو او اوسنيو شخؤو له امله تاوتريخوالي او شخؤيګ راولاؤيګ شي. دغه پديده د بغلان په ولايت کيګ چيريګ چيګ حګايي تاجکانو د افغان سيمه ييزو پوليسو نوشګت ته د هغوي د برترۀ لپاره د يوه کګواشګ او په سياسي او اقتصادي لحاظ د پشګتنو د ملاتؤ په موخه د يوه طرح شوي پلان په ستركګه کتل، تر ستركګو شو.

---

[1]- د سيمه ييزو پوليسود پلان مطابق کوم چيګ د 2010 په اکګست کيګ تصويب شوي.

[2]- د راپورونو سره سم طالبانو د خاص اروزکګان په سيمه ييزو پوليسو کيګ نفوذ کؤي. د کورنيو چارو د وزارت د راپورونو سره سم، مولانا نصرت د طالبانو يو خواخوإي او د افغان ملي پوليسو يوه پخواني کارکونکي به افغان سيمه ييزو پوليسو کيګ استخدام شوي او بيا ييګ د سيمه ييزو پوليسو او افغان ملي پوليسو په پوسته بانديګ د نوومبر د مياشتيګ په نهمه نيګتګه بريد کؤي چيګ د بريد پرمهال ييګ 7 سرتيرو ته مرکګ ژوبله اؤوليګ ده او د هغوي وسليګ ييګ له حګانه سره وؤي دي.

د کندز په ولايت کيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ جوته کړه چيګ افغان سيمه ييز پوليس په هيخګ وجه نه شي کولاي په ديګ پروسه کيګ تګول قومونه شامل کړي. کيداي شي دغه وضعيت په هغو سميو کيګ چيريګ چيګ حکومت پلوه مليشاء فعاليت کوي، د قدرت د يو شمير زور واکانو په ادارو کي حګاي پر حګاي کولو د پروسيګ سره مرسته وکړي او همدارنکګه په تګولنو کيګ د تاوتريخوالي او د جدي سياليو په رامنحګ ته کولو کيګ ممکنه او پتګ رول ولوبوي.

د افغان سيمه ييزو پوليسو په لارشګودونو کيګ په واضح أول راغلي چيګ افغان سيمه ييزو پوليسو ته بايد وسليګ د کورنيو چارو د وزارت له خوا وويشل شي، خو په يو شمير سيمو لکه پلخمري او د اروزکګان ولايت په چارچينو کيګ دا وسليګ د متحده ايالاتو د حګواکونو له خوا ويشل شوي دي.

5. د افغان سيمه ييزو پوليسو روزنه

د افغان سيمه ييزو پوليسو د نويو سرتيرو د روزنيګ لپاره کم وخت، د پوليسو افسرانو په حيث د هغوي چمتوالي ، د پوهاوي کچه، د نافذه قوانينو او طرز العملونو، د نړيوالو بشري حقونو او بشرپالنيګ د قانون سره سم اجراآتو او د ظرفيت په شمول انديشګنيګ راپورته کړي دي. دتوقيف شويو کسانو افغان ملي پوليسو ته د سپارلو خګخه وړانديګ د افغان سيمه ييزو پوليسو له خوا د نيول شويو کسانو سره چلند، د ملکي کسانو ساتنه او د هغوي سره متقابل عمل او ممکنه ناوړه سلوك او نا قانونه فعاليتونه په ممکنهه ستونزو کيګ شامل دي. د قانون په هکله د کافي درك او د غيرو مناسبو روزنو خګخه پرته، کيداي شي افغان سيمه ييز پوليس د دندو او دولتي مقام خګخه ناوړه کګتګه پورته کړي او يا شګايي د خپلو اختياراتو خګخه د بانديګ عمل وکړي او په ديګ توکګه د ملکي کسانو ژوند په خطر کيګ واچوي. د ديګ په خاطر چيګ د دغو خطرونو کچه راتګيتګه شي، د افغان سميه ييزو پوليسو په روزنو کيګ بايد د ملکي کسانو د ساتنيګ، د توقيف شويو کسانو او د جنګګ د بنديانو د حقونو په هکله حقوقي تعهداتو ته حګاي ورکړل شي.

6. نيونه او توقيف

که خګه هم چيګ افغان سيمه ييزو پوليسو ته د قانون د پلي کولو د پوليسو د دندو د اجرا واك نه دي ورکړل شوي، خو هغوي په شګکاره د جګګړيګ پر مهال د نيول شويو کسانو او د حکومت ضد شکمنو عناصرو د توقيف واك لري. د ماموريت/اختياراتو، تعهداتو او د توقيف په اړه د افغان سيمه ييزو پوليسو نقش روشګانه نه دي تعريف شوي او يا د خپل سر نيونو د مسألو، د انفرادي توقيف شويو کسانو د سپارلو د پروسيګ، د توقيف د حالاتو ناوړه کارونيګ خګخه د مخنيوي او د توقيف شويو کسانو د حقونو په اړه د پوهاوي مسألي پوهوونکي نه دي.

د چارو د شګکيلو کګأون والو نه چا سره چيګ مرکيګ ترسره شوي د سيمه ييزو پوليسو له خوا د توقيف شويو کسانو سره د احتمالي غير انساني سلوك او په توقيف کيګ د ناوړه حالاتو په خاص أول له هغه وروسته چيګ نړيوال پوحګي حګواکونه د سيمه ييزو پوليسو نظارت کوي او له سيميګ خګخه ووحګي، انديشګنيګ خګرکګنديګ کړيګ دي. د سيمه ييزو پوليسو له خوا د افغان ملي پوليسو سره د چتګکو او روانو اړيکو د اجراء او همدارنکګه د حګايي عدلي چارواکو سره د هغوي د حګواب ويلو په برخه کيګ هم انديشګنيګ موجوديګ دي. په هغو ليريګ پرتو سيمو کيګ چيريګ چيګ افغان ملي امنيتي حګواکونه شتون نه لري او عمليات د سيمه ييزو پوليسو له خوا ترسره کيږي، بايد د توقيف شويو کسانو سره د سلوك د مسألو، د توقيف حګايونو د نه شتون او د افغان ملي پوليسو د چينلونو سره د اړيکو په موخه اړينيګ پاملرنيګ ته اړتيا ليدل کيږي.

7. افغان سميه ييز پوليس د هغوي د مسئوليت له ساحيګ خګخه د بانديګ فعاليت ترسره کول

داسيګ انديشګنيګ چيګ شګايي د سيمه ييزو پوليسو خګخه د هغوي د مسئوليت د سيميګ خګخه د بانديګ کار واخيستل شي موجوديګ دي ، دا به د هغو تګولنو د امنيت لپاره چيګ کګمان کيږي د سيمه ييزو پوليسو خګخه وساتليګ شي، ستونزيګ رامنحګ ته کړي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته د افغان سيمه ييزو پوليسو په هکله داسيګ راپورونه رسيدلي چيګ په يو شمير سيمو کيګ د ترتيب شويو ساتندويه تدبيرونو سربيره چيګ موخه ييګ د پروکګرام د چوکاتګ په دننه کيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو د واحدونو له خوا د أاأ حاصلول دي د خپل صلاحيت خګخه د بانديګ عمل کوي. افغان سيمه ييز پوليس بايد يوازيګ په هغو ولسواليو کيګ چيريګ چيګ اصلاً هغوي حګاي پر حګاي شوي دنديګ اجرا کړي، د يو شمير ساتندويه لارشګودونو له جمليګ خګخه د يوه لارشګود موخه ده.[1] د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ مونديګ چيګ د 2010 د أسمبر په 18 نيګتګه د امريکا دمتحده اياﻻتو حګانکګړي حګواکونه د کجران د سيمه ييزو پوليسو سره يو حګاي د دايکندي د ولايت خګخه د هلمند په ولايت کيګ نږديګ 7 کليو متره ننوتي او د بغران د ولسوالة په بازار کيګ ييګ عمليات تر سره کړي چيګ په نتيجه کيګ ييګ د افغان حکومت ضد 3 کسان ووژل او د افغان حکومت ضد يو مخکشګه قومندان يي ونيو.[2] د هلمند په ولايت کيګ د کجران د سيمه ييزو پوليسو له خوا برخه اخيستنه شګايي د ولايتي سرحدونو ترمنحګ د شخړو د تحريك په وسيله او همدارنکګه د

---

[1]- د سيمه ييزو پوليسو د پلان مطابق کوم چيګ د 2010 د اکګست په مياشت کيګ تصويب شوي.

[2]- د أسمبر د مياشتيګ په 22 نيګتګه، د دايکندي ولايت د کګيزاب د ولسوالة په مرکزي جکګو سيمو کيګ په يوه بل ثبت شوي راپور کيګ د کلي د تګيکاو د دعمليا تو د ساتونکو له خوا په يوه پيشګه کيګ يو ملکي کس وژل شوي دي. د کلي د تګيکاو د عملياتو ساتونکو د نږديګ 300 افغان سيمه ييزو پوليسو سربيره (چيګ په سيمه ييزه کچه د اربکيو په نوم ياديږي) عمليات کړي. دا عمليات چيګ د 70 کګمارل شويو غړيو له خوا چي د 2010 د أسمبر د مياشتيګ په لومړيو کيګ رامنحګ ته شوي، له وړانديګ فعال دي او خاصو حګواکونو ته مسؤول دي، ترسره شوي.

دايکندي د ولايت د کجران په بيګ ثباته ولسوالۍ کيګ د زياتو فشارونو او تاوتريخوالي له امله د ملکي کسانو متاثره کيدل له حګانه سره منفي پايليګ ولري.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانګګيګ د هيواد په يو شمير ولسواليو کيګ د سيمه ييزو پوليسو له خوا د ناقانونه مالياتو د راغونأولو په هکله راپورونه تر لاسه کؤي دي. د افغان سيمه ييزو پوليسو سره د يو شمير تؤلو انديشګنو د حګواب ويلو په موخه، ايساف په سيمه ييزه او مرکزي کچو کي د کلي د ثبات د همغږي مرکزونه جوړ کړي ځګو د تګولو علاقيګ وړ خواوو سره د افغان سيمه ييزو پوليسو او د کليو د کچيګ د نورو لاس رسي وړ پروګګرامونو د همغږۀ او نظارت په هکله مرسته وکؤي (د بيلګګيګ په توګګه، د حګايي حکومت کولو خپلواك رياست، د امريکا د متحده ايالاتو مرستندويه ايجنسي، ملګګري ملتونه او داسيګ نور).

8. حکومت ضد عناصر او افغان سيمه ييز پوليس

له افغان سيمه ييزو پوليسو پروګګرام سره د شګکيلو تګولنو لپاره د يويګ مهميګ امنيتي ملاحظيګ په توګګه د پروګګرام په هکله د حکومت ضد عناصرو سره په دي اؤوند د منفي ذهنيت او درك شتون دي. د افغان سيمه ييزو پوليسو په هکله د طالبانو له خوا يو شمير بيانونه خپاره شوي چيريګ چيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو په اؤه زياتو نيوکو ته اشاره شويګ او هغوي بيګ د حکومت بل رکن ګګنګلي چيګ تر بريد او هدف لانديګ به ونيول شي.[1]

د 2010 د اکتوبر په مياشت کيګ د پکتيا ولايت د خګمکنيو د ولسوالۍ په جنوب ختيحګه سيمه کيګ د دولت ضد عناصرو د تګولنيګ مخکشګه غؤو ته د شپيګ پانګيګ ويشلي خګو حګايي وکګؤي د افغان سيمه ييزو پوليسو د ملاتؤ خګخه وکګرحګوي. د راپور پر اساس، شپيګ پانګيګ کاإي، "که چيريګ تاسو خپل کسان افغان سيمه ييزو پوليسو ته ورکؤئ، تاسو او ستاسيګ کورنۀ به د افغان دولت ضد عناصرو له خوا تر بريد لانديګ ونيول شي او تاسي به د ديګ مسؤول ياست." داسيګ شګکاري چيګ دغو شپي پانګو د خګمکنيو د ولسوالۍ د نوزي، لاوري، منګګير او سرانکګور د سيمو خلك په افغان سيمه ييزو پوليسو کيګ له ګګأون خګخه راګګرحګولي وي.

د دولت ضد عناصرو همدارنګګه د اليکترونيکي رسنيو له لاريګ د انتقاد وړ تبصريګ خپريګ کؤي چيګ په کيګ د هيواد د تيرو منفي تبصرو په اؤه يادونه شويګ دي. په دغو پيغامونو کيګ ناوؤه او سرغؤونکي قومي مليشو ته اشاره شويګ چيګ په تګولنو کيګ بيګ د شخؤيګ د پيل خګخه راهيسيګ له حګانه بد نوم پريګ ايشګي دي. په دغو پيغامونو کيګ همدارنګګه په افغان سيمه ييزو پوليسو تور لګګيدلي چيګ د يرغل کوونکو ملا بيګ تؤليګ او په تګولنو بيګ غږ کؤي چيګ د هغوي په وؤانديګ ودرإإي او مخالفت بيګ وکؤي.

د هيواد په ختيحګو سيمو کيګ داسيګ انديشګنيګ موجوديګ دي چيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو د احتمالي استخدام په تعقيب په تاوتريخوالي کيګ چيګ له امله بيګ ملکي کسان متاثره کيإي زياتوالي راغلي، دا حګکه چيګ افغان سيمه ييز پوليس د تګولنيګ په منحګ کيګ حګاي پر حګاي دي او کيداي شي د حکومت ضد عناصرو له خوا په اسانه تر هدف لانديګ ونيول شي. په يو شمير زياتو کليوالو سيمو کيګ د افغان ملي امنيتي حګواکونو خګخه پرته د افغان سيمه ييزو پوليسو کار اخيستل شګايي د هغو کسانو لپاره چيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو د کارکوونکو په توګګه دنده ترسره کوي، د هغوي د کورنيو او نورو کليوالو ژوند د دولت ضد عناصرو له خوا د ګګواښګ سره مخ کؤي. د ديګ سربيره شګايي داسيګ وضعيت ، لکه پخوا چيګ په کندز کيګ رامنحګ ته شو، چيريګ چيګ د دولت ضد عناصرو له خوا د حکومت پلوه مليشو پر حګاي افغان سيمه ييز پوليس تر هدف لانديګ ونيول شول چيګ په پايله کيګ بيګ ملکي کسانو ته مرګګ ژوبله واوشګته .

د دايکندي ولايت په ګګيزاب ولسوالۍ کيګ د هغو کسانو د کورونو په دروازو لاسي بمونه حګؤول شوي خګوك چيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو سره کار کوي. په ولسوالۍ کيګ د شپيګ پانګيګ هم ويشل شوي او خلکو ته بيګ خبرداري ورکؤي چيګ له حکومت سره همکاري ونه کؤي او د همکاري په صورت کيګ به د سزا سره مخ شي.

9. د تګولنيګ نظر

په خګو مواردو کي يو شمير تګولنو د هغوي په سيمو کيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو د جوؤيدو په تعقيب مثبت نظرووؤانديګ کؤي. د 2011 کال د جنورۀ د مياشتيګ په 18 نيګټګه، د دولت ضد عناصرو يويګ ألبيګ کوشګشګ وکؤ چيګ د هرات ولايت د پشت رود په ولسوالۍ کيګ د مساو کلي ته ننوحګي او په هغو افغان سيمه ييزو پوليسو بريد ترسره کؤي چيګ د کلي ساتنه بيګ په غاړه وه. افغان سيمه ييزو پوليسو د کلي خګخه دفاع وکؤه او د دولت ضد عناصر تيشګتيګ ته اؤ شول. د راپور سره سم د کلي په دفاع کيګ نؤيوالو پوحګي حګواکونو د افغان سيمه ييزو پوليسو ملاتؤ کؤي دي.

د پکتيا ولايت د حګاحګي اريوب د ولسوالۍ مشرانو د افغان سيمه ييزو پوليسو جوؤيدل يو مثبت ګګام وباله او د هغوي د غحګولو هيله بيګ وکؤه. په ورته أول د پکتيکا د برمل په ولسوالۍ کيګ حګايي تګولنو د پروګګرام په اؤه مثبت فکر درلود او د ولايت نورو سيمو ته يي د ديګ پروګګرام د غحګيدو غوشګتنه وکؤه.

---

[1]- د طالبانو بيانيه، 2011 کال، د جنوري د مياشتيګ 18 نيګټګه.

10. د افغان سيمه ييزو پوليسو په هکله نتيجه

په هغو سيمو لکه کندز کيګ چيري چيګ د حکومت پلوه مليشاوو شتون تجربه شوي د تګولنو غوشګتنيګ دا دي چيګ د افغان سيمه ييزو پوليسو چيګ زياتره کسان ييګ د حکومت پلوه مليشاوو خګخه تشکيل شوي د هغوي د کنترول چاريګ د کورنيو چارو د وزات له خوا تر سره شي، شګايي دا کار د هر أول ممکنه ناقانونه فعاليتونو خګخه مخنيوي وکؤي. په عين حال کيګ، د حکومت پلوه حګواکونو د لا زيات شتون، لکه د افغان سيمه ييزو پوليسو، په اؤه انديشګنيګ موجوديګ دي. حګکه چي د دوي شتون به دولت ضد عناصرو ته فرصت ورکؤي خګو تاوتريخوالي ته لمن ووهي او په پايله کيګ ييګ ملکي کسانو ته تلفات واوؤي. د ديګ په خاطر چيګ د ملکي کسانو په وؤانديګ د کګواشګونو کچه راتګيتګه شي، افغان سيمه ييز پوليس بايد په کلکه د خپلو اختياراتو په دننه کيګ عمل وکؤي خګو په سيمه ييزه کچه امنيت تامين شي او د حکومت ضد عناصرو په وؤانديګ په بريد کوونکو عملياتو کيګ برخه وا نه خلي حګکه چيګ کيداي شي دا أول فعاليتونه تګولنيګ لا هم د حکومت ضد عناصرو د غچ اخيستلو په خطر کيګ واچوي.

د نورو پوحګي ألو له خوا د خپل سره سيمه ييزو پوليسو د واحدونو د جوؤولو په اؤه چيګ د سيمه ييزو پوليسو د واحدونو په حيث په رسمي توکګه نه دي تشکيل شوي هم انديشګنيګ موجوديګ دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د دغو يادو شويو سيمه ييزو پوليسو واحدونه چيګ د کوم نظارت او کنترول نه پرته د هيواد په ولسواليو کيګ عمليات ترسره کوي، راپورونه تر لاسه کؤي دي.

که خګه هم چيګ د متحده ايالاتو تر سرپرستة لانديګ د افغان سيمه ييزو پوليسو د فعاليتونو د تګولو اؤخونو په اؤه د کاغذ پر مخ د نظارت يو مناسب سيستګم پروت دي، د ليريګ پرتو سيمو په پام کيګ نيولو سره چيريګ چيګ افغان سيمه ييز پوليس حګاي پر حګاي شوي او يا پلان شوي دي، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه په عمل کيګ د نظارت ميکانيزم د کاروني په اؤه انديشګنيګ لري. په يو شمير ولسواليو کيګ د حګايي حکومتي جوؤشګتونو په نسبت حګايي قومي مشرانو، قوماندانانو او زورواکانو ته د استخدام شوي شخص د وفادارة په نظر کيګ نيولو سره دا هم په خپل ذات کيګ يو پرانيستي بحث دي چيګ آيا افغان ملي پوليس به وکولاي شي د افغان سيمه ييزو پوليسو فعاليتونه کنترول کؤي.

د دغه پروکګرام أير چتګك پراخوالي چي پلان لري 30000 کسان استخدام کؤي د انديشګنيګ وؤ خبره ده.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګه د افغان سيمه ييزو پوليسو د غؤو د هر أول ناوؤه او جنايي کؤونو خګخه نظارت او د چتګك او لازم نظم و ضبط تر خګنکګ د پروکګرام د تګولو عناصرو د جدي نظارت غوشګتنه کوي چي د ملکي کسانو د لا خونديتوب په اؤه أأأ حاصل شي ،د ملکي وکګؤو مصئونيت لا پسيګ غشګتلي شي او دمجازاتو خګخه معافيت وده ونه مومي.

په جنوبي سيمه کيګ د ملکي کسانو ساتنه

1. عمومي کتنه

د نؤيوالو پوحګي حګواکونه لوؤيګ خګپيګ د هيواد په جنوبي سيمي[1] باندېګ تمرکز کؤي. د هلمند په مرکز او کندهار ته خګيرمه ولسواليو کيګ ستر چانګيز عمليات د افغان حکومت او نؤيوالو حګواکونو له خوا د دولت ضد عناصرو په وؤانديګ د تعقيب ستراتيژة ته د پراخو کليدي ازمايشګتونو په حيث کتل کيدل.[2] طالبانو د حکومت د واك غحګولو چارو ته د وژنو او قتل د کمپاين له لاريګ په کلکه حګواب ووايه.

د هيواد په جنوب کيګ د ملکي کسانو د ساتنيګ ليدل شويګ انديشګني د هيواد د نورو سيمو د انديشګنو سره ورته والي لري. د هيواد په کچه حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو توکو د نورو تخنيکونو په پرتله ملکي کسانو ته د هيواد په جنوب کيګ زياته مرکګ ژوبله اؤوليګ ده، په شمول د نؤيوالو حګواکونو د يرغل چي يو لؤ عمليات يي ترسره کؤي. که خګه هم د ملکي خلکو د خونديتوب نوري مسألي دغه سيمه پوري په حګانکګؤي توکګه اؤه لري چي د جلا توجه لامل يي د ياغيتوب پر ضد ستراتيژي لپاره په دغه سيمه کي يو ازمايشي پيشګه وه چي د 2010 په جريان کي د هيواد په کچه د ملکي خلکو د مرکګ او ژوبلي نادي 41 سلنه جوؤوي.

د 2009 په پرتله د هيواد په جنوبي سيمه کيګ د ملکي تلفاتو په شمير کيګ 20 سلنه زياتوالي راغلي، په 2009 کيګ د هلمند او کندهار ولايتونو د ملکي تلفاتو زيات شمير (په ترتيب سره 38 ٪ او 42 ٪) کګاللي. په دغو ولايتونو کيګ د ملکي تلفاتو کچه په بيلا بيل أول نشګاني شوي. په هلمند کيګ د ملکي کسانو په تلفاتو کيګ په أراماتيك أول زياتوالي راغلي (د 2009 په پرتله 78٪)، په کندهار کيګ د ملکي کسانو مرکګ ژوبله 11 ٪ زيات شوي (که خګه هم چيګ په کندهار کيګ د ملکي کسانو د تلفاتو کچه له پخوا خګخه هم أيره لوؤه وه). د 2010 د فبرورة په مياشت کيګ د هلمند ولايت د مارجيګ او نادعلي په ولسواليو کيګ د افغان ملي امنيتي حګواکونو او نؤيوالو پوحګي حګواکونو له خوا چانګيزو عملياتو له شديد تاوتريخوالي سره يو حګاي وه او دا په نوموؤي ولايت کيګ د ملکي تلفاتو د سراسري زياتوالي يو اساسي لامل . د 2010 د جولاي او نوومبر د مياشتو ترمنحګ د کندهار شګار ته خګيرمه ولسواليو لکه ارغنداب، أنأ، پنج وايي او ژيؤة کيګ د ملکي کسانو په تلفاتو کيګ ورته زياتوالي نه دي راغلي، خو دديګ عملياتو په ترخګ کيګ ملکي جايدادونو ته زيات زيان اوشګتي دي.

د سيميګ په کچه طالبانو يو شيمر زيات ملکي کسان وژلي دي. د 2009 په پرتله د هلمند په ولايت کيګ د دولت ضد عناصرو له خوا د ملکي کسانو د وژنو او اعدامولو په شمير کيګ نإديګ اوه برابره (588 ٪) زياتوالي راغلي او په کندهار کيګ نإديګ خګلور برابره (248٪) زياتوالي راغلي دي.

د فبرورة د مياشتيګ د لومؤة نيتګي راهيسيګ او د پوحګي عملياتو د رسمي اعلان خګخه وروسته د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګي په مارجيګ او نادعلي ولسواليو کيګ د ملکي کسانو د ساتنيګ د انديشګنيګ په هکله نظارت کوي.[3] د خګيؤنو او ملکي کسانو د تلفاتو د پيشګو د معلومولو ترخګنکګ، دواؤو ارکګانونو د حکومتي چارواکو، مشرانو، داخلي بيګحګايه شويو کسانو او ايساف سره ليدنيګ ترسره کؤيګ دي. د داخلي بيګحګايه شويو خلکو سره په مرکه کيګ داسيګ کسان چيګ د 2010 د فبروري په مياشت کيګ د عملياتو د پيل سره سم بيا د اکګست د مياشتيګ تر لومؤيو پوريګ د پوحګي عملياتو په تګولو پؤاونو او د عملياتو خګخه وروسته موده کيګ مارجه پريګ ايشګي، شامل دي. د وضعيت د شګه کيدو سره سم د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د هغو مشرانو او داخلي بيګ حګايه شويو کسانو سره چا چيګ د پوحګي عملياتو پرمهال مارجه پريګ ايشګي او د 2010 تر پايه پوريګ مارجيګ ته منظم تګګ راتګګ کؤي، مرکيګ ترسره کؤيګ دي. د 2010 د فبرورة او 2011 د جنورة د مياشتو ترمنحګ د ولسوالة په کچه د شګکيلو حکومتي چارواکو او مشرانو سره تګيلفوني اؤيکيګ هم تامين شوي دي.

په 2011 کيګ د ملکي کسانو لپاره د لا شګه امنيت د ترويج د يويګ هخګيګ په ترخګ کيګ، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ په مارجي ولسوالة او کندهار کيګ د پوحګي عملياتو په اؤه د 2010 په ترخګ کيګ په هغو سيمو کيګ د هغوي د راپور او تحليل پر بنسټګ د ملاحظو وؤانديز وکؤ.

2. د هلمند ولايت د مارجيګ او نادعلي په ولسواليو کيګ چانګيز عمليات او له هغه وروسته حالت

2. 1. عمومي کتنه

[1]- په ديګ راپور کي د هلمند، کندهار، نيمروز، اروزګګان او زابل ولايتونه په جنوبي سيمه کي شامل دي.

[2]- د بيلګګيګ په توکګه ياروسلاو تګروفيموف وکګورئ: "د ائتلاف حګواکونه وايي د نوي ستراتيژي ترخګنکګه د سرتير نيولو چتګك بهير به د طالبانو مخه ونيسي او د دوي د پرمختګګ مسير ته به بدلون ورکؤي"، وال ستګريت ژورنال، 2011 د فبروري 2 نيګتګه، أيکستګر فيلکينز، "د افغان يرغل د جګګؤيګ نوي نمونه ده"، نيويارك تګايمز، 2011 فبروري 12 نيګتګه، آدم اينتوس، "د اداري فساد په اؤه پنتاګګون په کرزي فشار راوؤي"، رويترز، 2010 د مارچ 29، راجيو چاندراسيکاران، "په مارجي کيګ د متحده ايالاتو په عملياتو کيګ اوإده پرته لار"، واشنګګتګن پوست، 2010، د جون د مياشتيګ 10. ته مراجعه وکؤئ.

[3]- د بيلګګيګ په توکګه ميشل م فيليس، "متحده ايالاتو د هلمند د بريد اعلان وکؤ"، وال ستګريت جورنال، 2010 فبروري 3، د افغانستان د حکومت ايساف له اؤخه د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته د معلوماتو وؤانديګ کول، 2010، فبروري 2 نيګتګه ته مراجعه وکؤة.

د 2010 د فبرورة په مياشت کيګ افغان ملي امنيتي حګواکونو او د ايساف په چانګيزو عملياتو کيګ د نادعلي او مارجيګ ولسوالي له طالبانو خګخه بيرته ونيوليګ. که خګه هم چيګ په منحګ مهاله دوره کيګ، دغو پوحګي عملياتو د ملکي کسانو لپاره زياتيګ منفيګ پايليګ پر حګاي پريګ ايشګي دي، په پسرلي او دوبي کيګ د سيميګ د کنترول پر سر حکومت د طالبانو د سخت مقاومت سره مخ شو. د 2009 په پرتله په دغو ولسواليو کيګ د شخؤيګ دشګکيلو خواوو له خوا د ملکي کسانو، د وژل کيدو او تګپي کيدو په کچه کيګ د دريو وارو خګخه زيات زياتوالي راغلي دي (97 خګخه 323 ته) او د هغو پيشګو په شمير کيګ چيګ په نتيجه کيګ ييګ ملکي کسانو ته تلفات اوشګتي 7 برابره زياتوالي راغلي دي، (له17 خګخه تر 121پوريګ). مارجه او نادعلي د يويګ واحديګ ولسوالة په توکګه شميرل کيدله خو د کال په نيمايي کيګ مارجه جلا ولسوالي شوه چي دغيګ ولسوالة د هيواد د نورو ولسواليو په پرتله زيات تلفات ليدلي دي، پرته د هغيګ ولسوالة چيګ د کندهار د شګارکګنګ ميشته سيمه په کيګ راحګي.

2. 2. د چانګيزو عملياتو په ترخګ کيګ ملکي تلفات

له طالبانو خګخه د ولسوالة د کنترول د ابتدايي عملياتو نيګتګه شګايي د فبروري د مياشتيګ د 13 خګخه تر 24 پوريګ وي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانکګيګ د ارقامو په حواله د دوو اوونيو عملياتو په جريان کيګ په 13 بيلا بيلو پيشګو کيګ نإديګ 60 ملکي کسان وژل شوي او تګپي شوي دي. د حکومت او نؤيوالو پوحګي حګواکونو له خوا په بريدونو او يا هغو بريدونو کيګ چيريګ چيګ مسؤوله أله نه شي مشخص کيدلاي، ملکي کسانو ته زيات تلفات اوشګتي دي. په دغو پيشګو کيګ د قويګ زيات استعمال او د ميشت حګايونو په وؤانديګ مستقيمي او غير مستقيميګ أزيګ کول شامل دي. د فبروري د مياشتيګ په 12 نيګتګه ، په تګوليزه توکګه په يوه اطلاع شويګ پيشګه کيګ د توپ يوه مرمي په يو کور کيګ ولګيد چيګ په نتيجه کيګ ييګ 12 ملکي کسانو ته مرکګ ژوبله واوشګته. ايساف أير ژر د ديګ پيشګيګ مسئوليت قبول کؤ.[1] د ايساف د سرچينو مطابق، هغه واحد چيګ د دغه هوايي بريد غوشګتنه ييګ وکؤه تر درنو أزو لانديګ راغلي وه، او د هدف لانديګ کور خګخه وربانديګ أزيګ کيدليګ خو پوحګي واحد په ديګ خبر نه وه چيګ د کور په دننه کيګ ملکي کسان هم موجود و.[2]

2. 3. د سترو چانګيزو عملياتو په تعقيب د ملکي کسانو په هکله کليدي کګواشګونه

په داسيګ حال کيګ چيګ د نادعلي د ولسوالة پر سر جګګوه دومره توده نه وه خو د 2010 د دوبي په تګوله موده کيګ د مارجيګ ولسوالي زياته نا ارامه وه. تر اکګست مياشتي پوري حتي د مارجيګ مرکز د مکررو پوحګي شخؤو، وژنو او حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو توکو شاهده وه (د سپتمبر د مياشتيګ وروسته د مارجيګ په مرکز کيګ د تاو تريخوالي کچه راتګيتګه شوه خو په ليريګ پرتو سيمو کيګ لا هم دوام درلود). د فبروري د مياشتيګ د 25 نيګتګيګ خګخه د اکګست د مياشتيګ تر وروستيو پوريګ په تګول تګال 90 پيشګو کيګ نإديګ 196 ملکي کسان وژل شوي او تګپيان شوي دي. د مارجيګ خګخه د اخلي بيګ حګايه شويو کسانو په مناسبه توکګه د خونديتوب د اساسي ننکګونو په اؤه پايداره تحليل برابر کؤ.

يو داخلي بيګ حګايه شوي شخص چيګ مارجه ييګ په جولاي مياشت کيګ پريګ ايشګيګ ده او د 2010 د (اکګست په مياشت کيګ د يوناما له خوا ورسره مرکه شوي) وويل: د تګولو ستونزو له جمليګ خګخه، زموإ لپاره دوه ستونزيګ أيريګ ستونزمنيګ دي. لومؤي، طالبان هغه کسان تشګتوي چيګ د حکومت او يا غير حکومتي موسسو لپاره کارکوي. که چيريګ تاسو هغوي ته پيسيګ ورکؤئ نو بيا هغو تاسو خوشيګ کوي او که چيريګ پيسيګ ور نه کؤئ نو بيا هغوي تاسو وژني. دوهم دا چي طالبان زموإ له کورونو خګخه أزي کوي او بهرني حګواکونه هم د دوي په حګواب کي زمونإ پر کورونو باندي أزي کوي اودا غتګي ستونزي دي چي موإ ورسره مخ يو.

وژنيګ او اعدامونه د سيميګ په کچه غتګيګ انديشګنيګ دي. خو په پوحګي شخؤو کيګ د ملکي کسانو د راکګيريدلو په تؤاو انديشګنيګ تر زياته حده مارجيګ پوريګ اؤونده ويګ.

2. 4. وسله والي نشګتي ، انساني ألل په أول کارول او په أزو کيګ د ملکي کسانو راکګيريدل

د هيواد په زياترو سيمو کيګ ملکي کسان حګيني وختونه د وسله والو دلو د أزو په تبادله کيګ را کګير کيإي. د ملکي کسانو د تلفاتو زياتره برخه هغه مهال رامنحګ ته کيإي چيګ کله ملکي کسان په مستقيمه توکګه تر هدف لانديګ ونيول شي (لکه مستقيميګ وژنيګ) او يا حګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو وسيلو، حګانمرکګو بريدونو او هوايي بريدونو ته أير نإديګ واقع وي. د 2010 په ترخګ کيګ د طالبانو، حکومت او نؤيوالو پوحګي حګواکونو ترمنحګ په حګمکنيو جګګوو کيګ د تګولو ملکي تلفاتو له جملي خګخه 29 ٪ په نادعلي او مارجه کي وژل شوي يا تګپيان شوي دي. د ملکي تلفاتو د پيشګو په اؤه د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ اطلاعات شګيي چيګ د ملکي کسانو د تلفاتو دومره لوؤه کچه حتي په هغو ولسواليو کيګ چيريګ چيګ شديده جګګوه هم راونه وي أير غير عادي کار دي.

داخلي بيګحګايه شويو کسانو د بيلا بيلو وضعيتونو په اؤه چي په پوحګي شخؤو ملکي کسانو ته تلفات اوؤي تشريحات راکؤي خو هغوي د دي پيشګو يوه مشخصه پايله أير زيات خطرناك بللي چيګ تر اوسه لا هم نستباً عادي دي.[3] لومؤي، جنګګيالي طالبان يوه کور ته حګي،

---

[1]- د بيلګګيګ په توکګه، "په هوايي بريد د ناتګو د راکتګونو په واسطه ملکي کسان ووژل شول"، بيګ بيګ سي، 2010، (د فبروري 14 نيګتګه)، مراجعه وکؤة.

[2]- د 2010 پسرلي، د ايساف د جنوب زون له مرکزي قوماندانى سره ناسته.

[3]- د 2010 د اکګست په مياشت کيګ د هغو داخلي بيګ حګايه شويو کسانو سره مرکيګ چيګ د جولاي د مياشتيګ په وروستيو او د اکګست د مياشتيګ په لومؤيو کيګ مارجه پر ايشګيګ ده، د 2010 کال د اکګست په مياشت کيګ د هغو داخلي بيګ حګايه شويو کسانو سره مرکي چيګ د جولاي د مياشتيګ په وروستيو کيګ مارجه پرايشګي، د 2010 د نوومبر په مياشت کيګ د هغو داخلي بيګ حګايه شويو کسانو سره مرکيګ چيګ د شخؤو له پيل خګخه دريګ مياشتيګ د مخه مارجه پر ايشګي او خګوك چيګ اوس مهال په دوامداره توکګه مارجيګ ته تکګ راتکګ کوي.

تګينکګار کوي چيګ له کور خګخه أزيګ وکړي او کله نا کله دا غوشګتنه له تاوتريخوالي خشونت خګخه أکه هم وي. دوهم، طالبان جنکګيالي له کور خګخه د ايساف حګواکونو يا د افغان امنيتي حګواکونو پر يوه نږدي پوسته باندي أزيګ کوي. دريم، کله نا کله په پوسته کيګ ميشت افغان امنيتي حګواکونه يا ايساف د طالبانو د أزو په مقابل کي په دغه کور حګوابي أزي کوي . خګلورم، طالبان جنکګيالي (او کله نا کله د کور اوسيدونکي) له کور خګخه تشګتيګ او کله نا کله افغان ملي امنيتي حګواکونه او ايساف په هغوي أزيګ کوي. پنحګم، افغان ملي امنيتي حګواکونه او ايساف د طالبانو د لتګون په موخه کور ته راحګي او په ديګ لړ کيګ کله نا کله ملکي کسان هم توقيف کيږي.

د وسله والو نشګتو په أاکګه کولو خګخه وروسته يوه داخلي بيګ حګايه شوي کس چيګ د جولاي د مياشتيګ په وروستيو کيګ سيمه پريګ ايشګي و(او د 2010 د اکګست په مياشت کيګ د يوناما د بشري حقونو د خګانکګي له خوا ورسره مرکه شوي وه) وويل: "ايساف هغوي وژني، طالبان هغوي وژني. ايساف هغوي توقيف کوي. خلك نه شي کولاي ژوند ته داسيګ دوام ورکړي."

په پوحګي شخړو کيګ د دومره زياتو ملکي کسانو د وژل کيدو او تګپي کيدو عمده لامل د طالبانو له خوا د انساني أال په حيث د ملکي کسانو عادي کارول دي. داخلي بيګ حګايه شويو کسانو د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته ويلي: که خګه هم په مارجه کيګ يو شمير زيات خالي کورونه وو خو طالبان په قصدي توکګه د هغو کورونو خګخه چيګ لا هم پکي خلك اوسيدل أزيګ کوي او اوسيدونکو ته ييګ د تلو اجازه نه ورکوله (لانديګ معلوماتو ته مراجعه وکړئ). د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ته د داسيګ پيشګو په اړه راپورونه رسيدلي، دا عملونه په شګکاره د طالبانو د هغه نيت شګکارندوي کوي چيګ غواړي په قصدي توکګه د هغو کورونو خګخه چرته چيګ خلك اوسيږي دديګ په خاطر أزيګ کوي خګو د نړيوالو پوحګي حګواکونو د هوايي بريدونو او توپ خانيګ خګخه د مخنيوي په موخه د ملکي کسانو خګخه د انساني أال په حيث کار واخلي. د بشرپالنيګ د نړيوال قانون لانديګ د انساني أال په حيث د انسانانو کارول منع دي.[1]

په مارجه کيګ د طالبانو له خوا د انساني أال په أول د ملکي کسانو د کارولو پيشګي
د جولاي په وروستيو يا د 2010 د اکګست په لومړيو کيګ هر مرکه شوي داخلي بيګ حګايه شوي شخص مارجه پريګ ايشګي. هغوي د داخلي بيګ حګايه شويو کسانو د دوو ألو غوړي و چيګ د اکګست د مياشتيګ په نيمايي موده کيګ د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ ورسره مرکه کړيګ ده.
"طالبان پخپله خوشګه او زور د هر چا کور ته ننوزي. بيا هغوي له کور خګخه أزيګ کوي او بيا افغان ملي امنيتي حګواکونه او ايساف په کور أزيګ کوي. که چيريګ زه طالبانو ته ووايم چيګ کور ته مه ننوحګي نو بيا به هغوي ما ووژني. نو بيا حګواب خګه دي؟ يا خو ما طالبان او يا خو ما ايساف وژني."

طالبان د يو چا د کور په پاسني ديوال کيګ سوري باسلي خګو وکولاي شي د هغه حګايه خګخه په امنيتي حګواکونو أزيګ وکړي. د کور خګشګتن هغوي ته ورغي او هغوي ته وويل چيګ تاسو زما د کور په ديوال کيګ سوري مه جوړوئ. زما په کور کيګ شګحګيګ او ماشومان ژوند کوي. دا کار زما د کورنۍ لپاره له خطره خګخه أك کار دي. د نوموړي سړي د تګينکګار خګخه وروسته هغوي له کور خګخه ولاړل. خو بله ورحګ نور طالبان راغلل او نوموړي ته ييګ وويل چيګ آيا ته مسلمان نه يي. بيا هغوي نوموړي أير سخت وأباوه. کليوالو نوموړي د درملنيګ لپاره د افغان ملي امنيتي حګواکونو کلنيك ته يوړ، هغوي کوشګشګ وکړ چيګ د نوموړي سره مرسته وکړي خو نوموړي هلته ومړ.

طالبان د ايساف د هوايي بريد د ويريګ له امله هيخګ کله هم د خالي کورونو خګخه پر هغوي أزيګ نه کوي. هغوي حتي خلکو ته د خپلو کورونو خګخه د وتلو اجازه هم نه ورکوي. حتي که چيريګ جګګړه هم روانه وي هغوي خلکو ته له کورونو خګخه د وتلو اجازه نه ورکوي. کله چيګ خلك شکايت وکړي چيګ د هغوي د کورنۍ غړي شګايي ومري، طالبان وايي: "موږ به ومرو او جنت ته به ولاړ شو. که چيريګ هغوي هم ومري نو هغوي به هم جنت ته ولاړ شي. موضوع د انديشګنيګ وړ نه ده." خلك يوازيګ هغه وخت له خپلو کورونو خګخه وتلاي شي چيګ کله طالبان د هغوي له کورونو خګخه ولاړ شي او په جګګړه مصروف شي.

په وسله واله نشګتو کيګ د قربانيانو په حيث د ملکي کسانو د راشګکيليدو خطر تر يويګ اندازيګ په مارجه کيګ کګنګ ميشته سيمو ته د افغان ملي امنيتي حګواکونو او ايساف د أاو اود تلاشۀ د پوستو د حګاي پر حګاي کيدلو له سره هم نږديګ تړاو لري. چيريګ چيګ د افغانستان حکومت او نړيوالو پوحګي حګواکونو سرتيري د استوکګني د سيمو سره نږديګ موقعيت ولري، پر هغوي بانديګ د طالبانو له خوا د بريدونو ترسره کول د ملکي کسانو ژوند د خطر سره مخ کوي. په مارجيګ کيګ د أاو حګاي پر حګاي کيدل د ملکي کسانو ژوند په خاص خطر کيګ اچوي حګکه چيګ دا أيګ له هغه وړانديګ چيګ ولسوالي پاکه شي، جوړيګ شوي. لکه خګنکګه چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ په راپورونو کيګ راغلي، د استوکګنيګ سيمو ته خګيرمه د پوحګي حګواکونو حګاي پر حګاي کول شګايي غوره والي او شګيکګنګيګ ولري، خو دا أول کړنيګ شګايي د ملکي کسانو ژوند هم په خطر کيګ

[1]- د آي سي آر سي عنعنوي آي ايچ ايل خګيړنه، 97 قاعده.

واچـوي.[1] د بشـرپالنيګ د نړيـوال قـانون لانـديګ، افغـان ملـي امنيتـي ځواکونـه او نړيـوال پـوځګي ځواکونـه بايـد د داسـيګ کګنګ ميشتو ساحو د کنترول په موخه د بديل لارو چارولټګون وکوي او د ممکنه حالاتو ملاحظه وکړي.[2]

2. 5. د 2010 د مني په موسم کيګ د کمزوري امنيت احساس

د افغانسـتان د بشـري حقونـو خپلـواك کميسـيون او د يونامـا د بشـري حقونـو ځګانکګيـګ تـه د ولسـوالۍ خګخـه رارسـيدلو خلکـو ويلـي چيـګ د اکتـوبر او سـپتمبر د مياشـتو پـه ترخـګ کيـګ د مرکـزي مارجيـګ پـه امنيتـي وضـعيت کيـګ شـګه والـي راغلـي دي. د سـپتمبر خګخـه د أسـمبر تـر مياشـتو پوريـګ پـه نايديـګ 26 پيشـګو کيـګ تګـول تګـال 63 کسـان وژل شـوي او ټګپيـان شـوي دي، دا تلفـات لـوړ دي خـو د تيريـګ مياشـتيګ د تلفـاتو د شـمير پـه پرتلـه دومـره لـوړ نـه دي. هغـو داخلـي بيـګ ځګايـه شـويو کسـانو چيـګ مارجيـګ تـه بيـګ دوامـداره تکـګ راتکـګ کـړي د بـدلون د رامنحـګ تـه کيـدلو لپـاره دوه أولـه توضـيحات وړانـديګ کـوي (د افغانسـتان د بشـري حقونـو خپلـواك کميسـيون او د يونامـا د بشـري حقونـو ځګانکګيـګ لـه خـوا د دغـو کسـانو سـره د نـوومبر د مياشـتيګ پـه لومړيـو کيـګ مرکيـګ شـويګ).[3] لومـړي، زيـاترو طالبـانو د ژمـي د رارسـيدو سـره سـيمه پريـګ ايشـګيګ او خپـل فعاليتونـه بيـګ درولـي. دوهـم، د تګولنيـګ د دفـاعي ځواکونـو (دا ځواکونـه د افغـان سـيمه ييـزو پوليسـو برخـه نـه ده) جوړيـدل چيـګ هغـوي ورتـه اربکـي ځواکونـه وايـي د طالبـانو د جنګګيـاليو لپـاره د ملکـي کسـانو کورونـو تـه د هغـوي دننوتلـو چاريګ له ستونزو سره مخ کړيګ.

د سيميګ مشرانو او دولتي چارواکو په دغه موده کيګ مارجيګ ته د يو شمير زياتو داخلي بيګ ځګايه شويو کسانو د بيا ستنيدو په هکله هم راپورونه ورکړي. د ديګ کار يو لامل په سيمه کيګ د تاو تريخوالي د کچيګ راټګيټګيدل او بل لامل د ژمي د رارسيدو خګخه وړانديګ د حاصلاتو کرل او د موقتي سرپټګونو خګخه خوځګشګت شګوول شوي دي. د کأوالو لپاره د ملګګرو ملتونو دعالي کميشنرة د دفتر (UNHCR) مطابق، د شخړيګ د پيل راهيسيګ نايديګ 4285 کورنة او يا نايديګ 27150 کسان د خپلو کورونو خګخه بيګ ځګايه شوي دي. د هغه کسان د چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانکګيګ د نوومبر په مياشت کيګ ورسره خبريګ کړي خوش بينه شګګاريدل خو د تګولنو د دفاعي ځګواك د جوړيدو په هکله نا معلومو پايلو او د تاو تريخوالي په کچه کيګ د راټګيټګيدو د يو شمير موسمي فکتورونو تر شا پرتو لاملونو دا کار د ستونزو سره مخ کړي چيګ ايا د 2011 په راتلونکي دوبي کيګ به يو وار بيا د شديدو جګګړو له امله ملکي کسان متاثره شي.

په لنأ أول، د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانکګيګ ملاحظه کړيګ چيګ د تعقيب په موخه د ضرورت وړ افغان پوليسو او د عامه ساتنيګ د ظرفيتونو پرته د مارجي کګنګ ميشته کليوال چاپيريال د جګګړي د أکګر په أول انتخاب به د حکومت پلوه افغان ځګواکونو له خوا د ابتدايي ستراټژيکيګ پريکړيګ په حيث د زيات ملکي کسانو د تلفاتو لامل شي.. د چانګيزو عملياتو خګخه وړانديګ په کګنګ ميشتو سميو کيګ د زياتو پوستو او أو جوړول شګايي د حکومت پلوه ځګواکونو او طالبانو ترمنحګ په پوځګي شخړو کيګ په دوامداره توکګه ملکي کسان زيان من کړي. د طالبانو له خوا د ملکي کسانو وژل او د انساني أال په حيث د ملکي کسانو کارونه په خاص أول په کګنګ ميشته سيمو کيګ نه يوازيګ يو غير قانوني عمل دي بلکه د ملکي کسانو لپاره له ځګانه سره ويجاړونکيګ پايليګ راوړي.

3. د کندهار شګار خګيرمه ولسواليو کيګ چانګيز عمليات او له هغه وروسته حالت

3. 1. د پلان شوو عملياتو وختي غبرکګون

د 2010 په لومړيو مياشتو کيګ افغان حکومت او ايساف د کندهار شګار ته خګيرمه په خګلور ولسواليو (لکه ارغنداب، أنأ، پنجوايي او ژيړۍ) کيګ د چانګيزو عملياتو د پيل په هکله په پلانونو کار کاوه. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو ځګانکګيګ د خګيړنو د ترسره کولو او د ملکي کسانو د تلفاتو د پيشګو د معلومولو په موخه په دواړو متاثره شويو ولسواليو کي د سترو چانګيزو عملياتو د مخه او له هغه خګخه وروسته ، د ايساف سره د ليدنو او د حګاي مشرانو سره د سلا مشورو د ترسره کولو له لاريګ دغه عمليات تعقيب کړي دي.

د نايديګ پيشګيدونکو عملياتو سره حتي د حکومت پلوه مشرانو سره له وړانديګ غبرکګون منفي پايليګ درلودليګ. د 2010 په مارچ او اپريل کيګ زياتره مرکه شوي کسان د عملياتو پر ضد و حګکه چيګ هغوي فکر کاوه عمليات نه شي کولاي طالبان له خپلو ځګايونو خګخه په شا کړي او کيداي شي دا عمليات ملکي کسان ژوبل کړي او يا يي ووژنيګ او د هغوي کورونو او حاصلاتو ته زيان واړوي. د هغوي د منفي نظرييګ لپاره يو بل لامل هم د طالبانو د جنګګياليو او ملکي کسانو ترمنحګ د ايساف له خوا د توپير نه کول په ګګوته شوي وو.

---

[1]- په پوځګي شخړو کيګ د ملکي کسانو د ساتنيګ په اړه د يوناما 6 مياشتني راپور 2010, pp 14-15 ته مراجعه وکړۀ.

[2]- د آي سي آر سي عنعنوي آي ايچ ايل ځګيړنه 23 قاعده: "د شخړيګ هره خوا بايد تر ممکنه حده د کګنګ ميشته سيمو په دننه يا هغيګ ته نايديګ سيمو کيګ د پوځګي موخو د ځګاي پر ځګاي کولو خګخه أأه وکړي".

[3]- د 2010 د نوومبر په مياشت کيګ د هغو داخلي بيګ ځګايه شويو کسانو سره مرکه چا چيګ د جولاي د مياشتيګ په وروستيو کيګ سيمه پريګ ايشګي، د 2010 د نوومبر په مياشت کيګ د هغو داخلي بيګ ځګايه شويو کسانو سره مرکيګ چا چيګ نايديګ 3 مياشتيګ د مخه سيمه پريګ ايشګي. دا تګول داخلي بيګ ځګاي شوي کسان اوس مهال په دوامداره توکګه مارجيګ ته تکګ او راتکګ کوي.

دغه خګرکګندونيګ د 2010 د مارچ په مياشت کيګ د ژيړۀ د ولسوالۀ د يوه تن سپين إيريګ له خوا مطرح شوي چيګ په خپل وار أيريګ جالبيګ دي، جګګړه په رشګتيا سره توپير نه پيژني، هغوي سم معلومات نه لري چيګ خګوك خګوك او كوم كور، دي. كه چيريګ هغوي كره استخباراتي معلومات درلودلاي، نو بيا به موإ باور كړي واي حګګه چيګ بيا به هغوي د طالبانو تګول قوماندانان نيولي واي خګوك چيګ اوس مهال د ولسواليو او شګارونو ترمنحګ ازاد خوحګشګت كوي. طالبان د ملكي كسانو په كورونو كيګ اوسيږي... په ديګ توګګه به ملكي كسانو، حاصلاتو، د خړوبوني سستم او كورونو ته زيان واوړي.[1]

3. 2. د چانګيزو عملياتو په درشل كيګ ملكي كسانو ته كم تلفات اوشګتي

چانګيز ستر عمليات د جولاي په لومړيو او اګګست مياشتو كيګ د ارغنداب په ولسوالۀ كيګ د اګګست او سپتمبر په مياشتو كيګ د مالاجات په سيمه كيګ او د سپتمبر خګګخه د نوومبر تر مياشتيګ پوريګ په پنجوايي او ژيړۀ ولسواليو كيګ ترسره شول. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ ته د اكتوبر په مياشت كيګ د دغو ولسواليو سپين إيرو په مركه كيګ ويلي چيګ هغوي د ايساف او افغان ملي حګواكونو له خوا د ملكي كسانو د تلفاتو د مخنيوي د هخګو په برخه كيګ شګه والي ليدلي دي. مشرانو وويل، چيګ د دغه كار علت په ديګ كيګ پروت دي چيګ د پخوا په پرتله د طالبانو جنګګيالي په سمه توګګه تر بريدونو لانديګ نيول شوي دي.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ ته د 2010 د اكتوبر په مياشت كيګ د ژيړۀ د ولسوالۀ د مشرانو يويګ أليګ ويلي چيګ د ملكي تلفاتو شمير أير كم وو. موإ نه شو كولاي په ديګ هكله ارقام وړانديګ كړو. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ په پسرلي كيګ دغه أول ارزونيګ نه دي اوريدليګ، خو دواړو ادارو د ارغنداب او أنأ د ولسواليو په تړاو په تكرار سره ورته ارزونيګ اوريدليګ دي.

د ذهنيت او درك په اړه بدلون په حقايقو كيګ نغشګتي دي. د نادعلي او مارجيګ په ولسواليو كيګ د چانګيزو عملياتو په پرتله د كندهار شګار شاو خوا سيمو كيګ د عملياتو پر مهال د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ له خوا د ملكي تلفاتو أير كم تلفات ثبت كړي دي. په ورته أول، خګنګګه چيګ د ملكي تلفاتو پيشګه رامنحګ ته كيږي، د پيشګو أراماتيكه زياتوالي چيګ د مارجيګ او نادعلي په ولسواليو كيګ د چانګيزو عملياتو په پايله كي رامنحګ ته شو تر اوسه پوريګ د كندهار په شاوخوا ولسواليو كيګ نه دي ترستركګو شوي.

د مارجيګ، نادعلي او د كندهار شاوخوا ولسواليو ترمنحګ پرتله شګايي تر يويګ اندازيګ د عملياتو په اوږنده وخت او د ژمي د راسيدو سره د طالبانو په شاتګګ او تر يويګ اندازيګ پوريګ د كندهار د يو شمير شاوخوا سيمو په پرتله د طالبانو د پخوا راهيسي مارجي كي د طالبانو حضور او كنترول سره هم تړاو ولري. شګكاري چيګ حكومت پلوه حګواكونو په هلمند كيګ د خپلو تيرو تجربو خګګخه زده كړيګ تر لاسه كړيګ وي او د عملياتو د شدت پرمهال بيګ كوشګشګ كړي وي چيګ د ملكي تلفاتو اندازه محدوده كړي.

داسي شګكاري چيګ دوه فكتګورونه په خاص أول مناسب دي. يو فكتګور هم د عملياتو له پيل خګګخه وړانديګ د حكومت او نړيوالو حګواكونو له خوا په يو شمير پراخو سلا مشورو كيګ برخه اخيستنه او د كندهار شګار په شا وخوا سيمو كيګ د يو لړ كوچنيو عملياتو پيل دي. بل فكتګور د كندهار په عملياتو كيګ د زياتو بريدونو د وړانديګ نه پلان كول دي (خګرنګګه چي د طالبانو د بريد په مقابل كي حګوابي بريد وي). د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ ته د 2010 د اكتوبر په مياشت كيګ د ژيړۀ د ولسوالي خګګخه يو سپين إيريګ وويل چيګ اوس بايد ايساف د د تير په پرتله د هدف په نشګه كولو كي د استخباراتو يو شګه پروګګرام ولري.

3. 3. د چانګيزو عملياتو په پايله كيګ جايدادونو ته ستر زيان اوشګتل

مشران ويره لري چيګ شګايي د كندهار د عملياتو په مقابل كيګ كورونو، حاصلاتو او د اوبو لګګونيګ سيستم ته زيان ورسيږي. د مشرانو او نورو كسانو خګګخه يو زيات شمير راپوورونه رسيدلي دي چيګ د افغان ملي امنيتي پوليسو او ايساف د أو د ساتنيګ د شګه كولو او د حګګاي پر حګګاي شويو چاوديدونكو وسيلو د له منحګګه وړلو په موخه زيات كورونه ويجاړ شوي، د حګګاي پرحګګاي شويو چاويدونكو وسلو خګګخه د حګګان ساتلو په خاطر اوس د موجودو سړكونو خګګخه پوحګي نقليه وسايل كار نه اخلي چيګ په نتيجه كيګ بيګ ديوالونه، باغونو او د اوبو لګګونيګ سيستګم ته زيات زيانونه اوړوي، هغه ودانۀ چيګ يو وخت به د انګګورو د وچيدو لپاره كارول كيدليګ له منحګګه وړل شوي خګو د طالبانو له خوا د سنګګرونو په خګير ونه كاروليګ شي، هغه ودانۀ، كورونه، حګمكيګ، ونيګ او حاصلات په دي موخه له منحګګه وړل شوي چيګ د ايساف حګواكونو په هغو سيمو كيګ د امنيتي لاملونو له كبله موجوده سړكونه كارولاي نه شول، ترخګو د دي خګګخه د اضافي سړكونو د جوړولو او پوستو په أول كګتګه واخلي . د راپور سره سم، دا عمليات د مشرانو او د حګمكي مالكانوو سره د كوم أول مخكيني سلا مشورو نه پرته پيل شوي دي. د پنجوايي او ژيړۀ ولسوالۀ أيريګ زياتيګ زيانمنيګ شوي خو په ارغنداب او أنأ ولسواليو كيګ هم جايدادونو ته د پام وړ زيانونه رسيدلي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواك كميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانكګيګ ته د ديګ راپور جوړولو په وخت كيګ په دغو ولسواليو كيګ د جايدادونو د روانو زيانونو په هكله راپورونه رسيدلي دي.[2]

---

[1]- د دغو پلانونو په اړه د لازياتو او وروستنيو غبركګونونو لپاره په پوحګي شخړو كيګ د ملكي كسانو د ساتنيګ په اړه د يوناما د 2010 كال 6 مياشتنيګ راپور ته مراجعه وكړئ، پانيګ 16 او 17.

[2]- د 2010 په اكتوبر كيګ د ژيړيګ له ولسوالي خګګخه د مشرانو سره مركيګ، د 2010 په اكتوبر كيګ د پنجوايي د مشرانو سره مركيګ، د 2010 په اكتوبر كيګ د ارغنداب د ولسوالۀ د مشرانو سره مركيګ. د 2011 د فبروري د مياشتيګ د 20 او 25 ترمنحګ د ارغنداب، پنجوايي، ژيړۀ د ولسواليو د ولسوالي د شورا د غړيو سره مركيګ. همدارنګګه د تيمور شاه او رأأ نور لانأ: "ناتو هغه افغاني كورنه ؤنكګوي چرته چي چاوديدونكو توكي حګګاي پر

د 2011 په جنورة کیګ د ولسمشر له خوا یوه تګاکل شوي کمیسیون راپور ورکوي چیګ د کندهارد عملیاتو په ترخګ کیګ د حاصلاتو، حګمکو او نړدیګ 100000 میوه لرونکو او غیر میوه لرونکو ونو ترخګنګګ د 800- 900 کورونو ترمنحګ ودانة هم له منحګه تللیګ دي.[1] که خګه هم چیګ د ایساف او حګینو حکومتي چارواکو له خوا د کمیسیون د پایلو په هکله د نظر اختلاف خګرګګند شوي خو په دیګ هکله چیګ د عملیاتو پرمهال جایدادونو ته د پام وړ زیان اوشګتي هیخګ خګوك شك او تردید نه لري. ایساف د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون او د یوناما د بشري حقونو خګانګګیګ ته ویلي چیګ د حګاي پر حګاي شویو چاودیدونکو وسیلو د شمیر په پام کیګ نیولو سره او د سرتیرو د ژوند ژغورلو په موخه د کورونو بمباري، سوځکونو ته د خګیرمیګ حګمکیګ د له منحګه وړولو لپاره دماین پاکة لین د بطریو کارول او د نورو تخریبي بنګو کارول یو حتمي کار وو.

په داسیګ حال کیګ چیګ افغان ملي امنیتي حګواکونو او ایساف د کندهار شاوخوا عملیاتو پر مهال د ملکي تلفاتو د مخنیوي په چارو کیګ د پام خګخه کار اخیستي، د پوحګي اهدافو د تعریف، تناسب او په برید کیګ د احتیاط په اړه د بشرپالنیګ د نړیوال قانون معیارونه هغه مهال چیګ کله ملکي جایدادونو د خطر په معرض کیګ واقع و، په جدي تګوکګه نه دي پلي شوي. د بشر پالني د نړیوال قانون لاندیګ، د شخړیګ شګکیلیګ خواویګ یوازیګ هغه موخیګ چیګ د هغوي ماهیت، موقعیت، هدف یا کارونه د پوحګي عمل لپاره یو أول موثره همکاري او کمك رامنحګ ته کوي او یا د هغه نیمه یا بشپړ له منحګه وړل، نیونیګ، خنثي کول چیګ د حتمي پوحګي پرمختګګ وړاندیز وکړي، تر برید لاندیګ نیولاي شي.[2] حګاي پر حګاي شوي چاودیدونکي توکي هغه شیان یا توکي دي چیګ کیداي شي د خپل ماهیت له لحاظه د پوحګي عمل لپاره د پام وړ همکاري او مرسته رامنحګته کړي.

په یوه کور یا سړك کیګ دحګاي پر حګاي شویو چاودیدونکو وسیلو د (چالونو) شتون ته باید د پوحګي موخو په حیث ونه کتل شي، د شخړیګ شګکیله خوا باید د دغه أول هدفونو د خګرګګندولو په خاطرهر أول ممکن اقدامونه ترسره کړي.[3] هغوي د کارونیګ، موخو، موقعیت، پوحګي موخو له امله د انګګورو د وچولو هتګة او نور ملکي حګایونه چیګ د خپل ماهیت له نظره د پوحګي موخو په کتار کیګ نه راحګي یوازیګ هغه وخت تر برید لاندیګ ونیول شي که چیریګ د هغوي د خګرګګندولو لپاره هر أول ممکنه اقدامونو خګخه کار اخیستل شوي وي.

د دیګ سربیره، د شخړیګ شګکیله خوا دحګاي پر حګاي شویو چاودیدونکو توکو د له منحګه وړلو په خاطر د برید د پلانولو لپاره د تعبیه شویو چاودیدونکو توکو د یویګ خاصیګ دستیګ[4] د له منحګه وړلو په اړه د عیني او مستقیمیګ پیشبیني شوي پوحګي پرمختګګ په تړاو د ملکي موخو، لکه کورونو او باغونو د زیان په هکله د ارزیابة لپاره د هر أول ممکنه اقدام خګخه کار واخلي. په پاي کیګ که چیریګ د تعبیه شویو چاودیدونکو توکو د له منحګه وړلو پر سر پریکړه مثبته وي، د شخړیګ شګکیله خوا باید د جګګړه ییزو میتودونو او وسیلو په پام کیګ نیولو سره د ملکي موخو د زیان کچیګ د زیا تي تګیتولو، تصادفي زیان.. اود زیان د مخه د هر أول مخکشګه تدابیرو په نیولو سره ونیسي.[5]

د یوناما د بشري حقونو خګانګګه او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کمیسیون وړاندیز کوي چیګ ایساف دیګ د دغو عملیاتو پرمهال د ملکي کسانو د جایدادونو د له منحګه وړلو په هکله په خپلو پریکړو کیګ پراخه بیا کتنه وکړي خګو د اړونده حقوقي معیارونو سره مطابقت وکړي او هغه بدیلیګ وسیلیګ او میتودونه رابرسیره کړي چیګ په متګ به ییګ په راتلونکو عملیاتو کیګ د ملکي کسانو په جایدادونو او معیشت باندیګ کمیګ اغیزیګ پریوزي.

د کندهار ولایت د ژیړۀ او پنجوایي په ولسوالیو کیګ د جایدادونو د له منحګه وړلو په هکله د سپین ایرو وینا

فکر وکړئ چیګ زه یو وړوکي کور او باغ لرم، او تاسو هغه تګول له منحګه یوسي، او بیا په راتلونکي وخت کیګ دلته سوله تامین شي، نو بیا دا سوله زما لپاره خګه ګګتګه لري؟ (د ژیړۀ ولسوالة یو سپین ایري، 2010 اکتوبر).

تر اوسه پوریګ د تګولو عملیاتو پایلیګ منفي ویګ، حګکه چیګ هغوي د خلکو کورونه، باغونه، او د هغوي د اوبو لګګونیګ سیستګمونه ویجاړوي. خو د راتلونکو په حواله، موږ نه پوهیږو چیګ دا به زموږ لپاره له حګان سره خګه هیلیګ راوړي. (د پنجوایي د ولسوالة یو سپین ایري، 2010 اکتوبر).

په دغو کلیو کیګ چیګ عملیات روان دي، دا د طالبانو کلي نه دي. طالبان له بل حګایه خګخه راحګي. دا کلي زموږ د ملکي کسانو کلي دي. د عملیاتو پر مهال کلیو ته 80 ٪ زیان اوړي، طالبانو ته 10 ٪ زیان اوړي، که چیریګ ایساف کوم دحګاي پر حګاي شویګ چاودیدونکیګ وسیله او مزي وکګوري، هغوي تګول کور له منحګه وړي. دا ملکي جایداد دي او شګایي 50000

حګاي شوبي". نیویارك تګایمز،16 نوومبر،2010 ، او ابوبکر صدیقي، محمد صدیق ریشګتني: "د کندهار د یرغل په تعقیب د تګوتګو راتګولول" د ازادیګ اروپا راأیو، 2011، 4 فبروري.

[1]- تیمور شاه او روأ نورلاند: "افغان هیات او د امریکیګ متحده ایالات د جګګړیګ پر مهال د ملکیت د تاوان په اړه مناقشه لري" نیویارك تګایمز، 2011، جنوري 13

[2]- د آي سي آر سي عنعنوي آي ایچ ایل خګیړنه، 8 قاعده

[3]- د آي سي آر سي عنعنوي آي ایچ ایل خګیړنه، 16 قاعده

[4]- د آي سي آر سي عنعنوي آي ایچ ایل خګیړنه، 8 او 14 قاعدیګ

[5]- د آي سي آر سي عنعنوي آي ایچ ایل خګیړنه، 17 قاعده، د جایداد د ویجاړولو د مسألیګ په هکله د آي سي آر سي عنعنوي آي ایچ ایل خګیړنیګ، 7-10، 14-21 قاعدیګ ته هم مراجعه وکړئ.

> أالر ارزشګت ولري. خو د ديګ هيخګ أول علاج او چاره موجوده نه ده. د ايساف په عملياتو کيګ، هغوي زمواٍ د ابو لګګونيګ کانال، د توتانو ونو او کګل خانو ته زيان رسولي. دا د ملکي وکګړو لپاره يو لوي زيان دي. دا د طالبانو ملکيت نه دي. طالبان له کوم بل حګايه خګخه دلته راحګي. د سردار محمد داود خان او ظاهر شاه له وختونو راهيسيګ، زمواٍ سيمو ته د عمومي سؤك خګخه لاريګ غحګيدلي دي، خو هغوي دغه سؤکونه نه کاروي، او په عوض کيګ بيګ هغوي نوي سؤکونه جوؤوي او زمواٍ په باغونو کيګ کګشت کوي. په اوس حال کيګ ايساف يوازيګ يو دشګمن لري او هغه طالبان دي، خو که چيريګ ايساف د حګايي خلکو غوشګتنو ته غوإ و نه نيسي نو بيا به هغوي دوه دشګمنان ولري- طالبان او ملکي خلك. (د ژيؤة ولسوالة مشر، 2010 اکتوبر).

د 2011 د فبرورة په مياشت کيګ د پنجوايي او ژيؤة د ولسواليو د هغو مشرانو سره چيګ د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو د خګانکګيګ له خوا مرکه شوي، د ايساف له خوا د جايدادونو د تخريب پر سر د تاوان ورکولو د مسألي پر سر نا خوشګي شګکاره کؤي. د 2011 د فبرورة د مياشتيګ په 24 نيګتګه د ايساف د چارواکو، د نشه يي توکو د وزارت چارواکو، د ژيؤة د ولسوال او نورو کسانو په کګأون،د ولسوالة اداريګ د راپور سره سم ويل چيګ تر اوسه ييګ د جايدادونو د زيان په هکله د خساريګ د جبران په تؤاو نإديګ 1128 غوشګتنليکونه تر لاسه کؤي دي. نإديګ 728 کسانو خساريګ تر لاسه کؤي او پاتيګ دوسييګ د جريان په حال کيګ دي. هغو کسانو چيګ دا أول خساريګ تر لاسه کؤي شکايت لري چيګ د هغوي زيانونه نه پوره کوي.[1]

3. 4. لنأيز

د يادونيګ وړ ده چيګ د مرکزي هلمند د عملياتو په پرتله د کندهار شګار شاوخوا چانګيزو عملياتو کيګ ملکي کسانو ته کم تلفات اوشګتي دي. د ملکي کسانو لپاره د دغو عملياتو اوإد مهاله پايليګ به د حکومت پلوه حګواکونو له خوا پدغو سيمو کيګ د پايداره امنيت د تګينکګولو په مساله او د جايدادونو د بيا رغونيګ د لومؤيتوب د تمويل په چارو پوريګ تؤاو لري. د دغو عملياتو اوإد مهاله پايليګ په راتلونکي دوبي کيګ د شخؤيګ د شګکيلو خوا خګخه د ملکي کسانو د تلفاتو د مخنيوي او په کندهار کيګ د فوري او ناخګاپه د وؤاندي ويل شوي پاخګون او په 2010 کيګ په مارجه کيګ د پسرلي- دوبي د پيشګو د تکرار د مخنيوي په چارو پوريګ اؤه لري. د کندهار يو کم کسانو د راتلونکي په هکله زياته ليوالتيا خګرکګنده کؤه. د 2010 د اکتوبر په مياشت کيګ د پنجوايي له ولسوالة خګخه يوه سپين إيري د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون ته په خبرو کيګ وويل چيګ مواٍ شپإ مايشتيګ امنيت نه بلکه يو کلن امنيت غواؤو.

4. د هيواد په جنوب کيګ د طالبانولخوا د اعدام او وژنو کمپاين

د پوحګي شګکيلتياو او د وسله واله نشګتواو دحګاي پر حګاي شويو چاوديدونکو توکو سربيره، د حکومت پلوه حګواکونو د زياتو عملياتو په حګواب کي طالبانو په هلمند او کندهار ولايتونو کيګ د وژنيګ اعداموني ستراتيژة خپله کؤه. کله چيګ د افغانستان اسلامي امارت د 2010 د مة په مياشت کيګ د الفتح عمليات اعلان کؤل، په هغه کيګ راغلي: د الفتح عمليات به يرغلګګر امريکايان، د ناتګو پوحګي پرسونل، بهرني مشاورين، هغه جاسوسان کوم چيګ د خارجي ديپلوماتانو په بنګه کيګ حګان شګکاره کوي، د کرزي د اداريګ لاسپوخګي غؤي، د پارلمان او کابينيګ غؤي، تش په نوم د دفاع وزارت پرسونل، استخباراتو غؤي، عدلييګ وزارت، بهرنيو چارو وزارت غؤي،د داخلي او بهرنيو امنيتي خصوصي شرکتونو قراردادیان، د پوحګي لوجستيکي او پوحګي بيارغونيګ د شرکتونو پرسونل او د بهرنيو يرغل ګګرو تګول ملاتؤي خګوك چيګ د بهرني تسلط لپاره کار کوي، تر هدف لانديګ نيول کيإي.

په بيان کيګ تګولو پوحګي استخباراتو، قضايي او اداري چارواکو او په خاصه توکګه د ترانسپورت او بيارغونيګ د شرکتونو کارکوونکو او مالکينو ته خګوك چيګ د خارجيانو لوجيستيکي مالونه انتقالوي او يا د هغوي لپاره د هغوي تعميراتي کارونه سرته رسوي، د مرکګ کګواشګ شوي دي . د طالبانو الفاظ د کومو په وسيله چيګ ملکي کسان او جنګګيالي په ورته أول تر هدف لانديګ نيول شوي په عمل کيګ پياده شوي.په 2010 کيګ په کندهار کيګ د وژنو په قربانيانو کيګ حکومتي چارواکي، د ولسوالي د شورا غؤي، د پرمختيايي پروګګرامونو کګأون کوونکي، ايساف ته د تدارکاتو د رسولو د لاريګ د موتګرونو چلونکي، رخصت شوي پوليس، شکمن اطلاع ورکوونکي او داسيګ نور کسان شامل دي.

د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ او د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون مونډليګ چيګ د 2009 په پرتله په 2010 کيګ د هيواد په جنوبي سيمو کيګ د حکومت ضد عناصرو په وژنو او عدامونو کيګ دريګ برابره زيات کسان وژل شوي دي (204 ٪ لوؤوالي خګرکګندوي).[2] د تګولو بنګو نورو پيشګو په پرتله د حکومت ضد عناصرو له خوا د ملکي کسانو په وژنه کيګ 9 ٪ زياتوالي راغلي. د حکومت ضد عناصرو له خوا د ملکي کسانو د وژلو په برخه کيګ تګوليز 29 ٪ زياتوالي د سياسي وژنو پيشګوکي چتګك زياتوالي سره تؤلي دي. که خګه هم چيګ د مة تر مياشتيګ پوريګ طالبانو خپله ستراتيژي نه وه اعلان کؤيګ، خو دا تکګلاره په هلمند کيګ د

---

[1]- د 2011 د فبرورة په مياشت کيګ د ژيؤة له ولسوالة خګخه د ولسوالي د شورا د غؤو سره مرکه.

[2]- د افغانستان د بشري حقونو خپلواك کميسيون او د يوناما د بشري حقونو خګانکګيګ د حکومت ضد عناصرو د وژنو خګخه نوري عادي وژنيګ تفکيك کؤي او پرهمديګ بنسټګ يو شمير زياتيګ هدفي وژنيګ دغه کتګګګورة کي نه دي شميرلي ، د پوليسو د تحقيقاتو او قضايي پروسيګ د محدوديتونو په پام کيګ نيول او همدارنګګه د طالبانو د ادعاوو غير باوريتوب او د مسئوليت خګخه انکار، ممکن دي چيګ دغه شميرنيګ د 2009 او 2010 لپاره د حقيقي ارقامو خګخه زياتي او يا خو کمي وي. د ارقامو د زياتوالي أراماتيك مسير د تيروتنيګ وړ نه دي. د يادونيګ وړ ده چيګ دواؤو سازمانونو دغيګ پيشګيګ بيليګ ثبت کؤي دي. په نشګه شوي وژني او هغو انفرادي کسانو ارقام چيګ د حګاي پرحګاي شويو چاوديدونکو توکو او حګان وژونکوبريدونو کي وژل شوي ندي شامل

حکومت پلوه حګواکونو له خوا د سترو چانګيزو عملياتو وروسته او په کندهار کيګ د هغوي د چانګيزو عملياتو د پيل سره له وژانديګ د احساس وژ وه.

هغه ملکي وکګؤي چيګ په جنوبي سيميګ کيګ د دولت ضد عناصرو په وژنو او اعدامونو کيګ د **2009- 2010** په ترخګ کيګ وژل شوي

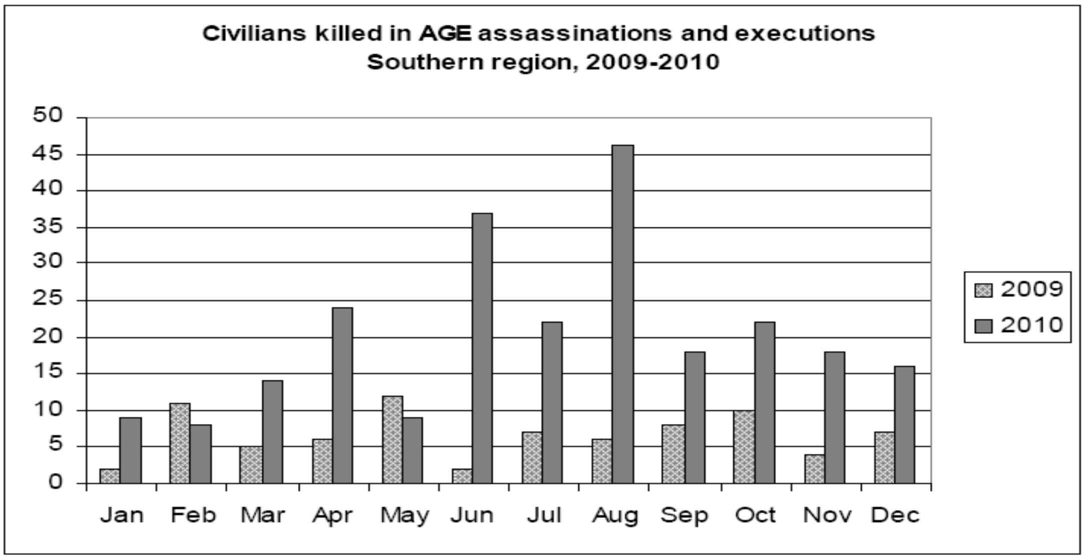

د وژنو سره تؤلي د بشري حقونو د سرغؤونو او رواني او تګولنيزو اغيزو تاثيرات د انساني تلفاتو د شميرلو خګخه اخوا لا زياتيګ ويجاؤونکيګ اغيزي لري. د يوه شخص له خوا د ولسواليو شورا ته د تکګ پريکؤه، د يوه حګانکګؤي نوماند لپاره کمپاين، د يوه پرمختيايي سازمان سره د کار پيل او يا په سيمه کيګ د طالبانو د يوه نوي قوماندان په هکله په ازاده توکګه خبريګ کول شګايي د هغوي لپاره د ژوند او مرکګ پايليګ راوؤي.

د سياسي وژنو موخه د انفرادي کسانو د هغوي د اساسي بشري حقونو لکه (ژوند او امنيت) او د بيان د آزادة، سياسي برخيګ اخيستنيګ، اتحا ديو، کار او زده کؤي خګخه د برخمن کيدو په لار کيګ مخنيوي دي. د انفرادي کسانو د حقونو دغه أول مخنيوي سياسي، اقتصادي او تګولنيزيګ پايليګ لري او هم د حکومت کولو او پراختيايي چارو مخه نيسي. نؤيوال پوحګي حګواکونه او افغان ملي امنيتي حګواکونه په ديګ نه دي توانيدلي چيګ د سياسي موخو له امله د ملکي کسانو د وژنيګ خګخه مخنيوي وکؤي .

[1] - په دواؤو کلونو کيګ، د أنأ ولسوالة د کندهار د ولسوالي او مارجي ولسوالي د نادعلي ولسوالة د يويګ برخيګ په حيث شميرل کيدي،خو د 2010 په جريان کيګ دغه دواؤه ولسوالة په رسمي توکګه د جلا جلا ولسواليو په نوم ونومول شوي.

ضمیمې

د ملکي تلفاتو په اړه اضافي ګرافونه

د **2007**، **2008**، **2009** او **2010** کلونو په میاشتو کې د ملکي وګړو ثبت شوي وژنې

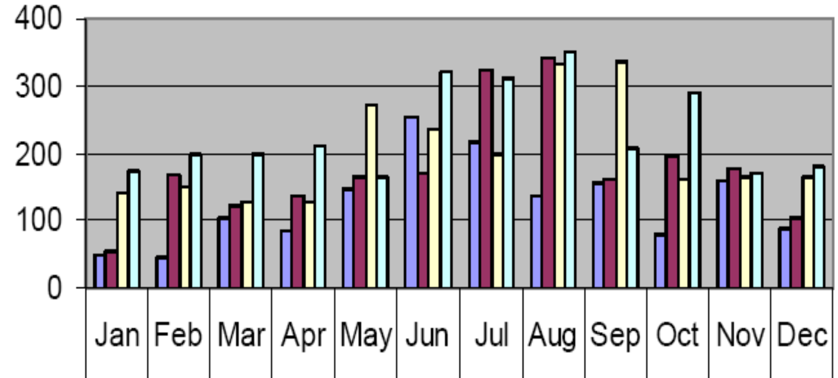

	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
2007: Total = 1523	50	45	104	85	147	253	218	138	155	80	160	88
2008: Total = 2118	56	168	122	136	164	172	323	341	162	194	176	104

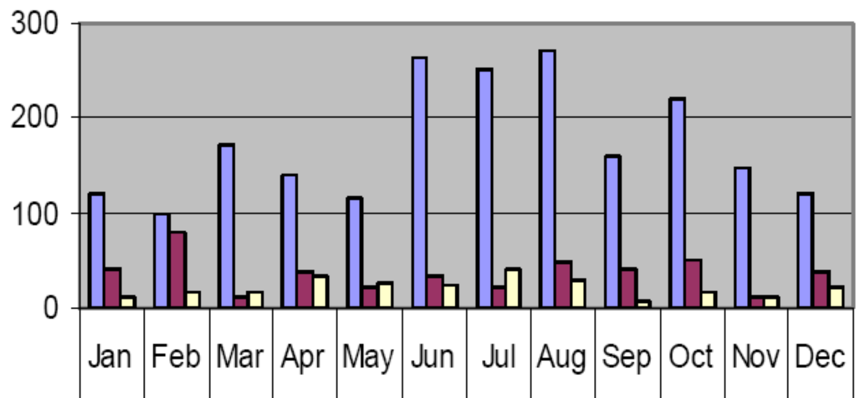

	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
AGEs: Total = 2080	120	98	171	140	117	264	251	272	159	221	147	120
PGFs: Total = 440	40	81	11	38	22	35	21	48	41	51	13	39
Other: Total = 257	13	18	16	33	27	23	40	30	7	18	11	21

په جګګړه کيګ د شګکيلو ألو له خوا په **2010** کيګ د ماشومانو د مړينيګ او ژوبليګ ثبت شويګ شميريګ